Szegedi Tudományegyetem
Természettudományi és Informatikai Kar
Földtudományok Doktori Iskola
Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

A MAGYARORSZÁGI APRÓFALVAK SIKERESSÉGI TÉNYEZŐINEK VIZSGÁLATA

Doktori (Ph.D.) értekezés

Józsa Klára

Témavezető
Dr. Bajmócy Péter
egyetemi docens

Szeged
2014

TARTALOMJEGYZÉK

ÁBRÁK ÉS KÉPEK JEGYZÉKE.....	2
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	3
BEVEZETÉS.....	4
1. A dolgozat célja, kérdései, alkalmazott módszerei, kutatási terület.....	4
1.1. A hazai aprófalvak vizsgálata során felmerülő problémák, a kutatás aktualitása, indokolttság	4
1.2. A kutatás kérdései, hipotézisei, céljai, a disszertáció logikai váza.....	7
1.3. A disszertációban alkalmazott kutatási módszertan	10
2. Szakirodalmi elméleti keretek, fogalmak.....	22
2.1. Az aprófalva fogalma, az aprófalvas településállomány területfejlesztési aspektusai, differenciálódása.....	22
2.2. A sikeresség tényezőinek lehatárolása a települési sikerfogalmak vizsgálatán keresztül.....	28
3. Az aprófalvak sikerességi tényezői „kívülről” szemlélve.....	37
3.1. A vizsgálatba vont falvak helyzete az aprófalvak között	37
3.2. A vizsgálatba vont falvak helye összefejlettségi adataik alapján az összes falu között	45
3.3. A 2011-es népszámlálási adatok módosító hatása a falvak fejlettségi értékeire	52
3.4. A vizsgálatba vont falvak utcaképe, épületállománya.....	58
4. A sikeresség tényezői „belülről”, a lakosság és a helyi elit véleményének tükrében.....	63
4.1. Lakossági vélemények a vizsgálatba vont településekről, azok sikerességi tényezőiről	63
4.2. A helyi elit által megfogalmazott sikerességi faktorok	80
4.3. A vizsgálatba vont falvak honlapjainak fényképein található sikerességi tényezők	97
5. Az aprófalvak kvantitatív és kvalitatív módszerekkel lehatárolt sikerességi tényezői, a sikeres aprófalva modellje.....	104
5.1. Dinamikus aprófalvakat jellemző tényezők, a falvak fejlődési útjai	104
5.2. Az aprófalvak sikerességi modellje, különböző értékek szerint lehatárolt sikerességi tényezők alapján.....	107
ÖSSZEGZÉS	112
SUMMARY	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	120
FORRÁSOK.....	128
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	129
MELLÉKLETEK	130
1. sz. melléklet: A vizsgálatba vont falvak kérdőíve.....	130
2. sz. melléklet: A szomszédos települések kérdőíve.....	134
3. sz. melléklet: Szociálgeográfiai kérdőív, részlet.....	138
4. sz. melléklet: A vizsgálatba vont faluhoz fűződő kötődés és nemzetiségi jellemzők	139
5. sz. melléklet: Interjúvázlat	140
6. sz. melléklet: A fotódokumentáció tartalomelemzésének eredményei	142
7. sz. melléklet: Sikerességi tényezők.....	143
8. sz. melléklet: Fényképgyűjtemény	144
9. sz. melléklet: Az aprófalvak egységnormált fejlettségi értékei.....	152

ÁBRÁK ÉS KÉPEK JEGYZÉKE

1. ábra. A vizsgálatba vont aprófalvak és szomszédos településeik országos elhelyezkedése	6
2. ábra. Az aprófalvak fejlettsége	39
3. ábra. A falvak fejlettsége	48
4. ábra. Az aprófalvak és a teljes faluállomány fejlettségének alakulása a 2011-es népszámlálási adatok módosító hatására	57
5. ábra. A legmagasabb és legalacsonyabb lakásépítési aránnyal rendelkező falvak	60
6. ábra. Dörgicse, Dunaszentmiklós és Hegymagas épületállományának állapota.....	62
7. ábra. A vizsgálatba vont falvakban és a szomszédos településeken felvett értékelhető kérdőívek megoszlása	64
8. ábra. Apátistvánfalva és szomszédos településeinek lakossági véleménye a falu leginkább, és legkevésbé kedvelt tényezőit illetően.....	66
9. ábra. Apátistvánfalva és szomszédos településeinek véleménye az aprófalunemzetiségi és turisztikai potenciáljáról	68
10. ábra. Apátistvánfalva és szomszédos településeinek véleménye a falumarketingtevékenységéről, a polgármester és lakosság viszonyáról, a sikerességről és a jövőképről	69
11. ábra. A nyugati határmentén vizsgált települései által önmaguktól sikeresebbnek illetve sikertelenebbnek megnevezett falvak köre	71
12. ábra. A vizsgálatba vont aprófalvak körül 20 km-es körzeten belül elhelyezkedő falvak fejlettsége	76
13. ábra. Apátistvánfalva és szomszédos településeinek sikerről és jövőről alkotott véleménye	79
14. ábra. Az aprófalun sikerességéhez vezető út egy sikeres és egy fejletlen kistelepülés példáján	106
15. ábra. A versenyképességi piramismodell alapfeltételeinek módosulása a sikeres falu modelljének kidolgozása kapcsán	109
16. ábra. A falvak sikerességének piramis modellje.....	111
17. ábra. Az Apátistvánfalván és szomszédos településein felvett kérdőívek a faluhoz való kötődéshez, turisztikai attrakciókhoz, hagyományápoláshoz és nemzetiségi megoszláshoz kötődő részletes lakossági válaszai	139
18. ábra. A terepen készített fényképeken fellelhető objektumok, köztük a sikerességi tényezők néhány manifesztációja.....	142
1. kép. Néhány intézmény megnevezése a körjegyzőségi központ Alsómocsolád utcarészletének útbaigazító tábláján	144
2. kép. Szlovén felirat a határ menti, körjegyzőségi központ Apátistvánfalván.....	144
3. kép. Csonkahegyhát - körjegyzőségi központ, több alapfokú intézménnyel.....	145
4. kép. Épülő lakópark a határmenti, szuburbán Dozmaton	145
5. kép. XI. századi romtemplom a bortermelő Dörgicsén	146
6. kép. Dunaszentmiklós II. világháborús német nemzetiségű áldozatainak emléktáblája	146
7. kép. A Fertő-Hanság Nemzeti Park világörökségi helyszínének, a horvát nemzetiségű Fertőhomoknak a helységnevtáblája.....	147

8. kép. Az egyik legkevesbé sikeres aprófalú, Fony körjegyzőségi központjának székhelye.....	147
9. kép. A legkisebb lakosságszámú vizsgálatba vont település - Gosztola - magas vendégéjszaka számot generáló hotele	148
10. kép. A bortermelő Hegymagas szőlői. A falu közösségi összefogása a település sikerességéhez nagyban hozzájárul	148
11. kép. A Szeged közeli Klárafalva meglehetősen magas tömegközlekedési viszonylatszámot mutató buszmenetrendje	149
12. kép. A szuburbán Romonya újonnan épített lakóparkjának telekfelosztását mutató információs táblája.....	149
13. kép. A jó ellátottsággal rendelkező Szántód a Balaton partján nem csak a hazai utazóközönséget célozza meg	150
14. kép. A Tisza-parti Tivadar tipikus part menti utcarészlete Beregben.....	150
15. kép. A határ menti Velemér Árpád kori temploma	151
16. kép. A német nemzetiségű Villánykövesd pincésora	151

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat. A vizsgálatba vont települések mutatócsoportonkénti és összfejlettsége az aprófalvas településállományban	41
2. táblázat. Az összes falu, az 500 fő feletti települések és az aprófalvak mutatócsoportonkénti fejlettségi átlagai, valamint az átlagok helyezései	46
3. táblázat. A vizsgálatba vont települések mutatócsoportonkénti és összfejlettsége a teljes faluállományban	50
4. táblázat. A falvak és aprófalvak nemzetiségi mutató nélküli fejlettségi értékei, nemzetiségi arány függvényében.....	52
5. táblázat. A vizsgálatba vont falvak helyezésének változása az aprófalvak és a teljes faluállomány társadalom mutatócsoport és összfejlettségi értékei között a 2011-es népszámlálási adatok hatására.....	54
6. táblázat. A vizsgálatba vont falvak épületállományának megoszlása a jó/új, rossz, átlagos állapot és üdülőfunkció szerint.....	58
7. táblázat. Erdőhorváti, Komlóska, Háromhuta, Mogyoróska és Regéc lakosságának véleménye 14 környékbeli település szimpatikusságáról.....	73
8. táblázat. A területi autokorreláció értékei a vizsgálatba vont falvak összfejlettsége és környező falvaik összfejlettsége között	75
9. táblázat. A vizsgált településeken felvett interjúk megoszlása az egyes interjúalanyok között	80
10. táblázat. A vizsgálatba vont falvakban működő honlapok képi anyagának sajátosságai a sikeresség szemszögéből.....	99
11. táblázat. A kvantitatív és kvalitatív módszerek alapján lehatárolt sikerességi tényezők köre	143

BEVEZETÉS

1. A DOLGOZAT CÉLJA, KÉRDÉSEI, ALKALMAZOTT MÓDSZEREI, KUTATÁSI TERÜLET

1.1. A hazai aprófalvak vizsgálata során felmerülő problémák, a kutatás aktualitása, indokoltság

A doktori disszertáció aktualitását az a több évtizede tartó folyamat adja, mely az aprófalvak népességének folyamatos emelkedésében jelentkezik. Ez a népességnövekedés nem azt jelenti azonban, hogy az egyes települések népessége nőne, hanem döntően azt, hogy az 500-1000 fős falvak népessége csökken, s így **egyre több település kerül az 500 főnél nem népesebb aprófalvak kategóriájába**¹ (ENYEDI GY. 1980, BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 1982, BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 2007, BALOGH A. 2008). Mindezzel a folyamattal az is párhuzamba állítható, hogy egyre több magyarországi járásra lesz jellemző az aprófalvak növekvő száma (BALOGH A. 2004).

További aktualitást ad a témának, hogy az urbanizáció sajátosságaként a koncentráció idején bekövetkező vidéki népességcsökkenés ellenére vannak olyan falvak (az 500 fő alatti népességgel rendelkezők között is), amelyek népességüket növelik. Vagyis a mellett, hogy egyre nő a népességvesztő területek nagysága, így az aprófalvak száma is, a falvak között vannak olyanok is, amelyek mindezen folyamatokkal ellentétesen, az utóbbi években növelni tudták a népességüket. Ez a falvak népességszám-változásában megfigyelhető folyamat döntően annak köszönhető, hogy a kistelepülések az utóbbi évtizedekben erőteljesen differenciálódtak, így köztük nem csak fejletlen, hanem kimondottan fejlett, sikeres aprófalvak is találhatók.

Azonban a differenciáltságot okozó, annak hátterében álló jelenségek nem, vagy csak részben ismertek. Ezért fontos a mi? – ki? – hogyan? kérdések vizsgálata az aprófalvak népességmegtartó erejének fokozása, fejlődési pályára állítása, és a sikerességüket okozó tényezők feltárása érdekében. Fontos tehát egyrészt azoknak a tényezőknek az ismerete, amelyek a népességcsökkenést mérsékelni tudják (mi? kérdésköre), másrészt azoknak a szereplőknek az ismerete, akik az aprófalvakat

¹ A KSH T-STAR adatai szerint 1960-ban 552, 2001-ben 1022 500 fő alatti népességgel rendelkező települése volt Magyarországnak, ami azt jelenti, hogy az 1960 és 2001 közötti időszakban az aprófalvak száma megduplázódott. Az aprófalvak száma a 2011-es népszámlálási adatok alapján 1125, vagyis az aprófalvak a településállomány 1/3-át teszik ki.

fejlődési pályára tudják állítani (ki? kérdésköre), harmadrészt a mód ismerete, ahogyan a fejlődés elérhető (hogyan? kérdésköre).

A fent említett problémakörök vizsgálata a disszertációban az elmúlt években fejlődést mutató, sikeres aprófalvak oldaláról történt. A vizsgálatba vont aprófalvak statisztikai elemzésekben és esettanulmányokban sikeres csoportokba sorolt aprófalvak közül kerültek kiválasztásra, úgy, hogy sikerességi tényezőik többfélék voltak. Itt szeretném hangsúlyozni, hogy ezeket a vizsgálatba vont falvakat nem én tartom sikeresnek, hanem a lent leírt tényezők mentén különböző szakirodalmak nevezték annak. Vagyis egyrészt tartózkodom attól, hogy a vizsgálat tárgyát képező aprófalvakat sikeresnek predesztináljam, másrészt nem az a célom, hogy sikerességük tényét igazoljam, vagy cáfoljam, hanem az, hogy megvizsgáljam sikerességi tényezőik aktualitását, vagy a sikerességi tényezők érvényességének napjainkra bekövetkező megszűnését.

A sikertényezők feltárása érdekében Magyarország tíz megyéjében zajlott a disszertációban ismertetett kutatás. Az előzőekben leírt módon az aprófalvak (1. ábra) kiválasztása a szakirodalomban – döntően statisztikai módszerekkel igazoltan – egy, vagy több tényező tekintetében fejlettnak, sikeresnek nevezett aprófalvak közül történt. A kiválasztás úgy zajlott, hogy a fejlődést, sikerességet eredményező tényezők minél szélesebb körben reprezentálva legyenek. Így tehát a kutatás tárgyát képező **Alsómocsolád** körjegyzőségi központ szerepkörének és ipari funkciójának, **Apátistvánfalva** szlovén nemzetiségének, körjegyzőségi központ szerepkörének és határ menti fekvésének következtében került fejlett települési csoportba, így a vizsgálatba is. **Csonkahegyhát** szintén körjegyzőségi központ, **Dörgicse** bortermelő község, épített öröksége turisztikai potenciált jelent a település számára. **Dozmaton** a határmenti és szuburbán jelleg, **Dunaszentmiklóson** a határmenti fekvés mellett a német nemzetiség, **Fertőhomokon** a határmenti fekvés mellett a horvát nemzetiség a települések fejlettségét nagymértékben befolyásoló tényező. A kutatás tárgyát képező települések közül **Fony** a Cserehát-Hernád-Bódva vidék környezeti adottságait tekintve kiemelkedő jelentőségű aprófalva, egyben körjegyzőségi központ. **Gosztola** fejlettségi rangsorban elért magas összpontszámának köszönhetően került a legsikeresebb falvak közé. **Hegymagas** esetében az erős közösség, **Klárafalva** esetében a közlekedési kapcsolatok voltak hangsúlyosak. **Romonya** vándorlási nyereségének és körjegyzőségi szerepkörének következtében került a fejlettebb települések közé a növekvő népességszámú községek között Baranya megyében. **Szántód** fejlettségét turisztikai

potenciálján kívül számos egyéb tényező (ellátottság, szolgáltatások, közlekedés) adja. **Tivadarban**, az Észak-Alföld régió településén a turisztikai adottságok területfejlesztő hatása kiemelkedő. **Velemért** határmenti fekvése és épített öröksége, **Villánykövesdet** bortermelése és német nemzetisége emelte a korábbi vizsgálatokban a fejlett települések közé (HANUSZ Á. 2001, BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002, G. FEKETE É. 2004, BAJMÓCY P. – JÓZSA K. – PÓCSI G. 2007, BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 2007, BALOGH A. 2008). A kiválasztás során az előzőleg feldolgozott, és a későbbi fejezetben ismertetett szakirodalmakban leggyakrabban felsorolt sikerességi tényezők alapján történt meg a vizsgálatba vont falvak leválogatása.

A kiválasztás metodikája kapcsán további problémaként felmerülhet ugyan a kérdés, nem volt-e preconcepció részéről a vizsgálatba vont települések kiválasztása, miszerint a korábbi vizsgálatokban egy, vagy több tényező kapcsán sikeresnek ítélt aprófalvak csoportjából kerültek ki a kutatásban részt vevő aprófalvak.

1. ábra. A vizsgálatba vont aprófalvak és szomszédos településeik országos elhelyezkedése
(Forrás: saját szerkesztés)

E kérdés kapcsán felmerülő aggályok kiküszöbölése véleményem szerint abban az esetben lehetséges, ha valamennyi magyarországi aprófaluban előzetes terepbejárást végzek, és a terepi tapasztalatokra alapozva határolok le a fejlett falvak körét. Mivel ennek teljesítése a kutatás költségeit nagymértékben megnövelte volna, és fizikai

megvalósítása is nehézségekbe ütközött, így a korábbi kutatások tapasztalataira alapozva történt a lehatárolás. Fontos továbbá hangsúlyozni, hogy a vizsgálatba vont falvak nem teszik ki a szakirodalmi előzményekben megtalálható fejlettnak, sikeresnek nevezett falvak teljes körét, ellenben a lehető legszélesebb skálán mutatják be a következő fejezetben ismertetett, a szakirodalomban fellelhető sikerességi tényezőket.

Ahhoz, hogy a falukutatásokban megnevezett sikerességi tényezők helytállósága, avagy változása igazolható legyen, a vizsgálatba vont aprófalvakban többféle módszer alkalmazásával folytattam kutatást. Egyrészt lakossági kérdőívet vételeztem fel egyetemisták segítségével, másrészt lakossági kérdőívet készítettem a vizsgált aprófalvak közúton legközelebbi szomszéd településén (vagy településein), épületállomány felmérést végeztem, valamint polgármesteri interjúkat készítettem és egyéb, a helyi elithez tartozó lakosokkal interjúkat folytattam, a falvak honlapjain megtalálható fényképeken tartalomelemzést végeztem, fotódokumentációt készítettem². Elvégeztem továbbá a teljes faluállomány statisztikai vizsgálatát is, melynek eredményeit a későbbiekben szintén ismertetem.

A módszerek változatos alkalmazása egy, a falvak, aprófalvak kutatása során gyakran jelentkező problémát hivatott kiküszöbölni. Jelesül azt, hogy az eddigi kutatások vagy statisztikai módszerekkel főleg „kívülről” vizsgálták ezeket a kistelepüléseket, vagy kvalitatív módszerekkel ugyan, de csak egy-egy esettanulmánnyal. A disszertációban használt módszerek együttes alkalmazása, több település lakosságának és helyi elitje véleményének vizsgálata, és az aprófalvak fejlődését eredményező sikerességi tényezőinek lehatárolása adja a téma kutatásának újszerűségét.

1.2. A kutatás kérdései, hipotézisei, céljai, a disszertáció logikai váza

A hazai aprófalvas településállománnyal kapcsolatban a kutatás kezdetén a következő **részkérdések** merültek fel bennem:

² A disszertáció további részében az alábbi fogalmakat következetesen a felsorolt településekre használom:

- **vizsgálatba vont települések/vizsgálatba vont falvak/ vizsgálatba vont aprófalvak:** Alsómocsolád, Apátistvánfalva, Csonkahegyhát, Dozmat, Dörgicse, Dunaszentmiklós, Fertőhomok, Fony, Gosztola, Hegymagas, Klárafalva, Romonya, Szántód, Tivadar, Velemér, Villánykövesd.

- **szomszédos települések:** Balatonföldvár, Bogád, Dobronhegy, Ferencszállás, Hegykő, Kétvölgy, Kisar, Korlát, Lendvadedes, Lenti, Magyarszombatfa, Mágocs, Milejszeg, Németfalu, Orfalu, Palkonya, Pálfiszeg, Raposka, Rédics, Torony, Szentgyörgyvölgy, Szomód, Vászoly.

- A vizsgálatba vont aprófalvak sikerességét eredményező tényezők ma is fejlődést elődiző faktorok-e?
- A statisztikailag fejlett aprófalvak a teljes faluállományon belül is magas összfejlettségi értékekkel rendelkeznek-e?
- A döntően statisztikai adatokon nyugvó falutipizálások kapcsán sikeresnek ítélt falvak fejlettségét okozó indikátorok és a helyi lakosok által megfogalmazott sikerességi tényezők mennyiben azonosak?
- Rendelkeznek-e információkkal a szomszédos települések lakosai a kutatott faluról?
- A vizsgálatba vont falvak utcaképe, házai mennyiben hasonlítanak egy átlagos aprófalu utcaképéhez, tapasztalható-e e tekintetben különbség?
- A statisztikai adatelemzés, kérdőívezés, interjúk, épületállomány felmérés, a falvak honlapjainak fotódokumentáció elemzése segítségével az aprófalvak mely sikerességi tényezői határolhatók le?
- Miként határolható le a sikeres aprófalvak fejlődését előidéző tényezők csoportja és hogyan modellezhető egy sikeres aprófalu?

A részkérdéseket **3 fő kérdésbe** vontam össze, melyek a következők:

- Mely tényezők eredményezik az aprófalvak sikerességét?
- Milyen módszerekkel határolható le a sikerességi tényezők köre?
- Modellezhető-e, ha igen, hogyan a sikeres aprófalu?

Hipotéziseim szerint:

- a lakosság, a helyi elit véleménye, és a statisztikai sikertényezők köre nem azonos,
- a kérdőíves adatfelvétel, az interjúk, a statisztikai adatok, az épületállomány felmérés és a fotódokumentáció elemzése egymást kiegészítve és együttesen jelölik ki a sikerességi elemek körét,
- a sikerességi tényezők kvantitatív és kvalitatív módszerekkel történő feltárásával a sikeres aprófalut eredményező tényezők csoportja megadható, és a sikeres aprófalu modellezhető.

A kutatás célja többes:

- a fejlett aprófalvak „sikertényezőinek” lehatárolása, a sikeres falu modellezése,
- a sikeresség vizsgálati lehetőségeinek bemutatása,
- valamint rész cél a kutatási eredmények szemléletes módon történő közlése.

A fent leírtak alapján a **disszertáció logikai váza** az alábbi elemekre osztható. A hazai faluállomány társadalom- és gazdaságföldrajzi jellemzőit ismertető, és a sikeresség fogalomkörét használó hazai és nemzetközi szakirodalmak áttekintését követően kiválasztottam a vizsgálatba vont aprófalvakat, melyek sikerességi vizsgálatának első lépéseként elvégeztem az aprófalvak statisztikai vizsgálatát. A statisztikai adatok elemzése arra szolgált, hogy a kiválasztott aprófalvokról felállított rangsor alapján megnevezhetők legyenek a statisztikai sikeresség tényezői.

Második lépésként elvégeztem a teljes faluállomány statisztikai vizsgálatát, annak érdekében, hogy a kiválasztott aprófalvokról eldönthető legyen, hogy csak az aprófalvak között szerepelnek-e a legjobb helyeken, vagy a teljes faluállományt tekintve is a jók között foglalnak helyet? Ilyen típusú vizsgálatra eddig a hazai aprófalvas vizsgálatokban nem került sor.

Harmadik lépésként a kiválasztott aprófalvakban végeztem empirikus kutatást a következő fejezetben leírt módszerek (kérdőíves adatfelvétel, interjú, épületállomány felmérés, fotódokumentáció elemzés) segítségével, a „kívülről” megadható statisztikai sikerességi tényezők és a „belülről” mérhető sikerességi tényezők közötti egyezés és különbözőség kimutatására.

Mivel a fenti empirikus módszerek lakossági kérdőívéből kiderült, hogy a vizsgálatba vont települések környékről alkotott véleménye a hozzájuk meglehetősen közel eső falvakra (nem csak aprófalvakra) vonatkozik, ezért az empirikus kutatás köztes lépéseként a vizsgálatba vont települések környékének statisztikai vizsgálatát is elvégeztem. Ez a statisztikai vizsgálat területi autokorreláció számítással annak eldöntésére irányult, hogy a vizsgálatba vont települések fejlettsége és a környékbeli falvak fejlettsége között van-e sztochasztikus kapcsolat. Szintén köztes lépést jelentett az egyik észak-magyarországi mintaterület – Fony – és környező falvainak szociálgeográfiai vizsgálata.

A kutatás utolsó lépése a 2013 nyarán elérhetővé vált 2011-es népszámlálás adatainak tükrében a disszertáció adatainak aktualizálása, a népszámlálási adatok módosító hatásának ismertetése volt.

A fent megnevezett módszerekkel tehát a szakirodalmi előzmények feldolgozásával a falvakra ható településpolitikai döntéseket tekintem át vázlatosan a disszertációban az 1950-es évektől napjainkig, miközben szót ejtek a differenciálódott aprófalvokról, azok csoportosításáról és a depresszív térségek jellemvonásairól. Bemutatom a települések sikerességi tényezőit, hangsúlyozva a tényezők körében

bekövetkezett változásokat. Statisztikai és empirikus kutatási módszerekkel határolom le az aprófalvak sikerességi tényezőit. Töreksem arra, hogy a statisztikai módszerekkel lehatárolható sikerességi tényezők körét összevegyem az empirikus kutatásaim eredményeivel, így módon a kemény és puha módszerek kombinációját alkalmazom. Mindezek alapján modelt alkotok a falvak sikerességére vonatkozóan. A disszertációban a sikerességet versenyszemléletű megközelítésben „kívülről” és a társadalmi értékeket előtérbe helyezve „belülről” is kutatom.

1.3. A disszertációban alkalmazott kutatási módszertan

Mivel a téma feldolgozása során több módszer együttes alkalmazására került sor, így fontosnak tartom egy különálló módszertani összefoglaló ismertetését, mely az alábbiakban foglalható össze. A települési siker, fejlődés és versenyképesség fogalmainak tisztázásához, tényezőinek feltárásához a **szakirodalmi feldolgozás során** számos hazai és nemzetközi irodalmat tekintettem át a vizsgálatba vont települések körének lehatárolása, a fogalmi keretek meghatározása, az aprófalvak időben változó sikerességi tényezőinek felmérése, valamint a falvakra alkalmazható sikermodell alapjainak felállítása érdekében.

Kutatásom kvantitatív módszereként, a sikerességi tényezők „kívülről” történő szemléletű lehatárolásához **statisztikai másodelemzést** végeztem, valamint nagyszámú **elsődleges statisztikai adatot** állítottam elő. A hazai faluállomány fejlettségének, sikerességének megállapításához – az adatok leválogatásához – az alábbi adatbázisokat, programokat, elérhetőségeket használtam:

- KSH, 2001-es évi népszámlálás (népmozgalmi adatok, [12])
- KSH, 2011-es évi népszámlálás (népmozgalmi adatok, [12])
- KSH TEIR (gazdasági, intézményi, idegenforgalmi, infrastrukturális mutatók, [12])
- Magyarország autóatlasza, 6. kiadás, 2004 (idegenforgalmi vonzerő mutatói, [13])
- Szőlőültetvények Magyarországon, 2001 (borvidékek mutatója, [21])
- Magyarország pálinkatérképe, 2009 (pálinkavidékek mutatója, [14])
- www.nonprofit.hu (civil szervezetek mutatója, [18])
- www.menetrendek.hu (tömegközlekedési járatszám mutató, [17])

- www.mav-start.hu (tömegközlekedési járatszám mutató, [16])
- www.maps.google.com (kistérségi központ, megyeszékhely út- és időtávolságának mutatója, [15]).

A felhasznált adatbázisok egy részének adatai egyszerű legyűjtéssel elérhetők voltak, pl. KSH népszámlálási adatai, TEIR adatok. Más adatokat viszont valamennyi vizsgált falura (összesen 2934) egyenként kellett előállítani. Így például a tömegközlekedési járatszám mutatókat, a kistérségi központ, megyeszékhely út- és időtávolságának adatait, vagy a működő civil szervezetek számát csak manuálisan, településekenkénti lekérdezés útján lehetett előállítani. Ez megnövelte ugyan a kutatás időtartamát, de számos más forrásból nem elérhető, elsődleges adatot szolgáltatott a statisztikai elemzéshez.

A statisztikai adatelemzést – vagyis 27 lent megnevezett mutató vizsgálatát – először az 1990-ben, 2001-ben vagy 2010-ben az **aprófalvak** kategóriájába tartozó 1072 településen végeztem el (9. sz. melléklet). Vagyis aprófalvaknak azokat a településeket tekintettem, amelyek az 1990-es, 2001-es és 2010-es évek valamelyikében 500 fő alatti lakosságszámmal rendelkeztek³. Az, hogy a vizsgálatba vont települések legalább az egyik időpontban az aprófalvak kategóriájába tartozzanak, arra adott lehetőséget, hogy a kutatás során a népességszámot veszítő, a stagnáló és az elmúlt években az aprófalvak kategóriájából kinőtt falvak külön csoportokban is értelmezhetőek legyenek. A vizsgálat során lehatároltam azoknak az aprófalvaknak a körét, amelyek a rendelkezésre álló, illetve az általam előállított elsődleges statisztikai adatok alapján a legmagasabb pontszámmal rendelkeznek, amelyek a legfejlettebbek az aprófalvak között. A statisztikai vizsgálat tehát egy kívülről szemlélődő, települési fejlődést eredményező tényezőcsoport lehatárolására szolgált.

Annak érdekében, hogy a vizsgálatba vont településekről eldönthető legyen, vajon az aprófalvak között napjainkban is a legfejlettebb falvak között vannak-e, a 27 továbbiakban ismertetett mutatót 6 mutatócsoportba rendeztem. A mutatók e mutatócsoportokban „korrelálnak” leginkább (a mutatócsoportok mutatói között így is csak gyenge sztochasztikus kapcsolat áll fenn). Az épített lakások aránya mutató egyik mutatócsoportba sem illeszthető, így ez önkényesen került besorolásra a népesség mutatócsoportba. A 27 mutató értékeit 1 és 100 közé eső intervallumba soroltam

³ Az aprófalvak két sajátos helyzetű csoportjának jellemzői, vagyis azon települések, amelyek „belefogytak” és azok, amelyek „kinőttek” az aprófalvak kategóriájából 2010-re, a későbbiekben kerülnek bemutatásra.

(egységnormáltam), oly módon, hogy az egyes mutatók értékeinek megoszlása megfelelt az egységnormálás után kapott mutatónkénti megoszlásnak. A legmagasabb értékkel rendelkező falu 100, a legkisebb értékkel rendelkező falu 0 pontot kapott. A mutatók jellegéből (nem a legmagasabb érték a legjobb) adódóan a népesség mutatócsoport halálozási ráta értékeinél, a gazdaság mutatócsoport álláskereső és szociális segélyben részesítettek értékeinél, valamint a közlekedés mutatócsoport megyeszékhely és kistérségi központ távolság értékeinél a fordított egységnormálás képletét alkalmaztam. Számításaimat tehát az alábbi képletek alapján végeztem:

Egységnormálás képlete:

$$\frac{\text{település értéke} - \text{legkisebb érték}}{\text{legnagyobb érték} - \text{legkisebb érték}} * 100$$

Egységnormálás fordított képlete:

$$\frac{\text{település értéke} - \text{legnagyobb érték}}{\text{legkisebb érték} - \text{legnagyobb érték}} * 100$$

A vizsgálatba vont mutatók között szerepeltek népmozgalmi adatok, a lakásépítésre, civil szervezetekre, nemzetiségi hovatartozásra, iskolai végzettségre vonatkozó mutatók. Számoltam továbbá a településeket jellemző ivóvízhálózat, csatornahálózat, gázellátottság értékeivel, internet eléréssel, kiskereskedelmi és alapfokú intézményi ellátottsággal. Fontosnak tartottam továbbá a gazdasági értékek közül az álláskereső, adóalap, vállalkozások és szociális segélyezett vizsgálatát, a kistérségi központ és megyeszékhely elérhetőségi viszonyainak feltárását, valamint számos idegenforgalmi mutató bevonását is. Ezek alapján az aprófalvak (és később a teljes faluállomány) vizsgálatánál az alábbi **mutatók** értékeivel számoltam:

Népesség

- Születési ráta (évente, ‰), 2001-2010 között
- Halálozási ráta (évente, ‰), 2001-2010 között
- Vándorlási különbözet (évente, ‰), 2001-2010 között
- Népességszám-változás (évente, ‰), 2001-2010 között
- Épített lakások aránya (évente, ‰), 2001-2010 között

Társadalom⁴

- 1000 főre jutó (működő) civil szervezetek aránya, 2010
- 1000 főre jutó anyaországgal rendelkező nemzetiségi lakosság aránya, 2001
- 18-X éves legalább középfiskolai érettségivel rendelkezők aránya a megfelelő korúak százalékában, 2001
- 25-X éves egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezők aránya a megfelelő korúak százalékában, 2001

⁴ Mivel a dolgozat benyújtása előtt a 2011-es népszámlálás adatai elérhetővé váltak a KSH oldalain, ezért a 2001-es népszámlálás adatait használó társadalom mutatócsoport értékeit, és ezzel egyidejűleg az összfejlettségi értékeket újraszámoltam, mely vizsgálat eredményeiről a későbbiek során említést teszek.

Ellátottság

- 100 főre jutó közüzem ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, 2010
- 100 főre jutó közcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, 2010
- 100 főre jutó háztartási gázfogyasztók aránya, 2010
- 100 főre jutó internet előfizetések aránya, 2010
- 100 főre jutó kiskereskedelmi üzletek (humán gyógyszertárak nélküli) aránya, 2006
- alapfokú intézményi ellátottság⁵, 2010

Gazdaság

- Nyilvántartott álláskereső aránya a munkaképes korú népességből, 2010
- 1 főre jutó összevont adóalap, 2010
- 100 főre jutó regisztrált egyéni vállalkozások aránya, 2010
- 1000 főre jutó rendszeres szociális segélyben és rendelkezésre állási támogatásban részesítettek aránya, 2010

Közlekedés

- Megyeszékhely távolsága időben (közúton, személygépkocsival), 2010
- Kistérségi központ távolsága kilométerben, 2010
- Kistérségi központba induló tömegközlekedési járatszám (busz, vonat, HÉV) egy átlagos munkanapon, maximum egy átszállással, 2010
- 100 főre jutó személygépkocsik aránya, 2010

Idegenforgalom

- 1000 főre jutó vendéglátóhelyek aránya, 2006⁶
- 100 főre jutó kereskedelmi szálláshelyeken és magán szállásadásban töltött vendégéjszaka, 2006
- 100 főre jutó kulturális rendezvényen résztvevők aránya, 2006
- idegenforgalmi adottság⁷ (vonzerő), 2010

Az összesen hat mutatócsoportba – népesség, társadalom, ellátottság, gazdaság, közlekedés és idegenforgalom – sorolt 27 mutató tisztított, egységnormált értékeit mutatócsoportonként összeadva állapítottam meg az aprófalvak mutatócsoportonkénti, majd összfejlettségi rangsorát. Ez a csoportba sorolás lehetőséget kínált az egyes tényezők elemzésére, a sikerességi faktorok feltárására. Ezt követően a vizsgálatot kiterjesztettem a hazai falvak egészére. A vizsgálat kiterjesztése a **teljes hazai faluállomány** 2934 településére⁸ azért is volt fontos, mert az aprófalvak összességének

⁵ Posta, jegyzőség, körjegyzőség, benzinkút, bank, háziorvos, gyógyszertár, iskola, óvoda, könyvtár léte/nem léte (1pont/0pont) adták az alapfokú intézményi ellátottság értékét.

⁶ Négy mutató esetében a 2006-os év adatait vettem figyelembe, mivel a rendelkezésre álló 2010-es adatok hiányos volta nagyban torzította volna a mutatócsoportok egységnormált értékeit (a 2006-os időszakra vonatkozóan jóval kevesebb adathiátust találtam).

⁷ Vízközeltség (1 pont), épített örökség (1 pont), hegyvidék (1 pont), borvidék (1 pont), pálinkavidék (1 pont), világörökség (3 pont), Balaton-part (3 pont), Balaton 10 km-es közelsége (1 pont), Velencei tó partja (2 pont), Velencei tó 10 km-es közelsége (1 pont), Tisza tó partja (2 pont), Tisza tó 10 km-es közelsége (1 pont), Fertő tó partja (2 pont), Fertő tó 10 km-es közelsége (1 pont), nemzeti park (1 pont), egyéb – sziklaforrás, kaptárkő stb. (1 pont) adták a vonzerő összesített értékét.

⁸ Vizsgálatom faluállományát azok a települések adják, amelyek nem tartoznak a Beluszky Pál által felállított városhierarchia rendszerébe (BELUSZKY P. – GYÖRI R. 2006).

a teljes faluállományon belüli statisztikai helyzetére vonatkozó vizsgálatra, vagyis az aprófalvak fejlettségi helyzetének statisztikai mutatókkal mért faluállományon belüli vizsgálatára eddig az aprófalvas kutatásokban nem került sor.

A kutatás során a **lakosság** véleményének feltárásához **kérdőíveket** használtam (1. sz. melléklet, 2. sz. melléklet). Ennek a módszernek az alkalmazásával a „kívülről” nyerhető információk mellett „belülről” nyerhető információkkal és adattartalommal vált bővíthetővé a sikerességi tényezők köre. Ez azért is fontos, mivel a hazai aprófalvas településállomány elsősorban statisztikai oldalról kutatott terület, az azonban, hogy a kistelepülések lakossága hogyan vélekedik falujáról, hol helyezi el azt a környező települések között, miként értékeli faluja helyzetét, mennyire ismert számára a településében rejlő potenciál, mely tényezők meglétét tartja fontosnak a település fejlődése szempontjából, csupán egy-egy esettanulmányból ismert.

Fontos hangsúlyozni, hogy az empirikus kutatás során megkérdezett lakosokhoz intézett kérdések nem arra vonatkoztak, hogy az általam statisztikailag fejlettnak nevezett falvakban mik a siker tényezői a lakosok szerint. Hiszen ez két eltérő értékrendszer mentén mért siker, sikeresség lenne. A lakossági kérdőívezés módszere arra kínált lehetőséget, hogy egy másfajta értékrendszer mentén is lehatárolhatók legyenek a sikerességi tényezők, és a különböző értékek mentén való vizsgálódás eredményei közötti egyezőségek és különbözőségek is megadhatók legyenek.

Ez utóbbi típusú, a társadalom oldaláról vizsgálódó közösségkutatások a XX. század elején a társtudományok - antropológia, néprajz, szociológia - művelői körében kerültek előtérbe. A hazai és a nyugati **közösségtanulmányok** tekintetében azonban eltérés mutatkozik. Az úgynevezett „community studies”, vagyis a nyugati közösségtanulmányok előszeretettel használták az antropológia módszereit és fogalomtárát, a nyugati szociológusok elsősorban városszociológiai vizsgálatokat végeztek. Figyelmük azért is fordult a városszociológiai vizsgálatok felé, mivel a modern város kialakulásával a feudális városok szigorú belső térbeli rendje (etnikai, vallási, foglalkozási, vagyoni stb.) megszűnt (WEBER, M. 2000). A szociálökológia képviselői ugyanakkor úgy gondolták, hogy a városokban a látszólagos káosz ellenére valamiféle szabályszerűség uralkodik. A várost ők olyan térkategóriának tekintették, ahol a lakosok között szoros a kölcsönhatás, kutatóik alapvetően a megfigyelés módszerére alapoztak (BURGES, E. W. 1929, HOYT, H. 1939, HARRIS, C. D. –ULMANN, E. L. 1945). A közösségtanulmányokban a nyugati kutatók első nemzedéke a vidékiességet hangsúlyozta, majd a kritikai szemlélet jelent meg vizsgálataikban, az

1970-es évektől pedig módszertani újítások jelentkeztek, mint pl. a kapcsolatháló elemzés, vagy mentális térképezés (KOVÁCS É. 2007).

A kelet-európai vizsgálatokban, így Magyarországon is a közösségtanulmány összefonódott a falukutatással, mondván kisebb területi egység esetén van igazán lehetőség a közösség behatóbb vizsgálatára (SÁRKÁNY M. 2000). Az első hazai falukutatók csehszlovákiai fiatalok falujárásával kezdődtek, mely falujárások az 1930-as évekre falukutató mozgalommá nőttek ki magukat. A mozgalom célja a falu problematikájának feltárása volt, abból az alapvető feltevésből kiindulva, mely szerint a faluban minden társadalmi probléma megtalálható és nyomon követhető. A falukutatás az 1960-as években a néprajzkutatók figyelmének központjába került, újabb lendületként pedig az 1970-es évektől egyfajta „szakosodás” volt megfigyelhető a kutatásokban - ekkor alakult ki pl. a településszociológia is. Erre az időszakra a falu már nem sűrítette magába a társadalom minden problémáját (KOTICS J. 2007). Az 1990-es évektől a közösségtanulmány fogalomköre a vidékfejlesztéssel kapcsolódott össze. Napjaink kutatásai pedig arról számolnak be, hogy bár a vidéki térségek jelentős része ma is küzd a szegénységgel, munkahelyhiánnyal, a nem elégséges intézményi és infrastrukturális ellátottsággal, a közösségek elszorvásával, mégis köztük kimondottan jó helyzetben lévő településeket is találunk (BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 2007, BALOGH A. 2008).

Mindezek miatt fontos a lakosság véleményének megismerése is, hiszen a siker egyes tényezői megadhatók statisztikai adatokkal, mások viszont vélhetően nem. Mérhető statisztikai adatokkal a településeken az iskolázottság, a vállalkozási hajlandóság, a gazdasági mutatók, a jövedelmi mutatók változása, a közlekedési, idegenforgalmi helyzet, stb. De vélhetően a sikeres település számos olyan tényezővel is rendelkezik, melyekről a statisztika nem tud, vagy csak részben tud adatokat szolgáltatni. A kulturális hagyományok megőrzése, a tradíciók, értékek közötti egyensúly megteremtése, az önkormányzati és lakossági aktivitás nem mérhető statisztikai adatokkal⁹. A statisztikai adatok és empiria együttes alkalmazására egy település sikerességének vizsgálatánál az MTA RKK ATI Alföld II. Program keretén

⁹ Például Solymár településen az 1990-es években építményadó került bevezetésre (VÁRADI M. M. 1997). Az adó bevezetésének oka, hogy a településen lévő lakóházak száma (1961 db) közel annyi, mint az üdülőházaké (1356 db). Az üdülőházak tulajdonosai nem voltak állandó lakosai a településnek, így a község elesett számos állami támogatástól. Az állandó lakosoknak az építményadó csupán 10%-át kellett fizetnie, míg az üdülőházakban lakó, nem állandó lakosoknak a teljes összeget. Ezzel ösztönözte az önkormányzat a faluban élőket a bejelentkezésre, így elérvén azt, hogy az állandó lakosság szám után fizetett állami normatíva, és a személyi jövedelemadó növelje az önkormányzat bevételeit, mely bevételek összetételét a statisztikai adatok értelemszerűen nem tartalmazzák.

belül a „Sikeres, megújulóképes városok és falvak az Alföldön” altémában öt sikeresnek ítélt alföldi város kapcsán már láthattunk példát (TIMÁR J. — VELKEY G. 2003). Dolgozatomban én is a statisztikai elemzés és empiria együttes alkalmazására törekszem a sikeresség faktorainak feltárása érdekében. Úgy vélem, a statisztikailag kimutatható sikerességi faktorok mellett a helyi társadalom véleménye további, a statisztikai adatelemzés által nem lehatárolt faktorok fontosságára is felhívja a figyelmet. A kérdőívezés során törekedtem arra, hogy a lakosság véleményét ne az „Ön szerint siker-e az, hogy (...)?” típusú kérdésekkel mérjem fel. Vagyis nem a statisztikai adatelemzés által lehatárolt faktorok meglétére, illetve azok minőségére kérdeztem rá, hanem a statisztikai eredményektől függetlenül érdeklődtem a lakosság sikerről, sikerességről alkotott fogalmairól, az általuk fontosnak tartott sikerességi tényezők felől.

A kérdőívek felvételezése egyrészt a **vizsgálatba vont falvakban** történt, másrészt azok szomszédos településén (településein). Több **szomszédos települést** a vizsgálatba vont falvak körjegyzőségi központ volta és a szomszédos település kis mérete esetén vontam be a kutatásba. A vizsgálatba vont falvakban egy 29 kérdésből álló kérdőívet alkalmaztam, mely kérdései a következő főbb kérdéscsoportokhoz kapcsolódtak:

1. mennyire kötődik a megkérdezett lakos a falujához?
2. van-e turisztikai vonzerő (természeti, épített) a településen?
3. él-e valamilyen kisebbség a faluban?
4. hol helyezi el a lakos a faluját sikeresség tekintetében a környező települések között, milyen a falu marketingtevékenysége?
5. milyen a lakosság és a polgármester kapcsolata?
6. milyen sikerességi tényezőket nevez meg a lakosság, milyennek látja a vizsgálatba vont falu jövőjét?

A szomszédos településeken szintén lakossági kérdőíveket vettem fel, melyekben a vizsgálatba vont falvakra vonatkozóan tettem fel kérdéseket (összesen 25-öt) a fenti kérdéscsoportok köré szerveződve. Ezekre a kérdésekre adott válaszok a szomszédos település lakosságának véleményét tükrözik, és a vizsgálatba vont falura vonatkoznak. A vizsgált településeken 276 kérdőívet, a szomszédos településeken 212 értékelhető kérdőívet vételeztem fel egyetemisták segítségével. A vizsgálatot megelőzően

Remeteszőlősn és szomszédos településén, Nagykovácsiban próbakérdőívezést végeztem. A próbakérdőívezésnek több célja volt. Egyrészt szerettem volna megtudni, mennyire érhetőek a kérdőívek kérdései a lakosság számára, másrészt a kutatás ütemezése érdekében szükségem volt egy-egy kérdőív átlagos lekérdezési idejére, valamint a tartalmi és formai hibákat is javítani akartam, a kérdőívezés módszertanát követve (BABBIE, E. 2003). A próbakérdőívezés során kisebb formai hibákat tapasztaltam, valamint világossá vált számomra, hogy a szomszédos településeken a lekérdezési idő némileg hosszabb, mint az előzetesen tervezett, ugyanis az ott élők szinte minden esetben igényelték a kutatás rövid ismertetését, érdeklődtek arról, hogy miért nem saját településükről, hanem a vizsgálatba vont faluról kérdezem őket. A tartalmi elemek között is szükség volt egy kérdés javítására. Utolsó, jövedelmi viszonyokra vonatkozó kérdésemnél azt tapasztaltam, hogy a próbakérdőív során meghatározott öt jövedelmi kategória nem elégséges, hiszen rendre a legmagasabb kategória került bejelölésre, melynek nem volt felső határa. Így a jövedelmi kategóriákat a későbbiekben másik két magasabb kategóriával bővítettem. A jövedelmi viszonyok ismertetése azonban nem része a dolgozatnak, csakúgy, mint a megkérdezettek korára és iskolai végzettségére vonatkozó adatok ismertetése sem. Kis lélekszámú települések révén a megkérdezettek valószínűsíthetően úgy érezték, hogy a fenti kérdésekre adott válaszaik alapján könnyen azonosíthatóakká válnak, így a fenti kérdésekre a próbakérdőívezést követően, csak igen kevés értékelhető választ kaptam. A kis elemszám miatt e kérdésekre adott válaszok nem értékelhetők.

A lakossági kérdőívezés eredményeiből világossá vált, hogy a vizsgálatba vont falvak lakosai a sikerességük megítélése szempontjából a környező falvakban (szűk környékben és nem csak aprófalvakban) gondolkodnak. Így kutatásomnak az is részét képezte, hogy a 16 vizsgálatba vont falu közvetlen környezetében elhelyezkedő falvak fejlettsége és a vizsgált falvak fejlettsége milyen hasonlóságot, vagy különbséget mutat. Vagyis a **vizsgálatba vont falvak 20 km-es** – közúton megközelíthető – **térségében** elhelyezkedő 310 falu **statisztikai** adatait külön is vizsgáltam, a vizsgálatba vont települések és a környékbeli falvak közötti fejlettségbeli kapcsolatot területi autokorrelációval elemeztem. Mikroszinten is történt elemzés, az egyik vizsgálatba vont falu (Fony) 2013-as szociálgeográfiai felmérésének (144 kérdőív) környező településekre vonatkozó szimpatikussági válaszait szintén elemeztem dolgozatomban.

A **helyi elit** – elsősorban a kistelepülési polgármesterek – véleményének megismerése érdekében a szociológia, a közvélemény-kutatás és a geográfia egyik

leggyakrabban alkalmazott módszerét, az **interjút** is felhasználtam adatgyűjtési módszerként¹⁰. A kutatás kezdetén személyes interjúk készítését terveztem, előre rögzített forma alapján – mivel az interjúalanyok időben és térben távol voltak egymástól, így az elérhetőségi viszonyok miatt a könnyebben tervezhető és koordinálható személyes interjú tűnt alkalmasnak (FALUS I. 2001). Ezt a formát azonban már az első interjú (próbainterjú - Remeteszőlős) során felületesnek találtam, így annak érdekében, hogy a kistéleplési sikeresség problémakörrel kapcsolatban minél több témát érinteni tudjak, végül a személyes interjú egy sajátos formájának, a mélyinterjúnak a készítése mellett döntöttem, félig strukturált formai kötöttség szerint (FÖLDES A. 1999, BABBIE, E. 2003, MAJOROS P. 2004). Ily módon szabad, kötetlen beszélgetésre nyílt lehetőségem az interjúalannyal, úgy, hogy közben valamennyi korábban felvázolt kérdéskört érinteni tudtam. Az interjúk közül néhányat írásbeli kikérdezés útján végeztem, mivel a kérdőíves adatfelvételhez kötött interjúzás időpontja nem minden interjúalany számára volt megfelelő. Továbbá interjúalanyaim közül néhányan csak úgy vállalták az interjút, ha előre megadott kérdésekre írásban válaszolhattak. Ez felveti azt a problémát, hogy az interjúk lekérdezésének módszertana nem egységes, mivel azonban az ily módon felvett interjúkból is származott a kutatás szempontjából lényeges adat, a kutatómódszertan egységességének rovására is a dolgozatban maradtak az interjúk eredményei. Problémát jelentett továbbá, hogy többszöri megkeresésre is volt olyan interjúalany, aki elzárkózott az interjúadástól. Egy esetben, Fony településen, szóbeli csoportos interjút – fókuszcsoportos interjút – készítettem. Az interjúk során érintett témák a következő főbb kérdéscsoportok köré szerveződtek:

1. a polgármester személye¹¹
2. konfliktusok a településen
3. a falvak lakosainak fő megélhetési forrása, foglalkoztatók
4. pályázati tevékenység
5. lakossági aktivitás, intézményi, infrastrukturális ellátottság
6. turisztikai vonzerő a településen

¹⁰ Minden egyes interjú anyagfelvételét megelőzte a felkészülés, időpont egyeztetés, megismerkedés fázisa. Spontán interjú nem készült. Az interjúk felvételénél figyeltem arra, hogy a 2010-es önkormányzati választás előtt és után is készüljenek interjúk, így a kutatás 2009-2013-as intervallumban zajlott.

¹¹ Egyéb, a helyi elithez tartozó megkérdezetteknel ez a kérdéskör értelemszerűen nem szerepelt.

7. a falu megítélése a sikeresség szempontjából a környező településekkel összevetve
8. jövőkép, sikerességi tényezők egy kistelepülés mindennapjaiban.

Mivel nem minden vizsgálatba vont település polgármestere volt nyitott az interjúadásra, törekedtem arra is, hogy a helyi elit egyéb tagjaival is készüljenek interjúk, lehetőleg olyan személyekkel, akik a szakirodalmi előzményekben fejlődést előidéző tényezőhöz szakmájuk révén kapcsolódnak. Veleméren többszöri megkeresés ellenére sem adtak interjút, sem a helyi elit tagjai, sem a polgármester.

A polgármesterek és a helyi elit véleményét a lakossági kérdőívek kérdéseire hasonlóan szintén nem az „Ön szerint siker-e az, hogy (...)?” típusú kérdésekkel mértem fel. A polgármestereknél és a helyi elit tagjainál a statisztikai eredményektől és a lakossági kérdőívek válaszaitól független módon érdeklődtem a sikerről, annak a helyi elit által fontosnak tartott faktorairól.

Vizsgálatom részét képezte a kutatott falvak **épületállományának felmérése** is. Az ilyen típusú kutatásokra a szakirodalomban kevés példa található (MADARÁSZ I. 2011). Az épületállomány felmérés kapcsán mind a 16 vizsgálatba vont település valamennyi lakóegységének kategorizálása megtörtént. A lakóegységek 4 kategória mentén kerültek bejelölésre: rossz állapotú lakóegység, átlagos állapotú lakóegység, jó állapotú lakóegység, üdülő. Minden esetben a rendelkezésre álló HisziMap térképtől [10], vagy www.maps.google.com [15] műholdfelvételtől eltérő – új építésű lakóegységeket is bejelöltem a vizsgálatba vont falvak térképein. Mivel több településen nagyszámú új lakást mértem fel, elvégeztem a faluállomány lakásépítési tendenciájának vizsgálatát is, melynek területiségét a vizsgálatba vont falvakhoz kapcsolódva elemeztem.

A terepbejárás során valamennyi vizsgálatba vont településen **fotódokumentációt** készítettem, mely a dolgozat ábraanyagában fellelhető. A kutatott falvak **honlapjainak képi anyagát** leválogatva **tartalomelemzést** végeztem. A fényképes ábraanyagot a disszertációban a szociológiai, politikai kutatásokból jól ismert tartalomelemzés módszerével elemeztem. A tartalomelemzés során a Berelson által kidolgozott módszert alkalmaztam, vagyis a kommunikáció „manifesztált tartalmát objektíven, szisztematikusan és kvantitatív eszközökkel” írtam le (BERELSON, B. 1952). A disszertáció fényképelemzése során a szemantikai tartalomelemzését vettem alapul, ezen belül is a megnevezés analízist - vagyis hogy egyes személyeket, dolgokat,

tárgyakat hányszor említene meg a szövegben (JANIS, I. L. 1965, MAJOROS P. 2004). Ezt a módszert adaptáltam át disszertációba, oly módon, hogy a 16 vizsgálatba vont falu honlapjain fellelhető összesen 1134 leválogatott fényképét elemeztem az alábbiak szerint. A statisztikai adatelemzésben sikerességi faktoroknak bizonyult tényezőkről (intézmények, kereskedelmi egységek, szolgáltatások, idegenforgalmi adottság, gazdasági tényezők, közlekedési feltételek, közösségi értékek) egy előre meghatározott kategóriarendszert állítottam fel, a fényképeket elemezve kódoltam a korábban említésre került kategóriarendszer objektumainak meglétét a fényképeken, valamint az előzetes kategóriarendszert bővítettem olyan objektumokkal és tényezőkkel, amelyek a fényképeken láthatóak voltak, de a statisztikai adatelemzés során nem voltak hangsúlyos tényezők. Az így nyert, a honlapokon a települések által saját magukról kommunikált további tényezőkkel bővítettem az előzőleg ismertetett módszerek által nyert sikerességi tényezők körét.

A kutatás során alkalmazott módszerek közül a statisztikai adatelemzés és a kérdőíves adatfelvétel, valamint a helyi elit tagjaival folytatott interjúk kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy ezek a módszerek nem egymás eredményeinek megerősítése érdekében kerültek alkalmazásra. Vagyis az elsőként elvégzett statisztikai adatelemzés eredményeinek további bővítése érdekében került sor lakossági kérdőívezésre. A statisztikai adatelemzés és kérdőíves adatfelvétel eredményeinek további bővítése érdekében került sor interjúk készítésére, csakúgy, mint az épületállomány felmérésére, valamint a fotódokumentáció elemzésére is. Példának okáért, a statisztikai vizsgálatot követő kérdőíves felmérésben nem az volt a vizsgálat tárgya, hogy a statisztikailag fejlett falvak lakosai hogyan viszonyulnak a statisztikai sikerességhez, hanem az, hogy a statisztikailag lehatárolható sikerességi tényezők megegyeznek-e a lakosság által megnevezett sikerességi tényezőkkel, illetve, hogy a lakossági kérdőívek milyen új, a statisztikai vizsgálatokban nem kimutatható sikerességi faktorokat adnak. A „kívülről” lehatárolható, a kvantitatív módszerekkel mért, valamint a helyi társadalom által megfogalmazott fejlődést előidéző tényezők minél szélesebb körű meghatározása, egymással való összevetése volt tehát a cél, a különböző módszerekkel elérhető eredmények közti hasonlóság és különbség bemutatása mellett.

A különböző módszerekkel nyert eredmények bemutatásához a disszertáció ábrái és térképei a MapInfo Professional® 10.5 és az Adobe Photoshop CS6® 13.0 verziójával készültek.

A disszertáció természetesen több irányba is bővíthető lenne a kutatási eredmények további pontosítása érdekében. A sikerre, mint értékkategóriára az elsősorban külföldi szakirodalomban teret nyerő kutatási problematikával egyetértve, a „helyi, nem elit réteg” oldaláról is fontos lenne tekinteni (TIMÁR J. – VELKEY G. 2003, BOROS L. – HEGEDŰS G. – PÁL V. 2007). A teljesség igénye nélkül pl. a turisták, vagy a helyi marginalizálódott csoportok véleménye is fontos lehet, hiszen így egyértelműbben elkülöníthető lenne, hogy a siker „kinek a sikere”, ki hogyan éli meg a települési sikerességet. Valamint további kutatási terület lehetne az eredmények alapján felállított sikeres aprófalú modelljének tesztelése is.

2. SZAKIRODALMI ELMÉLETI KERETEK, FOGALMAK

2.1. Az aprófalú fogalma, az aprófalvas településállomány területfejlesztési aspektusai, differenciálódása

A hazai faluállománnyal foglalkozó kutatások nem konzekvensek annak tekintetében, hogy mely településeket nevezik aprófalunak. A szakirodalom szerint kétféle meghatározás elfogadott, mindkettő e kis települések lélekszáma alapján határolja le az aprófalvakat. Az egyik nézetcsoporthoz az 1000 fő alatti települések tekinthetők aprófalunak (PERCZEL K. – GERLE GY. 1966, LETTRICH E. 1975, NYITRAI I. 1984, VÁGI G. 1985, FLEISCHER T. 1991, CSAPÓ T. 1993, KÖSZEGFALVI GY. – TÓTH J. 2002). A másik nézetcsoporthoz az 500 főnél kevesebb lakosú falvakat fogadják el e kategória részeseinek (KÖRMENDI K. 1976 a, KÖRMENDI K. 1976 b, ENYEDI GY. 1980, BELUSZKY P. 1984, ENYEDI GY. 1984, SIKOS T. T. 1990, HUBAI J. 1992, DÖVÉNYI Z. 2003, BALOGH A. 2008). Az 500 fő alatti falvak csoportjának megnevezésére a szakirodalom alkalmazza a törpefalvak definícióját is (MOHOS M. 1996, KÖSZEGFALVI GY. – LOYDL T. 2001). Disszertáciomban az 500 fős beosztást használom, valamint az aprófalú elnevezést alkalmazom, vagyis a továbbiakban **aprófalú** alatt az **500 főnél nem népesebb településeket** értem.

A fent definiált kistelepülések területi elhelyezését tekintve a Kárpát-medence hagyományos települései, a középkori magyar településhálózat meghatározó elemei voltak egészen a török hódoltságig. A török fennhatóság ideje alatt azonban a nagyhatarú településforma vált uralkodóvá az Alföldön, így az aprófalvak csak a hódoltság által nem érintett területeken maradtak fenn (MOHOS M. 1996). A települések népességnagyságrendje és a különböző magassági szinteken való elhelyezkedés között is szoros kölcsönhatás áll fenn, e mellett a talajviszonyoknak és az úthálózatnak is jelentős szerep jut. Major Jenő rámutat arra, hogy az apró- és kistelepülések és az erdei, lápi és öntéstalajok elhelyezkedése között szoros az összefüggés. E területeken az intenzívebb mezőgazdaságnak és ezzel együtt a népességnövekedésnek is alapvető korlátai voltak (PERÉNYI I. – FARAGÓ K. – MAJOR J. 1962). Az aprófalvak elterjedési területei ma nagyjából a hegy- és dombvidékekre tehetők, elsősorban a peremterületeken vannak jelen nagy számban, de azokon a területeken is megmaradtak, ahol a török hódoltság nem érintette a településszerkezetet, pl. Szabolcs-Szatmár-Bereg

megyében (KÖRMENDI K. 1976 b, ENYEDI GY. 1980, ENYEDI GY. 1984, LACKÓ L. 1992 a). Eloszlásuk egyenlőtlen, Dél- és Nyugat-Dunántúlon összefüggő tömbben jelennek meg, máshol egy-egy megye településhálózatának meghatározó elemei (BELUSZKY P. 1984). Legmagasabb az aprófalvak száma Baranya, Zala, Borsod-Abaúj-Zemplén, Vas, Somogy és Veszprém megyékben (BALOGH A. 2008).

Ezeket a kistelepüléseket hosszú ideig homogén településegységként kezelték a kutatások során. Falvaink azonban az 1950-es évektől erőteljesen **differenciálódni** kezdtek. Általánosságban elmondható, hogy az 1950-es, 1960-as években a nagyobb népességgel rendelkező, kedvezőbb fekvésű, esetlegesen központi szerepkört betöltő települések gyorsabban fejlődtek, mint a kisebb népességgel rendelkező, a gazdasági fejlődés feltételeit megteremteni kevésbé tudó társaik (KÖRMENDI K. – KULCSÁR V. 1976). A falvak differenciáltsága a bennük élő lakosság sokszínűségével is együtt járt. Az 1960-as években a falvak lakosságát döntően mezőgazdasági munkások, bortermelők, mezőgazdasági és erdészeti munkáltatók alakották, köztük a diplomások száma meglehetősen kevés volt (MOLNÁR L-NÉ. 1970). Ebben az időszakban, az 1950-es évektől az 1970-es évek elejéig a falusi lakosság jelentős része elvándorolt, másfélmillió ember költözött a faluból a városba (ENYEDI GY. 1980).

Az 1970-es, 1980-as években a differenciálódás hátterében már olyan folyamatok álltak, mint a mezőgazdasági termelés eltérő színvonala, az alapfokú ellátás megléte, valamint a jövedelemszerzési lehetőségek eltérései (BELUSZKY P.-SIKOS T. T. 1982). Az alapellátási intézményekben, és a lakosság foglalkozási megoszlásában keresendő differenciáló okok mellett a falusi lakásviszonyokat is a különbözőséget okozó tényezők között említhetjük (ENYEDI GY. 1980). Az aprófalvak átalakulási folyamataiban tehát ezekben az évtizedekben meghatározó a településszerkezet, az ipar, mezőgazdaság feltételei, a természeti adottságok, és a földrajzi fekvés (AUBERT A. – ZSIBRIK I. 1984). Míg az 1950-es években a viszonylag magas (11%-os) természetes szaporodás értéket az elvándorlás jelentősen visszavetette, addig az 1970-es, 1980-as években az elvándorlás mellett a természetes szaporodás mértéke is visszaesett ezeken a kistelepüléseken (KLINGER A. 1976, KOVÁCS T. 1984). A lakóhely-változtatások döntő részét – mind az állandó, mind az ideiglenes vándorlások esetében – a munkával kapcsolatos közvetlen vagy közvetett okok idézték elő (NAGY K. 1976). Összességében az aprófalvak közti gazdasági és társadalmi különbségek vizsgálata kapcsán elmondható, hogy míg az 1950-es, 1960-as években a településméret volt a legfőbb differenciáló tényező, addig az 1970-es, 1980-as években a városhoz való kapcsolódás

lehetősége (BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 1982) különítette el a dinamikus, fejlődő és a depresszív, fejletlen aprófalvakat egymástól.

A földrajzi helyzet és a városhoz való kapcsolódás lehetőségeinek hiánya révén kialakuló **depresszív területen** elhelyezkedő aprófalvak többsége nap, mint nap szembetalálja magát a „**kisfalu-szindróma**” jelenségével. Nem véletlen tehát, hogy az 1970-es, 1980-as években nagyobb részt depresszivitás, kisebb részt dinamizmus tekintetében az aprófalvakat a kutatók meglehetősen sokat vizsgálták. Az ezekben az években leírt depresszív térségeket jellemző tünetcsoport tényezői a mai fejletlen térségekre is jellemzőek, ezeket a továbbiakban ismertetem. A dinamikus térségek fejlődését segítő tényezőinek köre viszont mára jelentősen módosult, melyeket statisztikai és empirikus módszerekkel végzett vizsgálatok eredményeivel alátámasztva a disszertációban a későbbiekben szintén ismertetek.

A depresszív térségek kistelepülésein a társadalmi hátrányok halmozódnak, nincsenek demográfiai reprodukciós tartalékok, a propagatív korosztály hiányzik, a vitalitási mutatók messze elmaradnak az országos átlagtól (ENYEDI GY. 1980), a népesség szociális, kommunális, kulturális, ellátottsági mutatói folyamatosan romlanak (KÖRMENDI K. – KULCSÁR V. 1976). Az elvándorlás mértéke magas, a társadalmi mobilitás egyértelműen kifelé vezet a depresszív aprófalvakból, gyakori a gyors, olykor menekülésszerű elvándorlás, mely munkaerőhiányt és ezzel együtt deklasszációhoz vezet az adott településen (ERDEI F. 1940, ENYEDI GY. 1980). Az elvándorlás szelektív a depresszív aprófalvakban, a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők és a fiatalok költöznek el a településről, gátolva ezzel a demográfiai reprodukció lehetőségét (BELUSZKY P. 1984). Az elvándorlás hátterében olyan okok állnak, mint hogy a szakképzett munkaerő, a diplomások falujukban nem találhatnak munkát, több műszakos munkára lehetetlen ingázni, infrastrukturális hiányosságok, tőkehiány jellemzi a falut (MOHOS M. 1984). A torzult, kedvezőtlen demográfiai struktúra, a demográfiai erózió sajátja lehet az elöregedés, természetes fogyás és az alacsony iskolai végzettség mellett esetenként a teljes elnéptelenedés is¹² (ENYEDI GY. 1980, KÖRMENDI K. 1976 b). Az 1970-es, 1980-as évek nagyüzemi gazdálkodása is általában az 500 főnél népesebb településeken alakult ki és az ehhez kapcsolódó élelmiszeripar sem az aprófalvakat dinamizálta (ENYEDI GY. 1980, BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 1982, BELUSZKY P. 1984),

¹² Erre a sorsra jutott pl. Gyűrűfü. De pl. Gorica, Révfa, Korpád, Kán, Mónosokor, vagy Szatina települések lakosság száma is nullára, vagy csupán néhány főre csökkent. A falvak népességvesztése azonban a település egyesítések hatására rejtve maradt.

mint ahogyan napjainkban sem jellemző a depresszív kistelepülésekre ipari, vagy korszerű mezőgazdasági tevékenység folytatása. Jellemző továbbá a fejletlen térségek falvaira, hogy a lakásállomány folyamatosan romlik, a művi környezet, az emberkéz alkotásai pusztulnak, az épületek kora a nagyobb lélekszámú településekhez viszonyítva magas, valamint, hogy a kedvezőtlen életkörülmények szegénységgel társulnak és a kistelepülés gyakran leépülési spirálba kerül (ENYEDI GY. 1980, BELUSZKY P. 1984).

A **dinamikus térségekben** elhelyezkedő fejlődőképes aprófalvak jellemzőinek bemutatása a későbbiekben külön fejezetben történik, ezen áttekintés kapcsán csak annyit kívánok megjegyezni, hogy a sikeres aprófalvak fejlődését előidéző tényezők köre igen sokrétű, és az elmúlt évtizedekben meglehetősen sokat módosult. A dinamikus térségek tényezőinek lehatárolása nem csak az elmúlt évtizedekben bekövetkezett tényezőmódosulások miatt fontos, hanem azért is, mert a szakirodalomban az „aprófalvas-szindróma” mintegy ellenpólusaként minél szélesebb módszertannal megvizsgált, lehatárolt és megnevezett fejlődést, sikerességet eredményező tényezőcsoport megadására eddig nem került sor. Holott a fent részletezett differenciáló tényezők mentén a falvak, és köztük az aprófalvak is jelentős átalakuláson mentek keresztül az elmúlt évtizedek során.

A **differenciáló tényezők** évtizedenként eltérő volta miatt a **települések csoportosítása** is különböző szempontok szerint, más súlypontok mentén történt az elmúlt években. Az 1950-es évek előtt a falvak alaprajz szerinti csoportosítását végezték el többen (ERDEI F. 1940, GYÖRFFY I. 1943, LÁSZLÓ GY. 1944), mely csoportosításokban a szabályos parasztfalvak, óriásfalvak mellett megjelentek az uradalmi falvak vagy a kertes, csűrös települések is, mint településföldrajzi kategóriák. Az 1950-es, 1960-as falutipizálások során továbbra is szempont maradt a morfológiai sajátosság, mint a csoportosítás egyik tényezője (MENDŐL T. 1963), az 1970-es, 1980-as években az alaprajzi tipizálás mellett (KÖRMENDI K. 1976 a) azonban már a foglalkozási szerkezet mentén leírható gazdasági falutípusok (KULCSÁR V. 1976), az agrár-urbánus falutípusok (LETTRICH E. 1975), vagy a foglalkozás, nagyságrend, demográfiai tényezőket egyaránt figyelembe vevő falutípusok (ENYEDI GY. 1980, BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 1982) kerültek kialakításra.

Az aprófalvas településállományt differenciáló tényezők között az 1990-es évek során, és azt követően is fontos szerepű maradt a földrajzi fekvés, mint elkülönítő tényező (ENYEDI GY. 1996, NEMES N. J. 1997, BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002, BELUSZKY P. 2007), ugyanakkor a munkához kapcsolódás lehetősége is felértékelődött.

Nem véletlen, hogy a hangsúly az 1990-es években a települések csoportosítását tekintve áttevődött a főbb települési funkciók szerint végzett csoportosításra. Így beszélhetünk ellátási funkció, igazgatási funkció, termelési szint, speciális funkciók, lakófunkció szerinti település lehatárolásokról (VALÉR É. 1990), üdülőfalvakról, stagnáló, fejlődő aprófalvakról (MOHOS M. 1996) a kistelepülések faluállományát tekintve.

Napjainkban a differenciáltság az aprófalvas településállomány elemei között már olyan mértékű, hogy néhány társadalmi-gazdasági mutatót vizsgálva (pl. foglalkoztatottak aránya, iskolai végzettség) a településlisták első és utolsó helyein is találhatók aprófalvak, különösen igaz ez az országos listák első tíz helyezettjére (BAJMÓCY P. – JÓZSA K. – PÓCSI G. 2007). A települések csoportosítása során napjainkban megjelennek a kimondottan jó helyzetű aprófalvas csoportok, pl. az osztrák határ mente jobb infrastrukturális helyzetű aprófalvai (KÖSZEGFALVI GY. – LOYDL T. 2001), a jó munkaerőpiaci helyzetű, stabil társadalmú kistfalvak (BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 2007), vagy a döntően nyugat-magyarországi dominanciájú fejlett aprófalvak (BALOGH A. 2008) is.

Azt, hogy a kistelepülések differenciálódása milyen módon alakult, és a differenciáló tényezők milyen prioritások szerint változtak, nagymértékben befolyásolta a **településpolitika**. A fent említett aprófalvakat a településpolitikai döntések – a gazdasági prioritások előtérbe állításával – már az 1950-es évek óta érintették, vagyis a településpolitika kialakulásától (LACKÓ L. 1992) kezdve. Az 1950-es években nagyszámú faluösszevonásra került sor, falurombolási tervek készültek, a településhálózat fejlesztendő elemeit a nagy lélekszámú települések jelentették (BELÉNYI GY. 1996, HAJDÚ Z. 2005).

Talán nem is meglepő, hogy a kistfalvak az 1960-as években a megszüntetendő települések közé kerültek, és egészen az 1990-es évekig siettették a felszámolásukat (BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 1982, BELUSZKY P. 1984). Bár az 1963-ban napvilágot látott Magyarország Településhálózat-fejlesztési Tanulmányterve című dokumentum – mely szerint a 3000 fő alatti települések nem számíthattak fejlesztésre – végül nem vált hivatalos dokumentummá, sokat jelzett előre a kistelepülések későbbi években zajló fejlesztési irányairól, kijelölve a differenciálódás útját.

Az 1971-ben elfogadott Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptió (OTK) a kistelepülések számára annyiban jelentett változást, hogy a korábbi „mellékfalukat” immár „egyéb településekként” említette, de továbbra is hangsúlyozta a

funkciónélküliségüket, az alsó fokú központi szerepkörre való alkalmatlanságukat. Az 1970-es évek a körzetesítések időszakát hozták, az „egyéb” falvak intézményhálózatának felszámolását, közös tanácsok, mezőgazdasági szövetkezetek létrehozását, iskolák összevonását (MOHOS M. 1996). Mindezek ellenére a falvak mégsem haltak ki tömegesen.

Az 1980-as évek viszont kedveztek a falunak, az OTK 1981-es módosítása szerint a közép- és kisvárosok, és a községek súlyát kellett növelni (FARAGÓ L. 1993). 1985-ben az országgyűlés határozatot hozott – ez volt az első ilyen – a terület- és településfejlesztés hosszú távú feladatairól (LACKÓ L. 1992 b), és eltörölte a települések szerepköri megkülönböztetését (HAJDÚ Z. 2005).

A rendszerváltozást követően minden közigazgatásilag független település megkapta az önálló döntés lehetőségét, így a legapróbbak is szabadsághoz jutottak. A rendszerváltozást követő szabadság önmagában azonban kevés volt, gazdasági, társadalmi eredmények is szükségeltettek a pozitív változáshoz, így a megváltozott helyzethez a kedvező helyzetű, erős társadalmi identitású, agilis vezetővel bíró kisközségek tudtak leginkább alkalmazkodni (P. KOVÁCS. I. 1993, BÖHM A. 1999).

Összefoglalva tehát a disszertációban az 500 főnél nem népesebb településeket értem aprófaluk alatt. Az aprófalvak a Kárpát-medence meghatározó településszerkezeti elemei. Az 1950-es évektől az aprófalvas településállományt differenciáló tényezők köre a településpolitikai döntésekhez igazodva folyamatosan változott. Az 1950-es, 1960-as években a nagyobb lélekszámú, központi szerepkört betöltő falvak fejlődtek, az 1970-es 1980-as években fontos szempont volt a városhoz való kapcsolódás, az 1990-es évektől napjainkig tartó időszakban felértékelődött a földrajzi fekvés és a munkához való kapcsolódás lehetősége. A differenciáló tényezők alapot szolgáltatottak a falvak csoportosításához, és kijelölték a depresszív és dinamikusan fejlődő térségeket. A depresszív térségek jellemzőit a „kisfalu szindróma”, vagy „aprófalvas szindróma” tünetcsoportja fogja egybe. A dinamikus, fejlődő falvak, esetlegesen térségek sikerességének tényezői nem lehatároltak.

2.2. A sikeresség tényezőinek lehatárolása a települési sikerfogalmak vizsgálatán keresztül

A depresszív térségekre jellemző tulajdonságcsoporthoz, azaz az „aprófalvas szindróma” jelensége egy jól lehatárolt tényezőcsoport a szakirodalomban. A dinamikus térségek falvainak jellemző tulajdonságcsoporthoz, sikerességük tényezői azonban jól lehatárolva nem lelhetők fel, a szakirodalomban csupán egy-egy tényező megnevezése történik. Ahhoz, hogy a disszertáció céljai között kitűzött sikerességi tényezőcsoport megadható legyen, a továbbiakban a dinamikus térségek fejlődést előidéző tényezőit ismertetem, a verseny, sikeresség fogalmának nagyobb, majd kisebb léptékű megközelítése felől.

A disszertáció egyik legvitathatóbb eleme kétségtelenül éppen a sikeresség fogalmának használata a vizsgálat során, mivel a legtöbb települési sikerességgel foglalkozó szakirodalom a sikert értékkategóriaként kezeli (ENYEDI GY. 1997, JENSEN-BUTLER, C. 1997). A legtöbb esetben úgy, hogy a sikert, sikerességet gazdasági értékek mentén méri, felvetve azt a problémát, hogy a gazdaságilag sikeres települések más mutatók mentén esetlegesen nem lennének azok. Ezekben az esetekben a sikeresség fogalma igen gyakran összekapcsolódik a versenyképesség fogalmával¹³. Ez azért is érhető, mivel a történelem során a települések – legyen az nagyváros, vagy aprófalva – között mindig folyt valamiféle versengés. A területi verseny, a települések közti versengés tehát nem új keletű dolog. A korábbi évszázadokban a vásártartás jogáért, megyeszékhellyé, püspöki székhellyé válásért versenyeztek a városok, míg az ókorban és a középkorban azok a városok voltak sikeresek, amelyek a környező településeket hatalmukba tudták keríteni (SÁRI I. 2001, BENEVOLO, L. 1994). Az ipari forradalom idején a fejlett iparral rendelkező, a szocializmus idején a „szocialista városok”, a rendszerváltozás után a piacgazdasági változásokra gyorsan reagálni tudó városok voltak a szakirodalomban leírtak alapján sikeresek (SÁRI I. 2001).

A verseny általánossá válása az 1990-es évektől megfigyelhető. Ezt politikai, gazdasági hatások indukálták, vagyis a gazdasági szerkezetváltás és a világgazdasági globalizáció (ENYEDI GY. 1997). A területi verseny tehát olyan folyamat, ahol a

¹³ Itt kívánom megjegyezni, hogy a versenyképesség fogalmát jelen disszertáció a korábbi szakirodalomra támaszkodva a sikernél szűkebb kategóriaként, annak feltételeként kezeli különösen a falvak sikerességének tárgyalásakor (ENYEDI GY. 1997), mondván a versenyképességet befolyásoló tényezők igen összetett körét napjainkban a sikeresség fogalma fogja össze (LUKÁCS G. S. 2008). Fontos megjegyezni, hogy a siker szinonimájaként a továbbiakban a fejlett, fejlődő kifejezéseket is alkalmazom, a szóismétlés stilisztikai hibájának csökkentése érdekében.

gazdasági fejlődés megteremtése, előmozdítása a cél explicit, vagy implicit módon. A célok is definiáltak, forrásszerzés, népességnövelés, a foglalkoztatás növelése, a beruházások ösztönzése, stb. Az is elmondható azonban, hogy sok esetben csak a „látványt” ismerjük, az új, vagy éppen hanyatló elemeket látjuk (MÉSZÁROS R. 1993), a bevezetőben említett mi? – ki? – hogyan? kérdéskör tényezőit, vagyis az előidéző okokat, szereplőket, és a módot, ahogyan a folyamat zajlik, azonban nem, vagy csak részben. Fontos tehát azoknak a mechanizmusoknak a megismerése, amelyek ezeknek az új, vagy éppen hanyatló elemeknek a meglétét előidézik.

Az 1990-es években Magyarországon a gazdasági fejlettség értésskáláján mért versenyképesség, sikeresség alkalmazása volt jellemző. Azonban ha a sikert értékkategóriának tekintem, véleményem szerint nem folytatható a települési siker, falvak sikeressége témakörben csak egyféle értékskala menti vizsgálat. Mint ahogyan a fent jelzett módon nem fogadom el a versenyképesség és a sikeresség definícióbeli azonosságát, a versenyszemléletben, gazdasági értékek mentén mérhető sikerességet sem tekintem egyedüli lehetőségnek a vizsgálatok során. A hazai szakirodalomban is – főleg a 2000-es évektől – megjelenik az a felfogás, mely a versenyszemléletű vizsgálatok mellett, a gazdasági mutatókat egyfajta indikátornak elfogadva hangsúlyozza azt, hogy más típusú indikátorok mentén is mérhető a sikeresség (TIMÁR J. – VELKEY G. 2003). Hivatkozott kutatásban a statisztikailag mérhető városi sikerességet a helyi társadalom véleményével vetették egybe, rámutatva arra, hogy a statisztikailag sikeres városokat a helyi társadalom tagja nem feltétlenül tartják sikeresnek. A kutatás igazolta azt is, hogy a vizsgált városok lakosai a sikert nem csak gazdasági értékek mentén mérik, a kulturális fejlődés legalább annyira fontos, mint a gazdasági előbbrejutás.

Meg kell említeni, hogy a nemzetközi szakirodalomban már az 1960-as évektől hangsúlyos az anyagi szükségletek kielégítésére irányuló tényezők kutatása mellett az immateriális javak feltárása is. Sőt, sok esetben az ilyen típusú kutatásokat, és később néhány hazait is, a sikeresség fogalma mellett az életminőség fogalma fog egybe (UTASI Á. 2006). A kutatások jelentős része az egyén „jól-lét” érzését vizsgálja (KOPP M. 2006). Mivel azonban a „jó, jobb” életminőség, a „jól-lét” vizsgálata önmagában is egy doktori disszertáció vizsgálai tárgyát képezi, különösen a szakirodalomban fellelhető fogalmi problémák miatt, így doktori disszertációban nem térek ki az életminőséggel kapcsolatos kutatások szakirodalanak ismertetésére.

Úgy vélem, ha a városok sikerességével foglalkozó, átfogó kutatásban, illetve az életminőséggel foglalkozó kutatásokban is igazolódott a versenyszemlélettől eltérő értékek mentén való mérés létjogosultsága, akkor kisebb földrajzi léptékben, az aprófalvas kutatásoknál a sikeresség, mint érték kategória kutatása, a helyi társadalom oldaláról szemlélve elengedhetetlen. Éppen ezért fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a disszertáció célja nem a települési siker egyoldalú érték kategória mentén való vizsgálata (már csak ezért sem lenne szerencsés az életminőség fogalmainak részletes ismertetése). A cél többféle értékskála mentén való sikerességi tényezőcsoport lehatárolása, rámutatva arra, hogy a különböző értékrendszerek szerint mérhető és megadható sikerességi tényezők között mely faktorok egyezősége figyelhető meg, valamint arra, hogy a különböző értékek mentén mérve mely tényezők megléte a legfontosabb. A siker fogalmát használó szakirodalom jelen esetben tehát az eszköz arra, hogy a különböző értékskálán mért „sikerek” tényezői lehatárolhatók legyenek, valamint a szakirodalomokban fellelhető sikerességi tényezők alapján megadható legyen egy olyan aprófalvas sokaság, amelyben konkrét terepi kutatások végezhetők.

Íly módon a szakirodalomokban fellelhető siker-definíciókat feldolgozva nem feltétlenül az a fontos, hogy mely értékek mentén mérték a siker fogalmát, hanem hogy milyen különböző sikerességi tényezőket neveztek meg. Hiszen ennek a szakirodalmi feldolgozásnak a mentén választottam ki a vizsgálatba vont falvakat, majd a vizsgált aprófalvakat „kívülről” és „belülről” kutatva határoltam le a mai aprófalvas településállomány sikerességének tényezőit. Mivel a szakirodalomokban a siker fogalma leginkább nagyobb területegységre meghatározott, így a regionális, megyei szinten fellelhető sikerfogalmakat is áttekintettem, viszont azok tényezőire (az életminőséghez hasonlóan) léptékbeli különbözőség miatt csak röviden teszek utalást.

Országos szinten tehát a sikeresség tényezőjének tekinthető az, hogy az ország világosan meg tudja fogalmazni érdekeit, az országban jelen van a társadalmi kohézió, ami az érdekérvényesítés nélkülözhetetlen feltétele (INOTAI A. – VERESS J. 2004). A sikeres régióban az előállított jövedelem növekedése, annak egy részének helyben maradása és településműködtetésre fordítása jelentkezik a sikeresség faktoraként (ENYEDI GY. 1997). A régiók, kistérségek sikerességének feltétele továbbá a foglalkoztatottak szolgáltatásokban és/vagy feldolgozóiparban való koncentrációja, a könnyű megközelíthetőség, elérhetőség, a magasan kvalifikált munkaerő, valamint a szociális infrastruktúra, üzleti szolgáltatások megléte (LUKÁCS G. S. 2008). Vagyis nagyobb földrajzi lépték esetén a sikeresség versenyszemléletű megközelítésének

tényezői fellelhetők, az hogy az adott ország, régió lakosainak milyen a viszonyulása az objektív módon, statisztikailag mérhető sikerhez, nem hangsúlyos, nem mért indikátor. A helyi társadalom sikerességhez való viszonyulása mellett nagyobb területi egység társadalma által megfogalmazott sikerességi tényezői sem kutatottak, nyilvánvalóan a lépték nagysága miatt.

Íly módon a nagyobb léptékű kutatásokban fellelhető sikerfogalmak további ismertetése helyett a kisebb léptékű, városi sikerdefiníciókban fellelhető sikerességi tényezőkre fókuszálók. Ennek oka a falvakéhoz idomuló léptékbeli kérdések mellett az, hogy a városi sikerességgel foglalkozó vizsgálatokban különböző értékek mentén folytattak vizsgálatokat a kutatók. A továbbiakban így az egyes sikerdefiníciókban fellelhető, különböző értékek mentén lehatárolt sikerességi tényezőket, indikátorokat ismertetem. Hangsúlyozom azt, hogy a sikertényezők csoportokba foglalása a továbbiakban azok milyensége, és nem az azokat felsorakoztató sikerességi fogalmak értékrendszere mentén történik. Így a különböző tényezőcsoportok esetében olykor több értékkategória mentén mért sikerességről beszélhetünk.

Ezek alapján a városok sikerességének tényezői között egyrészt olyan **gyorsan módosuló elemek** találhatók meg, mint pl. a városban élők jólétének növelése, gazdasági fejlődésének elősegítésével, amely fejlődést bizonyos csoportok a helyi politikákon keresztül más térségekkel versengve, rivalizálva próbálnak befolyásolni (LENGYEL I. — RECHNITZER J. 2000; LENGYEL I. 2003). A versenyképességet megteremtő, sikert kiváltó tényezők körének gyors módosulása azonban nem új keletű jelenség, éppen ezért az időt álló tényezők megteremtésének fontosságára (pl. kreatív régió) külföldi kutatók már jóval korábban felhívják a figyelmet (ANDERSSON, A. 1985). Jómagam ez utóbbi állásponttal értek egyet, vagyis úgy gondolom, hogy a tartós sikeresség fenntartásához állandó tényezők jelenlétére, biztosítására van szükség a településeken.

A sikeresség **gazdasági tényezői között** a város tartós jövedelemgeneráló képessége mutatkozott sikerességi tényezőnek (JENSEN-BUTLER, C. 1997), mely egyben a fejlődést gátló elem is lehet, ha nem megfelelő helyen és módon hasznosul a generált jövedelem, és ha a városban jelenlévő érdekcsoportok egymásnak ellentmondó érdekekkel bírnak. Napjaink sikerességi tényezője lehet a látogatók számának növekedése, ezzel együtt a turisztikai bevételek, vagy a befektetett működőtőke növekedése is (BOROS L. 2003). A gazdasági tényezők fontosságát nem meglepő módon a versenyszemléletű megközelítésekben fogalmazták meg a kutatók. Azt gondolom

azonban, a versenyszemlélet privilégiuma nem megengedhető a sikerességi tényezők minél pontosabb lehatárolása érdekében.

Több szakirodalom mér puha módszerekkel és közelít a sikerességhez a társadalom oldaláról. Egyre több szakirodalomban megtalálható a **humán tőke, mint** sikerességi tényező. Ezekben az irodalmakban a fejlődést előidéző faktorok között szerepel az, hogy a helyi önkormányzat és polgármester legalább egy, esetleg több cikluson keresztül a helyén marad, vagy éppen a polgárok jóléte és tenni akarása. Jellemző az, hogy döntően szociológiai kutatások mérnek a társadalom értékrendje szerint, úgy, hogy versenyszemléletben is vizsgálódnak. Gyakran nézik „fentről” a siker definícióját. Ebben az esetben akkor nevezhető sikeresnek egy település, ha nem adósodik el, miközben egyre kevesebb a rendelkezésére álló anyagi forrás és egyre kisebb költségvetésből gazdálkodik. De gyakran nézik „alulról” is a sikert. E tekintetben sikeres egy település, ha működnek a szociális szolgáltatások, az intézmények, közberuházások vannak a településen, vállalkozások indulnak (BÓDI F. – BÖHM A. 2000). Az ilyen típusú kutatásoknál tehát a versenyszemlélet megtartása és a társadalmi értékek mentén való vizsgálat egyaránt jelen van.

Disszertációmban egy fent leírtakat egyesítő állásponttal értek egyet, mely szerint a sikert **komplexen kell értelmezni**, több tényező együttes jelenléte adja a település sikerét (LEVEL, W. F. 1993, ASHWORTH, G. J. – VOOGD, H. 1997), a települési (városi) sikeresség tényezői folyamatosan változnak, a tartós sikeresség, fejlődés fenntartásához azonban szükség van állandó elemekre.

Az 1980-as évektől napjainkig tehát a sikerességi tényezőket tekintve az alábbiak módosulások figyelhetők meg. Az 1980-as években a szakirodalmi előzmények alapján a sikeres várost a következő módon jellemezhetjük: képes alkalmazkodni az őt érintő változásokhoz, benne a terciér szektor térnyerése jellemző, melyben az értékhúzó ágazatok nagy számban jelen vannak. A sikeres városban felértékelődik a tudás, jelen van a K+F, erős az innovációs képesség. A város kiveszi részét az őt érintő döntéshozatalból, középosztálya gyarapodik, de megjelenik a marginalizálódás, a társadalmi konfliktusok is (HERBERT, D.– SMITH, D. M. 1989).

Az 1990-es évek kutatásai alapján a fent említett tényezők mellett a sikeres városok fejlődést eredményező tényezői között felértékelődtek olyan elemek, mint a jó konfliktuskezelés, a külkapcsolatok, a jövedelem és a foglalkoztatás növekedése valamint a szolidaritás vagy a tudás-alapú termelés (ENYEDI GY. 1997).

Napjainkban a szakirodalmak szerint már több tényező együttes jelenléte elengedhetetlen a települési sikerhez. A legújabb kutatások olyan tényezőkről számolnak be, mint például a fejlett infrastruktúra, a település vonzereje, a humán erőforrás, vagy a település vezetésének aktivitása (NAGYVÁRADY L. – SZEBÉNYI A. 2008)¹⁴. De a lehetőségek, a cselekvőkészség, a civilizált keretek együttes jelenléte, ezzel együtt fejlődő gazdaság, munkahelyteremtés, képzések, megfelelő színvonalú infrastruktúra és a szolgáltatások jelenléte (LUKÁCS G. S. 2008) szintén a fejlődés fontos tényezői. Az elmúlt évtizedekben tehát a városok sikeressége kapcsán megfigyelhető egyrészt a megfelelő ellátottsági, infrastrukturális és gazdasági helyzet meglétének szükségessége és mindezek mellett a humán tényezők előtérbe kerülése, a lakosság és a településvezetés aktivitásának felértékelődése a város sikeressége szempontjából.

Látható tehát, hogy néhány évtized alatt a sikeresség mérése más-más értékrendek mentén történt, valamint, hogy napjainkra a társadalmi értékek felértékelődtek a versenyszemléletű kutatások mellett. Elmondható az is, hogy a sikeresség tényezői a városi kutatásokban folyamatosan változtak. Fontosnak tartom azonban azokat a tényezőket is lehatárolni, és megnevezni, amelyek az elmúlt évtizedek vizsgálatai és saját kutatási eredményeim alapján időt álló, állandó sikerességi tényezőknek nevezhetők, ezt a későbbi fejezetekben statisztikai adatelemzés és empirikus kutatás módszerét felhasználva teszem meg.

Fontosnak tartom továbbá azt is, hogy a falvak szakirodalmát is áttekintsem, annak érdekében, hogy a sikerességről, annak elemeiről, a településállomány legkisebb elemei oldaláról is képet kaphassak. Legszembetűnőbb különbség a városok és a falvak szakirodalma között az, hogy a korábbi sikerdefiníciók számos eleme megjelenik ugyan a falvak sikerességének esetében is, de átfogó sikerdefinícióval a falvak esetében nem találkozunk. A kutatók jelentős része alapvetően a rendelkezésre álló erőforrások oldaláról vizsgálódik, úgy hogy a vizsgálatok többsége egy-két sikerességi faktort hangsúlyoz. Megfigyelhető az is, hogy az önkormányzatok, településvezetés és lakosság szerepe a falvak sikerességében is csak az utóbbi években értékelődik fel, és valószínűsíthetően a méretbeli eltérés miatt a társadalmi tényezők felértékelődése a falvakban erősebb.

¹⁴ Jól példázza ezt Kozármisleny. A szuburbanizációs folyamatok hatására a pécsi agglomerációs településen rövid időn belül jelentős népességnövekedés következett be. Az új telkek időben történő kijelölése a városban kiváló alapot szolgáltatott a migráció megindulásának.

A sikerességi tényezők az elmúlt évtizedekben az alábbiak szerint változtak. A falvak fejlődését kutató vizsgálatok egy része **infrastrukturális és ellátottsági tényezők fontossága** felől közelített a falvak sikeressége felé. Az 1980-as években egyik fejlődést elősegítő tényezőként az alapellátás feltételeinek megteremtése jelentkezett – lakás, ivóvíz, villamos energia, út, gyermekintézmények, kereskedelmi ellátás, szolgáltatások (KÖSZEGFALVI GY. 1984). A kutatók nagy része egyetértett abban, hogy nem lehet mindent mindenhol megteremteni, az esetek jó részében szükség van települési összefogásra. Az 1990-es években visszatérő fejlesztési prioritásként, a sikerességhez vezető úton a tudományos publikációkban a kistérségi szövetségek létrehozása (G. FEKETE É. 1993), illetve a településrendezési tervek kialakítása (CSATÁRI B. 1993) szerepelt. A felemelkedéshez vezető úton a pályázatok, vállalkozásélénkítés is hangsúlyosak voltak (FARAGÓ L. 1993). A falusi sikerességgel foglalkozó újabb szakirodalmak egy részének megállapításai szerint viszont csak akkor tekinthető sikeresnek egy falu, ha képes a mai kor elvárásainak megfelelő struktúrát úgy kialakítani, hogy közben képes megőrizni múltjának örökségét is (K. SOMOGYI G. 2000)¹⁵.

Visszatérő fejlesztendő elem az 1980-as évektől kezdve a **közlekedési** és települési feltételek javítása (ENYEDI GY. 1980, CSAPÓ T. 1993). Annak ellenére is, hogy a közlekedési feltételek javítása problémás, hiszen a kistelepülések lakossága számára az lenne ideális, ha minél rövidebb idő alatt minél kevesebb megállással jutnának el a célállomásukhoz, ami viszont a közlekedési társaságok szempontjából nézve nem lehet nyereséges (ERDŐSI F. 1984). Így ma több olyan aprófalvuk létezik, ahol az iskolában az órakezdést a Volán járatok menetrendjéhez igazították, így segítve a közlekedési helyzet nehézségein (SZÉKELY GY. 2006).

Más megközelítések szerint a **helyi adottságok megléte, és kiaknázása** a sikeresség egyik faktora. Az idegenforgalmi lehetőségekre való alapozás már az 1980-as években is a fejlődést elősegítő faktorként jelentkezett az aprófalvas kutatásokban, de csak ott, ahol a funkcióleépülés még megfordítható folyamat volt. Programok, a falu megismertetése, fizetővendég-hálózat kialakítása voltak elengedhetetlen tényezők a fejlődéshez (VUICS T. 1984). Az 1990-es években a mezőgazdasági termelést, mint a falvak másik fontos adottságát, csak legfeljebb lokális szinten való megélhetési

¹⁵ A Villány-Siklósi Borút települései a borút program révén megőrizték hagyományaikat, a termékeik egyediségét, ami egyértelmű versenyelőnyt jelent a települések számára, és mindezek mellett a szőlőterületek nagysága sem csökkent az új technológiai eszközök bevezetése során.

forrásként nevezték meg (NEMES N. J. 1993), sok esetben a mezőgazdasági termelés fogalma összekapcsolódott a kényszervállalkozók fogalmával, miszerint a gazdaság ezen szektora remélhetőleg munkaalkalmat teremt a – más lehetőséget nem talált – falusi vállalkozóknak (SÜLI-ZAKAR I. 1993). A tiszaháti térségben – a fehérgyarmati kistérségben – a legfőbb erőforrás ma is a mezőgazdaság. Az önkormányzatok gyakran erejükön felül tartják fenn a kistérség településeiben a szociális földprogramot, és a nemzeti támogatások mellett uniós forrásokra is sikerrel pályáznak. Az ország másik végén, a Zalaszentgróti kistérségben¹⁶ elhelyezkedő Sümegcsehin Sümeg és a Veszprém megyei bányák közelsége a sikeresség egyik tényezője (SZÉKELY GY. 2006).

A harmadik nagyobb sikerességi faktorcsoporthoz a falvak esetébe is csak az 1990-es évek óta kap hangsúlyos szerepet, mely szerint a települési siker hátterében az **önkormányzatok** állnak. Az 1990-es évek kutatásaiban is megfigyelhető volt már az a megállapítás, hogy a falvak fejlődése a helyi közösségen, a választott testületen múlik (CSAPÓ T. 1993), és a település sikere az önkormányzat (polgármester, képviselőtestület) sikerét jelenti. Nehezíti a helyzetet, hogy a települési vezetők esetenként kicserélődnek, egy korábbi sikert ígérő kezdeményezés csak az utódok idején valósul meg (TÁLL É. 2000).

Az 1980-as évek sokat publikált fejlődést segítő tényezője a fiatalok helyben tartása volt. E szerint azokban az aprófalvakban van (volt) meg a remény a túlélésre, ahol fiatalok vannak, és ahol a helyi, egyedi lehetőségeket felismerik (ENYEDI GY. 1984, CSATÁRI B. 1993). Napjainkban a népesség helyben tartása mellett **lakossági aktivitás és az egyedi adottság** fontossága jelentkezik a fejlődést előidéző tényezők között, mely összekapcsolódik az idősgondozás, gyermekfelügyelet megoldottságával is. Az ehhez szükséges civil szervezetek megléte is elengedhetetlen egy település, akár egy aprófalú sikerességéhez, annak okán, hogy mindez segítheti a foglalkozásbővítést az adott településen (TIMÁR J. 2007). A lakossági aktivitás ösztönzéséhez hozzájárulhat egy vagy több személy, aki(k) magára vállalja(ják) a település érdekeinek képviseletét, tehát szükséges egy véleményformáló réteg, az adott falu egyediségének felismerése, együttműködés a település lakosai között (BÓDI F. 2000, DURÓ A. 2012).

A falu fejlődéséhez a lakosság mellett a **polgármester** személye is nagyban hozzájárul. Az 1990-es évektől merült fel egy falu fejlődése szempontjából az ambiciózus, rátermett, változást, fejlődést akaró vezető szükségessége és annak a

¹⁶ A helyi adottságok megléte mellett fontos említést tenni a Sümegcsehin negyven évig a helyén maradó iskolaigazgató, és egyházi vezető tenni akarásáról is.

mozgásterének problematikája, hiszen a polgármesternek egyszerre kell „polgárnak és mesternek” lennie (BÖHM A. 1993). A Tornai medence sikertelepülése Hidvégardó esetében is jelentős szerep jut a polgármesternek, az ő széleskörű kapcsolati hálójának és a település vezetőjét támogató, tenni akaró rétegnek (SZÉKELY GY. 2006). De Soltvadkert esetében is nagy szerep jut a helyben formálódó kulturális tőke felhalmozódásának, a diplomás vállalkozói réteg – „diplomás farmerek” – jelenléte hozzájárul a falu sikerességéhez¹⁷ (FERTŐ I. – LÉNÁRT ZS. – MAURER GY. – WINKLER T. 1990). Szintén a helyi társadalom szerepvállalásához köthető a foglalkoztatási programokban rejlő lehetőségek kiaknázása, hiszen mindez egy felkészült helyi vezető réteget feltételez (G. FEKETE É. 2001). Gondoljuk csak át, hogy az elmúlt években az aprófalvak többségében nem indult kellő számú foglalkoztatási program, vagy ahol indult, ott munkaerőhiány adódott. A foglalkoztatási programok nyújtotta lehetőségek hatékony felhasználása ugyanis csak a helyi társadalom szerepvállalásával megoldható.

Általánosságban a sikeresség tényezőiről elmondható, hogy a vizsgálatok leginkább versenyszemléletű megközelítésűek, gazdasági oldalról fordulnak a sikeresség felé, a nemzetközi és a hazai szakirodalomban is. Az 1990-es évek után fordul a szakma figyelme a társadalmi értékek felé (külföldön már hamarabb), a városi sikerességet mérő és a falvak fejlődését vizsgáló kutatásokban is, úgy, hogy a versenyszemlélet továbbra is meghatározó marad. Kevésbé kutatott a települések fejlődésének kérdését illetően a falvak lakóinak véleménye azokban az esetekben, amikor nem az „Ön szerint is sikeres...” típusú megközelítést alkalmazza a kutató. Elmondható továbbá, hogy a sikeresség tényezői a városokban is, és a falvakban is gyorsan módosulnak. Míg a városok sikeressége esetében a szakirodalom szolgáltat komplex definíciót, és egy viszonylag jól lehatárolható tényezőcsoportot a sikerességre vonatkozóan, addig a falvak esetében komplex sikeresség fogalom nem fellelhető, a fejlődést eredményezők közül is csak kevés kerül megnevezésre.

Disszertációmban ezért törekszem arra, hogy ne csupán egy-egy sikertényezőt adjak meg az aprófalusi sikerességgel kapcsolatban, hanem egy komplex tényezőcsoportot határoljak le az aprófalvak sikerességére vonatkozóan, statisztikai elemzésre, empirikus, és terepi eredményeikre támaszkodva. Továbbá törekszem arra is, hogy a kutatás során lehatárolt sikerességi tényezők alapján egy sikeres aprófalú modell is megadható legyen.

¹⁷ Soltvadkert a feldolgozott cikk íródásának idején még nagyközségi jogállású település volt, ezen oknál fogva említjük a 'Falvak sikeressége' részben.

3. AZ APRÓFALVAK SIKERESSÉGI TÉNYEZŐI „KÍVÜLRŐL” SZEMLÉLVE

3.1. A vizsgálatba vont falvak helyzete az aprófalvak között

Annak érdekében, hogy a falvak sikerességi tényezői minél pontosabban megadhatók legyenek, több értékrend mentén mértem a sikert. Egyik ezek közül a statisztikai sikeresség, fejlettség felállítása volt az aprófalvak között. Az aprófalvak fejlettségének elemzése során egyrészt arra törekedtem, hogy az aprófalvas településállomány egészére vonatkozóan adjak információkat, másrészt annak bemutatására, hogy a vizsgálatba vont falvak közül a magas fejlettséggel rendelkezők milyen faktoroknak köszönhetik a sikerességüket. A vizsgálatba vont települések összfejlettségi adatait az aprófalvakéval összevetve az alábbi megállapítások tehetők. A módszertani részben leírtak alapján a településállományból leválogatott 1073 aprófaluba közül a legmagasabb összfejlettségi pontszámmal rendelkező felső 10%-ban szerepel a vizsgálatba vont falvak közül 10 (sorrendben: 1. Szántód, 15. Dunaszentmiklós, 29. Fertőhomok, 38. Hegymagas, 42. Gosztola, 43. Dozmat, 45. Dörgicse, 65. Csonkahegyhát, 75. Villánykövesd, 99. Tivadar). A legmagasabb összfejlettséggel rendelkező települések felső 15%-ában szerepel továbbá a 122. Apátistvánfalva, a 134. Velemér és a 173. Romonya. A felső egyharmad határán található a 314. Klárafalva és a 360. Alsómocsolád, míg a 725. Fony a legalacsonyabb összfejlettséggel rendelkező alsó egyharmad határán található. Az aprófalvak statisztikai vizsgálata alapján a korábbi szakirodalmakban sikeresnek, fejlettnak nevezett aprófalvaknak tehát csak 2/3-a rendelkezik olyan tényezőkkel ma is, melyek alapján magas összfejlettségi pontszámot értek el. A kérdés a továbbiakban az, hogy a fejlett aprófalvak hol helyezkednek el, illetve, hogy az egyes mutatócsoportokon belül mely tényezők eredményeznek magas fejlettségi értéket.

Az **összfejlettség térbeliségét** tekintve (2. ábra) a Balaton vonalától északnyugatra és délkeletre, két részre osztható az ország. Az északnyugati országrészben a két legmagasabb fejlettségi értékkel jellemezhető kategória települései fordulnak elő nagy számban, legmagasabbak az értékek a Balaton térségében és az osztrák határ menti területeken (Kőszegi és Szombathelyi kistérség). Magas koncentráció figyelhető meg továbbá a Zalaegerszegi és az Őriszentpéteri kistérség területén. A Balaton vonalától keletre eső országrészben elszórtan található egy-egy fejlett település, mint például a turisztikai vonzerővel és magas vendégéjszaka számmal

rendelkező Jósvafő és Hollókő, vagy a jó közlekedés-földrajzi helyzetű Zengővárkony, illetve a szintén jó idegenforgalmi, közlekedési helyzetű, nemzetiségi falu, Villánykövesd. A legrosszabb összfejlettségű települések összefüggő tömbben jelennek meg Borsod-Abaúj-Zemplén és Baranya megyében, amit korábbi kutatások is alátámasztanak (G. FEKETE É. 2001). A déli országrészben a Sásdi, Siklói és Sellyei kistérség településeinek helyzete összfejlettségi szempontból a legkedvezőtlenebb. Északkelet-Magyarországon, zárt tömbben helyezkedik el a legfejletlenebb 20 település közel fele. Több fejlettségi tényező együttes jelenléte, dinamikus térségek kialakulása tehát leginkább a Balaton vonalától északnyugatra jellemző.

Hogy pontosan mely tényezők eredményezik egy-egy vizsgálatba vont falu sikerességét, magas összfejlettségi értékét, annak eldöntésére a mutatócsoportokat külön-külön elemeztem. A statisztikai vizsgálat során felállított sikeresség alapján – vagyis, hogy egy adott skálán melyik falu hol foglal helyet – határoltam le a statisztikailag megadható sikerességi tényezők körét, az alábbiak szerint. A **mutatócsoportokon és összfejlettségen belüli magas értékeket és jó helyezéseket (H)** a mutatócsoportok vizsgálata alapján az alábbi okok eredményezik (1. táblázat):

- Szántód, Dozmat, Gosztola, Fertőhomok, Romonya és Dunaszentmiklós települések népesség mutatócsoporton belüli első 100 legmagasabb értékkel rendelkező aprófalva közé kerülését más-más okok idézik elő. Szántód esetében a Balaton közelsége magas vándorlási nyereséget eredményez, és szintén magas vándorlási nyereséggel bír Fertőhomok és Dunaszentmiklós is. Dozmat és Romonya települések lakópark építései növelik meg ennek a mutatócsoportnak az értékét, az 52 fős Gosztola esetében a 2010-es választások előtt betelepült lakosság járul hozzá a magas mutatócsoporton belüli értékhez.
- A társadalom mutatócsoport legmagasabb értékekkel rendelkező 100 aprófalva közé kerülő Apátistvánfalva, Dunaszentmiklós és Fertőhomok (7. kép – 8. sz. melléklet) szlovén, német és horvát nemzetiségi lakosságának magas aránya eredményezi e mutatócsoport élére kerülését. Megjegyzendő azonban, hogy a német nemzetiségű Villánykövesd nem került be a 100 legjobb település közé, mivel a civil szerveződések száma alacsony, és a lakosság iskolázottsága is elmarad az első 100 település átlagától. Gosztolán kimagasló a civil szervezetek, az érettségivel és diplomával rendelkezők aránya. Szántódon magas az érettségivel rendelkező lakosság aránya, Csonkahegyháton a civil szervezetek aránya eredményezi a mutatócsoporton belüli első 100 település közti helyzetet.

2. ábra. Az aprófaluak fejlettsége
(Forrás: saját szerkesztés)

- Szántód ellátottságbeli helyzete az összes aprófalun belül legelőre helyezi a települést. A falu ellátottságát jellemző kedvező értékeket már korábbi vizsgálatok is igazolták (BALOGH A. 2008, KISS J. P. 2008). A falu vonalas infrastruktúrája, alapfokú intézményi ellátottsága kiváló, azon kevés aprófalvak egyike az országban ahol benzinkút működik. A legjobb ellátottságbeli értékekkel rendelkező 100 aprófalú közé került Dörgicse, Dunaszentmiklós, Hegymagas és Fertőhomok, melyek a 100 legjobb település átlagát meghaladó csatornázottsági értékkel rendelkeznek, Fertőhomokon és Dunaszentmiklóson a vezetékes gázzal való ellátottság értékei is magasak. Csonkahegyhát internet és alapfokú intézményi ellátottságával került a legjobban ellátott falvak közé.
- A gazdaság mutatócsoportot tekintve a vizsgálatba vont településeket több aprófalú megelőzi, melyet korábbi vizsgálatok is igazoltak (BAJMÓCY P. – JÓZSA K. – PÓCSI G. 2007). Bár Szántód, Fertőhomok, Gosztola, Velemér, Dunaszentmiklós az első 100 település közé kerültek, Szántód kivételével az első 100 falu második felében találhatók. Fertőhomokon, Dunaszentmiklóson és Gosztolán nincs szociális segélyben részesített lakos, utóbbi településen az SZJA érték is magas. Szántódon és Veleméren pedig mind a szociális segélyben részesítettek, mind az álláskereső aránya jóval az első 100 település átlaga alatt van.
- Dozmat és Dunaszentmiklós esetében a közlekedés mutatócsoporton belüli első 100 legjobb falu közé kerülést a kistérségi központ és a megyeközpont jó út és időtávolsági adatai okozzák, mely mutatók értékei évtizedek óta hangsúlyosak a fejlődést előidéző tényezők között (ERDŐSI F. 1984). Csonkahegyhát és Romonya esetében a kistérségi központba induló tömegközlekedési járatszám értékek is magasak, Szántódon az aprófalvak átlagához viszonyítva magas az egy főre jutó személygépkocsik aránya. Az eddigi mutatócsoportokban az első 100 település közé nem került Klárafalva közlekedési mutatócsoporton belüli előnyös helyzetét a jó tömegközlekedési adatainak köszönheti (11. kép – 8. sz. melléklet).
- Szántód és Tivadar esetében a vízközelég és az ebből adódó magas vendégéjszakák száma okozza az első 100 település közé jutást az idegenforgalom mutatócsoporton belül. Szintén a vendégéjszakák száma a döntő fontosságú Gosztola és Dunaszentmiklós esetében. Dörgicse, Velemér (15. kép – 8. sz. melléklet) és Villánykövesd épített öröksége, idegenforgalmi adottsága eredményezi a mutatócsoporton belüli jó helyezést, Hegymagas esetében a

kimagasló értékekhez a relatíve magas kulturális rendezvényeken résztvevők száma járul hozzá nagymértékben.

Településnév	Népes-ség	H	Társá-dalom	H	Ellá-tottság	H	Gazda-ság	H	Közle-kedés	H	Idegen-forgalom	H	Összfej-lettség	H
Szántód	317,13	9.	143,18	16.	356,35	1.	270,62	30.	205,62	52.	277,73	4.	1570,63	1.
Dunaszentmiklós	248,50	100.	119,66	30.	213,68	90.	255,11	94.	203,87	60.	116,07	64.	1156,89	15.
Fertőhomok	275,70	38.	117,11	33.	221,44	67.	259,67	59.	169,27	502.	39,69	282.	1082,88	29.
Hegymagas	234,42	166.	84,40	107.	235,30	45.	231,17	320.	186,70	223.	94,09	90.	1066,08	38.
Gosztola	284,04	32.	153,38	12.	55,47	1042.	257,93	70.	178,36	351.	127,60	48.	1056,78	42.
Dozmat	306,81	18.	69,82	183.	202,12	128.	239,75	225.	225,85	6.	11,82	837.	1056,16	43.
Dörgicse	241,26	130.	76,54	134.	218,24	79.	235,98	273.	170,26	488.	112,45	69.	1054,72	45.
Csonkahegyhát	243,77	116.	86,13	96.	218,60	78.	253,25	105.	201,06	75.	24,97	534.	1027,78	65.
Villánykövesd	188,83	760.	60,93	265.	201,30	133.	244,61	186.	180,88	300.	136,78	42.	1013,33	75.
Tivadar	191,91	702.	59,53	278.	155,43	431.	193,41	678.	142,82	882.	240,00	9.	983,10	99.
Apátistvánfalva	208,67	408.	156,02	9.	157,44	409.	237,56	251.	167,90	532.	30,18	420.	957,78	122.
Velemér	173,64	934.	84,50	106.	121,74	716.	255,46	87.	154,68	745.	160,80	26.	950,84	134.
Romonya	262,06	56.	65,20	226.	131,07	639.	237,76	249.	212,97	25.	14,61	786.	923,67	173.
Klárafalva	228,67	208.	35,33	717.	183,07	232.	204,30	582.	200,64	77.	9,21	924.	861,23	314.
Alsómocsolád	215,19	335.	50,11	403.	162,44	369.	206,63	555.	133,62	964.	77,36	109.	845,34	360.
Fony	207,64	428.	82,83	111.	110,69	808.	165,33	855.	148,10	826.	22,81	575.	737,41	725.

1. táblázat. A vizsgálatba vont települések mutatócsoportonkénti és összfejlettsége az aprófalvas településállományban
(Forrás saját számítás alapján saját szerkesztés)

Az aprófalvak statisztikai vizsgálata alapján az összfejlettségen belüli magas értékeket eredményező mutatók ismeretében az aprófalvak **sikerességi tényezői** az alábbiakban összegezhetők:

1. A korábbi statisztikai lehatárolások és az aprófalvakra vonatkozó jelen vizsgálat összevetése kijelölte azoknak a sikerességi tényezőknek a körét, amelyek minden esetben a sikeresség, fejlődés előremozdítói az adott településen. Így aprófalvas statisztikai vizsgálatom megerősítette Szántód esetében a Balaton közelséget, megerősítette továbbá, hogy a kis településméret kevés számú népességmozgása is nagymértékben javíthatja a település helyzetét. Hangsúlyosnak találom továbbá nemzetiségek jelenlétét a településen (a vizsgált aprófalvakban ez a horvát, szlovén és német nemzetiségek esetében igazolódott), márcsak azért is, mivel az aprófalvas vizsgálat során e nemzetiségek jelenléte a faluban és az iskolai végzettség értékek szoros korrelációt mutattak. A falut jellemző magas vendégéjszaka szám és turisztikai attrakció együttes jelenléte a sikeresség tényezője lehet, csakúgy, mint a település szuburbán volta (lakásállomány növeléssel, akár lakópark létesítéssel).

2. A korábbi sikerességi faktorok másik részének fejlődést eredményező voltát a települések egy részében megerősítette az aprófalvas statisztikai vizsgálat, másik részükben nem egyértelműsítette sikerességi tényező szerepüket. Ilyen, nem minden település esetében egyértelmű sikerességi tényezőnek bizonyult a határ menti helyzet, az épített örökség jelenléte a településen, a falu központi szerepkör jellege, illetve a jó közlekedés-földrajzi helyzet.

3. További fejlődést előremozdító, korábbi statisztikai vizsgálatokban nem hangsúlyozott mutatónak tekintem az aprófalvas statisztikai vizsgálat eredményei alapján a vándorlási nyereséget, a civil szervezetek magas arányát, a település lakosainak magas fokú iskolázottságát, a településen élő alacsony számú segélyezett és alacsony számú álláskeresőt. Szintén fejlődést segítő tényező a kistérségi és megyeközpont jó közúti és időtávolsági elérhetősége mellett a felsőrendű úthoz való közelség, az alapfokú intézményi ellátottság megléte, a vonalas infrastruktúrák közül a csatornázottság, vezetékes gázzal való ellátottság és internet elérés magas értékei.

Az aprófalvak statisztikai vizsgálata alátámasztja az elméleti részben közölt azon megállapításokat, melyek szerint egyrészt a sikerességi tényezők folyamatosan változnak, másrészt azt is, hogy több tényező együttes jelenléte, egyfajta komplexitás szükséges a települési sikeresség, fejlődés megvalósulásához.

A faluállomány aprófalvaiban végzett statisztikai vizsgálat kapcsán két sajátos helyzetű csoportról mindenképp említést kell tenni. A népességszámukat veszítő falvakról, azok statisztikai jellemzőiről korábbi vizsgálatomban is tettem már említést (BAJMÓCY P. – JÓZSA K. – PÓCSI G. 2007). Az 1990-es évben még 500 fő feletti népességszámmal rendelkező, de mára **az aprófalvak kategóriájába „belefogyott”** falvak összfejlettségi értékeik tekintetében nem térnek el nagyban az aprófalvak átlagától. Ez a 99 település döntően az aprófalvak összfejlettségi listájának vártnál eltérően nem az utolsó, hanem a lista középső egyharmadában található, sőt együttes összfejlettségi értékük átlaga (802,12) gyakorlatilag megegyezik az aprófalvak egészének összfejlettségi átlagával (802,14).

Ennek oka többes, egyrészt a népességszámukat veszített települések ellátottsági, gazdasági mutatói döntően nem rosszabbak az aprófalvak átlagától másrészt társadalmi, idegenforgalmi mutatóik értékei viszont összességében elmaradnak azoktól. Ez a kettősség eredményezi azt, hogy a legjobb aprófalvaktól már alacsonyabb, a legrosszabb aprófalvaktól pedig még magasabb adatokkal jellemezhetők. Mindezek mellett a településméretük is befolyásoló tényező, melynek magasabb ellátottsági és gazdasági értékeit korábbi kutatások is igazolták (BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002).

Az aprófalva kategóriájába „belefogyott” települések között találunk azonban kevés számú, nyolc olyan települést is, amelyek a legjobb összfejlettségi értékekkel rendelkező aprófalvak között vannak. A kutatás szempontjából hasznosnak tartom ennek a nyolc településnek a vizsgálatát is. Róluk elmondható, hogy a többi falutól

eltérő magas fejlettségi értékeiket nemzetiségi lakosságuk, Balaton közelségük és jó közlekedési helyzetük eredményezi.

Mindezt néhány példával alátámasztva a nyolc falu közül pl. Füzér társadalmi mutatócsoportjának értéke 84,62, ami csaknem kétszerese az aprófalvak társadalmi mutatócsoportja átlagának (48,9). Ezt a magas értéket a nemzetiségi jelenlét mellett a civil szervezetek magas száma eredményezi. Az aprófaluk kategóriába belefogyott nyolc település egyike Balatonszepezd is. A település idegenforgalmi mutatócsoportjának értéke (288,5) járul hozzá a magas összfejlettségi pontszámhoz. A teljes aprófalvas állomány idegenforgalmi mutatócsoportjának átlaga ezzel szemben 36,43.

Kutatásom fő kérdéseire keresve a választ fontosabb talán azoknak az aprófalvaknak a vizsgálata, amelyek 1990-ben még aprófalvak voltak, mára azonban már nem tartoznak ebbe a településkategóriába, vagyis **„kinőttek” az aprófalvak kategóriájából**. Ez 35 települést jelent, érintve a vizsgálatba vont falvakat is. A vizsgálatba vont falvak közül ugyanis három (Szántód, Fertőhomok és Klárafalva) növelte népességét 500 fő fölé 2010-re. Összfejlettségi értéke mindhárom településnek (Szántód – 1570,63; Fertőhomok – 1082,88; Klárafalva – 861,28) magasabb az összes aprófaluk összfejlettségi értékének átlagától (802,14). Ha a 35, aprófaluk kategóriájából kinőtt faluk összfejlettségi átlagát tekintjük (945,32), akkor viszont szembetűnő Szántód és Fertőhomok fejlettsége, és Klárafalva adatainak ezen átlagtól való elmaradása. Érdekes ezért az aprófalvak kategóriájából „kinőtt” falvakat mutatócsoportonként is vizsgálni, a sikerességi tényezők állandóságának kérdését szem előtt tartva.

Szántód és Fertőhomok a népességüket növelő, magas összfejlettségi pontszámmal rendelkező települések közé tartoznak – Szántód magas idegenforgalmi pontértékeit korábbi vizsgálatomban is igazoltam (BAJMÓCY P. – JÓZSA K. 2008). Ebbe a csoportba tartozik Szántód mellett még többek között Paloznak (idegenforgalmi mutatócsoportjának értéke 170,77), vagy Várgesztes (idegenforgalmi mutatócsoportjának értéke 140,46) is. Az aprófalvak idegenforgalmi mutatócsoportjának átlaga (36,43) a fent említett adatoktól jelentősen elmarad. Másrészt olyan falvak találhatók az aprófalvak kategóriájából „kinőtt” falvak között, amelyek jó közlekedési, gazdasági, társadalmi mutatókkal jellemezhetők. Így pl. Söréd gazdaság mutatócsoportjában mutat magas értéket (253,86), miközben az aprófalvak gazdaság mutatócsoportjának átlagértéke 201,03. A vizsgálatba vont Fertőhomok társadalmi mutatócsoportjának értéke (117,11) és Cserkút társadalmi mutatócsoportjának értéke (96,83) is jóval az aprófalvak társadalom mutatócsoportjának átlagértéke (48,9) fölötti.

Igazolható azonban az is, hogy a növekvő népességszám nem jelent minden esetben fejlődő települést. Növekvő népességszám melletti relatív fejletlenségről is beszámolt már a szakirodalom (BAJMÓCY P. — BOROS L. 2004). A vizsgálatba vont falvak közül Klárafalva a népességét növelő, de csak az aprófalvak fejlettségi pontszámának átlagát éppen meghaladó pontszámmal rendelkező település, de a népességét szintén növelő Kispalád és Tiszavid összfejlettsége viszont jóval az aprófalvak fejlettségi pontszáma alatti. A Kispaládhoz és Tiszavidhez hasonló statisztikai adatokkal jellemezhető, népességszámukat növelő falvak leginkább társadalmi mutatócsoportjuk (Klárafalva – 35,33, Kispalád – 18,63, Tiszavid – 32,07) értékében maradnak el az aprófalvak átlagától. Az iskolázottsági adatok alacsonyak, a segélyezettek száma magas. De az utóbbi két település esetében a gazdasági, ellátottsági, közlekedési mutatók is jóval átlag alattiak.

Ez utóbbi csoport, vagyis a népességszámukat növelő falvakra két okból tartom fontosnak felhívni a figyelmet. Egyrészt azt kell hangsúlyozni, hogy azok az aprófalvak, amelyek növelik népességüket, így előbb-utóbb kiesnek az aprófalu kategóriájából, sikeresnek abban az esetben nevezhetők, ha társadalmi, ellátottságbeli, gazdasági, közlekedési (idegenforgalmi attrakcióval rendelkezés esetén idegenforgalmi) mutatóik tekintetében is magas értékekkel jellemezhetők. A fentebb felsorolt mutatócsoportok közül egy-két mutató magas értéke és a település népességének növekedése önmagában nem eredményezi a település sikerességét.

Másrészt az aprófalvak népességszám szerinti elkülönítése is problémát okoz. A fogalmi keretek részben lehatárolt aprófalu definíció szerint az aprófalu 500 főnél nem népesebb települést jelent. Depresszivitás tekintetében ez a települési csoport vizsgálható, hiszen az „aprófalvas szindróma” egyik jellemző tünete éppen a településről való elvándorlás, vagyis a népességszám csökkenése. A dinamikus aprófalvak vizsgálata viszont éppen ezért ütközik nehézségbe, mert a népességszámuk nő (fiatalok helyben maradásával, beköltözéssel), és ezáltal kiesnek az aprófalu kategóriából. Ez a tény, valamint az aprófalvak statisztikai helyzetének teljes faluállományon belüli feltáratlansága indokolja a teljes faluállomány statisztikai vizsgálatát.

3.2. A vizsgálatba vont falvak helye összfejlettségi adataik alapján az összes falu között

Annak eldöntése érdekében, hogy a vizsgálatba vont falvak statisztikai fejlettsége csak az aprófalvak között áll-e fenn, vagy a teljes faluállományon belül is a fejlettebb falvak közé tartoznak, **statisztikai vizsgálatomat** kiterjesztettem Magyarország **2935 falvára**¹⁸. A vizsgálatba vont települések összfejlettségi adatait a teljes faluállomány összfejlettségi adataival összevetve az alábbi megállapítások tehetők. A fent leírtak alapján a településállományból leválogatott 2935 falu közül a legmagasabb összfejlettségi pontszámmal rendelkező felső 10%-ban szerepel a vizsgálatba vont falvak közül 7 (sorrendben: 1. Szántód, 99. Dunaszentmiklós, 206. Fertőhomok, 253. Hegymagas, 279. Gosztola, 282. Dozmat, 288. Dörgicse). A legmagasabb összfejlettséggel rendelkező települések felső 15%-ában szerepel továbbá a 386. Csonkahegyhát. A felső egyharmadban található a 451. Villánykövesd, a 616. Tivadar, a 766. Apátistvánfalva és a 807. Velemér. A középső egyharmadban az 1024. Romonya, az 1571. Klárafalva és az 1727. Alsómocsolád, az alsó egyharmadban a 2503. Fony helyezkedik el. Ezeket a helyezéseket az aprófalvak közti helyezésekkel összevetve elmondható, hogy Szántód, Dunaszentmiklós, Fertőhomok, Hegymagas, Gosztola, Dozmat, Dörgicse és Csonkahegyhát fejlettsége nem csupán az aprófalvak, hanem a teljes faluállomány tagjai között a legmagasabb pontértékekkel jellemezhető. Villánykövesd, Tivadar, Apátistvánfalva, Velemér és Romonya az aprófalvak között tartoznak a fejlettebb települések közé, a teljes faluállományt tekintve helyezéseik szerint kikerülnek az első 15% legfejlettebb település kategóriájából, mint ahogy további pozíciót veszít a már aprófalvak között is fejletlenebbnek számító Klárafalva, Alsómocsolád és Fony is. Vagyis a teljes faluállományt érintő vizsgálat is azt a feltevésemet igazolja, mely szerint több tényező együttes jelenléte szükséges a siker, fejlődés eléréséhez. A vizsgálatba vont falvak közül azok rendelkeznek a teljes faluállomány tekintetében is a legmagasabb pontértékekkel, amelyek több mutatócsoporton belül elért magas fejlettségi értékkel jellemezhetők.

Mivel a hazai és a nemzetközi szakirodalomban **az aprófalvas településállomány teljes faluállományon belüli fejlettségi helyzetére** vonatkozó kutatás eddig nem

¹⁸ A magyarországi falvak lehatárolásánál nem a KSH által meghatározott községi, illetve városi jogállást vettem alapul, hanem a Beluszky Pál által felállított városhierarchia rendszerébe (fővárostól a városi szerepkör nélküli városi rangú településekkel bezáróan) nem került településeket (falvakat) (BELUSZKY P. – GYÖRI R. 2006).

zajlott, így doktori dolgozatomban röviden erre vonatkozóan is kívánok néhány megállapítást tenni (2. táblázat). Az összfejlettséget tekintve az aprófalvak fejlettségi átlaga (802,06) elmarad a teljes faluállomány fejlettségi átlagától (879,40). Amennyiben az aprófalvak fejlettségi átlagértékét az aprófalvak fejlettségi értékei közé helyezem, az átlag fejlettségi érték 2076., ugyanezen módszer szerint a teljes faluállomány fejlettségi átlaga 1412. helyezést eredményezne a faluállomány fejlettségi értékei között. Amennyiben a fejlettségi adatokat mutatócsoportonkénti bontásban vizsgálom, az aprófalvak mutatócsoportonkénti átlagértékei és a teljes faluállomány mutatócsoportonkénti átlagértékei között érdemi eltérések a társadalmi vonatkozások és ellátottság terén mutathatók ki.

	Népes- ség	Társada- lom	Ellátott- ság	Gazdaság	Közleke- dés	Idegenfor- galom	Összfej- lettség
Összes falu átlaga (Öf)	215,75	56,36	188,64	209,93	173,33	35,39	879,40
Falvak átlaga aprófalvak nélkül (F-aprófalvak)	221,60	60,65	213,77	215,04	177,90	34,73	923,69
Aprófalvak átlaga	205,43	48,92	144,90	201,03	165,35	36,43	802,06
(Öf) helyezése az összes falu értékei között	1254.	1182.	1553.	1695.	1504.	951.	1412.
(F-aprófalvak) helyezése az aprófalvak nélküli falvak értékei között	977.	981.	1048.	1549.	1285.	981.	1742.
Aprófalvak átlagának helyezése az aprófalvak értékei között	1785.	1626.	2285.	1920.	1854.	898.	2076.

2. táblázat. Az összes falu, az 500 fő feletti települések és az aprófalvak mutatócsoportonkénti fejlettségi átlagai, valamint az átlagok helyezései
(Forrás: saját számítás alapján saját szerkesztés)

Ha a teljes faluállományból kiviszem az aprófalvak értékeit és az aprófal nélküli faluállomány mutatócsoportonkénti átlagértékeit viszonyítom az aprófalvak mutatócsoportonkénti átlagértékéhez, továbbra is a társadalom és az ellátottság mutatócsoportok értékeiben található érdemi különbség. Ez az eltérés a közlekedés és a népesség mutatócsoportok esetében is kimutatható, különösen, ha a helyezési értékeket tekintem. A társadalom és ellátottság mutatócsoportok átlagértékeinek helyezését a teljes faluállományon belüli mutatócsoportonkénti helyezésekkel együtt figyelembe véve előbbi megállapításaim szintén alátámaszthatók.

A mutatócsoportok adatait tovább bontva mutatókra, az a megállapítás tehető, hogy a társadalmi mutatócsoporton belül az iskolai végzettség járul hozzá (pontosabban annak hiánya) az aprófalvak alacsonyabb értékeihez, a nemzetiségi arány és a civil

szerveződés mértéke nem különbözik sokban az aprófalvakban és az 500 főnél népesebb települések csoportjában. Az ellátottság mutatócsoporton belül az (elmúlt években bezárt) alapfokú intézmények hiánya okozza az eltérést. Vonalas infrastruktúra tekintetében az aprófalvak összességében nincsenek döntően rosszabb helyzetben, mint a teljes faluállomány. Az idegenforgalmi mutatócsoport az egyetlen, ahol az aprófalvak jobb fejlettségi értékkel rendelkeznek, mint a teljes faluállomány (különösen az 500 fő feletti falvak). A vonzerő és az eltöltött vendégéjszaka szám tekintetében is megelőzik 500 főnél népesebb társaikat, az idegenforgalmi vonzerő magas értékét az aprófalvakban korábbi kutatásomban igazoltam (JÓZSA K. 2008).

A fejlett aprófalvak térbeli elhelyezkedését és a fejlett falvak térbeli elhelyezkedését tekintve egyezőségek és különbségek is kimutathatók. Az **összfejlettség térbeliségét** tekintve (3. ábra) a teljes faluállománynál is kulcsfontosságú a Balaton vonala, mely az M7-es autópálya Budapestig tartó szakaszával, az M0-s körgyűrűvel, az M7-es autópálya és az M3-as autópálya vonalával kijelöli a legfejlettebb falvak helyét az országban. Fejlett falvakat találunk az aprófalvas statisztikai vizsgálatához hasonlóan az osztrák határ mentén is. A teljes faluállomány fejlettségi statisztikai vizsgálatánál kirajzolódik a városok környékének fejlettsége, olyan az aprófalvas vizsgálatnál relatív fejletlen területeken is, mint pl. Pécs, Gyöngyös, vagy Eger környéke. A Pécs környéki Orfű, Magyarszék és Pogány idegenforgalmi és közlekedés-földrajzi helyzete miatt, a Gyöngyös környéki Mátraszentimre, Parádsasvár, Gyöngyössolymos, Visonta és Markaz idegenforgalmi és társadalmi mutatóinak kedvező helyzete miatt, az Eger környéki Felsőtárkány, Bélapátfalva, Noszvaj, Novaj és Andornaktálya leginkább gazdasági és/vagy ellátottságbeli mutatóinak kedvező helyzete miatt kerültek a legfejlettebb falvak közé.

Az aprófalvas vizsgálatnál említett legkevesbé fejlett északkeleti és délnyugati térségek falvainak csoportjához kapcsolódnak a teljes faluállomány vizsgálatánál Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Kisvárdai, Vásárosnaményi és Fehérgyarmati kistérségének települései, Hajdú-Bihar és Békés megyék megyehatár, illetve országhatár menti települései, és az egyébiránt fejlett településeket is magába foglaló Heves megye Heves települése környéki falvak.

3. ábra. A falvak fejlettsége
(Forrás: saját szerkesztés)

A Körmend-Vasvár-Celldömölk-Pápa vonaltól délkeletre és a Beled-Kisbér vonaltól délre eső területeken összefüggő tömbben jelennek meg fejletlen falvak, melyek közül több vándorlási veszteséggel rendelkezik, az utóbbi években ellátottsága romlott, lakosaik valószínűleg a fejlettebb határmenti, vagy Balaton-parti térséget preferálták letelepedési helyként. A legfejletlenebb falvak Borsod-Abaúj-Zemplén, Somogy és Baranya megyékben zárt tömböt alkotnak (G. FEKETE É. 2001).

A teljes faluállományon belüli vizsgálat során **a vizsgálatba vont falvak kedvező fejlettségi helyzetének** fennállását illetve a fejlettségi helyzet negatív irányú elmozdulását, valamint a **helyezéseket** (H) az alábbi tényezők eredményezik (3. táblázat):

- Azok a vizsgálatba vont falvak, amelyek több mutatócsoport mutatóinak fejlettségét tekintve is kimagasló értékekkel rendelkeznek, a teljes faluállományon belül is megőrizték jó összfejlettségi értéküket. Így pl. Szántód valamennyi mutatócsoporton belüli kimagasló fejlettsége eredményezte azt, hogy a teljes faluállomány statisztikai vizsgálata során felállított fejlettségi rangsornak is az élére került és ez a több mutatócsoporton belüli fejlettség eredményezi Gosztola, Fertőhomok és Dunaszentmiklós teljes faluállományon belüli kedvező adatokkal jellemezhető fejlettségét is. Dozmat (közlekedés, lakópark létrehozása), Csonkahegyhát (társadalom, intézményi ellátottság), Dörgicse (csatornázottság, épített örökség léte) és Hegymagas (infrastrukturális ellátottság) esetében a teljes faluállományon belüli jó fejlettségi pozíció megőrzése érdekében elegendő volt egy-két mutatócsoporton belüli jó helyezés, mely a többi mutatócsoporton belüli kicsivel a mutatócsoport átlaga feletti eredményekkel társulva az összfejlettségen belüli is magas értékeket eredményezett.
- Villánykövesd (épített örökség), Tivadar (vendégéjszaka), Apátistvánfalva (társadalmi mutatók), Velemér (épített örökség, alacsony számú segélyezett) és Romonya (közlekedés, lakópark) esetében a teljes faluállományon belüli fejlettségi pozíció megtartásához nem voltak elegendők az egy-két mutatócsoporton belüli magas értékek. Villánykövesd ugyanis a társadalmi és közlekedési, Tivadar a társadalmi, közlekedési, ellátottsági, Apátistvánfalva a közlekedési, idegenforgalmi, Velemér a társadalmi és ellátottsági, Romonya szintén a társadalmi, ellátottsági mutatócsoportok értékeiben teljesítettek a teljes faluállomány mutatócsoportjainak átlagai alatt.

- Azok a vizsgálatba vont települések, amelyek az aprófalvas statisztikai vizsgálat során a fejlettségi lista végére kerültek (Klárafalva, Alsómocsolád, Fony), a teljes faluállomány statisztikai vizsgálatában is a fejletlen települések között foglalnak helyet. Alsómocsolád és Fony valamennyi mutatócsoportjának értéke az egyes mutatócsoportok átlaga alatti, Alsómocsolád körjegyzőségi központ volta (1. kép – 8. sz. melléklet), ipari funkciója, Fony körjegyzőségi központ volta, épített öröksége ellenére is. Bár Klárafalva közlekedési mutatócsoport értéke kifejezetten magas, ez az egy mutatócsoport önmagában nem kompenzálja a többi mutatócsoport értékeinek egyes mutatócsoport értékek átlagától való negatív irányú eltérését.

Településnév	Népes-ség	H	Társas-dalom	H	Ellátottság	H	Gazdaság	H	Közle-kedés	H	Idegen-forgalom	H	Összfej-lettség	H
Szántód	317,13	45.	143,18	45.	356,35	6.	270,62	62.	205,62	350.	277,73	6.	1570,63	1.
Dunaszentmiklós	248,50	333.	119,66	97.	213,68	1049.	255,11	245.	203,87	383.	116,07	111.	1156,89	99.
Fertőhomok	275,70	142.	117,11	109.	221,44	889.	259,67	152.	169,27	1680.	39,69	777.	1082,88	206.
Hegymagas	234,42	590.	84,40	355.	235,30	644.	231,17	1012.	186,70	892.	94,09	164.	1066,08	253.
Gosztola	284,04	112.	153,38	29.	55,47	2902.	257,93	186.	178,36	1263.	127,60	89.	1056,78	279.
Dozmat	306,81	60.	69,82	646.	202,12	1259.	239,75	692.	225,85	119.	11,82	2463.	1056,16	282.
Dörgicse	241,26	443.	76,54	476.	218,24	959.	235,98	832.	170,26	1646.	112,45	118.	1054,72	288.
Csonkahegyhát	243,77	397.	86,13	333.	218,60	956.	253,25	281.	201,06	429.	24,97	1589.	1027,78	386.
Villánykövesd	188,83	2509.	60,93	962.	201,30	1276.	244,61	542.	180,88	1139.	136,78	80.	1013,33	451.
Tivadar	191,91	2402.	59,53	1021.	155,43	2126.	193,41	2097.	142,82	2521.	240,00	19.	983,10	616.
Apátistvánfalva	208,67	1594.	156,02	23.	157,44	2092.	237,56	771.	167,90	1748.	30,18	1220.	957,78	766.
Velemér	173,64	2782.	84,50	354.	121,74	2545.	255,46	228.	154,68	2221.	160,80	51.	950,84	807.
Romonya	262,06	208.	65,20	784.	131,07	2446.	237,76	760.	212,97	226.	14,61	2322.	923,67	1024.
Klárafalva	228,67	739.	35,33	2430.	183,07	1655.	204,30	1846.	200,64	438.	9,21	2634.	861,23	1571.
Alsómocsolád	215,19	1280.	50,11	1553.	162,44	2005.	206,63	1783.	133,62	2677.	77,36	217.	845,34	1727.
Fony	207,64	1662.	82,83	378.	110,69	2651.	165,33	2545.	148,10	2401.	22,81	1716.	737,41	2503.

3. táblázat. A vizsgálatba vont települések mutatócsoportonkénti és összfejlettsége a teljes faluállományban
(Forrás: saját számítás alapján saját szerkesztés)

Az aprófalvak statisztikai vizsgálatánál megfogalmazott **sikertényezőket** a teljes faluállományon elvégzett statisztikai vizsgálat alapján, a fenti mutatócsoportonkénti vizsgálatot követően a következőképpen módosítom:

1. A teljes faluállományra elvégzett statisztikai vizsgálat is megerősítette Szántód esetében a Balaton közelséget, mint sikerességi tényezőt. Fenntartom azt a megállapításomat is, hogy a kis településméret kevés számú népességmozgása is nagymértékben javíthatja a település összfejlettségen belüli helyzetét. Továbbra is hangsúlyosnak találom a nemzetiségek jelenlétét a faluban. A települést jellemző magas vendégéjszaka számot és valamely turisztikai attrakció együttes jelenlétét is a sikeresség tényezőjének tekintem, csakúgy, mint a település szuburbán voltát (lakásállomány növeléssel, lakópark létesítéssel).

2. Fenntartom továbbá, hogy a határ menti helyzet, az épített örökség jelenléte a településen, a falu központi szerepkör jellege, illetve a jó közlekedés-földrajzi helyzet fejlesztő hatású egy falu életében. Hangsúlyozom azonban, hogy míg az aprófalvak csoportját tekintve elegendő lehet egy-két mutatócsoporton belül elért relatíve magas érték az összfejlettségen belüli magas pontértékekhez – ezt korábbi vizsgálat is igazolta (JÓZSA K. 2008) –, addig nagyobb sokaság esetében, vagyis a teljes faluállományon belüli magas fejlettségi pontok eléréséhez már egy-két mutatócsoporton belüli magas eredmény nem elegendő, ezeknek a mutatócsoportonkénti magas értékeknek társulni kell az egyes mutatócsoportok átlagértékeit meghaladó mutatócsoportonkénti értékekkel is.

3. Fenntartom továbbá a civil szervezetek magas arányát, a település lakosainak magas fokú iskolázottságát, a faluban élő alacsony számú segélyezettet és alacsony számú álláskeresőt, valamint a kistérségi és megyeközpont jó közúti és időtávolsági elérhetősége mellett a felsőrendű úthoz való közelséget is, mint sikerességi tényezőt. Az alapfokú intézményi ellátottság meglétét, a csatornázottság, vezetékes gázzal való ellátottság és internet elérés magas értékeit, mint más statisztikai vizsgálatokban kisebb hangsúlyt kapott tényezőket szintén a fejlődést segítő faktoroknak tekintem.

A megnevezett tényezők az összfejlettségi értékekkel korreláltatva pozitív korrelációt adnak. Az értékek alapján a legtöbb esetben közepes (0,309 és 0,670 közötti) korreláció áll fenn. A legmagasabb korrelációs értékeket a fiatalok aránya és az infrastrukturális ellátottsági mutatók valamint az összfejlettségi adatok közti sztochasztikus kapcsolat adja. Két olyan mutató van, amelynek értékei nem állnak összefüggésben a fejlettséggel, a közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya, valamint a születési ráta értéke. Ennek egyrészt azt mutatja, hogy a falvak ivóvíz ellátottsága között ma már nincs érdemi különbség. Másrészt alátámasztja azt a korábbi megállapítást, mely szerint a népességszám növekedése nem jelent automatikusan fejlődő települést.

Mivel a fent említett korrelációs vizsgálatban a nemzetiségi mutató adta az egyik legalacsonyabb közepes korrelációs értéket, így ennek a mutatónak további vizsgálatát is elvégeztem (4. táblázat). Annak eldöntése érdekében, hogy a nemzetiségi jelenlét mennyiben járul hozzá egy település fejlettségéhez, az aprófalvak és a teljes faluállomány összfejlettségét újraszámoltam, a nemzetiségi mutató értéke nélkül. A falvakat (köztük az aprófalvakat is) 4 csoportba osztottam, a szerint, mennyi a településen a nemzetiségi lakosság aránya. Az egyes csoportok nemzetiségi mutató

nélküli fejlettségi átlagértékei vonatkozásában az alábbi megállapítások tehetők. Azok a falvak (köztük aprófalvak), amelyekben a nemzetiségi arány 10% alatti, a legalacsonyabb összfejlettségi értékkel rendelkeznek. A fejlettségi értékek a nemzetiségi arány növekedésével együtt nőnek, kivéve a legmagasabb nemzetiségi aránnyal rendelkező településeken. A nemzetiségi jelenlét és a falu fejlettsége között tehát van összefüggés. Ez az összefüggés az aprófalvakban és a nyugat-magyarországi településeken még egyértelműbben mérhető.

	Falvak fejlettségének átlaga, nemzetiségi mutató nélkül	Aprófalvak fejlettségének átlaga, nemzetiségi mutató nélkül
Nemzetiségi arány: 0-10%	871,84	792,65
Nemzetiségi arány: 10-30%	910,72	828,15
Nemzetiségi arány: 30-50%	942,19	896,40
Nemzetiségi arány: 50-100%	886,61	836,53

4. táblázat. A falvak és aprófalvak nemzetiségi mutató nélküli fejlettségi értékei, nemzetiségi arány függvényében
(Forrás: saját számítás alapján saját szerkesztés)

Úgy vélem, a teljes faluállomány statisztikai vizsgálata, az aprófalvas vizsgálattal megegyezően, szintén alátámasztja időben állandó sikerességi tényezők meglétének fontosságát, valamint a tényezőket jellemző komplexitás szükségességét a település fejlődéséhez.

3.3. A 2011-es népszámlálási adatok módosító hatása a falvak fejlettségi értékeire

Mivel a **2011-es népszámlálás** eredményei a dolgozat benyújtását megelőzően néhány hónappal elérhetővé váltak, fontosnak tartottam annak vizsgálatát, hogy adatbázisom legrégebbi (2001-es népszámlálási) adatai az aktuális 2011-es adatok fényében milyen mértékben módosulnak, és ez a módosulás milyen hatással van a mutatócsoportjuk és az összfejlettség értékeire. Mivel a 2001-es népszámlálás adatai a társadalom mutatócsoportban kerültek felhasználásra, így a továbbiakban ennek a mutatócsoportnak a legújabb népszámlálási értékekkel módosított elemzését ismertetem.

A 2011-es népszámlálási adatok társadalom mutatócsoporton belüli változásai alapján elmondható, hogy a sikerességi tényezők közül a nemzetiségek jelenléte faktor még inkább megerősödött azokban az aprófalvakban, amelyekben döntően ennek a tényezőnek volt szerepe a település összfejlettsége tekintetében. Azokban az aprófalvakban, ahol más egyéb sikerességi tényezők is jelen vannak, a nemzetiségi tényező nem kapott akkora hangsúlyt a 2011-es népszámlálás értékeiben, mint a 2001-es adatokban. A továbbiakban előbbi megállapításomat részletesebben is alátámasztom. A 2011-es népszámlálási adatokat felhasználva a társadalom 2 mutatócsoport **mutatói** tehát a következők:

Társadalom 2

- 1000 főre jutó (működő) civil szervezetek aránya, 2010
- 1000 főre jutó anyaországgal rendelkező nemzetiségi lakosság aránya, 2011
- 18-X éves legalább középfelsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a megfelelő korúak százalékában, 2011
- 25-X éves egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezők aránya a megfelelő korúak százalékában, 2011

A lakosság nemzetiségi adatainak 2011-es értékeit a korábbi 2001-es adatokkal összevetve a legnagyobb nemzetiségi lakossággal rendelkező településeken a nemzetiségi lakosság arányának kisebb mértékű csökkenése figyelhető meg (pl. Felsőszentmárton: 82,56%-ról 75,39%-ra). Ennek oka valószínűleg az, hogy a fiatal lakosság már inkább a többségi nemzethez tartozónak vallja magát, sok esetben már nem beszéli a nemzetiségi nyelvet, vagy nem tartja a szokásokat. Elmondható továbbá, hogy a nemzetiségi településeken már 2001-ben is jellemző magasabb végzettségű és diplomás arány (a megfelelő korúak százalékában) a 2001-es időszakra a 2011-es évre tovább növekedett (pl. Nardán a diplomával rendelkezők aránya 2001-ben 6,1%, 2011-ben 11,4%). Ugyanakkor az végzettségű és diplomások aránya a nem nemzetiségi településeken is nőtt (pl. Szamoskén az végzettségű aránya 2001-ben 2,1%, 2011-ben 3,5%), a növekedés üteme azonban itt kisebb.

A vizsgálatba vont falvak összfejlettségi pontszámainak módosulása következtében fontosnak tartom elmondani, hogy valamennyi nemzetiségi vizsgálatba vont falu társadalom 2 mutatócsoportjának értéke növekedett 2001-ről 2011-re. A növekedés mértéke azonban eltérő volt a vizsgálatba vont falvakat illetően. Fertőhomok és Apátistvánfalva (2. kép – 8. sz. melléklet) társadalom 2 mutatócsoportjának fejlettségi értéke kis mértékben növekedett (Fertőhomokon 117,11-ről 119,03-ra, Apátistvánfalván 156,02-ről 158,31-re). Ez a kismértékű növekedés azonban az

aprófalvak és a teljes faluállomány statisztikáját tekintve az összfejlettség alapján felállítható helyezésekben visszaesést eredményezett. A visszaesés oka a többi nemzetiségi és nem nemzetiségi település lakosságának a megfelelő korúak százalékában megnövekedett iskolai végzettség aránya.

A vizsgálatba vont falvak másik csoportjában (Villánykövesd, Hegymagas és Dunaszentmiklós) a társadalom 2 mutatócsoport értékei a társadalom mutatócsoporthoz képest jelentősen emelkedtek. Villánykövesden ez az érték 60,93-ról 98,62-re, Hegymagason 84,4-ről 116,24-re, Dunaszentmiklóson 119,66-ról 158,41-re növekedett. Ez a növekedés az aprófalvak összfejlettsége alapján felállítható települési helyezéseket tekintve legalább pozíció megtartáshoz, vagy kismértékű helyezésben való előrelépéshez volt elegendő. A teljes faluállomány statisztikai vizsgálatát tekintve ez a társadalom 2 mutatócsoporton belül való értéknövekedés már erőteljesebb pozícionövekedést eredményezett (5. táblázat). Vagyis a társadalom 2 mutatócsoport értékeinek növekedése az aprófalvak közötti magasabb összpontszám elérését eredményezte, mely az aprófalvakban jelenlévő nemzetiség, és az ehhez kapcsolódó magasabb iskolai végzettség sikerességi tényező voltát erősíti.

	Helyezés az aprófalvak statisztikáján belül				Helyezés a teljes faluállomány statisztikáján belül			
	Társadalom 2001	Társadalom 2011	Összfejlettség 2001	Összfejlettség 2011	Társadalom 2001	Társadalom 2011	Összfejlettség 2001	Összfejlettség 2011
Szántód	16	54	1	1	45	140	1	3
Dunaszentmiklós	30	21	15	16	97	36	99	85
Fertőhomok	33	64	29	42	109	177	206	241
Hegymagas	107	70	38	38	355	197	253	213
Gosztola	12	22	42	55	29	37	279	315
Dozmat	183	82	43	37	646	232	282	212
Dörgicse	134	101	45	44	476	288	288	244
Csonkahegyhát	96	126	65	76	333	350	386	401
Villánykövesd	265	133	75	65	962	367	451	356
Tivadar	278	243	99	100	1021	744	616	580
Apátistvánfalva	9	23	122	141	23	38	766	826
Velemér	106	66	134	112	354	180	807	664
Romonya	226	139	173	150	784	379	1024	848
Klárafalva	717	618	314	312	2430	2052	1571	1523
Alsómocsolád	403	269	360	326	1553	821	1727	1566
Fony	111	168	725	721	378	463	2503	2487

5. táblázat. A vizsgálatba vont falvak helyezésének változása az aprófalvak és a teljes faluállomány társadalom mutatócsoport és összfejlettségi értékei között a 2011-es népszámlálási adatok hatására
(Forrás: saját számítás alapján saját szerkesztés)

A 2011-es népszámlálási adatok által módosított társadalom 2 mutatócsoport értékeivel számolt összfejlettségi adatokat tekintve az aprófalvas településállomány egészét vizsgálva azonban érdemi változások nem történtek. Mindössze az Őriszentpéteri, Pécsi és Siklósi kistérségek aprófalvainak az összfejlettségi értékei

növekedtek. Azonban a Balaton vonalától keletre egy-egy aprófalú magas összfejlettségi értékének alapját továbbra is valamilyen turisztikai potenciál, vagy jó közlekedésföldrajzi helyzet jelenti.

Ha a teljes faluállományt tekintve a 2011-es népszámlálási adatok társadalom 2 mutatócsoportjának értékeiből számolt összfejlettséget vizsgálom (4. ábra), a nyugati országrész szlovákiai és osztrák határmenti városainak környékén, vagyis a Győr, Mosonmagyaróvár, Sopron, Kőszeg és Szombathely körüli falvak között találhatók magasabb fejlettségi értékek. Ez a 2001-es értékekhez mért eltérés azonban nem csak a nemzetiségi területek amúgy is magasabb iskolai végzettségéhez köthető, hanem az ország különböző területein végzett diplomás réteg nyugat felé történő migrációjához is. Mivel a nyugati határmente aprófalvainak összfejlettségi értéke alig változott a társadalom 2 mutatócsoport értékeinek a hatására, az is valószínűsíthető, hogy a diplomások nyugati migrációjánál a városkörnyéki falvak mérete is döntő fontosságú lehetett, vagyis nem a legkisebb népességszámú falvakat választották letelepedési helyként.

A nyugati határmente falvainak fejlettségi értékeiben bekövetkezett növekedés a Balaton – Budapest vonalon a Balatonfüredet környező falvakban, a Székesfehérvár-Mór közötti településeken és a Budapesti Agglomeráció néhány nyugati falvában megfigyelhető.

A térképről jól látható az is, hogy az egyetemvárosok körüli falvakban növekedtek a fejlettségi értékek. A végzett diplomás rétegnek azonban egy része marad csak a nagyvárosok környéki településeken, más részük újabban a városban marad.

A 2011-es népszámlálás adataival módosított társadalom mutatócsoport értékeinek változása tehát növelte egyrészt a **nemzetiségek, mint sikerességi faktor** szerepét a település fejlődése szempontjából, másrészt növelte **az iskolai végzettség** szerepét a település sikerességét tekintve. Igazolta továbbá, hogy a két tényező szoros kapcsolatban van egymással, valamint, hogy a települési fejlettségi helyezéseket tekintve kismértékű társadalmi mutatócsoporton belül történő egységnormált értéknövekedés nem elegendő összfejlettségi pozíciójavításhoz (pozícióvesztést is eredményezhet). A 2011-es népszámlálás iskolázottsági adatai rámutattak arra is, hogy a kvalifikált munkaerő döntően a nyugati országrészbe és a főváros környékére áramlik.

A 2011-es népszámlálás megerősítette továbbá azt a dilemmát, mely szerint a népességszám növekedése nem lehet a sikeresség elégséges kritériuma. A vizsgálatba vont falvak közül Fertőhomok és Szántód – a statisztikailag legfejlettebb falvak közé

került két település – 2010-re „kiesett” az aprófalvak kategóriájából. Mindkét falu esetében több mutató együttes jelenléte eredményezett magas fejlettségi összpontszámot a statisztikai vizsgálatokban, valószínűsíthetően ezeknek köszönhetően növekedett a falvak népessége 500 fő fölé. A többféle magas fejlettségi értéket adó mutató állandóságának köszönhetően a két település 2011-re tovább növelte népességszámát.

A 2010-ig népességét növelő Klárafalva egy másik csoportba tartozik. A falu csak egy mutatócsoportban, a közlekedés mutatócsoportban ért el magas pontszámot a statisztikai vizsgálat során, népessége a továbbszámított adatok szerint 2010-ig növekedett¹⁹.

Mivel a fejezetben lehatárolt statisztikai sikerességi tényezőket, azaz a „kívülről” megadható fejlődést eredményező faktorokat nem tartom komplex szemléletű tényezőcsoportnak, a továbbiakban a sikerességi indikátorokat „belülről” kutatva vizsgálom, és hipotéziseim szerint bővítem azok csoportját.

¹⁹ A 2011-es népszámlálás adatai szerint Klárafalva népessége 500 fő alatti. Tehát csak a továbbszámított adatok alapján „nőtt ki” az aprófalvak kategóriájából. A Klárafalva típusú, több éven át népességnövelő, és csupán egy-egy mutató tekintetében magas fejlettséggel rendelkező falvak sikeres települések közé kerülése tehát erősen vitatható.

4. ábra. Az aprófalvak és a teljes faluállomány fejlettségének alakulása a 2011-es népszámlálási adatok módosító hatására
(Forrás: saját szerkesztés)

3.4. A vizsgálatba vont falvak utcaképe, épületállománya

A vidéki térségek épületállományának állagmegóvása, fejlesztése több éve a vidékfejlesztés sajátja, ami nem csak renoválást, virágosítást jelent, hanem a találkozási helyszínek, intézmények (iskola, óvoda, teleház, templom) pénzügyi forrásokat felhasználó megújítását is (OROSZ B. 1999). A vidékfejlesztés e lépései még a hátrányos helyzetű területeken is megfigyelhetők. Ezért is tartottam fontosnak annak vizsgálatát, hogy vajon a fejlett aprófalvakat milyen épületállomány jellemzi. Az épületállomány felmérés szintén egy „kívülről” mérő módszer, így jól illeszkedik e témakörbe, a statisztikai elemzések közé. Ugyanakkor az, hogy a vizsgált falvak épületei milyen állapotban vannak, milyen a lakásépítés dinamikája, már a helyi társadalom, a településvezetés hozzáállásától is függ. A társadalmi szerepvállalás kérdésköre pedig megteremti az összekötő, átvezető kapcsot a következő fejezet „belülről” mért sikerességi tényezői irányába.

Az **épületállomány** állapotát a terepi munka folyamán valamennyi vizsgálatba vont aprófaluban felmértem a szerint, hogy az épület jó (ide soroltam az új épületeket is), rossz, átlagos állapotú-e, valamint külön felmértem az üdülőket (6. táblázat). A vizsgált falvakban felmért épületek száma nem egyezik meg a KSH statisztikában szereplő lakásállomány darabszámmal, mivel a kereskedelmi egységek, intézmények állapotát is jelöltem a kutatás során.

Település	Épületek száma					Épületek üdülők nélküli aránya	
	Jó/új	Rossz	Átlagos	Üdülő	Össz felmért	Jó/új aránya	Rossz aránya
Alsómocsolád	18	20	112	0	150	12,0	13,3
Apátistvánfalva	41	14	110	5	170	24,8	8,5
Csonkahegyhát	24	35	86	0	145	16,6	24,1
Dozmat	19	13	61	0	93	20,4	14,0
Dörgicse	45	23	58	38	164	35,7	18,3
Dunaszentmiklós	89	22	104	42	257	41,4	10,2
Fertőhomok	91	7	130	260	488	39,9	3,1
Fony	26	56	119	28	229	12,9	27,9
Gosztola	29	3	14	0	46	63,0	6,5
Hegymagas	38	25	68	34	165	29,0	19,1
Klárafalva	22	48	133	0	203	10,8	23,6
Romonya	48	27	97	0	172	27,9	15,7
Szántód	77	11	177	488	753	29,1	4,2
Tivadar	18	12	58	126	214	20,5	13,6
Velemér	6	4	65	4	79	8,0	5,3
Villánykövesd	15	18	103	0	136	11,0	13,2

6. táblázat. A vizsgálatba vont falvak épületállományának megoszlása a jó/új, rossz, átlagos állapot és üdülőfunkció szerint
(Forrás: saját számítás alapján saját szerkesztés)

A felvett adatok alapján elmondható, hogy a statisztikai adatelemzés eredményei alapján sikeres aprófalvak épületállománya több jó állapotú illetve új építésű lakásból, épületből áll. Az épületállomány üdülők nélküli összességéből a jó állapotú és új építésű lakások, épületek aránya az egyik leggazdagabb Gosztolán a legmagasabb (63%), de a magas összefejlettséggel, lakossági és településvezetési aktivitással jellemezhető Fertőhomokon, Hegymagason, Szántódon és Dörgicsén is magas. Ezeken a településeken nem csak a lakóépületek, hanem az intézmények, kereskedelmi egységek állagmegóvására is figyelnek. Mindez azért is fontos, mert a társadalom struktúrája, intézményei, kultúrája visszahat az egyén életkörülményeire, viselkedésére, gondolkodására (ANDORKA R. 1995). Vagyis valószínűsíthetően azokban az aprófalvakban, amelyekben a közintézmények épületállományának állagmegóvására gondot fordítanak, a lakosság is figyelmet fordít életkörülményeinek javítására.

A fejlett és egyben magas üdülőszámmal rendelkező Szántódon és Fertőhomokon az üdülőket is karbantartják, rossz állapotú, elhanyagolt üdülő alig van, csakúgy, mint az idegenforgalmi mutatócsoportban kimagasló értékekkel rendelkező Tivadar üdülői között. Az elmúlt években a faluépítés és -fejlesztés terén a városkörnyéki falvakba letelepülő családok építkezéseinek és a második otthon vagy üdülőt építők aktivitásának szerepét többen publikálták (KÓRÓDI J. 2004), mondván az üdülőövezetek falvainak új arculata lényegében az utóbbi két-három évtizedben alakult ki.

A statisztikai vizsgálatokban fejletlenebb települések közé került Fony, vagy Alsómocsolád utcáin már jóval magasabb az átlagos, vagy rossz állapotú épületek aránya. Az összfejlettségi értékeket tekintve a középmezőnyben található Csonkahegyhát körjegyzőségi szerepköre ellenére is az egyik legmagasabb rossz állapotú épülettel rendelkező aprófalu (24,1%).

Mivel a kutatott aprófalvak közül a statisztikai vizsgálat alapján sikeresnek nevezhető falvak a lakásépítéseket tekintve is magas értékeket mutattak, így statisztikai adatok elemzésével felmértem az **újonnan épített lakások arányát** a teljes faluállományban is. Arra kerestem a választ, vajon a kimagasló lakásépítésekkel rendelkező vizsgálatba vont aprófalvak mellett milyen más falvak jellemezhetők hasonlóan magas adatokkal, és ezek a települések milyen területi elhelyezkedést mutatnak (5. ábra).

A lakásépítés dinamikájának vizsgálata során arra az eredményre jutottam, hogy az aprófalvak és az 500 főnél népesebb települések közül egyaránt megtalálhatók falvak a legtöbb és legkevesebb lakásépítést felmutató falvak között a 2001-2010 között egy

főre számított, évente ezrelékben kifejezett lakásépítési adatok alapján. Az újonnan épített lakások több éves terminusát figyelembe véve a faluállományon belüli településméret tehát a várttól eltérően nem volt döntő fontosságú.

5. ábra. A legmagasabb és legalacsonyabb lakásépítési aránnyal rendelkező falvak
(Forrás: saját szerkesztés)

A magas lakásépítési aránnyal rendelkező falvak területi elhelyezkedését tekintve elmondható, hogy azok döntően Budapest, a nagyvárosok és a Balaton környékére tehetők, magas értékeik szuburbanizációs folyamatokkal magyarázhatók. Szembetűnő viszont, hogy a legmagasabb lakásépítési aránnyal rendelkező falvak közül csak Magyarország észak-keleti részén látunk koncentrációt, ami nem a nagyváros(ok) környékére költözésnek, hanem a térséget 2001-ben sújtott árvízi katasztrófának köszönhető.

Az alacsony lakásépítési aránnyal jellemezhető települések a Cserehát térségében, a korábban már elköltözés kapcsán említett észak-nyugati határmenté és a Balaton közötti területen, a délnyugati határmentén, Baranya, Tolna megyékben és Békés megye délkeleti részén koncentrálódnak.

A terepbejárás alkalmával az épületek állagának számbavétele mellett felmértem azt is, hogy mely vizsgálatba vont településeken vannak jelen az adott térség

hagyományos népi építészetének felújított házai és hol vannak tájidegen, vagy az aprófalvak településképétől jelentős mértékben eltérő lakóépületek, valamint kimondottan nagy értékű ingatlanok.

A népi építészet felújított parasztházai döntően három helyre koncentrálódnak. Egyrészt az északkeleti országrészbe (Fony, Tivadar), másrészt a Balaton környékére (Dörgicse, Hegymagas), harmadrészt a nemzetiségi falvakba (Apátistvánfalva, Fertőhomok, Dunaszentmiklós és Villánykövesd) (6. ábra). Ezek egy része a falusi szállásadásban hasznosul, más része a település történetét bemutató tájházként funkcionál. Ezeken a településeken a szakirodalomból ismert „nosztalgikus” és „megőrző-nosztalgikus közötti átmenetet” mutató értékmegőrzéssel találkozhatunk (TAMÁSKA M. 2011).

Két szuburbán településen, Dozmaton és Romonyán a terepi munka során lakópark építés folyt. Mindkét faluban törekedtek arra, hogy a tájba illő családi házakat alakítsanak ki (ezt az ingatlanfejlesztőkkel folytatott interjúk is megerősítették). A Dunaszentmiklóson található több mint 5 hektáros kiterjedésű üdülőfalv háza (70 apartman) is az aprófaluba illő stílusjegyekkel rendelkezik. A Gerece Tájvédelmi Körzet területén épült beruházás a szállásfunkción kívül számos szolgáltatást nyújt - wellness, fitness, mini-market, gyermekfelügyelet – és fokozottan épít a konferenciaturizmusra. Arra, hogy az épületállomány a falvakban így módon megújult és megszépült, az ingatlanpiac is pozitívan reagált, a régebbi építésű ingatlanok árai is emelkedtek e két településen.

Az ingatlanárak emelkedése a szuburbán településeken nem ismeretlen jelenség (EGEDY T. – KOVÁCS Z. – SZÉKELY G. – SZEMZŐ H. 2002). Nagy értékű ingatlanokat a keleti országrész kivételével szinte valamennyi vizsgálatba vont faluban felmértem. Ezek az ingatlanok döntően lakóépületek, a Balaton közeli falvakban nyaralók, Romonyán és Dozmaton lakóparkok épületei, Dunaszentmiklóson apartmanok, Gosztolán szálloda.

A statisztikai adatokból a lakásépítés dinamikája jól nyomon követhető, az azonban, hogy a régi építésű lakások állapota milyen, az épületállomány állagmegóvására fordít e gondot a településvezetés, vagy a lakosság, a terepi munka során volt felmérhető. Az épületállomány felmérés kapcsán összegezve elmondható, hogy a fejlett falvakban a lakóépületek és egyéb ingatlanok állagmegóvására is hangsúlyt fektet a helyi társadalom, a magas üdülőszámmal jellemezhető falvakban az üdülők karbantartására is gondot fordítanak. Az utóbbi évek legdinamikusabb

lakásépítéseit tekintve az 500 fő alatti falvakban is szép számmal találhatók a többi falutól magasabb értékekkel jellemezhető települések, és nem csak az extrém kis lakosságszámú falvak egy főre eső lakásépítési adatai következtek.

6. ábra. Dörgicse, Dunaszentmiklós és Hegymagas épületállományának állapota
(Forrás: saját szerkesztés)

4. A SIKERESSÉG TÉNYEZŐI „BELÜLRŐL”, A LAKOSSÁG ÉS A HELYI ELIT VÉLEMÉNYÉNEK TÜKRÉBEN

4.1. Lakossági vélemények a vizsgálatba vont településekről, azok sikerességi tényezőiről

Már az épületállomány felmérés kapcsán is említettem a társadalom szerepét a falvak életében. A továbbiakban a siker tényezőit a társadalom oldaláról, „belülről” vizsgálom. A lakossági kérdőívek (7. ábra) feldolgozását követően, azokat a korábbi statisztikai eredményekkel összevetve az alábbi megállapítások tehetők. Elmondható, hogy a vizsgálatba vont falvak lakosai általában **szeretnek a falujukban élni**, és nem költöznének el a településről. A helyben maradás okaként megjelölt tényezők három csoportra bonthatók.

Első a kötődés köré szerveződik: „itt születtem”, „itt nőttem fel”, „itt él a családom”, itt van a munkahelyem” stb. A második csoportban a kis településméretből fakadó csendet, nyugalmat, a környezet minőségét jelölik meg a válaszadók kötődésük okaként. A környezet minősége azért is fontos tényező, mert ha a külső motívumok szerepe növekszik, az magával vonja a belső motívumok szerepének a növekedését is, és fordítva” (BANDUR, A. 1986). A harmadik válasz csoport a természet közelségét és az abból eredő előnyöket hangsúlyozza.

A statisztikai vizsgálatban a fent megnevezett tényezők nem, vagy csak nehezen lettek volna mérhetőek. Így a statisztikai adatelemzés során a településhez való kötődés, vagy a lakosok által megnevezett csend és nyugalom fontossága a kvantitatív elemzésben nem jelentkeztek sikerességi faktorként. A lakosok által említett természeti tényezők fontossága a település fejlődése szempontjából azonban párhuzamba állítható a statisztikai adatelemzés idegenforgalom mutatócsoportjának az összfejlettségbeli magasabb pontértékekhez szükséges elemeivel. Hiszen magasabb vendégéjszaka szám eléréséhez, vagy magasabb számú vendéglátóhely kialakításához a lakosok szerint is elengedhetetlen valamilyen idegenforgalmi adottság, vonzerő.

A válaszadók igen kis hányada gondolja úgy, hogy elköltözne a falujából. Az elköltözést kilátásba helyező települések (Fony, Klárafalva) már a statisztikai vizsgálatban is a fejlettségi listák végére kerültek, lakosaik jobb munkahelyi adottságokat, jobb életkörülményeket, magasabb fokú ellátottsági értékeket várnának el településüktől.

Település	Kérdőívek száma
Alsómocsolád	18
Apátistvánfalva	23
Csonkahegyhát	18
Dozmat	15
Dörgicse	18
Dunaszentmiklós	18
Fertőhomok	22
Fony	24
Gosztola	2
Hegymagas	16
Klárafalva	20
Romonya	24
Szántód	17
Tivadar	17
Velemér	9
Villánykövesd	15

Település	Kérdőívek száma
Balatonföldvár	12
Bogád	11
Dobronhegy	7
Ferencszállás	11
Hegykő	12
Kétvölgy	8
Kisar	9
Korlát	12

Település	Kérdőívek száma
Lendvadedes	6
Lenti	9
Mágocs	9
Magyarszombatfa	6
Milejszeg	18
Németfalu	9
Orfalu	5
Pálfiszeg	8

Település	Kérdőívek száma
Palkonya	9
Raposka	9
Rédics	9
Szentgyörgyvölgy	6
Szomód	9
Torony	9
Vászoly	9

Vizsgálatba vont települések kérdőíveinek száma: 276
Szomszédos települések kérdőíveinek száma: 212
Összesen: 488

7. ábra. A vizsgálatba vont falvakban és a szomszédos településeken felvett értékelhető kérdőívek megoszlása
 (Forrás: saját szerkesztés)

A vizsgálatba vont falvak három legkedveltebb és legkevésbé kedvelt tényezőjéről is kérdeztem a helyben és a szomszédos településeken élő lakosokat. A kérdés alapvetően arra szolgált, hogy olyan további fejlődést segítő, vagy hátráltató elemek is feltárhatók legyenek, amelyek a statisztikai elemzés során rejtve maradnak. A leginkább kedvelt tényezők között is fontos volt a **természeti** és a **közösségi értékek** szerepe. A társadalmat célzó vizsgálatok nagyobb léptékben ezek fontosságát már igazolták (BERTA GY. 2005).

A legkevésbé kedvelt tényezők döntően közösségi problémák, mint „pletyka”, „irigység”, „elégedetlenség a polgármester személyével, vagy a képviselőtestülettel”. Villánykövesden, ahol a polgármester személyével és a képviselőtestülettel szemben a legeggyértelműbb volt a lakossági elégedetlenség, a kérdőívek felvétele és a dolgozat benyújtása közti időben lezajlott önkormányzati választásokon mind a polgármester, mind a képviselőtestület cseréje megtörtént. A kérdőíves felmérés tehát rámutatott olyan közösségi tényezők fontosságára egy falu sikeressége tekintetében, mint a lakosság közti jó viszony, vagy a településvezető személyével szembeni elégedettség.

A statisztikai fejlettségi rangsor középmezőnyében végzett falvakban (Apátistvánfalva, Velemér, Romonya) a lakosság a közösségi problémák mellett intézménybezárásokról, infrastrukturális hiányosságokról, közlekedési problémákról is beszámolt (8. ábra). Ezekben a falvakban a fent említett mutatók értékei külön-külön is elmaradtak a statisztikai vizsgálatokban az aprófalvak átlagától.

A kevésbé kedvelt dolgok felsorolásánál a válaszadók közül sokan (leginkább a statisztikai vizsgálatban legfejlettebb falvak közé került falvak – Szántód, Fertőhomok, Hegymagas, Dunaszentmiklós – nyilatkoztak úgy, hogy nincs olyan dolog, amit ne szeretnének a falujukban. Ezekben a falvakban a lakosok kötődése a településhez valamint a természeti értékek iránt érzett büszkeség már az előző kérdések során is a legerőteljesebb volt a vizsgálatba vont falvak között²⁰.

²⁰ Mivel doktori dolgozatomban törekszek arra is, hogy a felvett kérdőívek eredményei jól szemléltethetők legyenek, így a lakossági kérdőívek eredményeihez kapcsolódva egy a statisztikai fejlettségi rangsorban a középmezőnyben végzett aprófalva (Apátistvánfalva) és szomszédos települési (Kétyölgy és Orfalu) példáján keresztül mutatom be a lakosság által megfogalmazott sikeresség tényezőit. Az ábrák központi részében minden esetben a vizsgálatba vont településeken feltett kérdések és azok válaszai, a központi részt övezően, a szomszédos településeken feltett, a vizsgálatba vont aprófalura vonatkozó kérdések és az azokra adott válaszok láthatók.

8. ábra. Apátistvánfalva és szomszédos településeinek lakossági véleménye a falu leginkább, és legkevésbé kedvelt tényezőit illetően
(Forrás: saját szerkesztés)

A **turisztikai vonzerő** vonatkozásában azokon a településeken kaptak nagyobb hangsúlyt az épített örökségek, illetve a természeti adottság, mint turisztikai potenciál, amelyek az üdülés szempontjából kifejezetten vonzó térségben helyezkednek el (Szántód, Tivadar), illetve azokban (mint kitorési lehetőség), amelyekben, és amelyek környékén nincs országos jelentőségű attrakció, pl. Fony. Abban a kérdésben, hogy mi az a három dolog, amit a települések lakosai megmutatnának egy ide látogató turistának a lakossági válaszok mind az épített örökséget, mind a természeti értékeket megjelölték. A szomszédos településeken felvett kérdőívekben, különösen ott, ahol a vizsgálatba vont aprófalú és a szomszédos település is gazdag természeti értékekben, a vizsgálatba vont falu épített öröksége hangsúlyosabb szerepet kapott. Vagyis a vizsgálatba vont falvak lakosai hajlamosak elfelejteni a településükön fellelhető vonzerőt, ha a környék

vonzerőben bővelkedik, míg a szomszédos falvak lakosai számon tartják a vizsgált falvak vonzerőit is (Raposka, Palkonya).

A turisztikai értékek fontossága tehát ismételten igazolható. Ez a potenciál azonban a statisztikai adatelemzésből nem kimutatható problémákat is hordoz magában. Szántód esetében az üdülőjelleg konfliktusokat eredményez az „öslakosok” és a „nyaralók” között, mely konfliktus nem új keletű dolog, sem hazánkban, sem más országokban (DAHRENDORF, R. 1994). Tivadar lakosai a turizmus szezonálisát is hangsúlyozzák, és a téli hónapokban bekövetkező „pangás” problematikáját fogalmazzák meg. A turizmus adta lehetőségekkel egyidőben jelentkező konfliktusok kiküszöbölése azonban mindenképp szükséges lenne. Márcsak azért is, mert néhány lakos elégedetlensége könnyen válhat a településvezetéssel, majd a településsel szembeni elégedetlenséggé (DAHRENDORF, R. 1994).

A vizsgált falvak között négy olyan település van (Apátistvánfalva, Dunaszentmiklós, Fertőhomok és Villánykövesd) ahol nagy számban élnek **nemzetiségek** (9. ábra, 17. ábra – 4. sz. melléklet). A szlovén, horvát illetve német lakossággal rendelkező falvak nemzetiségének fontosságát a település fejlődése szempontjából már a statisztikai elemzés is alátámasztotta, a lakossági kérdőívezés pedig kiegészítette a hagyományápolás közösségkovácsoló hatásának hangsúlyosságával. A válaszadók döntő többsége jelezte ugyanis hagyományörző rendezvények, falunapok meglétét a vizsgálatba vont településeken. A nemzetiségi falvakban népdalkör, tánccsoport működik. Idősek, fiatalok egyaránt tartanak „összejöveleteket”, melyekről a szomszédos települések lakosainak is van tudomása.

A vizsgálatba vont falvak lakosai (és szomszédos településeik megkérdezettjei) sok esetben hiányolják az aprófaluk **infrastrukturális és intézményi feltételeinek** meglétét (Klárafalva – Ferencszállás, Dozmat – Torony, Velemér – Magyarszombatfa, Szentgyörgyvölgy), valamint a munkalehetőséget. Mindkét tényezőre úgy tekintenek, mint a fejlődéshez szükséges feltételre. Szembetűnő azonban, hogy gyakran olyan hiányosságokról számolnak be a vizsgált falvak lakosai, melyek tekintetében a statisztikai elemzésben nincs nagy elmaradás az aprófalvak átlagához, vagy akár a falvak átlagához képest sem. Ilyen Klárafalván a közlekedési kapcsolatok további javítása, vagy Alsómocsolád esetében a munkahelyteremtés is.

A felvett kérdőívek alapján elmondható, hogy a falvak **marketingtevékenysége** is igen eltérő. A vizsgált települések között van olyan falu (Csonkahegyhát), amelyik nem rendelkezik községi honlappal, annak ellenére sem, hogy körjegyzőségi központ.

Feltűnő a lakosság tájékozatlansága a falu médiaszereplését, kiadványait illetően, a lakossági válaszok jelentős része a „nem tudja” válaszlehetőséget jelölte meg az ide vonatkozó kérdések kapcsán a vizsgálatba vont településeken. A szomszédos falvak lakosainak a vizsgált települések média-, illetve marketingtevékenységére vonatkozóan alig van tudomása. A marketingtevékenység tehát ismét egy olyan tényező, amely nehezen mérhető statisztikai adatokkal, de a lakosság véleménye ismeretében is.

9. ábra. Apátistvánfalva és szomszédos településeinek véleménye az aprófalu nemzetiségi és turisztikai potenciáljáról
(Forrás: saját szerkesztés)

A polgármester és a lakosság kapcsolatát elemezve a válaszadók két csoportra oszthatók. A falvak egy részében a **polgármester és a lakosság közti kapcsolat** aktív. Ez a fejlődés egyik feltétele lehet (KING, D. S. 1990, D'ARCY, É. – GUISSANI, B. 1996). A polgármester, a képviselőtestület rendszeresen találkozik a falvak lakosaival.

Falugyűléseken, közmeghallgatásokon lehet panasszal, javaslattal élni például Dunaszentmiklóson, vagy Fertőhomokon is. A települések másik csoportjánál a polgármester és a lakosság kapcsolata kimondottan rossz. Vagy azért, mert a polgármester nem vonja be a döntések előkészítésébe a lakosságot, mint például Veleméren, vagy azért, mert a lakosság oldaláról nem mutatkozik fogadókészség a döntések közös előkészítésére a polgármesterrel szembeni ellenszenv miatt (10. ábra). Ez utóbbira példa Apátistvánfalva és Villánykövesd.

A fenti kérdések Apátistvánfalva példáján keresztül történő szemléltetése is alátámasztja azt, hogy a polgármester személye mennyire fontos és megosztó lehet a faluban. A lakosokat több vizsgálat aprófaluban is a falugyűléseken keresztül vonja be a

település vezetése a döntések előkészítésébe. Azok a lakosok, akik nem elégedettek a döntéshozással, általában a polgármester és a képviselőtestület önfejűségével, lakosságot kizáró magatartásával elégedetlenek. Az ábrán is jól látható a marketingtevékenységre vonatkozó ismeretek hiánya, leginkább a szomszédos települések oldaláról, valamint a vizsgálatba vont falvak és szomszédos településeik lakosainak egy részénél a jövőt illető tanácstalanság is.

A **környező települések közti helyzetet** illetően (11. ábra) a vizsgálatba vont falvak lakosai arra vonatkozóan, hogy mely környékbeli falvakat tekintik saját településüktől sikereesebbnek illetve sikertelenebbnek igen differenciált válaszokat adtak. A megkérdezett falvakban az önmaguktól sikereesebbnek ítélt falvak között két olyan szerepelt (Bajánsenye, Csesztreg), amelyről több vizsgálatba vont falu lakossága is sikereesebbként nyilatkozott.

A vizsgált aprófalvak által sikereesebbnek tekintett környékbeli települések között aprófalvakat (pl. Kétvölgy, népességszám: 107 fő) és 500 fő feletti népességgel rendelkező településeket (pl. Torony: 1948 fő) egyaránt találunk. A vizsgált aprófalvak által felsorolt önmaguktól sikertelenebb falvak szinte kizárólag aprófalvak, azok közül is a legkisebbek (pl. Orfalu: 64 fő; vagy Pálfiszeg: 162).

A keleti országrészben elhelyezkedő aprófalvak lakosai településük sikerességét a környező falvakhoz mérve megosztottak. Tivadar lakosai úgy érzik, falujuk sokat fejlődött az elmúlt években, és a környező települések közül is tud néhány fejlesztéseket felmutatni (Túristvándi, Panyola, Penyige), ugyanakkor Klárafalva és Fony lakosai szinte valamennyi környező települést maguknál sikereesebbnek nevezték meg. Klárafalva esetében Deszk, Kiszombor és Ferencszállás, Fony esetében Hejce, Regéc, Mogyoróska, Vilmány és Vizsoly is a vizsgálatba vont aprófalutól sikereesebbnek ítélt falvak között szerepelt.

Annak eldöntése érdekében, hogy időben mennyire állandó egy, a szakirodalom által szűk területen belül puha módszerek alkalmazása mellett sikeresnek nevezett, saját kutatás alapján statisztikailag és lakossági válaszok által is inkább fejletlennek nevezhető falu sikertelensége, 2013-ban újabb kutatást végeztem. Vagyis **Fony** környező települések közti helyzetét egy a Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszéken zajlott szociálgeográfiai vizsgálat eredményeinek kiértékelésével is alátámasztom és megerősítem.

Jelmagyarázat

⬆ vizsgálatba vont település

⊕ a vizsgálatba vont falvak által önmaguktól sikereesebbnek megnevezett település

⊖ a vizsgálatba vont falvak által önmaguktól sikertelenebbnek megnevezett település

Szám	Település neve	Népesség-szám 2012. jan. 1.	Sikereesebb, mint a vizsgálatba vont település**	Sikertelenebb, mint a vizsgálatba vont település**
Dozmat				
1	Bucusu	586	3	1
2	Narda	497	2	2
3	Felsőcsatár	502	3	2
4	Vaskeresztes	377	1	0
5	Torony	1948	9	3
6	Sé	1417	7	0
Apátistvánfalva				
7	Rönök	437	0	2
8	Vasszentmihály	341	0	2
9	Csörötnek	843	3	1
10	Rábagyarmat	788	2	0
11	Felsőszőlő	556	10	2
12	Alsószőlő	367	4	1
13	Szakonyfalu	354	2	1
14	Kétvölgy	107	12	2
15	Orfalu	64	5	12
16	Viszák	246	0	1
18	Bajánsenye*	455	1	0
Velemér				
17	Nagyrákos	275	0	1
18	Bajánsenye*	455	3	0
19	Magyarszombatfa	269	4	0
20	Magyarföld	40	2	2
21	Szentgyörgyvölgy	399	1	3
22	Márokföld	45	1	0
23	Nemesnép	123	0	1
24	Csesztreg*	790	2	0
Gosztola				
25	Rédics	940	0	1
26	Lendvadedes	27	0	2
Csonkahegyhát				
24	Csesztreg*	790	1	0
27	Dobronhegy	137	0	1
28	Milejszeg	347	0	1
29	Pálfszeg	162	0	7
30	Németfalu	191	1	6
31	Kustánszeg	509	9	4
32	Becsvölgye	768	6	1
33	Nova	819	1	0
34	Gellénháza	1540	1	0

*Bajánsenyét és Csesztregét két vizsgált aprófalu is sikereesebbnek ítélte meg saját magánál

**Említések száma

11. ábra. A nyugati határmenté vizsgált települései által önmaguktól sikereesebbnek illetve sikertelenebbnek megnevezett falvak köre
(Forrás: saját szerkesztés)

A 64 kérdésből álló **szociálgeográfiai kérdőív** 50. kérdését használtam fel dolgozatomban: „Osztályozza az alábbi településeket²¹ az alapján, mennyire szimpatikusak Önnek! Egyáltalán nem szimpatikus (1), nem szimpatikus (2), szimpatikus (3), nagyon szimpatikus (4)” (3. sz. melléklet).

A kérdőívezés során az Erdőhorvátiban, Komlósán, Háromhután, Mogyoróskán és Regécen felvett, 144 értékelhető kérdőív eredményei alapján különbözőségek figyelhetők meg a szociálgeográfiai kérdőívezés és a vizsgálatba vont falvakban zajlott kérdőívezés eredményei között (7. táblázat).

A disszertáció egyik fő logikai elemét adó lakossági kérdőívezés eredményei alapján a Fonytól sikerebb és sikeretlenebb falvak közé döntően a falutól nyugatra elhelyezkedő települések kerültek. Ezzel szemben a 2013-as irányított válaszadás alkalmával a szociálgeográfiai kérdőívezés eredményei alapján a megkérdezett falvaktól keletebbre fekvő települések voltak szimpatikusabbak a helyi lakosok számára.

Regécet mindkét kérdőívezés során Fonytól sikerebbnek ítélték a helyi lakosok. Mogyoróskát mindkét kérdőívezés során Fonytól sikertelenebb településként nevezte meg a lakosság (8. kép – 8. sz. melléklet). Vagyis annak ellenére, hogy a hegység egyik vagy másik oldalán elhelyezkedő települések kevés információval bírnak a túloldali községekre, városokra vonatkozóan, ennek a két falunak a neve ismert a hegység mindkét oldalán.

Elmondható továbbá, hogy a megkérdezett települések mindkét kérdőívezés során jobban ismerik szűkebb környezetük településeit, és az azokra adott válaszaik is differenciáltabbak. Szembetűnő az is, hogy a Fony környéki kérdőívezés során megkérdezett települések saját magukat minden esetben jobb helyzetűnek, szimpatikusabbnak találták társaiknál.

Annak érdekében, hogy a vizsgálatba vont Fonyról érdemi információt nyerjek a környékbeli falvak közötti szimpatikussági helyzetet illetően, a szimpátia alapján nem minősített településeket 0-val kódoltam. Az 1-től 4-ig minősített települések értékeit összeadtam és a 0-tól különböző értéket tartalmazó cellák darabszámával osztottam. Így a szociálgeográfiai kérdőívezésbe bevont falvak felsorolt településekre adott szimpatikusságot tükröző pontértékei átlagolt, „nem tudja”, vagy „nem akar választ adni” válaszok torzító értékétől mentes pontértékeket kaptam. Ennek alapján a Fony

²¹ A kérdőíves felmérés 5 helyszínen zajlott, és az alábbi településekről kellett a lakosoknak egy szimpatikussági skálát felállítani: Miskolc, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Erdőhorváti, Tolcsva, Mogyoróska, Regéc, Háromhuta, Komlóska, Fony, Gönc, Encs, Makkoshotyka, Herceghút.

környéki kérdőívezés Fonyra vonatkozóan új információkkal nem szolgált, de Fony relatív fejletlenségét a környékkel való viszonylatában megerősítette.

		A települések szimpatikussága						
		Miskolc	Sárospatak	Sátoraljaújhely	Erdőhorváti	Tolcsa	Mogyoróska	Regéc
Válaszadó települések	Erdőhorváti	2,96	3,32	2,78	3,45	2,96	2,81	2,98
	Komlóska	2,80	3,12	2,73	2,54	2,81	2,65	2,89
	Háromhuta	2,64	3,41	2,67	2,90	3,40	2,35	3,15
	Mogyoróska	3,00	3,30	3,20	3,11	3,40	3,90	3,80
	Regéc	2,92	3,50	3,25	3,50	3,25	3,83	3,92
	Összes	2,87	3,31	2,83	3,15	3,06	2,94	3,18

		Háromhuta	Komlóska	Fony	Gönc	Encs	Makkoshotyka	Herceghút
Válaszadó települések	Erdőhorváti	3,25	3,12	2,44	2,56	2,43	2,22	2,84
	Komlóska	3,00	3,30	2,50	2,79	2,53	1,81	3,30
	Háromhuta	3,86	3,33	2,83	2,40	2,47	2,95	2,95
	Mogyoróska	3,20	3,22	3,50	3,30	3,60	3,29	3,50
	Regéc	3,50	3,58	3,17	3,17	3,17	3,33	3,25
	Összes	3,34	3,25	2,73	2,73	2,67	2,51	3,06

	szimpatikus település
	kevésbé szimpatikus település
	nem szimpatikus település

7. táblázat. Erdőhorváti, Komlóska, Háromhuta, Mogyoróska és Regéc lakosságának véleménye 14 környékbeli település szimpatikusságáról
(Forrás saját számítás alapján saját szerkesztés)

Az erdőhorváti, komlóscai, háromhutai, mogyoróskai, és regéci válaszadók településenként összesített pontszámai alapján Fony a szimpatikussági skála közepén, alsó egyharmadában, a valamennyi településre összegzett átlagokat tekintve már egyértelműen a szimpatikussági skála alsó egyharmadában foglalt helyet.

A Fony környéki kérdőívezés tehát megerősíti a vizsgálatba vont falvakban zajlott kérdőívezés lakossági válaszait, Fony környező településekkel összevetett helyzetét illetően. Azaz igazolja azt, hogy Fony nem kiemelkedő, nem sikeres az őt körülvevő településekhez mérten, és ez a helyzet az utóbbi években állandósulni látszik.

Mivel az empirikus vizsgálatok azt igazolták, hogy a megkérdezett, vizsgálatba vont települések lakosai a környékhez való viszonyítás során egy meglehetősen szűk települési körben (aprófaluk és nem aprófaluk) gondolkodnak, így a vizsgálatba vont falvak sikerességi vizsgálatát kiegészítettem az aprófalvak közúton 20 km-en belül elérhető környékbeli falvainak statisztikai vizsgálatával (ez 312 falut jelent), melynek eredményeit az empirikus eredményekkel vettem össze.

A disszertáció tartalmi elemeinek tagolása során ennek a köztes vizsgálatnak az elhelyezése vitatható. Ugyanis a vizsált falvakat övező településeknek a statisztikai vizsgálata a szemléletmód alapján a „kívülről” való kutatás eredményei között kellene

szerepeljen. Mivel azonban az a tény, hogy a vizsgált falvak szűk környékét is érdemes kutatni, csak a lakossági kérdőívezés során igazolódott, így a dolgozat logikai íve véleményem szerint megtörne ennek a köztes vizsgálati lépésnek az átstrukturálásával. Ezért a környékbeli falvak statisztikai vizsgálatának eredményei jelen fejezetben kerülnek bemutatásra.

A **környékbeli falvak fejlettségét** tekintve (12. ábra) a Balaton vonala, mint térbeli elkülönítő elem, ismételten hangsúlyos szerepű. A Balaton környékén találjuk ugyanis a legfejlettebb falvakat, tőle északnyugatra, Dunaszentmiklós, Fertőhomok és Dozmat környékén szinte kizárólag jó összfejlettségű falvak fordulnak elő. Apátistvánfalva, Csonkahegyhát, Velemér, Gosztola, Romonya és Villánykövesd esetében mozaikos a környező települések fejlettsége. Az északkeleti országrész vizsgálatba vont aprófalvainak környékén döntően rossz fejlettségi adatokkal jellemezhető településeket találunk, mely elmaradottság korábbi vizsgálatomban is igazolást nyert (JÓZSA K. 2008). Az Alsómocsolád környéki falvak szintén fejletlenek.

Annak érdekében, hogy a környező települések fejlettségi adatainak ismeretében árnyaltabb képet adjak arra vonatkozóan, hogy a vizsgált falu fejlettsége befolyásolja-e a környező falvak fejlettségét és fordítva, a leíró statisztikában elfogadott **területi autokorrelációt** számítottam:

Autokorreláció képlete:

$$\text{corr} = \frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})(y_i^s - \bar{y}^s)}{n s_y s_{y^s}}$$

ahol y_i^s az i-edik vizsgálatba vont falu szomszédos falvainak fejlettségi átlaga.

A területi autokorreláció adatai alapján elmondható (8. táblázat), hogy két aprófalu, Fony és Szántód kivételével a vizsgálatba vont falvak fejlettsége és a környékük fejlettsége között nincs sztochasztikus kapcsolat. A vizsgált falvak fejlettségének vagy fejletlenségének hatása a környező falvakra tehát csak abban az esetben mutatható ki, ha a vizsgálatba vont település az egyik legmagasabb vagy éppen legalacsonyabb fejlettségi értékkel rendelkezik. Fony 0,43-as korrelációs értéke a környező falvakkal laza, Szántód 0,84-es értéke szoros pozitív korrelációt jelent.

A korábbiakban leírt sikerességi tényezőkre vonatkozó megállapításaimat a területi autokorreláció értékeinek ismeretében a következőkkel egészítem ki. A sikeresnek tekinthető aprófalvak közvetlen környékén is relatíve fejlett falvakat, aprófalvakat találunk. Azokat a vizsgálatba vont településeket, amelyek fejlettségüket

tekintve a faluállomány középső egyharmadában, vagy annak felső határához közel helyezkednek el, rendkívül szórt fejlettségű falvak veszik körül.

	Alsó-mocsolád	Apát-istvánfalva	Csonka-hegyhát	Dozmat	Dörgicse	Duna-szentmiklós	Fertőhomok	Fony	Gosztola	Hegymagas	Klárafalva	Romonya	Szántód	Tivadar	Velemér	Villánykövesd
Összfejlettség	845,3	957,8	1027,8	1056,2	1054,7	1156,9	1082,9	737,4	1056,8	1066,1	861,2	923,7	1570,6	983,1	950,8	1013,3
Környező települések összfejlettségi átlaga	804,4	961,6	926,9	1063,4	1095,3	1050,6	1025,2	782,3	851,8	1104,9	1001,0	914,9	1086,1	829,1	898,5	814,3
Területi autokorreláció mértéke	0,2296	-0,0179	-0,0004	0,0453	0,0541	0,1595	0,0566	0,4336	-0,0291	0,0769	-0,1087	0,0185	0,8436	0,0405	0,0251	0,0099
Sikeresebb (szám)	2	39	19	25	28	30	25	41	0	21	45	29	15	24	13	26
Sikertelenebb (szám)	29	24	20	8	14	9	27	36	3	13	11	46	17	21	7	19

Sikeresebb (szám): A vizsgálatba vont falutól sikeresebbnek nevezett települések említéseinek száma

Sikertelenebb (szám): A vizsgálatba vont falutól sikertelenebbnek nevezett települések említéseinek száma

8. táblázat. A területi autokorreláció értékei a vizsgálatba vont falvak összfejlettsége és környező falvaik összfejlettsége között (Forrás: saját szerkesztés)

A relatív fejletlen vizsgált aprófalvak körül pedig általában fejletlen falvakat találunk. A fejlett aprófalvakat tehát általában fejlett, a fejletlen falvakat általában fejletlen környékbeli települések veszik körül. Ez a területi megoszlás nem a vizsgálatba vont települések és a környékbeli falvaik sztochasztikus kapcsolatán alapul azonban. A legsikeresebb és legsikertelenebb falvak esetében mutatható csak ki a környékbeli falvak fejlettségével/fejletlenségével korrelációs kapcsolat.

Érdeemes összevetni a vizsgálatba vont falvak és azok szomszédos településeinek fejlettségi értékeit a lakossági kérdőívek eredményeivel is. A fenti táblázatból látható, hogy a statisztikailag sikeres falvak a környék településeihez mérten magasabb fejlettségi értékekkel jellemezhetők. Ez nagyrészt egybecseng a lakosság által megfogalmazott véleményekkel is. Vagyis azokban a falvakban, ahol a fejlettségi értékek meghaladják a környező települések fejlettségi értékét, a helyi lakosok is nagyobb számban neveznek meg a vizsgálatba vont falutól sikertelenebb településeket, mint sikeresebbeket.

A fent leírtak alapján a lakossági véleményekből kiderült, hogy a vizsgálatba vont falvak lakosai a környékbeli települések sikerességét illetően rendkívül vegyes képet alkotnak. Döntő szerepe a siker/sikertelenség fogalmaival jellemzett **környékbeli falvakban a statisztikai elemzés** eredményei alapján az **ellátottság és az idegenforgalom - társadalom** mutatócsoportoknak van.

12. ábra. A vizsgálatba vont aprófalvak körül 20 km-es körzeten belül elhelyezkedő falvak fejlettsége
(Forrás: saját szerkesztés)

A vizsgálatba vont települések által rosszabbnak ítélt környékbeli falvak ellátottság mutatócsoportjainak értékei térnek el negatív irányba a vizsgált aprófalvak értékétől, és ugyanezen mutatócsoport értékei térnek el pozitív irányba a sikeresebbnek ítélt környékbeli települések esetében. Más esetben, ha a társadalom és idegenforgalom mutatócsoport értékei együtt mozogva térnek el pozitív irányba, illetve negatív irányba a vizsgálatba vont falvak értékeitől, akkor a lakosság is sikeresebb illetve sikertelenebb faluról számolt be.

A fent leírtakat a könnyebb érthetőség kedvéért néhány példával is alátámasztom. Apátistvánfalva esetében a lakosság Felsőszölnököt és Kétvölgyet jelölte meg a falutól sikeresebb, Orfalut sikertelenebb településnek. Kétvölgy összfejlettségét tekintve valóban fejlettebb Apátistvánfalvánál, Felsőszölnök azonban nem. A mutatócsoportonkénti bontásban egyértelmű fejlettségbeli különbség Apátistvánfalva javára az ellátottság mutatócsoport értékeiben mutatható ki. Orfalu összfejlettsége közel azonos, mint Apátistvánfalváé, az ellátottság mutatócsoportjának értéke (Apátistvánfalva – 80, Orfalu – 66) viszont elmarad attól.

Fertőhomok esetében a lakosság Hegykőt nevezte meg egyértelműen sikeresebb településként. Hegykő összfejlettsége és ellátottság (Fertőhomok – 221, Hegykő – 269) értéke is magasabb Fertőhomokénál. A lakosok által Fertőhomoktól egyértelműen sikertelenebbnek ítélt Hidegség és Fertőboz ugyanezen mutatócsoportjának értékei: Hidegség, 195, Fertőboz, 175.

Alsómocsolád esetében a lakosság által sikeresebb településként említett Bikal mind társadalom (92) mind idegenforgalom értéke (96) meghaladja a vizsgálatba vont falu társadalom (50) és idegenforgalom (77) értékét. A lakosság által sikertelenebbnek ítélt Gerényes (társadalom – 33, idegenforgalom 18) és Kisvaszar (társadalom – 37, idegenforgalom 20) településeknél szintén ennek a két mutatócsoportnak az együttes mozgása figyelhető meg negatív irányba a vizsgált falu értékeihez képest.

Annak ellenére, hogy a helyi lakosság a kérdőíves felmérés alapján inkább látja sikeresnek, mint sikertelennek települését, a kimondottan fejlődést prognosztizáló Gosztola mellett a települések többségében igen megoszlanak a vélemények a falu jövőjét illetően (13. ábra). Nagyjából fele-fele arányban vannak azok, akik fejlődést várnak a falujuktól az elkövetkező években (Szántód, Dunaszentmiklós, Fertőhomok, Hegymagas) és azok, akik szerint lényegi változás nem fog történni, illetve a falu rosszabb helyzetben lesz, mint amilyenben most van (Fony, Klárafalva, Alsómocsolád, Csonkahegyhát).

A fejlődést azoknak a falvaknak a lakossága prognosztizálta, amelyek a statisztikai vizsgálatokban a legmagasabb fejlettségi értékek kapták. Stagnálásról, illetve a jövőt illető hanyatlásról azoknak a településeknek a lakossága számolt be, amelyek a statisztikai vizsgálatok fejlettségi rangsorában is hátul foglaltak helyet.

A **sikerességi tényezők** a „közösségi értékek” hangsúlyozása, „munkahelyek teremtése”, a „turisztikai adottságok kiaknázása”, „élhető település”, a „látványos fejlődés” „pályáznak”, „jó a polgármester”, „ápolják a hagyományokat” fogalmak köré szerveződnek. A lakosság által megfogalmazott turisztikai adottság, közösségi értékek és etnikumok, természeti sikerességi tényezők mellett nem kapnak viszont hangsúlyos szerepet olyan faktorok, mint a település szuburbán / dezurbán volta, a határhoz közeli fekvése, az, hogy a falu körjegyzőségi központ-e, valamint hogy a falu rendelkezik-e ipari, illetve mezőgazdasági funkcióval. Ennek oka vélhetően az, hogy a vizsgált falvak lakosai a szűk környezetükben gondolkodnak, így pl. a település szuburbán volta, vagy a mezőgazdasági funkció azért nem lehet sikerességi tényező a helyi lakosok szerint, mert ezek a tulajdonságok a környező településeket éppúgy jellemzik, mint a vizsgálatba vont falvakat.

A körjegyzőségi központ/központi szerepkör, mint sikerességi tényező egy esetben volt a lakosság részéről is megnevezett, Apátistvánfalva esetében. Kétvölgy és Orfalu lakosai (Apátistvánfalva szomszédos települései) a templomba járás lehetőségét és a boltot Apátistvánfalván veszik igénybe, ezzel mutatva azt, hogy Apátistvánfalva valamiféle központi szerepet tölt be a környező települések között.

Alsómocsolád ipari funkciója pl. egyáltalán nem jelentkezik a fejlődés elősegítőjeként, sem a helyben, sem a szomszédos faluban felvett kérdőívekben, annak ellenére sem, hogy a Pick Szeged Zrt. egysége a helyi munkaerő foglalkoztatásán túl a környező települések munkaerejének egy részét is foglalkoztatni tudja.

A bortermeléssel foglalkozó Dörgicse (5. kép – 8. sz. melléklet), Hegymagas (10. kép – 8. sz. melléklet) és Villánykövesd ezen funkciója sem jelentkezik a sikeresség faktoraként, a falvakban és a szomszédos településen felvett kérdőívekben sem, Villánykövesden (16. kép – 8. sz. melléklet) negatív tartalommal töltődik meg, mondván „annak jó, akinek van” ti. borospincéje, ami lakossági konfliktust is generál.

A statisztikai vizsgálat sikerességi tényezőit kiegészítve az aprófalvakban élők és a szomszédos települések lakosai is fontosnak tartják a környezet minőségét, a polgármesterekkel való aktív együttműködést, az ellátottsági tényezők meglétét, a közösségi aktivitást és a nemzetiségek szerepét a település életében.

4.2. A helyi elit által megfogalmazott sikerességi faktorok

A vizsgálatba vont falvak polgármestereivel és a helyi elit tagjaival interjúkat folytattam (5. sz. melléklet), az interjúk megoszlása az alábbi módon alakult az egyes falvak között (9. táblázat).

	Alsómocsolád	Apátistvánfalva	Csonkahegyhát	Dozmat	Dörgicse	Dunaszentmiklós	Fertőhomok	Fonyó
polgármester	x	x	x	x			x	x
jegyző								x
munkaszervezeti vezető								x
óvodavezető								
egyesületi tag		x				x	x	
ingatlanfejlesztő				x				
közlekedési szakember								
borász					x			

	Gosztola	Hegymagas	Klárafalva	Romonya	Szántód	Tivadar	Velemér	Villánykövesd
polgármester	x	x		x	x	x		
jegyző								
munkaszervezeti vezető								
óvodavezető				x		x		
egyesületi tag								
ingatlanfejlesztő				x				
közlekedési szakember			x					
borász		x						x

Interjúk száma	24
Az interjúk átlagos hossza:	45 min 12 sec
A Remeteszőlősen készített próbainterjú eredményeit disszertációmban nem közlöm.	

9. táblázat. A vizsgált településeken felvett interjúk megoszlása az egyes interjúalanyok között
(Forrás: saját szerkesztés)

A helyi elit tagjaival folytatott interjúk alapján elmondható, hogy vizsgált aprófalvak vezetői szinte kivétel nélkül **több cikluson keresztül polgármesterek** a településükön. A települési vezetők egy része a polgármesteri jelölés előtt semmilyen kapcsolatban nem volt az önkormányzattal, önkormányzatisággal. Alsómocsolád polgármestere mezőgazdasági pilótaként, gépkocsivezető-oktatóként került a polgármesteri székbe, de Fertőhomok polgármestere például kertészmérnök, Gosztola polgármestere vendéglátós, szállodatulajdonos volt a polgármesteri jelölés időszakában.

A polgármesterek másik fele már a jelölésük előtt is kapcsolatban volt a település önkormányzatával. A csonkahegyháti polgármester hivatalsegédként, élelmezésvezetőként dolgozott, képviselői tisztséget látott el, majd 2006 óta tölti be a

polgármesteri tisztséget²². A dozmati polgármester művelődési ház vezetőként, képviselőként dolgozott korábban, és ugyancsak képviselő volt a fonyi, hegymagasi, romonyai polgármester is. A vizsgált aprófalvakban is megfigyelhető, hogy a lakossági választók általában a magasabb végzettségű polgármestereket preferálják, valamint, hogy a polgármesterek gyakran tagjai valamilyen civil szervezetnek. Az aprófalvak polgármestereivel folytatott interjúkból kiderül továbbá, hogy a lakosság által közvetlen módon választott, államigazgatási jogköröket gyakorló településvezető meghatározó eleme egy település életének, mint azt a szakirodalom nagyobb lélekszámú települések esetében már igazolta (BOCZ J. 1996, BOCZ J. 2004).

Eltérő életpályájuk ellenére egy tulajdonság közös a megkérdezett polgármesterekben, mely szerint nem ők akartak polgármesterek lenni, család, barátok, a falu lakosai keresték meg őket azzal, hogy induljanak a polgármesteri választáson, (*1. idézet, 2. idézet, 3. idézet, 4. idézet*) és be is váltották a hozzájuk fűzött reményeket, hiszen többen közülük már az 1990-es évek eleje óta folyamatosan ellátják ezt a tisztséget.

1. idézet: „Eszem ágában nem volt, hogy polgármester legyek. Megkerestek engem, hogy kellene menedzselni [ti. a falut] .” – Romonya polgármestere

2. idézet: „Hazudnék, ha azt mondanám, hogy volt ilyen indíttatásom.” – Fertőhomok polgármestere

3. idézet: „Családi ösztönzésre indultam az első önkormányzati választásokon a polgármesteri címért.” – Alsómocsolád polgármestere

4. idézet: „Tarpán dolgoztam az önkormányzatnál 24 évig. Többen megkerestek azzal, hogy miért nem a saját településemen tevékenykedem?” – Tivadar polgármestere

A polgármesterek többsége egyetért abban, hogy a települési vezetőnek nem csak a hivatalban van dolga, minden területen helyt kell állni (*5. idézet*), a legtöbbjük igyekszik nyitott fülekkel járni, és tenni a dolgát a képviselőtestülettel együtt (*6. idézet*). Az aprófalvakban felvett interjúk eredményei is alátámasztják a nyugat-európai kutatások azon megállapításait, hogy nem a bürokratikus „governing”, sokkal inkább a „governance”, azaz a társadalmi szféra felé fordulás módszerével lehet – főleg egy kistelepülésen – hatékonyan irányítani (JOHN, P. 2001, LE GALES, P. 2002, DENTERS, B. R. – LAWRENCE, E. 2005). A lakosság felé forduló, lakossági véleményt kikérő, a

²² A 2006-os választások idején több médiumban megtalálható volt az a hír, amely egy 500 főt sem számláló kistelepülés – Csonkahegyhát – 10 polgármesteri jelölésével foglalkozott. A választásokra végül 9 jelölt maradt, végül két jelölt közötti szavazategyenlőség után, megismételt választáson 4 jelölt közül választotta meg a község lakossága Csonkahegyhát akkori és jelenlegi polgármesterét.

községért tenni akaró polgármesteri magatartás azt eredményezte, hogy a megkérdezett polgármesterek többsége a helyén maradt a 2010-es választások után is. A statisztikailag legfejlettebb aprófalvak közül továbbra is polgármester maradt Dunaszentmiklós, Fertőhomok és Szántód polgármestere. A többi vizsgálatba vont aprófaluk közül Alsómocsolád, Csonkahegyhát, Dörgicse, Fony, Gosztola, Klárafalva, Romonya, Tivadar és Velemér polgármesterei a 2010-es ciklustól szintén ellátják a polgármesterei feladatokat.

Az aprófalvas területeken egyébként is tradicionálisan magas a választásokkal kapcsolatos érdeklődés és választási hajlandóság, a dél-baranyai, csereháti, zempléni, szatmári területeken és északnyugat Magyarországon kimondottan magas aktivitás figyelhető meg (BÓDI F. – BÓDI M. 2011).

Az aprófalvak másik részében viszont a polgármesterekkel szembeni elégedetlenség már a kérdőíves adatfelvétel idején is érzékelhető volt. Legerőteljesebben ez az ellenszenv a polgármester személyét és tevékenységét illetően Villánykövesden volt érzékelhető. A lakossági kérdőívek válaszaiból egyértelműsíthető volt a polgármesterrel és a képviselőtestülettel szembeni elégedetlenség. A polgármestert a 2010-es ciklusra le is váltották, mint ahogyan a 2010-es ciklustól kezdve új polgármester került a településvezetés élére Apátistvánfalván, Dozmaton és a statisztikailag egyébként legmagasabb összfejlettséggel rendelkező települések közé került Hegymagason is.

5. idézet: „(...) egy vidéki település polgármesterének többrétű a dolga. Azzal is foglalkozni kell, ha egy ajtókilincs tönkrement. Éjszaka csörög a telefon, akkor menni kell”. – Fony polgármestere

6. idézet: „Kistelepülésen az ember annyira jár nyitott fülekkel, hogy nagyjából érezheti azt, hogy mi az emberek igénye”. – Fertőhomok polgármestere

Valamennyi vizsgálatba vont településsel kapcsolatban elmondható, hogy a megélhetési források korlátozottak. **Fő foglalkoztató** legtöbb helyen az önkormányzat, melyre jellemző, hogy a szociális feladatok ellátásához a településre érkező állami normatívát és más forrásokat egymással kombinálva használja fel, mint ahogy azt a szakirodalmak egy része ismerteti (VIRÁG T. 2009). Erre azért van szükség, hogy a lakosság nagy részét érintő foglalkoztatási nehézségeket a falu vezetése helyben megoldja.

Az önkormányzat foglalkoztatja a legtöbb lakost Tivadaron és Csonkahegyháton is. Előbbiben önkormányzati tulajdonban és üzemeltetés alatt áll az a szabad strand, mely idényjelleggel, nyáron biztosít leginkább megélhetést a falu lakosai számára. A strand jelentősége azért is fontos, mert a vállalkozási hajlandóság Tivadaron, csakúgy, mint a kistelepülések nagy részében igen alacsony. A faluban mindössze két vállalkozás működik, egyikük mezőgazdasággal foglalkozik, intenzív gyümölcsöst tart fenn, másikuk tűzép telepet üzemeltet, így az iparűzési adó nem növeli érdemi mértékben a falu bevételeit. A nyugati országrészben, Csonkahegyháton is alacsony az iparűzési adó, amit kisszámú vállalkozás – vendéglátó egység, kocsmá, bolt – autószerelő műhely termel ki, melyek általában csak önmaguk munkájáról tudnak gondoskodni, további alkalmazottak foglalkoztatására nincs lehetőség (7. idézet).

Számos interjú során előkerült a kisközségeket súlyosan érintő TSZ bezárások, felszámolások, átalakítások kérdésköre, legerőteljesebben is Csonkahegyháton. A termelőszövetkezetek megszűnése előtt a mezőgazdasági üzemek sokat tudtak tenni a foglalkoztatásért, ma erre azonban már nincs lehetőség (BELUSZKY P – SIKOS T. T. 2007).

Az interjúk során is megfigyelhető volt az a jelenség, melyet korábban TSZ dolgozókkal folytatott interjúk eredményeiből írtak le a kutatók, vagyis hogy a kollektivizálás erőszakos volta elhomályosulni látszik. Az azonban megjegyzendő, hogy nem az 1950-es, sokkal inkább az 1980-as évek viszonylagos jólétére gondolnak vissza a megkérdezettek, mint ahogy azt más szakirodalmak is leírták (LOVASS K. A. 2006).

Nem sokkal van előnyösebb helyzetben Hegymagas mezőgazdasági vonatkozások tekintetében, annak ellenére sem, hogy a községben a borbevételek plusz jövedelmet jelentenek a falu lakosai számára, valamint a szőlőtermesztéshez (8. idézet) kapcsolódó turizmussal is foglalkozik pár család. Az önkormányzatnak a pincékkel rendelkezők építményadója ugyan jelent bevételeket, de helyi foglalkoztató itt sincs. A kiskereskedelmi üzletek is hiányoznak, mely jelenséget a közeli Tapolcán lévő bevásárlóközpontok idézik elő (9. idézet). Villánykövesden (10. idézet) és Dörgicsén (11. idézet) is csak tisztes megélhetést jelent a borászat.

7. idézet: „Ezek csak saját maguk dolgoznak.” – Csonkahegyhát polgármestere

8. idézet: „(...) önálló vállalkozóként dolgozom, sok munkám van a szőlészetben.” – borász szakember (Hegymagas)

9. idézet: „Az emberek keresik, mi hol olcsó, ott vásárolnak.” – Hegymagas polgármestere

10. idézet: „(...) egész évben nyitva vagyunk, de a turistákat jobban érdekli a

pincesor fényképezése, mint a borok megvásárlása.” – borász szakember (Villánykövesd)

11. idézet: „(...) inkább vonzza az embereket a Balaton, mint a boraink.” – borász szakember (Dörgicse)

A szuburbán aprófalvak helyzete a foglalkoztatás kapcsán előnyös, ezek lakosságszámuk növekedését tekintve a településlisták élére is kerülhetnek kimagasló vándorlási nyereségük következtében, erre vonatkozóan is található számos példa a szakirodalomban (BAJMÓCY P. – JÓZSA K. – PÓCSI G. 2007).

A városok közelsége a jó megközelíthetőség mellett az átrétegződésre is hat a településeken (KISS J. P. 2008). Romonyán helyben mindössze egy presszó, kocsmá, kőfaragó műhely üzemel, viszont munkalehetőségben még sincs hiány, mivel Pécs közelsége segítséget jelent a munkakeresésben, Pécs felszívja a romonyai munkaerő jelentős hányadát. A szintén szuburbán Dozmat lakosai számára Szombathely közelsége jelent munkaalkalmat, a vállalkozások száma itt is magas, melynek háttérében az igen alacsony iparűzési adó áll (12. idézet). Ez az alacsony iparűzési adó előremozdítja a szuburbán településeken a vállalkozások számának növekedését, és elindít olyan folyamatokat, melyek kapcsán a szuburbán területeken megfigyelhető egy nem lakó funkció felé való elmozdulás (TIMÁR J. 1999, BAUMONT, C. – ERTUR, C. – LE GALLO, J. 2001).

12. idézet: „A vállalkozók nagy része segítő szándékú. Ha olyan munka van, amit el tudnak végezni, akkor csekélyebb összegért megteszik.” – Dozmat polgármestere

Igen sajátos Gosztola helyzete, ahol a fő – és gyakorlatilag egyetlen – foglalkoztató a település polgármesterének lánya által vezetett Gosztola Gyöngye szálloda (9. kép – 8. sz. melléklet). A szálloda megtelepedése a faluban a munkahelyteremtés mellett a telekárakban jelentett szembetűnő változást. Gosztolán a szálloda megépítése előtt 50.000 forintért lehetett házhelyhez jutni, a szállodaépítésnek köszönhetően azonban felmentek a telekárak. Az első években az árak négyszeresére növekedtek, megközelítőleg 200.000 forintért lehetett házhelyet venni. Ma már 6-7 millió forint az átlagos telekár, de akár 10-12 millió forintot is elkérnek egy házhelyért.

Általánosságban elmondható, hogy a megkérdezett polgármesterek legtöbbször nem szívesen beszél a településen jelentkező **konfliktusokról**. Az interjúk során a faluban jelentkező konfliktusok iránt érdeklődve a válasz általában nemleges, viszont az interjúk

további kérdései kapcsán a polgármesterek beszámolnak korábban nem említett, de a falu életét nagymértékben befolyásoló konfliktusokról.

A vizsgálatba vont aprófalvak között zavartalannak ítélik meg a lakosság egymással és a polgármester személyével kapcsolatos viszonyát a statisztikailag fejlett és a lakossági vélemények szerint is sikeres Hegymagas (13. idézet) és Fertőhomok polgármesterei (bár könnyen kialakuló lakosok közötti konfliktusforrásokra ők is felhívják a figyelmet). A konfliktusmentesség eléréséhez szükséges az összetartás, összefogás a dozmati polgármester szerint (14. idézet), de hasonlóan vélekedik Csonkahegyhát polgármestere is. Szintén konfliktusmentesnek ítéli meg faluját Gosztola polgármestere, bár annak okaként nem a közösség egymást segítő magatartását nevezi meg, hanem a lakosság anyagi jólétét (15. idézet).

13. idézet: „Probléma néha van, de megoldjuk házon belül.” – Hegymagas polgármestere

14. idézet: „Az emberek nagy része a megoldásra törekszik, nem a széthúzásra. Egyfelé húz a székér.” – Dozmat polgármestere

15. idézet: „30-40 milliós villák vannak, ott nincs gond a lakossággal.” – Gosztola polgármestere

Az interjúk során kiderült az is, hogy van olyan vizsgált aprófalú is, ahol nyílt konfliktus jelentkezik, így fontosnak tartom definiálni az értekezésben is ezt a fogalmat. A továbbiakban tehát konfliktus alatt több települést érintő érdekellentétet, valamint társadalmi, gazdasági, közigazgatási és politikai érdekkülönbözetet értek, egyetértve számos más kutatóval (BOULDING, K. 1963, DAHRENDORF, R. 1994, GIDDENS, A. 2002).

A fent említett konfliktusok közül a *lakossági konfliktus* alapját az adja, hogy az egyének önmagukban, családtagjaikban és közeli ismerőseikben bíznak, a többi körülöttük lévő emberben nem, vagy csak ritkán (FUKUYAMA, F. 2007). Így leggyakoribb lakossági konfliktusforrásként az őslakosok mellé betelepülő új lakosság jelentkezik. Az ún. „gyütt-ment” szindróma jellegzetessége, hogy egyrészt az őslakos népesség nem szívesen fogadja be a betelepülőket, másrészt a betelepülők sem érzik magukénak a falut.

Közép- és Nyugat-Dunántúlon a települések 16-18%-ában kimutatható a települési szegregációnak az új lakosok elkülönülését eredményező formája (KOPASZ

M. 2004)²³, míg legmagasabb a konfliktusok aránya a Közép-Magyarországi régióban (KOVÁCS K. 1999, VÁRADI M. 1999).

A vizsgálatba vont falvakban folytatott interjúk eredményeiből kiderül, hogy a lakossági konfliktus legerőteljesebben Romonyán jelentkezett. Annak ellenére, hogy a település nagyon toleráns és elfogadó lakosokból áll, gondot okoz az újonnan betelepülők integrációja (16. idézet) a polgármester és a helyi óvoda vezetője szerint is. A település életébe azok az új lakosok kapcsolódnak be, akik a foghíjas telkeken építkeztek, és azok is jobban részt vesznek a település életében, akik önkormányzati bérlakásból kikerülve kezdtek el építkezni. A Barackos lakópark lakói viszont nem keresik a kapcsolatot a helyi őslakosokkal.

A kistelepüléseken belüli két alapjában konfliktusmentes település vezetője a *munkanélküliséghez* kötődő nehézségeket hangsúlyosan említi, nem a településeket jelenleg érintő konfliktusként, hanem olyan gondok forrásaként, amelyek nem megfelelő módon kezelve rövidesen konfliktushoz vezethetnek.

Hegymagas polgármestere szerint több faluban a gondot az jelenti, hogy nehéz megfelelő és értelmes munkát találni a munkanélküliek számára (17. idézet), csakúgy, mint Fertőhomokon. Ez utóbbi településen az emberek – ahogyan a polgármester fogalmaz – mindig is öntevékenyek voltak, de az elmúlt években egyre többen szorulnak rá itt is a segélyezésre, melyet nem minden lakos néz jó szemmel (18. idézet).

Hasznosnak találnám a külföldi szakirodalomban elfogadott „öko-szociális munka” fogalomkörének és jellemzőinek adaptálását, alkalmazását, mely szerint a szociális munka jelenleg is meglévő társadalmi funkciói mellett lehetőséget adna arra, hogy a benne részt vevő lakosok javítsák környezetüket, ezáltal a társadalmi jólét feltételei megteremtődjenek, élhető környezet alakuljon ki (LÁNYI A. 2007., MARY, N. L. 2008.).

16. idézet: „Nehéz beintegrálni az ide költözőket. Eléggé elzárkóztak. (...) [legtöbbjük] távirányítóval kinyitja a kaput, (...) [majd a] kapu bezárul.” – Romonya polgármestere

17. idézet: „Megpróbálunk úgy segíteni, hogy alkalmazzuk őket felváltva. Annak nincs értelme, hogy itt üldögéljenek. Rájuk kell figyelni, és olyan munka kell, ami leköti őket.” – Hegymagas polgármestere

18. idézet: „Az a fajta hangulat, amit szerintem tévesen sugallnak, hogy mire van jogod, és miért fordulhatsz az önkormányzathoz, nem jó. (...) a segélyért dolgozzon meg valaki, ha tud.” – Fertőhomok polgármestere

²³ A lakossági konfliktusok e formája a 2000-5000 fős településeket érinti leginkább, de az 1000 fő alatti településeken is több, mint 10 %-ban okoz gondot az őslakosok és a betelepülők közti konfliktus.

Az interjúk adatai alapján a helyi elit tagjai tehát sikerességi tényezőnek nevezték meg a polgármester aktivitását a település életében, a falun belüli konfliktusmentességet, és azt, hogy a lakosság munkaalkalma biztosított legyen akár helyben, akár napi, vagy heti ingázással elérhető környékbeli településen.

Legfőbb megállapítása a megkérdezett polgármestereknek a pályázati lehetőségek kapcsán az volt, hogy nem minden esetben arra pályáznak, amire feltétlenül szüksége van a falunak, hanem arra, amire lehet. A legtöbb pályázati forrást a vizsgálatba vont kistelepülések az infrastruktúra fejlesztésére, településkép formálásra, az intézmények állagának megóvására, felújítására igényelték.

A legmagasabb pályázati hajlandóság a statisztikai és lakossági felmérésben sikeres aprófalvakban mutatkozott. Hegymagas polgármestere a Szent-György hegy környéki útpályázatról, Fertőhomok polgármestere kerékpárút pályázatról (19. idézet) számolt be. Gosztola polgármestere a pályázatokkal kapcsolatban útberuházást, a polgármesteri hivatal és ravatalozó felújítását, internet elérés kiépítését, Dozmat polgármestere játszótér létesítését (20. idézet) ismertette. Csonkahegyhát polgármestere csatornapályázatról, orvosi rendelő felújításról, bővítésről, Tivadar polgármestere kultúrház felújításról, tanösvény kialakításról nyilatkozott.

19. idézet: „Kerékpárútra pályázunk. Energiatakarékosabb üzemeltetés kellene, de olyan pályázat, amelyben ezzel lehetne foglalkozni, olyan nincs.” – Fertőhomok polgármestere

20. idézet: „(...) játszótérre pályázunk, mert arra lehet.” – Dozmat polgármestere

A települések egy része összefogva igyekszik **pályázati forrásokhoz** jutni. A közös tevékenységet a LEADER, az Európai Unió egyik programja is ösztönzi, mely a leszakadó, elszigetelődő térségek felzárkóztatására jött létre, a helyi civil és vállalkozói szféra mozgósítása céljából (KOVÁCS T. 2000, RAY C. 2000, CSATÁRI B. 2004). A Zala megyei falvak élen jártak a települések közti együttműködés kialakításában.

A LEADER kezdeti szakaszában a Zala megyei települések az országos 14 akciócsoportból három alapítói voltak. A kezdeti lelkesedés, közös munka azonban mára alábbhagyott, mint ahogyan a bizalom is lecsökkent a LEADER-rel kapcsolatban (DOBA SZ. 2009). A programmal szemben fellépő bizalmatlanságot a Zala megyei Csonkahegyhát polgármestere az önerő nehézkes előteremtése mellett a nehézkes ügyintézással és a sokszor érthetetlen kizáró feltételekkel magyarázza (21. idézet). Bár

örül a fejlesztési lehetőségnek, de hangsúlyozza a fejlesztési források elérésének nehézségét, bürokratikus voltát a fertőhomoki polgármester is, ahol az interjú készítése előtt a LEADER keretein belül a környező településekkel való együttműködésben kerékpárút kialakítása zajlott (22. idézet).

21. idézet: „Nagy lelkesedéssel ugrunk neki, mert 90%-os támogatottság van, de ha jobban megnézzük, akkor nem felelünk meg a feltételeknek. Például a településlétszám miatt. (...) Faluközpont fejlesztésre is pályáztunk, de lassú az elbírálási folyamat. Amikor meg elbírálják [t.i. a pályázatot], akkor meg sokszor kapkodni kell.” – Csonkahegyhát polgármestere

22. idézet: „Ma tele van az ország LEADER táblával, hogy milyen jó együtt dolgozni, de a mi esetünkben ez pénzügyileg komolytalan.” – Fertőhomok polgármestere

A vizsgálatba vont falvak másik része vagy nem tud, vagy nem is akar együttes erővel forráshoz jutni. Előbbi esetre példa Romonya szennyvízberuházása. Bár Magyarsarlós, Nagykozár, Bogád és Romonya közös befektetést tervezett szennyvízberuházás kapcsán, az mégsem valósult meg (23. idézet), annak ellenére sem, hogy Romonya Magyarsarlós költségeinek egy jelentős hányadát átvállalta volna.

Utóbbira Gosztola citálható példaként, ahol a polgármester nem is akar a környező településekkel összefogva pályázni, a települések fejlődése szempontjából fontos fejlesztéseket illető eltérő gondolkodásmód miatt. Abban azonban az összefogni nem tudó, vagy nem akaró települések is egyetértenek, hogy az ő számukra is nagyon nehéz az önrészt előteremteni, valamint hogy a pályázati lehetőségek korlátozottak. Romonya polgármestere pedig azt a közeljövőt érintő súlyos problémát is megfogalmazta, mely szerint előnyösebb helyzetükből adódóan a forrásokhoz való hozzájutás nehezkesebb feltételei rövidesen a település ellehetetlenedését is előidézhetik (24. idézet).

23. idézet: „A környező településeknek ehhez hozzá kellett volna járulni, de 2 település meggátolta ezt. A semmiért gátolták meg, ez szűklátókörűség. Így aztán nem jellemző az összefogás. Kicsit magunkba fordulunk, mindenki megpróbálja a maga szemétdombját rendbe tenni.” – Romonya polgármestere

24. idézet: „Előnyös településnek számítunk. A pályázati forrásokhoz nem jó feltételekkel jutunk, magasabb önrész kell. A hátrányos helyzetű települések ezt sokkal könnyebben megússzák. Most már úgy tűnik, hogy az előnyös helyzet fogja az elszegényedést okozni. Sikeres településekről beszélünk, de ott vagyunk a csőd szélén.” – Romonya polgármestere

Szinte valamennyi polgármester hangsúlyos elemként értékeli a vizsgálatba vont falvak sikeressége szempontjából a helyi **közösség aktivitását**, a faluban

megrendezésre kerülő rendezvényeket, és a lakossági szerveződések, melyek fontosságát a statisztikai adatelemzés és a lakossági kérdőívezés eredményei is igazolták. A helyi civil szervezetek jelentősége a kistelepülések életében a hazai és nemzetközi szakirodalomból ismert jelenség, Magyarországon a falusi iskolák fenntartására irányuló kezdeményezésekből vált közismertté (FORRAY R. K. 1995, FICKERMANN, D. – WEISHAUP, H. – ZEDLER, P. 1998, STARR, K. – WHITE, S. 2008).

A civil szervezetek mellett a nemzetiségeknek, és a hozzájuk kötődő hagyományörzésnek is fontos szerepe van a települések életében. A nemzetiségeket – főleg a németeket – általánosságban is a tevékenység, szorgalom, tenni akarás jellemzi (GÁSPÁR G. 1986, WINICZAI K. 2001), így nem véletlen, hogy a vizsgált falvak közül a Fertőhomokon működő Horvát Kulturális Egyesület tagjai (25. idézet) és Dunaszentmiklós (6. kép – 8. sz. melléklet) német nemzetisége legaktívabbak a hagyományörzés területén (26. idézet), de Apátistvánfalva Faluszépítő és Hagyományörző Egyesülete is tevékeny (27. idézet, 28. idézet). Dozmaton az Együtt Dozmatért Egyesület szabadidős, sportprogramokat szervez. Minden télen megrendezésre kerül a közösségkovácsoló szándékú házaspárbaj, működik helyi Caritas, vöröskereszt. Hegymagason Nyugdíjas Klub van, melynek tagjai a falu rendezvényein, mint szereplők is részt vesznek. Tivadaron a Jeles Napok a Beregben rendezvénysorozat igényel közösségi összefogást a falu lakói részéről, Romonyán fúvószenekari találkozó és sportnapok közösségkovácsoló erejűek. Testvérvárosi kapcsolata a legtöbb településnek van, de ezek a kapcsolatok általában névlegesek (29. idézet), bár több településvezető lát lehetőséget e kapcsolatok szorosabbra fűzésében.

25. idézet: „(...) jó hangulatban telnek a rendezvények, szeretjük csinálni.” – egyesületi tag (Fertőhomok)

26. idézet: „(...) összetartunk, ragaszkodunk a hagyományokhoz, sok helyre járunk fellépni.” – egyesületi tag (Dunaszentmiklós)

27. idézet: „(...) szemétszedés volt a faluban, sokan jöttek.” – egyesületi tag (Apátistvánfalva)

28. idézet: „A lakosok nagyon aktívak, sokat tesznek a faluért.” – Apátistvánfalva polgármestere

29. idézet: „Ezekben hatalmas lehetőség van, de ezeket siettetni nem lehet.” – Hegymagason polgármestere

A települési vezetők véleménye megoszlik abban a tekintetben, hogy mi a jobb egy kistelepülésnek, ha vannak **intézményei**, vagy ha nincsenek. A polgármesterek egy része annak a híve, hogy fenn kell tartani minden erővel, akár egyedül is a már meglévő intézményeket, ők vannak kisebbségben. Így gondolkodik Csonkahegyhát

önkormányzata, ami az utóbbi évek finanszírozási nehézségei ellenére is fenntartotta iskoláját, úgy hogy közben a kapott források nem elegendők a feladatok ellátására. Működik óvoda, iskola, orvosi rendelő is a településen (3. kép – 8. sz. melléklet). Fertőhomokon házi segítségnyújtás működik helyben, szociális étkeztetés elérhető a faluban, melyet a kevés számú igénylő számára a település szintén egyedül old meg (30. idézet).

A vizsgálatba vont falvak másik – nagyobb része – a környező településekkel együttműködve tudja elképzelni az intézmények fenntartását. Ez nem magyar sajátosság. Az Európai Unió más országaiból is számos példa citálható a falvak közti útfenntartás, szennyvíztisztítás, oktatás területén történő együttműködésre (OROVA M. 2006). Így például Dozmaton nincs egyénileg fenntartott intézmény (31. idézet), kivétel nélkül társulásban oldják meg a feladataikat. Hegymagason könyvtár elérhető helyben, a diákok iskolába Szigligetre, vagy Tapolcára járnak. Tivadaron a gondozási központ, orvosi rendelő, nyugdíjas klub fenntarthatósága vált megkérdőjelezhetővé az elmúlt években, mivel ezek az intézmények milliós nagyságrendű deficitet termeltek. Ennek eredményeként be kellett zárni a klubot, és az azt ellátó konyhát is. Tivadar esetében is a társulás jelentett megoldást, jelenleg Kisar községből megoldott az étkeztetés. Szintén együttműködés keretein belül, Kisarral közösen tartják fenn az iskolát, télen a falugondnoki busszal szállítják a gyerekeket iskolába.

A **közlekedési kapcsolatok** Dunaszentmiklóson, Fertőhomokon, Romonyán, Szántódon és Klárafalván a legjobbak. Ez utóbbi településen Szeged elérhetősége indokolja a magas tömegközlekedési járatszámot (32. idézet).

30. idézet: „Házi gondozás, ha ténylegesen komoly lenne, akkor nem tudnánk megoldani.” – Fertőhomok polgármestere

31. idézet: „(...) nem kell törekedni arra, hogy mindenáron ragaszkodjunk az intézményeinkhez.” – Dozmat polgármestere

32. idézet: „(...) sok járatra van szükség. Szegeden dolgoznak, Deszkre mennek szanatóriumba.” – közlekedési szakember (Klárafalva)

Az 500 fő alatti kistelepülések jelentős részében, Vas megyében például 40 %-ában található valamilyen épített látnivaló (CSERTA O. – NOVÁK Z. – VÖRÖS L. 2004). A disszertációban vizsgált falvak két részre oszthatók **turisztikai adottságaikat** tekintve, azokra, amelyek rendelkeznek természeti vagy épített vonzerővel, és azokra, amelyek nem. Egy sajátos csoportjuk pedig speciális vonzerővel rendelkezik, mely vonzerőt a városközelség jelenti számukra.

A kutatott aprófalvak megyéi közül több esetében is fellelhetők falusi turizmussal foglalkozó tanulmányok (CSORDÁS L. – SZABÓ G. 1993, CSAPÓ T. – SZABÓ G. 1997, HANUSZ Á. 2002), melyek mindegyike fontos kitörési lehetőségként kezeli a falusi turizmust a kistelepülések életében, ugyanakkor reálisan nem várható az el, hogy valamennyi aprófalva megéljen a turizmus nyújtotta lehetőségekből (KOVÁCS T. 2004).

Ez utóbbi megállapítás azzal is alátámasztható, hogy az idegenforgalom mutatócsoport magas fejlettségi értéke már a statisztikai vizsgálatok kapcsán sem jelentett automatikusan a települést jellemző magas összfejlettségi értéket. A disszertációban ismertetett kutatás azt is bizonyította, hogy míg egyes falvak előnyt kovácsolnak a turisztikai adottságaikból és az erre épülő falusi turizmussal a lakosok közül többen foglalkoznak, addig a települések másik része csak kényszerből fogad vendégeket otthonában, vagy lakóingatlanában, egy harmadik csoport pedig nem aknázza ki a turizmus adta lehetőségeket.

A Tisza-partján elhelyezkedő beregi Tivadaron prioritásként kezelik a falusi turizmust a lakosok (33. idézet). Már az 1960-as, 1970-es években is lehetett itt bérelni nyaralókat (PRISTYÁK E. 2004). Az igazi nagyüzem csak a rendszerváltozás után következett, a tivadari üdülőtérületre (14. kép – 8. sz. melléklet) és szabad strandra alapozva kezdtek el egyre többen falusi vendéglátással foglalkozni. A falusi turizmus kiépítését a polgármester kezdte, azóta 10 család foglalkozik vele, a lakosok szívesen tevékenykednek a falusi turizmusban. Szintén elsődleges fontosságú a turizmus Szántódon (13. kép – 8. sz. melléklet), ahol a hazai utazóközönség mellett a külföldi turistákra is számítanak (34. idézet), ezért nagy hangsúlyt fektetnek a nyaralók, üdülőházak rendben tartására.

Zala megyében, főként Szentgyörgyvölgy környékén meglehetősen magas számú épített örökség és védett természeti érték található (GYURICZA L. 1998). A Zala megyei Csonkahegyhát viszont a második típust képviseli. Itt 1-2 falusi turizmussal foglalkozó család él. Ők más lehetőség hiánya miatt választják a turizmusnak ezt a formáját és többen összefonják ezt a tevékenységet mezőgazdasági termeléssel.

A harmadik csoportba azok a települések tartoznak, akik gondolkoznak rajta, de nem aknázzák ki a turisztikai adottság nyújtotta lehetőségeket, vagy azért mert nincs rá mód, vagy azért, mert nem térülne meg a beruházás. Előbbire példa Romonya, ahol termálvíz hasznosításra lenne lehetőség, több törekvés is volt beruházás kialakítására, de befektető és pénzhiány miatt megghiúsult a termálvíz hasznosítása (35. idézet). Utóbbira példa Dozmat és Hegymagas. Ezekben a falvakban a meglévő attrakció nem generál

akkora turizmust, ami számottevő bevételi forrást jelentene a falvak lakosai számára, így nem ruháznak be falusi szállásadásba. Dozmaton, a völgyben lévő forrás, a templom – bár a terület felújításra került – csupán néhány kirándulócsoporthoz, gyalogtúrára érkezőt vonz (36. idézet) és a Balaton-Felvidéki Nemzeti Park területén fekvő Hegymagas sem profitál sokat a faluban lévő Lengyel-kápolnából. Ez utóbbi falu hiába fekszik borvidéken, a borászat marketing hiányában szintén nem jelent jelentős turisztikai potenciált a település számára (37. idézet).

33. idézet: „Nyáron telt házzal üzemelnek a vendégházak. Télen nem olyan sok a vendég.” – óvodapedagógus (Tivadar)

34. idézet: „(...) ide külföldi, nagypénzű turisták is jönnek.” – Szántód polgármestere

35. idézet: „(...) van itt egy meleg vizes fűrés, erre lehetne építeni.” – Romonya polgármestere

36. idézet: „(...) a templom a dombon, a forrás a völgyben magánterület volt, dzsumbujos, megvettük, felújítjuk. Nevezetesség az Árpád kori templom, mint épített örökség. De a regélt történelem és az írott történelem is jelen van.” – Dozmat polgármestere

37. idézet: „Csodálatos borok vannak. Badacsonyi borvidékként szerepel. Megjelenik a címkéken, de nem Szent-György hegyi borként van leírva.” – Hegymagas polgármestere

Említést kell tenni a vizsgált falvak turisztikai értékei mellett egy speciális vonzerőről is, melyet a **városközelség** jelent. Így Romonya számára a természeti környezet szépsége, a település fekvése mellett a Pécs közeli helyzete is vonzó. Az önkormányzat által kialakított házhelyeknek köszönhetően a lakosságszám az elmúlt években növekedett, a természeti értékeknek és Pécs 4-5 km-es közelségének a hatására többen vállalták a lakóhelyváltást. Ez a migrációs folyamat kettős hozadékkal bír Romonya életében, egyrészt az őslakos romonyai polgárok vagyona is felértékelődött (38. idézet). Másrészt a kitelepedő, gyakran magas státuszú népesség elősegítheti a település sikerességét, mint azt kutatások igazolták (IZSÁK É. 1999). Az újonnan épített lakások a modern kor minden igényét kielégítik (39. idézet), csakúgy, mint Dozmaton (40. idézet).

Azonban nem minden vizsgálatba vont falu tud élni a beköltözők nyújtotta előnyökkel. Bár Csonkahegyhátat nem soroltam a szuburbán települések közé a vizsgálatba vont falvak kiválasztása során, mégis érdemes a városközelség kapcsán említést tenni róla, mivel Zalaegerszegtől mindössze 15 km-re helyezkedik el, és a földrajzi adottságai is jók. Ami a falu számára nehézséget jelent a beköltözők

idevonzásában, az a házhelyek relatív drágasága. Az önkormányzatnak nincsenek ugyanis olyan ingatlanjai, amiből házhelyeket lehetne kialakítani. A helyi földtulajdonok magánkézben vannak, azok megvásárlására az önkormányzatnak anyagi források hiánya miatt nincs lehetősége, így Csonkahegyháton az elmúlt 2 évben mindössze 3 új családi ház épült Zalaegerszeg közelsége ellenére is (41. idézet).

38. idézet: „Lakóparkot csináltunk, utakat építettünk, víz, stb. infrastruktúra fejlődött.” – Romonya polgármestere

39. idézet: „A lakópark lakásai minden komforttal felszereltek. A tulajdonosoknak minden kényelme biztosított.” – ingatlanfejlesztő (Romonya)

40. idézet: „(...) folyamatos az építkezés, az eddig elkészült lakásokkal kapcsolatban nem érkezett panasz.” – ingatlanfejlesztő (Dozmat)

41. idézet: „Inkább az a fontos, hogy egy házhely mennyibe kerül. (...) az lenne jó, ha nem kellene adnom 1-2 millió forintot, hanem csak egy jelképes összeget. Ez hátrány itt.” – Csonkahegyhát polgármestere

Összegezve tehát a polgármesterek és a helyi elit tagjai a korábban ismertetett, a települések fejlődése szempontjából sikerességi tényezőként megnevezett lakossági és polgármesteri aktivitás, konfliktusmentesség és megfelelő számú munkaalkalom mellett a pályázati hajlandóságot, a megfelelő intézményi és ellátottsági helyzetet, a nemzetiségi jelenlétet és az arra alkalmas településeken a turisztikai potenciálban rejlő lehetőségek kiaknázását is megfogalmazták a fejlődést segítő tényezők között.

Amennyiben az aprófalvak polgármestereit – a statisztikai elemzésekhez kapcsolódóan – a **környező települések közti helyzetről** is kérdezem, az elégedett, a büszke, de elégedetlen és a külön utakat járó településeket különíthetem el.

Tivadarban a falusi turizmus adta lehetőségek kiaknázása az elégedettség oka. Nem véletlen, hogy a Vásárosnamény környéki kistelepüléseken így a kistérség periférikus helyzetű településeihez viszonyítva magasabbak a jövedelmi mutatók értékei és alacsonyabbak a munkanélküliségi adatok, mint az korábbi kutatások kimutatták (KISS J. P. – LÖCSEI H. 2005). A beregi térség elszenvedte a 2001-es tiszai árvizet, talpra állt, Tarpán, Tákoson, Csarodán, Vámosatyán, Tivadaron és a beregi térség egyéb településein néhány év alatt 60 milliárdos beruházás valósult meg (42. idézet), melynek egy része a falusi turizmushoz köthető.

A fertőhomoki polgármester is büszke az általa irányított falura, és arról beszél, hogy sok település vergődik forráshiánytól, de Fertőhomok és térsége nem tarozik közéjük. Csonkahegyhát polgármestere is jónak értékeli a falu helyzetét a környező települések között, de a környező falvakat is erősnek tarja (43. idézet). Ez a polgármesteri vélemény egybecseng a lakossági kérdőívek környező településekre

vonatkozó kérdésének és a vizsgált aprófalvak környékbeli falvaira elvégzett statisztikai vizsgálatának eredményeivel is.

42. idézet: „Tivadart – lehet hogy elfogult vagyok – a Felső-Tisza egyik legszebb településének tarom.” – Tivadar polgármestere

43. idézet: „A környezetünk értékel minket. Egy térség akkor erős, ha sok erős települése van.” – Fertőhomok polgármestere

A büszkék, de elégedetlenek táborából tipikus példa Romonya (44. idézet) és Dozmat (45. idézet). Romonyán és Dozmaton is élenjárnak a településvezetők a közösségépítésben. A romonyai polgármester e mellett az infrastruktúra kiépítésére, a gondozott településképre is büszke, de ugyanakkor azt is látja, hogy Bogád és Nagykozár is fejlődésnek indult, és ez a fejlődési dinamizmus erőteljesebb, mint az interjú időpontjában a romonyai fejlődés. A dozmati polgármester a szuburbanizáció nyújtotta lehetőségekkel elégedett, a meglévő potenciálok kiaknázásában viszont lát hiányosságokat.

44. idézet: „(...) mindig elégedetlen vagyok. Sokkal többet is el lehetett volna érni.” – Romonya polgármestere

45. idézet: „A többi falu is elismeri azt, hogy igyekszünk.” – Dozmat polgármestere

A különmozgók közül Fertőhomok lakosságának a részéről megvan az igény a környező települések felé nyitottabbá válásra, itt a polgármester mutat zárkózottságot (46. idézet). A gosztolai út is sajátos, melynek alapját a polgármester és a falu viszonya adja. Itt nem olyan faluról beszélhetünk, amelynek polgármestere van, hanem olyan polgármesterről, aki faluval rendelkezik. A polgármester Gosztolát sajátjaként kezeli, ahol a településképp megfelelő voltáról nem a tulajdonosok, hanem az önkormányzat alkalmazottai gondoskodnak, ahol a lakosságtól elvárás a dohányfüst mentes élet, ahol rendelet születik a közösség ellenes tevékenységekről. A polgármester nagyon igényes a környezetével szemben, éles kontraszt figyelhető meg a környező kistelepülések – Lovászi, Resznek, a Hetés – vályogházai és Gosztola, a polgármesteri hivatal alkalmazottai által karbantartott utcái, udvarai között (47. idézet).

46. idézet: „Az, hogy íródik 2-3 cikk havonta, az a településvezetőt szolgálja nem a települést. Nekem meg nincsenek ilyen ambícióim.” – Fertőhomok

47. idézet: „Nem a tulajdonos tartja karban az utcákat, kerteket, hanem mi.” – Gosztola polgármestere

A **jövőt** illetően a megkérdezett polgármesterek egy része *bizakodó*, gyakran annak ellenére is, hogy a helyi fiatalok a főiskola, egyetem elvégzése után elköltöznak a településről. Bár a fent említett értelmiségi migráció a beregi Tivadart is érinti, a polgármester itt a leginkább bizakodó. A település vezetője az elindított fejlesztések megvalósításra jó esélyt lát, a felsőfokú végzettségűek elvándorlása ellenére a falu lakossága nem fogy. A Baranya megyei Romonya polgármestere a szennyvízberuházás megvalósulására lát jó esélyt, további beruházásokat sürget (48. idézet), a település életben maradását a lakosság szám kismértékű növekedése által biztosítottak látja. Bár a házhelyek iránt a felmérés idején megcsappant a kereslet, néhány telek értékesítésére minden évben lehetőség van.

48. idézet: *„Lesz egy strand egyszer Romonyán.” – Romonya polgármestere*

A települések polgármestereinek másik része szkeptikus a jövőt illetően. A csonkahegyháti polgármesternek az ügyintézés, pályázat előkészítés, a napi megélhetés terén tapasztalt aggályairól alkotott véleményét a pályázati tevékenységgel kapcsolatban a korábbiakban ismertettem. Mivel a település saját maga írja pályázatait – mert nem tud pályázati céget megfizetni –, valamint a települési önerő is csekély (49. idézet), így a településvezető nem lát lehetőséget fejlődésre. A források elérése még a statisztikailag fejlett, jó lakossági megítélésű Fertőhomokon is nehézségekbe ütközik, így a fejlesztések elérhetetlennek tűnnek (50. idézet), az elhagyott ingatlanok felújítására, értékesítésére, az öregedés kapcsán felmerülő problémák megoldására, egészségesebb településkép kialakítására nehezen alakítható ki a lehetőség.

49. idézet: *„A kistelepülések halálra vannak ítélve, mert nem tudnak önerőből előre lépni.” – Csonkahegyhát polgármestere*

50. idézet: *„(...) nem nagyon döngették itt az uniós források a kapukat.” – Fertőhomok polgármestere*

Az interjúkban rögzített polgármesteri vélemények szerint az aprófalvak **sikerességének tényezői** tehát három nagyobb tényezőcsoportba, az emberi tényezők, ellátottságbeli tényezők, és a település működésének zavartalan biztosítottságának tényezői közé sorolhatók.

A sikeresség eléréséhez az emberi tényezők között legfontosabb a falu lakóinak helyben tartása, új lakosok letelepítése (51. idézet), a település lakói közti összetartás. A vizsgált falvakon belüli közösségépítés (mely a nemzetiségi településeken általában jól működik), a lakosság közti jó viszony kialakítása, a település lakói számára minél jobb életminőség biztosítása, a konfliktusmentesség és a megfelelő számú munkaalkalom biztosítása szinte valamennyi megkérdezettnél hangsúlyos elemként jelentkezik a falu fejlődése szempontjából. Legerőteljesebben a Veszprém megyei Hegymagason (52. idézet)²⁴ figyelhető meg az összefogás iránti igény. A településvezetők abban is egyetértenek, hogy a közösségi siker fontos, de nem érhető el a település lakosainak egyéni sikere nélkül (53. idézet).

Az ellátottságbeli tényezők közül a polgármesterek véleménye szerint az infrastrukturális és intézményi ellátottság elengedhetetlen a sikerhez, mint ahogy a településben rejlő potenciál (turisztikai, emberi) is. A megkérdezettek szerint szükséges az egészséges ivóvíz, a megfelelő minőségű utak, villamos áram-, csatorna- és földgázvezetékek megléte. A vizsgálatba vont falvak közül Tivadar indult a legnagyobb hátránnyal a vonalas infrastruktúra tekintetében (54. idézet), mely hátrányt a település napjainkra ledolgozta. Az alapfokú infrastruktúra és ellátottság szükségességét a legkevésbé fejlett Fony polgármestere, jegyzője, és munkaszervezeti vezetője is hangsúlyozta (55. idézet).

51. idézet: „(...) megmenteni egy falut a haláltól.” – Gosztola polgármestere

52. idézet: „A közösségi sikerhez szükséges tehát az, hogy a település polgárai egyenként is sikeresek legyenek, hogy mindenki kiálljon a saját véleménye mellett.” – Hegymagas polgármestere

53. idézet: „Ha jó szándék mentén tudunk egymáshoz közelíteni, akkor lehetünk sikeresek.” – Fertőhomok polgármestere

54. idézet: „2002-ben nem volt olyan számítógép, amelyen egy levelet meg tudtam volna írni.” – Tivadar polgármestere

55. idézet: „1996-2002-ig minden évben lett intézmény, konyha, óvoda, iskola, tájház, orvosi rendelő.” – Fony polgármestere

Fontos tényező a település sikeressége szempontjából annak zavartalan működése. Ehhez több dolog szükséges. Egyrészt a települési intézményi és egyéb infrastruktúra szinten tartása, vagy fejlesztése, másrészt a települések közti összefogás kialakítása, illetve a magas pályázati hajlandóság – akár egyedül, akár más településekkel összefogva. Csonkahegyhát polgármestere sikerként értékeli, hogy az előző évekhez

²⁴ Nem csupán Hegymagas polgármestere hangsúlyozza az összefogás fontosságát, a megye számos kistépülésének polgármestere is hasonlóan vélekedik erről a kérdéskörrel (BERTA GY. 2005).

képest az intézmények, ellátottság terén visszalépésre nem került sor (56. idézet), Dozmat polgármestere pedig sikerként értékeli, hogy a település nem adósodott el, működőképes maradt (57. idézet). Tivadarban a falu esővíz elvezető csatornáinak felújítása, a polgármesteri hivatal felújításának, a park és a harangláb rendbetételének megvalósulása került sikerességi tényezőként említésre. A települések közti összefogást Hegymagas (58. idézet) polgármestere hangsúlyozta leginkább. A polgármesterek elmondták, hogy nem csak a fejlődéshez, de már az életben maradáshoz is sok esetben szükséges a települések egymást segítő magatartása.

56. idézet: „Folyamatos küszködés volt az elmúlt években az életben tartása [t.i. az iskolának]. Ami az elmúlt időszakban megvolt, ahhoz képest visszalépésre nem kerül sor.” – Csonkahegyhát polgármestere

57. idézet: „Mindezt meg tudják úgy tenni, hogy működőképesek maradtak. És ez a mai világban siker.” – Dozmat polgármestere

58. idézet: „Az életben tartása csak az lehet [t.i. az aprófalvaknak], hogy összefognak ezek a kistelepülések, és egymáson segítenek.” – Hegymagas polgármestere

Összegezve a polgármesteri és helyi elit tagjaival folytatott interjúk eredményeit a statisztikai úton és lakossági kérdőívezés által lehatárolható sikerességi tényezők mellett olyan új elemek is lehatárolhatók a fejlődés elemeiként, mint a települési rendezvények közösségkovácsoló ereje, a pályázati hajlandóság, konfliktusmentesség és a falu zavartalan működése. A fejlődést segíti továbbá, ha a polgármester több cikluson keresztül a helyén marad. Az interjúk megerősítették a lakossági aktivitás, nemzetiségi jelenlét, környezet rendben tartása, együttműködés, turisztikai potenciál kiaknázása, valamint a település szuburbán volta tényezők fontosságát is a sikeres falu kialakítása érdekében.

4.3. A vizsgálatba vont falvak honlapjainak fényképein található sikerességi tényezők

Amellett, hogy a lakosok és a helyi elit tagjai mit mondanak el a sikerességgel kapcsolatban egy kérdőíves felmérés, vagy interjú során, sokat mutat az is, hogy a település vezetése a községi honlapokra feltöltött fényképek által mit kommunikál a faluról. Márcsak azért is, mert a községi honlapokra feltöltött fényképeknek marketingértéke van, mely statisztikai úton nehezen kutatható, a puha vizsgálatok közül lakossági kérdőívezéssel is csak nehezen mérhető. A doktori disszertáció e részében így

röviden ismertetem a sikerességi tényezők körét szintén gyarapító, a geográfiai kutatásokban kevésbé használt kutatási módszer, a fényképes tartalomelemzés eredményeit is.

A fotódokumentáción ez a módszer azért alkalmazható, mert rögzített kommunikáción végezhető kutatási módszerről van szó (KRIPPENDORF, K. 1995). Első módszertani felhasználására sajtóelemzésekben került sor. A tömegkommunikáció elterjedésével elsőként a rádióban, televízióban elhangzott szövegek elemzésére nyílt lehetőség.

A szöveges tartalom mellett azonban a képek tartalomelemzése is lehetséges, akár olyan sajátos térfelhasználási formát tanulmányozva, mint hogy az emberek milyen távolságokat tartanak beszélgetés közben (HALL, E. T. 1987), vagy, hogy milyen objektumok hány alkalommal szerepelnek a képeken (ANTAL L. 1976), és azok milyen információt hordoznak a kutató számára (FLUSSER, V. 1990, KUNT, E. 2003, SZTOMPKA, P. 2009).

Ma egyre több társtudományban nyer újra teret a képi anyagok felhasználása a kutatások során, így véleményem szerint a disszertáció kutatási módszerei között is van létjogosultsága. A disszertáció készítése során a vizsgált aprófalvakba ellátogatva törekedtem arra, hogy – kistelepülések révén – a falvak valamennyi utcájáról készüljön fotódokumentáció. Előzetes terveim szerint a fotódokumentáció elemzést a terepen rögzített fotókon és a községek honlapjainak képi anyagán is elvégeztem volna. A terepen készített fényképanyag elemzése azonban – annak ellenére, hogy a falvakban található valamennyi objektum megörökítésre került – véleményem szerint felvetheti a kutatói szubjektivitás problémáját a módszertanban. A terepen készült fényképeken található objektumokról azonban készült egy összefoglaló ábra, melyben a többféle módszerrel lehatárolt sikerességi tényezők néhány manifesztációja is megtalálható (18. ábra – 6. sz. melléklet). A terepen rögzített fényképek tartalomelemzésére tehát nem került sor, viszont a falvakban tapasztaltakat igyekszem a honlapok tartalomelemzésével összevetni, a terepi fényképek továbbá a kutatás ábraanyagául is szolgálnak.

A módszer alkalmazása annyiban állt, hogy a szakirodalom áttanulmányozását követően a 16 vizsgálatba vont falu sikerességi faktorait illetően felállítottam egy kategóriarendszert (intézmények, kereskedelmi egységek, szolgáltatások, idegenforgalmi adottság, gazdasághoz, közlekedéshez, közösséghez kapcsolódó objektumok stb.) melynek elemeit kerestem az aprófalvak községi honlapjainak képi

anyagában. Törekedtem arra is, hogy a községi honlapokon megtalálható fényképeken szereplő információkat a terepbejárás alkalmával látottakkal is összevegyem.

Arra kerestem a választ, hogy vajon a falu vezetése mit kommunikál magáról a képeken keresztül a világhálón (BABBIE, E. 2003), valamint, hogy a korábbi kvantitatív és kvalitatív elemzések által lehatárolt sikerességi tényezők közül melyek jelennek meg a községi honlapokon (10. táblázat).

	Fony	Tivadar	Klárfa	Villánykövesd	Romonya	Alsónocsolád	Szántód	Dörgicse	Dunaszentmiklós	Gosztola	Csonkahegyhát	Velemér	Apátistvánfalva	Hegymagas	Dozmat	Fertőhomok
Településkép	projekt fotó	x	x													
	felújított parasztház							x							x	
	rendezett közpark, játszótér	x	x	x	x			x								
	szobor	x			x		x	x	x			x	x			
	templom			x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	
	természetfotók	x	x			x	x	x	x	x		x	x	x	x	
Intézmény	körjegyzőség			x												
	könyvtár, teleház, művelődési ház					x						x				
	kiállítás, faluház		x	x												x
	idősek otthona, klubja					x										
Idegenforgalom	épített örökség							x								
	vízközelség		x				x									
	présház, pincészet, borkimérés						x	x						x		
	szálloda								x	x						
	tábor, turistaház, diákszálló, kemping		x			x										
	szoba kiadó											x				
	lovak turizmus		x	x			x							x		
Közösség	rendezvény	x	x		x	x		x	x			x	x	x		x
	hitélet		x													
	múltidéző		x													
	állampolgársági esküdtétel			x												
Összes fénykép (db) Σ:1134		14	114	9	0	7	43	215	87	110	66	0	54	176	79	132

10. táblázat. A vizsgálatba vont falvakban működő honlapok képi anyagának sajátosságai a sikeresség szempontjából
(Forrás: saját szerkesztés)

Villánykövesd és Csonkahegyhát községek kivételével (ennek a két falunak a vizsgálat idején nem volt honlapja) valamennyi vizsgálatba vont falu **honlapjának képi anyagát** áttekintettem (1134 felvétel), és a fényképeken szereplő objektumokat kódoltam a korábbi kategóriarendszernek megfelelően. Az adatrögzítés ilyen felhasználása mutatja, hogy a disszertációban a fényképezésnek, mint társadalomtudományi kutatási formának a szisztematikus adatrögzítésre való használhatóságát tekintve Wagner-rel értek egyet (WAGNER, J. 1979), azaz a terepi munka során készített fényképeket döntően kvantitatív módon, a sikerességi tényezőket keresve elemeztem.

A községi honlapok fotódokumentáció elemzése alapján elmondható, hogy a **településképhez** kötődő objektumokat legnagyobb számban Dunaszentmiklóson és Alsómocsoládon valamint Tivadaron és Dörgicsén találunk.

A rendezett utcakép, parkosítás, információs táblák kihelyezése a fent említett településekben a terepbejárás alkalmával is megfigyelhető volt. A községi honlapokra feltöltött fényképeken ehhez a kategóriához kapcsolódóan a rendezett közparkokról, játszóterekről és szobrokról találtam a legtöbb fotót.

Nem szokványos aprófalut jellemző településképet mutatnak Dozmat és Romonya terepen lefotózott lakóparkjai (4. kép, 12. kép – 8. sz. melléklet), bár ahogyan az interjúkban felvett adatokból kiderült, ezeket a lakóparkokat igyekeztek építészeti stílusukban a falu többi lakóházához igazítani, a községek honlapjain viszont nem találhatók az építkezésekről fotók [4],[19].

A terepbejáráson kiderült, hogy Dunaszentmiklós településképet az utóbbi években szállodaépítés formálta, melyhez kötődve kamerás megfigyelőrendszer került kiépítésre az üdülőfalu területén. Az újonnan épült szállodáról a község honlapján is több fénykép elérhető [5]. Szinte minden község honlapján megtalálható volt a feltöltött fényképek között a község temploma, valamint a feltöltött fényképek 34%-át tették ki (1134-ből 384 db) az aprófalvak honlapjain megtalálható természetfotók. Ennek a faktornak a megléte tehát nem csak a statisztikai felmérésben jelentkező fejlesztő hatásúnak, hanem a lakossági véleményekben is hangsúlyos elemként jelentkezett, valamint a községi honlapokon a falvakról leginkább kommunikált elemek között szerepelt.

Az **ellátottság** kategória legtöbb eleme a terepbejárás során Fonyban került lefotózásra, de több ilyen tényező van Fertőhomokon és Csonkahegyháton is. Mind a statisztikai adatelemzés, mind a lakossági kérdőívezés és a helyi elit tagjaival folytatott interjúk is felhívták a figyelmet a fejlődéshez elengedhetetlen ellátottsági elemek meglétére.

A terepbejárás alkalmával megfigyelt ellátottsági elemek közül a postai szolgálat fennmaradása a dél-nyugati országrészben megfigyelhető, az osztrák és szlovén határ mentén orvosi, fogorvosi rendelő is található. A kiírások alapján valószínűsíthető, hogy ezeket a szolgáltatásokat elsősorban külföldi lakosok veszik igénybe. Az északnyugati országrészben (Fertőhomok, Dozmat) a kis lélekszám ellenére szintén döntően az ide látogató külföldiekre alapozva gyógyszertár is üzemel. Annak ellenére, hogy a lakossági válaszoknál és az interjúknál érzékelhető volt az ellátottságbeli helyzet fontossága a település lakosai számára, a vizsgált falvak honlapjainak fényképein az ellátottsághoz

kapcsolódó tényezők nem lelhetők fel. Korábbi kutatások igazolták annak tényét, hogy az ellátottsági elemek meglétét a falvak képi formában szinte egyáltalán nem kommunikálják (SZTOMPKA, P. 2009), a disszertáció fotódokumentáció elemzése ezt a legkisebb lélekszámú falvak esetében is megerősítette.

A fotódokumentáció tartalomelemzése megerősítette továbbá a **szolgáltatásokkal** való ellátottságot, mint a sikeresség egyik faktorát, leginkább Fertőhomok, Csonkahegyhát és a Balaton közeli Szántód és Dörgicse esetében. A szórakozási lehetőségek, presszók és vendéglők a turisztikai szempontból kiemelkedő Szántódon és Tivadaron vannak jelen nagy számban, a terepbejárás során ezek közül a legkülönbözőbb típusúakat rögzítettem.

Az üzletek specializációja leginkább Velemérre [23] és Csonkahegyhátra jellemző, a legfejlettebb vizsgált aprófalvak közül Szántód és Fertőhomok pedig az üzletek mellett a szolgáltatások területén is specializálódott. A terepen tapasztaltakkal ellentétben azonban a községi honlapokon a szolgáltatások jelenléte képi formában az ellátottsági tényezőkhöz hasonlóan nem jelenik meg. Írásos formában a szórakozási lehetőségekre elsősorban Szántód és Tivadar esetében viszont több utalás is található, ezek ismertetése azonban nem része a dolgozatnak, mivel az egy újabb típusú tartalomelemzés elvégzését is megkövetelné.

A korábbi vizsgálatok során a **gazdasági szerepkör** megléte nem jelentkezett sikerességi tényezőként az aprófalvak esetében. Ez a faktor a statisztikai vizsgálatban sem volt az összfejlettség szempontjából meghatározó erejű. Továbbá a megkérdezett lakosok, és a helyi elit tagjai sem számoltak be gazdasági beruházás szükségességéről.

Annak ellenére, hogy a vizsgálatba vont falvak között szerepeltek olyanok, amelyek erős gazdasági potenciállal rendelkeznek – pl. Alsómocsolád – a honlapok képi anyagában sem volt fellelhető ilyen jellegű felvétel [1].

Bár a községi honlapokon nem található a szolgáltatásokhoz, ellátottsághoz, gazdasági szerepkörhöz köthető fényképek, a terepbejáráson tapasztaltak közül egy, a gazdasági kategóriába kódolt objektumról még érdemes említést tenni. A szelektív hulladékgyűjtő konténer, vagyis a környezetvédelmi faktor a teljes faluállományon belül is statisztikailag legfejlettebb első 10%-ba került Szántódon, Dunaszentmiklóson, Fertőhomokon és Gosztolán is jelen van [8]. Vagyis a legfejlettebb vizsgálatba vont aprófalvak valószínűsíthetően a környezet védelmére is hangsúlyt fektetnek.

A **közlekedési** feltételekről – mint ahogyan az ellátottságról és a gazdasági adottságokról – a községi honlapokra nem kerültek fel fényképek.

Közlekedésfejlesztéshez köthető objektumok a terepbejárás során számos faluban megtalálhatók voltak, Szántód, Fertőhomok és Tivadar esetében részben a turizmus lehetőségeihez kapcsolódva ennek keretein belül valósult meg a bicikliút. Sűrű buszmenetrendet jeleztek a tömegközlekedési eszközök megállóinak táblái a közeli nagyvárossal szerves kapcsolatban álló aprófalvakban (pl. Klárafalva), vagy a körjegyzőségi központ településeken (pl. Fertőhomok és Csonkahegyhát).

A **turisztikai** adottságok fontosságára az előzőleg ismertetett módszerek közül valamennyi felhívta a figyelmet. A terepbejárás során a turizmushoz kapcsolódó számos elem megtalálható volt, leginkább a Balaton környéki településeken (Szántód, Dörgicse, Hegymagas), Fertőhomokon és Villánykövesden.

A turizmushoz, épített és természeti örökséghez kapcsolódó objektumok egyébként is meghatározók a terepi fényképeken (KUNT, E. 2003). Tivadaron, Veleméren, Csonkahegyháton és Fertőhomokon a táborok, turistaházak, kempingek, diákszállók kialakításával a kisebb pénzü turistákra, diákcsoportokra is gondolt a településvezetés illetve a lakosság. Nem meglepő az, hogy a települési honlapokon megtalálható fényképeken is ez volt az a kategória, amely a legtöbb feltöltött fényképet foglalta magába [20], [3]. A honlapok képi anyagának 37%-a (1134-ből 420 db fénykép) valamilyen turisztikai adottsághoz kapcsolódott.

Még azoknak a falvaknak a honlapján is nagyszámban megtalálhatók voltak a turizmushoz köthető fényképek, amelyek esetében sem a statisztikai adatelemzés, sem a lakossági vélemények, sem a helyi elit nem tulajdonított fontos szerepet a turisztikai adottságoknak. Az épített és természeti örökségek, a szálláslehetőségek fotói mellett Tivadar, Klárafalva, Szántód és Hegymagas esetében a korábbi vizsgálatok során nem említett lovas turizmus lehetőségei is több fényképen megtalálhatók voltak [22], [11], [20], [9].

A korábbi vizsgálatokban sikerességi tényezőként jelentkező **közösségi értékek** közül a terepbejárás során is megfigyelhető volt néhány. Különböző rendezvényekről szóló plakátok döntően a nyugati országrész településein és a nemzetiségi településeken szerepeltek a hirdetőtáblákon. A községi honlapokon az ehhez a témakörhöz tartozó, vagyis a rendezvényeket ábrázoló fényképek az összes fotó 28%-át adták (1134-ből 318 db-ot).

A rendezvényekről készült fotók szinte mindegyik vizsgálatba vont aprófalva honlapján megtalálhatók, legnagyobb számban Apátistvánfalván és Fertőhomokon [2], [6]. A községek honlapjainak fényképes tartalomelemzése két falu, Klárafalva és

Tivadar esetében sajátos adatokkal gazdagította a kutatást. Klárafalván az állampolgári eskütelről találtunk nagyszámú fényképet, Tivadaron pedig a hitélet és a múltidéző fényképek adtak sajátos tartalmat a községi honlapoknak. A legtöbb honlapra feltöltött közösségi értékeket bemutató fénykép a turisztikai adottságokkal rendelkező aprófalvakban és a nemzetiségi településeken volt megtalálható.

Összegezve a fotódokumentáció elemzés megerősített azt, hogy a vizsgálatba vont falvak lakosai számára fontos a rendezett településkép és környezet. A legfejlettebb falvakban megjelent a környezettudatosság hangsúlyossága (a szelektív hulladékgyűjtés által), valamint fejlődést segítő elemként jelentkezett a korábban már többször megnevezett turisztikai adottság megléte és a közösségi aktivitás. A szolgáltatásokhoz, ellátottsághoz, gazdasághoz köthető fejlettségi faktorok meglétét (melyek egyébként a statisztikai elemzésekben, kérdőíves felmérésben és az interjúkban hangsúlyos sikerességi elemként jelentkeztek) a községi honlapok képi anyaga nem kommunikálta. Ennek oka valószínűsíthetően a honlapok célközönségében keresendő.

5. AZ APRÓFALVAK KVANTITATÍV ÉS KVALITATÍV MÓDSZEREKKEL LEHATÁROLT SIKERESSÉGI TÉNYEZŐI, A SIKERES APRÓFALU MODELLJE

5.1. Dinamikus aprófalvakat jellemző tényezők, a falvak fejlődési útjai

Kutatásom során a hazai aprófalvak sikeresség fogalomkörét alkalmazó szakirodalmának áttekintése alapján **sikerességi tényezőket** határoltam le, melyek állandóságát 16 aprófaluban statisztikai adatelemzéssel, terepi munkával kutattam, illetve csoportosítottam és összevetettem egymással a különböző értékek mentén mérhető fejlődést, sikerességet eredményező faktorokat. A szakirodalom alapján a település szuburbán jellege, határmenti fekvése, nemzetiségi lakossága, turisztikai potenciálja, alapfokú intézményi és infrastrukturális ellátottsága és jó közlekedési helyzete voltak azok a tényezők, amelyeket több kutató is említett a fejlődés szükséges feltételeiként. Több szakirodalomban is fellelhető volt a település dezurbán volta, az ipari és a mezőgazdasági funkció megléte, mint sikerességi tényező.

A szakirodalmi áttekintés sikerességi tényezői közül az aprófalvak statisztikai vizsgálata megerősítette a magas nemzetiségi arányt, a település szuburbán helyzetét, a jó közlekedési kapcsolatokat, a magas vendégéjszaka számot, a település turisztikai vonzerejét és az alapfokú intézményi ellátottságot, mint fejlesztő hatású tényezőt. Valamint a statisztikai vizsgálat tovább árnyalta ezeket, a vonalas infrastruktúra (különösen vezetékes gáz, csatornázottság és internetelérés) és az alacsony munkanélküliségi arány szükségességét igazolta.

A teljes faluállomány statisztikai vizsgálatában a fent említett tényezők abban az esetben eredményeztek sikeres aprófalut, ha több faktor együttes fejlettsége jellemezte a települést. Vagyis az aprófalvas statisztikai vizsgálat a tényezők komplexitásának fontosságát igazolta.

A lakossággal folytatott kérdőívezés során a sikeresség tényezői a nemzetiségi, ellátottsági értékek fontossága mellett a közösségi aktivitással, az élhető települési környezettel (természettel) és a polgármesterrel való aktív együttműködés lehetőségével egészültek ki. A lakossági kérdőívekhez kapcsolódóan elvégzett, a vizsgálatba vont aprófalvak környékbeli falvaira vonatkozó statisztikai vizsgálat a települési sikeresség tényezőcsoportját a környékbeli települések fejlett voltával gazdagította. Azaz egy-egy sikeres aprófalu közvetlen környezetében is statisztikailag fejlettebb települések

helyezkednek el, bár köztük a kölcsönhatás autokorrelációs vizsgálattal nem mutatható ki.

A polgármesterekkel és a helyi elit tagjaival folytatott interjúkban a megkérdezettek a sikeresség tényezőiként olyan további faktorokat jelöltek meg, mint a településen zajló rendezvények közösségkovácsoló ereje, a magas pályázati hajlandóság, és a falu konfliktusmentessége. A legsikeresebb aprófalvak polgármesterei több cikluson keresztül polgármesterek, a település működése zavartalan.

A disszertációban alkalmaztam továbbá két röviden ismertetett, de hasznos eredményeket hozó módszert. Ezek közül egyik, a fotódokumentáció elemzés a rendezett településképpel és a környezettudatosság fontosságával egészítette ki a sikerességi tényezők körét, másik, az épületállomány felmérés a lakóépületek, üdülők, kereskedelmi és egyéb ingatlanok állagmegóvásának szükségességét eredményezte újabb sikerességi tényezőnek (11. táblázat – 7. sz. melléklet).

Az „aprófalvas szindróma” tünetcsoportja a szakirodalomban jól ismert jelenség, a tényezőcsoport a fejletlen, depresszív területek aprófalvait jellemzi. A kutatásban többféle módszerrel, többféle érték mentén lehatárolt sikerességi tényezők a dinamikus aprófalvas térségek, fejlődő falvak tényezőcsoportját adják. Úgy vélem a szakirodalomból eddig hiányzó, a depresszív térségek ellenpólusaként megjelenő dinamikus területek tényezőinek lehatárolása legalább ennyire fontos. Ezek alapján a dinamikus fejlődő aprófalvak tünetcsoportja az alábbiakban foglalható össze:

Dinamikus aprófalvak tényezőcsoportja: azt a kistelepülést tekintem dinamikusnak, fejlődő, sikeres aprófalunak, melyben az alábbiakban felsorolt tényezők legtöbbje együttesen teljesül. E tényezők között a sikeres aprófaluban jelen vannak olyan faktorok, amelyeket a falu nem, vagy csak kis mértékben tud befolyásolni, így pl. az, hogy a falu lakosság száma nem csökken (szélsőséges esetben oly mértékben nő, hogy kikerül az aprófalu kategóriájából), összfejlettségét tekintve a teljes faluállományon belül magas értékekkel jellemezhető, általában a nyugati országrészben, vagy valamely országos jelentőségű turisztikai attrakció közelében helyezkedik el, közlekedési kapcsolatai jók, alapfokú ellátottsága kielégítő. A sikeres aprófaluban vannak olyan sikerességi faktorok is, melyekre a falu lakosságának erős a befolyásoló hatása, ezek szükséges, de nem elégséges kritériumok. így pl. a falu társadalma és a helyi elit tagjai tevékenyek, a lakosság gondot fordít az épületállomány állapotának megőrzésére és a környezet védelmére, valamint hajlandó a környező településekkel való együttműködésre.

Az irodalmi előzmények, a statisztikai és empirikus vizsgálat eredményei alapján a sikeres és fejletlen **aprófalú fejlődési útjai** között is megfigyelhetők különbségek, melyek az alábbiakban adhatók meg (14. ábra):

A sikeres aprófalú lineáris úton halad a településvezetés és lakosság által megfogalmazott célok elérése felé. A településen rejlő potenciál(oka)t a falu lehetőségeihez mérten kiaknázza, legyen az a lakossági összefogásban, nemzetiségi értékekben, turisztikai adottságokban, városközelségben rejlő potenciál. A hátráltató tényezőket a sikeres falvak igyekeznek minimálisra csökkenteni, felismerve azt, hogy a legalacsonyabb fejlettségi értékekkel rendelkező területek fejlesztése is szükséges, ami lehet pl. ellátottságbeli, infrastrukturális tényezőkben, közlekedési kapcsolatokban megmutatkozó elmaradás.

A fejletlen aprófaluban ezzel szemben nem egyértelműek a kitűzött célok, így a település fejlődése nem lineáris úton halad. A nem egyértelmű célok kapcsán a meglévő potenciálok sem hasznosulnak, a hátráltató tényezők fejlesztése háttérbe szorul, a településvezetés csak egy-két kitüntetett terület fejlesztésére összpontosít, ami nem elegendő a fejlődéshez.

14. ábra. Az aprófalú sikerességéhez vezető út egy sikeres és egy fejletlen kistelepülés példáján
(Forrás: saját szerkesztés)

Úgy vélem, a disszertációban „kívülről” és „belülről” mérő módszerekkel vizsgált aprófalvak közül Szántód, Fertőhomok, Dunaszentmiklós és Hegymagas esetében igazolható az előbbi, lineáris vonalon történő fejlődés. Szántód esetében a fejlődés

egyenes útját a turisztikai adottságok kiaknázása jelentette. E mellett ellátottsági, közlekedési, szolgáltatási mutatóinak értékei magasak. A lakosság kötődik a faluhoz, szeretnek ott élni, a lakóépületeket és az üdülőket is karbantartják. Az üdülőfalu jellegből eredő konfliktusokat a településvezetés kezelni tudja.

Gosztola, Dozmat, Dörgicse, Csonkahegyhát, Villánykövesd, Tivadar, Apátistvánfalva, Velemér és Romonya annak ellenére, hogy számos tényező tekintetében kimagasló értékekkel jellemezhető falvak, nem az egyenes fejlődési utat követik, vagy csak egy tényező fejlesztésére fókuszálnak. A sajátos helyzetű Gosztola szállodafejlesztése a lineáris utat követi ugyan, de a település vezetése mindent saját ízlésére formál, a kevés számú megkérdezett a kérdőívezés során elégedetlen volt, a többség inkább elzárkózott a véleménynyilvánítástól. Csonkahegyháton nincs egyértelmű fejlesztési irány. A falu hiába rendelkezik intézményekkel, és jó közlekedési kapcsolatokkal, körjegyzőségi központ volta ellenére községi honlapja nincs, az épületállomány állagát tekintve az egyik legrosszabb helyzetű a vizsgált falvak között.

Alsómocsolád és még inkább Klárafalva, valamint Fony [7] egy-egy sikerességi tényezőjük ellenére inkább a nem lineáris fejlődési úton haladó, inkább már fejletlennek nevezhető aprófalvak közé sorolhatók. Alsómocsolád lakosai a helyben lévő gazdasági potenciál ellenére sem elégedettek, a településvezetés a lakosság közti kommunikáció problémás, a környék falvai is fejletlenek. Klárafalván hiába nagy a járatsűrűség, ha a lakosok nem fordítanak figyelmet az utcaképre, az épületállomány állagmegőrzésére, és többen is az elköltözést helyezik kilátásba.

A kvantitatív és kvalitatív módszerekkel lehatárolt sikerességi tényezők és a falvakat jellemző fejlődési út különbözősége alapján úgy vélem, a sikeres aprófalu modellezhető. A disszertáció záró részében így a fent ismertetett eredmények tükrében egy, a sikeres aprófalut leíró modellt ismertetek.

5.2. Az aprófalvak sikerességi modellje, különböző értékek szerint lehatárolt sikerességi tényezők alapján

A megfelelő modell megalkotása során többféle megközelítésű modellt vizsgáltam. A legnagyobb publicisztikai aktivitás a sikeresség leginkább versenyszemléletű értelmezésével kapcsolatban fellelhető (ÁCS Z. – VARGA A. 2000, KRUGMAN, P. 2000, PORTER, M. E. 2000, SZIRMAI V. 2002). A dolgozat tartalmi keretei és a terepi felmérések eredményeinek hangsúlyossága azonban nem teszik lehetővé a

versenyképesség modellezésére irányuló kutatások részletes ismertetését. Ezért a versenyképességi modellek közül kiválasztott és alapnak tekintett, a kutatási témába leginkább átadaptható Lengyel-féle **versenyképességi piramist** ismertetem (LENGYEL I. 2000), mivel ez magába foglalja a Jensen-Butleri alapokat (JENSEN-BUTLER, C. 1999, hangsúlyozza a Trabold-féle modelltől (TRABOLD, H. 1995) való eltérést (az egymásra épülés kapcsán), ugyanakkor az Enyedi-féle városi sikerességi tényezőkre (ENYEDI GY. 1998) alapozva került kidolgozásra.

Az áttekintett modellek közül ez a modell tűnt leginkább alkalmasnak arra, hogy a szakirodalomban fellelhető sikerességi tényezőket magába foglalva a „kívülről” és „belülről” szemlélődő módszerek által lehatárolt sikerességi faktorokat is magába foglaló modell alapjául szolgáljon.

Ez a modell a régiókra és a nagyvárosokra alkalmazható leginkább, hiszen a középpontjában elhelyezkedő regionális és térségi jövedelem ezekben a léptékekben mérhető. Mégis azt gondolom, hogy a modell kiinduló alap lehet a **falvak sikerességének modellezéséhez** is, oly módon, hogy a piramis modell alapját képező tényezők egy része helyben marad, más része módosul, az alaptényezők pedig a modell központjában szereplő jövedelmi viszonyokkal együtt „kívülről” szemlélve kis részben változnak, módosulnak, „belülről” szemlélve átalakulnak, a hangsúlyt a humán tőke felé tolva el.

A városok és különösen a falvak sikerességi tényezőit figyelembe véve és csoportosítva úgy vélem, a piramis csúcsán elhelyezkedő megfelelő életminőség és életszínvonal elérése a falvak sikeressége szempontjából csak részben helytálló. Megfelelő életminőséggel biztosítható az, hogy a település lakossága tudjon azonosulni falujával, jól érezze magát a településén, mindemellett több cikluson keresztül a polgármester személye és a képviselőtestület helyben maradása is ily módon lehetséges. Azonban a megfelelő életminőséget csak szükséges, de nem elégséges feltételnek tekintem a sikeres aprófaluban.

A korábbi fejezetekben lehatárolt sikerességi tényezők alapján a piramismodell alapját képező gazdasági szerkezet, társadalmi szerkezet, innovációs kultúra, döntési központok, regionális elérhetőség, a környezet minősége, a munkaerő felkészültsége és a régió társadalmi kohéziója alapfeltételek között két esetben a települési szintű sikeresség modellezésénél változtatás szükséges (15. ábra).

15. ábra. A versenyképességi piramismodell alapfeltételeinek módosulása a sikeres falu modelljének kidolgozása kapcsán

(Forrás: Lengyel I. 2000 alapján saját szerkesztés)

Az alapfeltételek között a döntési központok és az innovációs kultúra módosítását tartom szükségesnek. A lehatárolt sikerességi tényezők – az ábrán pirossal jelölve, keretezve – az elérhetőség, társadalmi kohézió, a munkaerő felkészültsége, a társadalmi szerkezet és gazdasági szerkezet alapfeltételek kategóriáiba jól illeszkednek, így ezeket az alapfeltételeket a falvak sikerességének modelljében is helytállónak tekintem.

Mivel a falvak sikerességének vizsgálatában az alapfokú intézmények, infrastrukturális ellátottság, a megfelelő lakásviszonyok és kereskedelmi egységek megléte, valamint a turisztikai adottságok kiaknázása fejlődést előidéző faktorként jelentkezett, ezért az alapfeltételek közé az ellátottságot és az adottságot helyezem be a döntési központ és innovációs kultúra alapfeltételek helyett. A környezet minősége alapfeltétel helytállósága leginkább a lakossági kérdőívek eredményeiben igazolódott.

Az eredeti modellnek a kistelepülésekre való alkalmazhatósága kapcsán a külföldi működőtőke befektetés és a kutatás-fejlesztés alaptényezők módosítását is szükségesnek tartom. A helyi elit tagjaival folytatott interjúk alapján a település pályázati tevékenysége emelhető erre a szintre, ily módon a kutatás-fejlesztés megvalósulását, mint sikerességi tényezőt nem tekintem a falvak sikerességi modellje részének.

Szükségesnek tartom továbbá a modell társadalmi oldalról közelítő átdolgozását is. Ily módon az eredeti modell falvakra történő, társadalmi szemléletű alkalmazhatósága esetében a modell központjába a társadalom állítható. A disszertációban ismertetett, különböző módszerekkel lehatárolt sikerességi tényezők

alapján úgy vélem, hogy a lakosság és a polgármester aktivitása, a polgármester nyitottsága a lakosság és környező települések irányába, valamint a lakosság egymást segítő magatartása, a társadalmi szemléletű modell központi elemei. E társadalmi szemléletű modell megalkotását azért sem tartom elhagyhatónak, mert az utóbbi években a települési fejlődés felé vezető úton a társadalmi tőke fontosságát több publikáció is kiemelten kezeli (CSÁTH M. 2008, GARELLI, S. 2008).

A lehatárolt sikerességi tényezőcsoport kapcsán kialakítható alapfeltételeket tehát a sikeres aprófalú modelljében az alábbiak adják: gazdasági szerkezet, társadalmi szerkezet, adottság, ellátottság, elérhetőség, környezet minősége, munkaerő felkészültsége, társadalmi kohézió. A humán tőke felértékelődése miatt azonban szükségesnek éreztem a modellt társadalmi szemlélettel is átformálni. Így a sikeres falu modelljének egy „kívülről” és egy „belülről” meghatározott modelljét alakítottam ki, az alábbiak szerint (16. ábra).

A „kívülről” mérhető sikerességi tényezők alapján a modell központjában a magas statisztikai összfejlettségi értékek állnak. Vagyis a kvantitatív úton könnyen mérhető mutatók alapján felállítható fejlettségi rangsorban elért minél előkelőbb hely szükséges a települési sikerességhez. A „belülről” mérhető sikerességi elemek között a társadalmi szerepvállalás értékelődik fel, mely a települési fejlődés mozgatója.

A kutatásban lehatárolt sikerességi tényezők alapján felállított modell egy, a statisztikai vizsgálatnál említett problémára ismét felhívja a figyelmet. A sikeres aprófalú valószínűsíthetően – népességszáma növekedése miatt – kiesik az aprófalvak kategóriájából. A fejlettségét eredményező faktorokat viszont megőrzi. Így a sikeres aprófalvakra kidolgozott modell sem csak az 500 fő alatti népességszámmal rendelkező falvakra alkalmazható, hanem mindazon falvakra, amelyek a dinamikus aprófalvak tünetcsoportjával jellemezhetőek. Átgondolásra érdemes lehet tehát az aprófalvak lélekszám szerint történő kategóriába sorolása. A kutatás több ízben is rámutat arra, hogy a falvak egyes csoportjainak funkciók szerinti elkülönítése is hasznos lehet további aprófalvas vizsgálatok során.

16. ábra. A falvak sikerességének piramis modellje
(Forrás: Lengyel I. 2000 alapján saját szerkesztés)

ÖSSZEGZÉS

Disszertációmban a fejlődő, sikeres aprófalvakat „kívülről”, statisztikai adatokkal mérve és „belülről”, a helyi társadalom véleményét kutatva vizsgáltam. A falvak fejlődését segítő sikerességi tényezők lehatárolásához statisztikai adatelemzést, lakossági kérdőívezést, interjúkat, épületállomány vizsgálatot és fotódokumentáció elemzést használt fel. A sikerességi tényezők megadása mellett a disszertációban felvázoltam a falvak különböző fejlődési útjait, modelleztem a sikeres aprófalut, a fejlesztések lehetséges irányainak kijelölése érdekében.

Aprófalunak az 500 főnél nem népesebb településeket tekintettem. Ismertettem elterjedési területüket, valamint a településpolitikai döntésekhez igazodva, az 1950-es évektől folyamatosan változó differenciáló tényezőiket. A disszertációban bemutatásra kerültek a falvak különböző szempontú csoportosításai, valamint a depresszív térségeket jellemző „aprófalvas szindróma” tényezői.

A szakirodalomban megnevezett fejlődési faktorok feltárása érdekében áttekintettem hazai és nemzetközi irodalmakat. Értekeztem arról, hogy a sikeresség különböző értékek mentén mérhető, a sikerességi tényezők lehatárolásához különböző értékek mentén mért, komplex vizsgálat szükséges.

27 statisztikai mutató egységnormált értékeiből összfejlettségi adatokat állítottam fel az aprófalvas településállományra (1073 település) vonatkozóan. Az adatok egy része másodlagos adat volt, jelentős része viszont általam, településenként előállított, elsődleges adat. Annak érdekében, hogy a mutatócsoportok értékei közti eltérések nagysága mérhető legyen, az aprófalvak összfejlettségi helyezéseit is vizsgáltam. A statisztikai adatokkal lehatároltam az aprófalvak sikerességi tényezőit, ismertettem a legfejlettebb falvak elterjedési területét, külön figyelmet fordítottam a 2010-re aprófaluk kategóriájába „belefogyott” és aprófaluk kategóriájából „kinőtt” falvakra.

Mivel az aprófalvas településállomány teljes faluállományon belüli helyzetének bemutatására eddig nem került sor, ezért elvégeztem a teljes faluállomány statisztikai vizsgálatát is (2935 település). Ugyancsak 27 mutató egységnormált értékeiből állítottam fel a falvak fejlettségi rangsorát. A fejlettségbeli különbségek mérhetősége érdekében az aprófalvak fejlettségi átlagértékeit, az 500 főnél népesebb falvak fejlettségi átlagértékeit és a teljes faluállomány fejlettségi átlagértékeit külön is mértem. Az átlagértékek helyezéseit az összfejlettségen belül a pontosítás érdekében szintén vizsgáltam. Az aprófalvak statisztikai vizsgálata során lehatárolt sikerességi tényezőket

a teljes faluállomány statisztikai vizsgálatának eredményeivel összevettem, a sikerességi tényezők körét módosítottam. A nemzetiségi tényező hangsúlyosságát statisztikai módszerekkel külön kutattam.

Mivel a disszertáció benyújtása előtt elérhetővé váltak a 2011-es népszámlálás adatai, az összfejlettségi értékeket a népszámlálási adatok felhasználásával (ahol szükséges volt) módosítottam, az eltéréseket a disszertációban közöltem.

A „kívülről” mért kutatás eredményeit egy, a hazai szakirodalomban kevésbé alkalmazott kutatási módszer, az épületállomány felmérés eredményeivel is kiegészítettem. Az épületállomány felmérése mellett a teljes faluállomány lakásépítési tendenciájának statisztikai vizsgálatával is foglalkoztam.

A statisztikai úton lehatárolt tényezők körét összehasonlítottam a helyi lakosság véleményével. A vizsgálatba vont falvakban és szomszédos településeiken közel 500 kérdőívet vettem fel. A lakossági kérdőívek eredményeit bővítettem egy 2013-ban zajlott fonyi szociálgeográfiai kérdőívezéssel. E mellett a vizsgálatba vont települések körül 20 km-es körzeten belül elhelyezkedő falvak statisztikai vizsgálatát is elvégeztem, valamint a vizsgált aprófalvak és környező falvaik fejlettsége közti összefüggéseket területi autokorrelációval vizsgáltam.

Másik empirikus kutatásom, vagyis a helyi elit tagjaival folytatott interjúk (24 interjú) tovább bővítették a sikerességi tényezők körét, valamint a fent említett vizsgálatok által lehatárolt számos sikerességi tényező helytállóságát is megerősítették. Hasonló eredményt adott a vizsgált falvakban működő honlapok képi anyagának tartalomelemzése (1134 fénykép) is.

A fenti módszerek segítségével lehatároltam a dinamikus aprófalvak tényezőit, ismertettem a falvak fejlődési útjait, kialakítottam a sikeres aprófalú modelljét.

A kutatás elején megfogalmazott 3 fő kérdés közül az elsőre az alábbi választ adom. Az aprófalvak sikerességi tényezői folyamatosan változnak. Azok a falvak maradnak sikeresek, amelyek egyrészt olyan tényezőkkel rendelkeznek, amelyek viszonylagosan állandóak, másrészt nem csak egy-két sikerességi faktorról jellemezhetők. A sikerességi tényezők köre igen sokrétű, és több faktor együttes jelenléte eredményez sikeres települést. Egyaránt fontos a lakosság megtartása, a gazdasági, társadalmi, ellátottsági, közlekedési és idegenforgalmi mutatók fejlettsége, a településvezetés és a lakosság aktivitása, a környezet és az építmények megóvása, valamint a környező településekkel való együttműködési hajlandóság.

Második kérdésem a sikerességi tényezők lehatárolására alkalmas módszerekre irányult. Úgy vélem, a sikerességi faktorok lehatárolása éppen a siker többféle értelmezhetősége miatt komplex módszertant igényel. A kutatás eredményei igazolták a kvantitatív és kvalitatív módszerek alkalmazásának szükségességét is, hiszen valamennyi alkalmazott módszer hozott a vizsgálat szempontjából érdemi eredményt.

Harmadik kérdésem a sikeres aprófalu modellezhetőségére irányult. A többféle módszerrel meghatározott sikerességi tényezők és a szakirodalomban megtalálható sikermodellek összekapcsolásával a sikeres aprófalu modellezhető. További kérdés vet fel azonban az aprófalvak 500 fős lélekszámhatára. A kutatási eredmények alapján valószínűsíthető, hogy az aprófalvak sikerességének modellje a magasabb népességszámmal rendelkező falvak esetében is helytálló, tesztelése további kutatás kiindulópontja lehet.

Kiinduló hipotézisem, mely szerint a lakosság, a helyi elit véleménye, és a statisztikai sikertényezők köre nem azonos, igazoltnak tekinthető. Korábbi alapfeltevésemet, – mely szerint a kérdőíves adatfelvétel, az interjúk, a statisztikai adatok, az épületállomány felmérés és a fotódokumentáció elemzése egymást kiegészítve és együttesen jelölik ki a sikerességi elemek körét – szintén fenntartom, és igazoltnak tekintem. Harmadik, egyben utolsó hipotézisemet, mely szerint a sikerességi tényezők többféle módszer együttes alkalmazásával komplexen lehatárolhatók, valamint a sikeres falu modellje felállítható, a disszertációban elvégzett kutatás eredményei szintén igazolták.

A megfogalmazott célok teljesítésére vonatkozóan az új kutatási eredmények közlésével adok választ:

- A nagy számban rendelkezésre álló aprófalvakkal foglalkozó szakirodalom felhasználásával a disszertáció összefoglalja az aprófalvak fejlődését befolyásoló tényezők körét, és azok hangsúlyának módosulásait a településpolitika kialakulásától napjainkig.
- A disszertáció felvázolja az aprófalvas településállomány egészének fejlettségi helyzetét a teljes faluállományon belül.
- Az aprófalvak fejlődését, sikerességét eredményező tényezők körét kvantitatív és kvalitatív módszerekkel határoltam le.
- A disszertációban kialakításra kerül egy eddig nem meghatározott tényezőcsoport, a dinamikus aprófalvak tényezőcsoportja.

- A disszertációban bemutatásra kerül egy gazdasági és társadalmi szemléletű sikerességi modell, az aprófalvak vonatkozásában.
- A kérdőíves felmérés eredményeinek szemléltetésére a disszertációban olyan komplex ábrát alkalmazok, mely egyszerre mutatja a vizsgálatba vont aprófalvak és azok szomszédos településeinek lakossági válaszait.
- A sikerességi tényezők feltárására a terepen végzett épületállomány felmérés, valamint a községi honlapok fotódokumentáció elemzésének módszerét is alkalmaztam.
- Végül a disszertációban röviden ismertettem a 2001-es és a 2011-es népszámlálások nemzetiségi és iskolázottsági adatainak eltérését, melyek e szempontok sikerességi tényezőként való megjelenését még inkább alátámasztották.

Kutatási eredményeim alapján javaslom a területfejlesztő szakemberek számára a helyi lakosság és helyi elit tagjainak a döntések előkészítésébe, a fejlesztési irányok kialakításába való aktívabb bevonását.

Javasolom továbbá a település valamennyi jellemzőjének (társadalom, gazdaság, ellátottság, infrastruktúra, közlekedési kapcsolatok, turisztikai adottságok, stb.) felmérése után nemcsak az erősséget (erősségeket) fejleszteni, hanem a legrosszabb értékekkel rendelkező, hátráltató tényezőket (amelyeket érdeemben lehet) jelentősen javítani a település fejlődési pályára állítása érdekében.

Javasolom továbbá az aprófalvak definiálásánál a funkciók menti vizsgálatokat is, nem csupán a lélekszám szerinti elkülönítést.

SUMMARY

In my Ph.D. thesis I examined the successful small villages ‘from the outside’ with the help of statistics, and ‘from the inside’, analyzing the opinion of the local society. To circumscribe the success factors that contribute to the development of villages I used statistical induction, residential questionnaires, interviews, building stock survey and photo documentation analysis. Besides defining the success-factors in my paper, I sketched some ways of village development, and modeled the successful small village for the sake of appointing possible directions of improvements.

I considered a small village as a village with no more than 500 residents. I showed the distribution area of small villages, as well as their differentiating factors that have been constantly changing from the 1950’s, always adapting to the decisions in regional politics. In my thesis I presented a few groupings of the villages, and the factors of ‘small village syndrome’ that characterize depressive areas.

To reveal the development factors I surveyed Hungarian and international literature too. I also explained that the rate of success can be measured by different values, and to outline the success-factors, a complex analysis, based on the different values, is needed.

From the normalized values of 27 statistical indicators, I gained data regarding the total development of the small village stock (1073 settlements). A part of the data was secondary data, but most of them were primary, collected by myself, village by village. For the sake of the indicator group value differences being measurable, I also examined the total development ranks of small villages. By the statistics I outlined the success factors of small villages, I showed the distribution area of the most developed villages, and I paid special attention to the villages that had been ‘running out’ into the category of small village or ‘outgrown’ that category by 2010.

As there has been no presentation of the situation of the small village stock examined within the whole village stock, I made a statistical analysis of the whole village stock (2935 villages) as well. I ranked the villages according to development, again using the normalized values of 27 indicators. For the sake of the measurability of some differences in development, I measured the development averages of the small villages, the development averages of the villages of more than 500 residents, and that of the whole village stock, separately as well. I also examined the rankings of averages, within the total development, in order to refine. I compared the outlined success factors gained from analyzing the statistics of small villages, with the results from the statistics

of the whole village stock, and I modified the circle of success factors. I separately analyzed the significance of gentility factor by methods of statistic analysis.

As before the submission of my dissertation, the data of the 2011 census had been made accessible, by using the data of the census I modified the total development values (where it was necessary), and I showed the deflections in my paper.

I completed the results of the ‘outside’ survey with results of a research carried out by a method less known in Hungary: building stock analysis. Aside from analyzing the building stock, I also made a statistical analysis of the housing tendency of the whole village stock.

I compared the factors outlined with the help of statistical analysis, to the opinion of the local residents. I had nearly 500 questionnaires filled in the examined villages and their neighboring settlements. I expanded the results of these questionnaires by a 2013 social geographic questionnaire research made in Fony. Besides, I also made a statistical analysis of the surrounding villages of the researched ones within 20 km range, and I examined the development correspondence of the researched small villages and their surrounding villages, by regional autocorrelation.

My other empirical research: the interviews with the local elite (24 interviews) further expanded the circle of success factors, and they also confirmed the pertinence of numerous success factors outlined by the researches I explained in detail above. The image content analysis of the websites of the examined villages (1134 photographs) gave similar result.

With the above-mentioned methods I outlined the factors of dynamic small villages, I presented the ways of development for villages, and set up the model of the successful small village.

To the first of the three major questions formulated at the beginning of my research, I give the following answer. The success factors of the small villages are always changing. Those villages remain successful, that on the one hand have relatively persistent factors, on the other hand can be characterized with more than one or two success factors. The circle of success factors is truly diverse, and the collective presence of more factors makes a village successful. Retaining the residents, an advanced state of economy, society, supply, transport and tourism indicators, the activity of population and settlement management, the protection of environment and buildings, and the willingness to cooperate with surrounding settlements are also important.

My second question was about the methods by which the success factors could be outlined. I think the outlined of success factors requires a complex methodology, because of understanding success in different ways. The research results justified the necessity of applying quantitative and qualitative methods too, as each method applied brought substantive results that were relevant to the examination.

My third question was regarding the modellability of the successful small village. By linking the success factors defined by various methods with the success models found in literature, the successful small village can be modeled. However a further question is raised regarding the population limit of 500, as being the population limit of small villages. Based on the research results, it is presumable that the success model of small villages can be expanded and applied on more populated villages too, its testing could be a starting point of further research.

My starting hypothesis, which states that the circle of success factors outlined by analyzing the statistics, those outlined by surveying the opinion of the residents and those outlined by examining the opinion of the local elite are not identical, turned out to be true. My earlier assumption that the questionnaires, the interviews, the statistics, the building stock analysis and the photo documentation review, altogether and completing one another, well mark out the circle of success factors, I also uphold and regard as justified. My third and last hypothesis that the circle of success factors can be outlined in a complex manner, by using some various methods collectively, and the assumption that the model of the successful small village can be set up, are also justified by the research results shown in the dissertation.

Regarding the phrased-above goals to be reached, I answer with presenting the new research results:

- By using the plenty of literature about small villages, in the dissertation I summarize the circle of factors that affects the development of small villages, and the modifications of their emphasis, from the early formation of settlement politics up to now.
- In my paper I delineated the development state of the whole small village stock within the whole village stock.
- The factors that lead to the development and success of small villages, I outlined by quantitative and qualitative methods.
- In the Ph.D. thesis, a factor group that has not been defined yet, is now being defined: the factor group of the dynamic small villages.

- In the Ph.D. thesis, an economy and society centered success model is presented, regarding the small villages.
- To demonstrate the results drawn from the questionnaires, in the dissertation I apply a complex illustration that shows the residential answers of the examined small villages and also the neighboring settlements.
- In order to reveal the success factors, I also applied the method of surveying the building stock, carried out in the field, and photo documentation analysis of the settlement webpages.
- In the end, I briefly presented the differences between the 2001 and 2011 census, regarding the gentility and education data, which have even more supported that these two aspects could appear as success factors.

Based on my research results I suggest that regional development specialists should make the residents and the local elite participate more actively in the preparation of decisions, and the shaping up of development directions.

I also recommend that after surveying some of the settlement parameters (society, economics, supply, infrastructure, traffic ties, tourism conditions, etc.), not only the strong points should be developed, but the factors with the worst values, the retarding ones too, they can be significantly and substantively improved for the purpose of putting the settlement into a developing orbit.

In addition, I suggest some researches focusing on the functions as well, when defining a small village, not only differentiation by population size.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ANDERSSON, A. 1985: Creativity and regional development. *Papers of the Regional Science Association*. pp. 5-20.
2. ANDORKA R. 1995: *Homo socio-oeconomicus. A közgazdaságtan és a szociológia társadalmi és emberképe*. Akadémiai kiadó, Budapest. 87 p.
3. ANTAL L. 1976: *Tartalomelemzés alapjai*. Magvető Kiadó, Budapest. 49 p.
4. AUBERT A. – ZSIBRIK I. 1984: Hozzászólás. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közéleté és ifjúsága*. Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 283-286.
5. ASHWORTH, G. J. – VOOGD, H. 1997: *A város értékesítése: marketingszemlélet a közösségi célú várostervezésben*. KJK, Budapest. 266 p.
6. ÁCS Z. – VARGA A. 2000: Térbeliség, endogén növekedés és innováció. *Tér és Társadalom* 4. pp. 23-39.
7. BABBIE, E. 2003: *A társadalomtudományi kutatás módszertana*. Balassi Kiadó, Budapest. 693 p.
8. BAJMÓCY P. – BALOGH A. 2002: Aprófalvas településállományunk differenciálódási folyamatai. *Földrajzi Értesítő* 3-4. pp. 385-405.
9. BAJMÓCY P. —BOROS L. 2004: Az aprófalvak népesedése 1949-től napjainkig. In: CSAPÓ T. — KOCSIS ZS. — LENNER T. szerk.: *A településföldrajz helyzete és főbb kutatási irányai az ezredforduló után*. I. Településföldrajzi Konferencia. Savaria University Press, Szombathely. pp. 61-79.
10. BAJMÓCY, P. – JÓZSA, K. 2008: Impacts of tourism on the population change trends of the villages in Hungary. *Sustainable Tourism Development in the Carpathians Mountains*. The First International Carpathians Tourism Conference. Universitara Housing Press, Bucharest. pp. 139-145.
11. BAJMÓCY P. – JÓZSA K. – PÓCSI G. 2007: Szélsőséges aprófalvak. Aprófalvak a településlisták végein néhány társadalmi-gazdasági mutató alapján. – In: CSAPÓ T. – KOCSIS ZS. szerk.: *A kistelepülések helyzete és településföldrajza Magyarországon*. III. Településföldrajzi Konferencia. Savaria University Press, Szombathely. pp. 83-101.
12. BALOGH A. 2004: Az aprófalvasodás idő- és térbeli sajátosságai Magyarországon. In: ABONYINÉ P. J. – KOMAREK L. szerk.: *40 éves a Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszéke*. SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 113-119.
13. BALOGH A. 2008: *Az aprófalvas településállomány differenciálódási folyamatai Magyarországon*. Savaria University Press, Szombathely. 105 p.
14. BANDUR, A. 1986: *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognition Theory*. Prentice Hall, New Jersey. pp. 243-249.
15. BAUMONT, C. – ERTUR, C. – LE GALLO, J. 2001: A Spatial Econometric Analysis of Geographic Spillovers and Growth for European Regions, 1980-1995. *LATEC-Document de travail –Economie*. 2001/4. Université de Bourgogne, Dijon. 28 p.
16. BELÉNYI GY. 1996: *Az alföldi városok és a településpolitika: 1945-1963*. Csongrád megyei levéltár, Szeged. 204 p.
17. BELUSZKY P. 1984: A kistelepülésről – településtudományi megközelítésben. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közéleté és ifjúsága*. Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 72-91.
18. BELUSZKY P. 2007: Új irányok a magyarországi falufejlődésben. In: CSAPÓ T. – KOCSIS Zs. szerk.: *A kistelepülések helyzete és településföldrajza Magyarországon*. III. Településföldrajzi Konferencia. Savaria University Press, Szombathely. pp. 5-14.

19. BELUSZKY P. - GYÖRI R. 2006: A magyar városhálózat funkcionális versenyképessége. In: HORVÁTH GY. szerk.: *Régiók és települések versenyképessége*. MTA RKK, Pécs. pp. 236-294.
20. BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 1982: *Magyarország falutípusai*. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest. 167 p.
21. BELUSZKY P. – SIKOS T. T. 2007: *Változó falvaink. Magyarország falutípusai az ezredfordulón*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 459 p.
22. BENEVOLO, L. 1994: *A város Európa történetében*. Atlantisz Kiadó, Budapest. 245 p.
23. BERELSON, B. 1952: *Content Analysis*. Free Press, New York. 18. p.
24. BERTA GY. 2005: Törpefalvak 100 fő alatt - Interjú 12 Veszprém megyei kisközség polgármesterével. *Comitatus - önkormányzati szemle*. 15. évf. 1-2. sz. pp. 80-87.
25. BOCZ J. 1996: *Az önkormányzatok döntéshozói, 1994*. KSH, Budapest. 78 p.
26. BOCZ J. 2004: Újraválasztott polgármesterek, avagy kiket és miért választanak meg ismét a szavazópolgárok? *Századvég*, 2004. 3. szám. pp. 99-117.
27. BOROS L. 2003: A sikeres városok vizsgálatának lehetőségei. In: KIS M. – GULYÁS L. szerk.: *Európai kihívások 2*. Tudományos Konferencia. SZTE-SZÉF, Szeged. pp. 317-320.
28. BOROS L. – HEGEDŰS G. – PÁL V. 2007: A neoliberális településpolitika konfliktusai. – In: OROSZ Z. – FAZEKAS I. szerk.: *Települési Környezet Konferencia*. Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen. pp. 196–204.
29. BOULDING, K. 1963: *Conflict and Defense: A General Theory*. Harper and Row, New York. 366 p.
30. BÓDI F. 2000: Sikeres helyi társadalmak, sikeres térségi integrációk. In: KOVÁCS T. szerk.: *Integrált vidékfejlesztés*. V. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 450-457.
31. BÓDI F. - BÓDI M. 2011: Hol vannak a választók? *Politikatudományi Szemle* XX/1. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest. pp. 51-74.
32. BÓDI F. – BÖHM A. 2000: *Sikeres helyi társadalmak Magyarországon*. Agroinform Kiadóház, Budapest. 179 p.
33. BÖHM A. 1993: Rendszerváltás vagy elitváltás a helyi hatalomban. In: KOVÁCS T. szerk.: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 241-244.
34. BÖHM A. 1999: A helyi társadalomfejlődés dilemmái. In: PÓCS GY. szerk.: *Videkfejlesztés-Videkpolitika*. Agroinform Kiadóház, Budapest 374 p.
35. BURGESS, E. W. 1929: Urban areas. In: SMITH, T. W. – WHITE, L. D. eds.: *Chicago an experiment in social science research*. University of Chicago Press, Chicago. 283 p.
36. CSAPÓ T. 1993: A rendszerváltás hatása a Nyugat-Dunántúl aprófalvas településeire. In: KOVÁCS T. szerk.: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 275-280.
37. CSAPÓ T. – SZABÓ G. 1997: Vas megye falusi turizmusa. *Comitatus*. 7. 12. pp. 47-54.
38. CSATÁRI B. 1993: Az alföldi falusi önkormányzatok önképe. In: KOVÁCS T. szerk.: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 179-183.
39. CSATÁRI B. 2004: *A területfejlesztés és vidékfejlesztés kapcsolata*. MTA RKK ATI, Kecskemét. 151 p.

40. CSÁTH M. 2008: A Magyar Versenyképesség és „puha tényezői”. *Valóság*. LI. évf. 11. sz. pp. 1-13.
41. CSERTA O. – NOVÁK Z. – VÖRÖS L. 2004: A Vas megyei törpefalvak sajátosságai és lehetőségei. *Területi Statisztika* 7. 44. évf. 1-6. sz. pp. 137-151
42. CSORDÁS L. – SZABÓ G. 1993: A falusi-tanyai turizmus szervezésének és fejlesztésének feltételei az Alföldön. *Alföldi Tanulmányok*. 15. pp. 137-161.
43. DAHRENDORF, R. 1994: *A modern társadalmi konfliktus*. Gondolat, Budapest. 330 p.
44. D'ARCY, É. – GUISSANI, B. 1996: Local economic development: changing the parameters? *Entrepreneurship & Regional Development: An International Journal*. Volume 8. Issue 2. pp. 159-178.
45. DENTERS, B. R. – LAWRENCE, E. 2005: *Comparing Local Governance. Trends and Developments*. Palgrave Macmillan, Hampshire. 293 p.
46. DOBA SZ. 2009: A LEADER-szerű tervezés tapasztalatai a zalai aprófalvakban. In: MAJOROS P. szerk.: *Tudományos évkönyv 2009. Válság és megújulás*. BGF, Budapest. pp. 163-177.
47. DÖVÉNYI Z. 2003: A településrendszer fejlődése és sajátosságai. In: PERCZEL GY. szerk.: *Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. pp. 521-532.
48. DURÓ A. 2012: Utak és találkozások: a tanyavilág vonzásában. In: PÁL V. szerk.: *A társadalomföldrajz lokális és globális kérdései: Tiszteletkötet Dr. Mészáros Rezső professzor 70. születésnapja alkalmából*. SZTE-TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 11-22.
49. EGEDY T. – KOVÁCS Z. – SZÉKELY G. – SZEMZŐ H. 2002: Városrehabilitációs programok eredményei és tapasztalatai Budapesten. A NEHOM-projekt aktuális eredményei. *Falu Város Régió*. 8. pp. 3-10.
50. ENYEDI GY. 1980: *Falvaink sorsa*. Magvető kiadó, Budapest. 183 p.
51. ENYEDI GY. 1984: Az aprófalvak szerepe a társadalmi munkamegosztásban. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közéleté és ifjúsága*. Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 16-22.
52. ENYEDI GY. 1996: *Regionális folyamatok Magyarországon*. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest. 138 p.
53. ENYEDI GY. 1997: A sikeres város. *Tér és Társadalom* 4. pp. 1-8.
54. ENYEDI GY. 1998: Sikeres régiók. In: KERESZTY A. szerk.: *Tények könyve: régiók*. Greger-Delacroix, Budapest. pp. 409-411.
55. ERDEI F. 1940: *Magyar falu*. Athenaeum, Budapest. 238 p.
56. ERDŐSI F. 1984: A törpefalvak közlekedési ellátottsága. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közéleté és ifjúsága*. Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 227-233.
57. FALUS I. 2001: *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 540 p.
58. FARAGÓ L. 1993: Az elmaradott falusias térségek központi támogatásának gondjai. In: KOVÁCS T. szerk.: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 167-175.
59. FERTŐ I. – LÉNÁRT ZS. – MAURER GY. – WINKLER T. 1990: A siker titka: a magánérés modernizáció. *Tér és Társadalom* 1. pp. 89-102.
60. FICKERMANN, D. – WEISHAUPT, H. – ZEDLER, P. 1998: *Kleine Grundschulen in Europa*. Deutscher Studienverlag, Weinheim. 357. p.
61. FLEISCHER T. 1991: Kistelepülések térben és időben. In: KOVÁCS T. szerk.: *Válság és kiút*. Falukonferencia. MTA RKK, Pécs. pp. 88-96.

62. FLUSSER, V. 1990: *A fotográfia filozófiája*. Belvedere-Tartóshullám-ELTE BTK, Budapest. 70 p.
63. FORRAY R. K. 1995: Önkormányzatok és kisiskolák. *Educatio*. 1. pp. 70-81.
64. FÖLDES A. 1999: *Az interjú*. Útmutató Kiadó, Budapest. 128. p.
65. FUKUYAMA, F. 2007: *Bizalom*. Európa Kiadó, Budapest. 615 p.
66. GARELLI, S. 2008: Competitiveness 20 years later In: *World Competitiveness Yearbook*, IMD International, Lausanne. pp. 29-34.
67. GÁSPÁR G. 1986: *Hat falu hat sorsa*. Dr. Haller Média Kiadó, Pécs. 110 p.
68. G. FEKETE É. 1993: A kistérségi szövetségek szerepe a területfejlesztésben. In: KOVÁCS T. szerk.: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 225-230.
69. G. FEKETE É. 2001: Aprófalvak az ezredfordulón - A Cserehát-Hernád-Bódva vidék. In: DORMÁNY G. – KOVÁCS F. – PÉTI M. – RAKONCZAI J. szerk.: *A földrajz eredményei az új évezred küszöbén*. I. Magyar Földrajzi Konferencia. CD-ROM. SZTE TTK Természeti Földrajzi Tanszék. Szeged. pp. 1-15.
70. GIDDENS, A. 2002: *Szociológia*. Osiris Könyvkiadó, Budapest. 771 p.
71. GYÖRFFY I. 1943: *Magyar falu, magyar ház*. Turul Kiadó, Budapest. 231 p.
72. GYURICZA L. 1998: Természeti és társadalmi adottságok idegenforgalmi szempontú értékelése és komplex turisztikai kiskörzetek kialakítása Nyugat-Zala példáján. *Földrajzi Értesítő* XLVII. évf. 2. füzet. pp. 173-187.
73. HAJDÚ Z. 2005: *Magyarország közigazgatási földrajza*. Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 332 p.
74. HANUSZ Á. 2002: A falusi turizmus elméleti kérdései és fejlesztési lehetőségei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. *Természettudományi Közlemények*. 2. pp. 127-138.
75. HARRIS, C. D. – ULLMAN, E. L. 1945: The nature of cities. *Annals of the American Academie for Political Science*. Vol. 242. pp. 7-12.
76. HERBERT, D. – SMITH, D. M. 1989: *Social Problems and the City*. Oxford University Press, Oxford. 399 p.
77. HÉRA G. – LIGETI GY. 2006: *Módszertan*. Osiris Kiadó, Budapest. 371 p.
78. HOYT, H. 1939: *The structure and growth of residential neighborhoods in American cities*. Federal Housing, Washington. 178 p.
79. HUBAI J. 1992: *Magyarország erőforrásainak geográfiája*. Tankönyvkiadó, Budapest. 119 p.
80. INOTAI A. – VERESS J. 2004: *Hogyan lehetünk sikeres tagjai az Európai Uniónak?* Műhelytanulmányok 58. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest. 19 p.
81. IZSÁK É. 1999: A települési sorrend megváltozása a szuburbanizációs index alapján a budapesti agglomerációban. *Földrajzi Értesítő* XLVIII. évf. 1-2 füzet. pp. 83-92.
82. JANIS, I. L. 1965: *Language of Politics: Studies in Quantitative Semantics*. MIT Press, Cambridge. 412 p.
83. JENSEN – BUTLER, C. 1997: Competition between cities, urban performance and the role of urban policy: a theoretical framework. In: JENSEN-BUTLER, C. – SHACHAR, A. – VAN WEESEP, J. eds.: *European cities in competition Aldershot*. Avebury. pp. 3-43.
84. JENSEN-BUTLER, C. 1999: Cities in Competition: Equity Issues. *Urban Studies*. 5-6. pp. 865-891.
85. JOHN, P. 2001: *Local Governance in Western Europe*. SAGE Publications Ltd., London. 602 p.
86. JÓZSA K. 2008: A társadalmi-gazdasági differenciáltság statisztikai elemzése Magyarország nagyközségeiben. – In: CSAPÓ T. – KOCSIS ZS. szerk.:

- Nagyközségek és kisvárosok a térben.* IV. Településföldrajzi Konferencia. Savaria University Press, Szombathely. pp. 195-208.
87. HALL, E. T. 1987: *Rejtett dimenziók.* Gondolat Könyvkiadó, Budapest. 275 p.
 88. KING, D. S. 1990: Economic activity and the challenge to local government. In: KING, D. S.– PIERRE, J. eds.: *Challenges to Local Government.* SAGE Publications Ltd., London. pp. 265–287.
 89. KISS J. P. 2008: Az aprófalvasodás és aprófalvaink sorsa – történelmi metszetben. In: VÁRADI M. szerk.: *Kistelepülések lépéskényszerben.* MTA Regionális Kutatások Központja, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest. pp. 29–69.
 90. KISS J. P. – LÓCSI H. 2005: Kistérségtípusok a Tisza mentén. In: NEMES N. J. szerk.: *Régiók távolról és közelről.* Regionális Tudományi Tanulmányok 12. sz. ELTE, Budapest. pp. 83-143.
 91. KLINGER A. 1976: A községek népességszámának jellemzői. In: KULCSÁR V. szerk.: *A változó falu.* Gondolat Kiadó, Budapest. pp. 46-48.
 92. KOPASZ M. 2004: Lakóhelyi szegregáció és társadalmi feszültségek a magyarországi településeken. In: KOLOSI T. – TÓTH I. GY. – VUKOVICH GY. szerk.: *Társadalmi riport.* TÁRKI, Budapest. pp. 414-424.
 93. KOPP M. – KOVÁCS M. 2006: A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Semmelweis Kiadó. Budapest. 552 p.
 94. KOTICS J. 2007: A magyar közösségkutatások XX. századi története. In: KOVÁCS É. szerk.: *Közösségkutatás. Századvég,* Budapest. pp. 120-138.
 95. KOVÁCS É. 2007: *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet.* Néprajzi Múzeum - PTE-BTK, Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, Pécs. 438 p.
 96. KOVÁCS K. 1999: A szuburbanizációs folyamatok a fővárosban és a budapesti agglomerációban. In: BARTA GY. – BELUSZKY P. szerk.: *Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban.* MTA RKK, Budapest. 255 p.
 97. KOVÁCS T. 1984: Az aprófalvak társadalmi jellemzői. Az ifjúság helyzete az aprófalvakban. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közléte és ifjúsága.* Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 142-153.
 98. KOVÁCS T. 2000: Vidék, vidékfejlesztés, vidékpolitika. *Gazdálkodás.* XLIV évf. 3. sz. pp. 11-20.
 99. KOVÁCS T. 2004: Aprófalvainkról illúziók nélkül. *Területi Statisztika* 7. 44. évf. 1-6. sz. pp. 125-136.
 100. KÓRÓDI J. 2004: A magyar falvak megújulásának stratégiája. *Területi Statisztika* 7. 44. évf. 2. sz. pp. 107-124.
 101. KÖRMENDI K. 1976 a: Alaprajzi típusok. In: KULCSÁR V. szerk.: *A változó falu.* Gondolat Kiadó, Budapest. pp. 114-120.
 102. KÖRMENDI K. 1976 b: Nagyságrendi típusok. In: KULCSÁR V. szerk.: *A változó falu.* Gondolat Kiadó, Budapest. pp. 91-113.
 103. KÖRMENDI K. - KULCSÁR V. 1976: A falvak továbbfejlesztésének irányai és problémái. In: KULCSÁR V. szerk.: *A változó falu.* Gondolat Kiadó, Budapest. pp. 320-334.
 104. KÖSZEGFALVI GY. 1984: Az aprófalvak ellátása. A helyi és a körzeti intézményhálózat adottságai. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közléte és ifjúsága.* Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 208-216.
 105. KÖSZEGFALVI GY. – TÓTH J. 2002: Általános településföldrajz. In: TÓTH J. szerk.: *Általános társadalomföldrajz I.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs. pp. 385-448.
 106. KÖSZEGFALVI GY. – LOYDL T. 2001: Településfejlesztés. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 196 p.

107. K. SOMOGYI G. 2000: Foglalkoztatási problémák egy sikeres kistérségben. In: KOVÁCS T. szerk.: *Integrált vidékfejlesztés*. V. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 499-509.
108. KRIPPENDORFF, K. 1995: *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Balassi Kiadó, Budapest. 208 p.
109. KRUGMAN, P. 2000: Where in the World is the „New Economic Geography”. In: CLARK, G. L. – FELDMAN, M. P. – GERTLER, M. S. eds.: *The Oxford Handbook of Economic Geography*. Oxford University Press, New York. pp. 49-60.
110. KULCSÁR V. 1976: Gazdasági típusok. In: KULCSÁR V. szerk.: *A változó falu*. Gondolat Kiadó, Budapest. pp. 120-128.
111. KUNT, E. 2003: *Az antropológia keresése*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. 240 p.
112. LACKÓ L. 1992 a: Magyarország természeti, népesedési, gazdasági települési és igazgatási viszonyainak főbb vonásai. In: LACKÓ L. szerk.: *Települési ismeretek*. Államigazgatási főiskola házi nyomdája, Budapest. pp. 115-140.
113. LACKÓ L. 1992 b: Helyi településpolitika. In: LACKÓ L. szerk.: *Települési ismeretek*. Államigazgatási főiskola házi nyomdája, Budapest. pp. 236-248.
114. LÁNYI A. 2007: *A fenntartható társadalom*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. 75 p.
115. LÁSZLÓ GY. 1944: *A honfoglaló magyar nép élete*. Magyar Élet, Budapest. 512 p.
116. LE GALES, P. 2002: *European Cities: Social Conflicts and Governance*. Oxford University Press, Oxford. 344 p.
117. LENGYEL I. 2000: A regionális versenyképességről. *Közgazdasági szemle*. XLVII. évf. pp. 962-987.
118. LENGYEL I. 2003: *Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon*. JATE-Press, Szeged. 454 p.
119. LENGYEL I. – RECHNITZER J. 2000: A városok versenyképességéről. In: HORVÁTH GY. – RECHNITZER J. szerk.: *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. MTA RKK, Pécs. pp. 130-152.
120. LETTRICH E. 1975: *Településhálózat, urbanizáció, igazgatás*. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest. 96 p.
121. LEVEL, W. F. 1993: Competition within the European urban system. *Urban Studies* 30. pp. 935-948.
122. LOVASS K. A. 2006: *A rendszerváltozás utáni gazdálkodó magatartásformák és üzemszervezetek néprajzi vizsgálata*. Bölcsész Konzorcium HEFOP Iroda, Budapest. 130 p.
123. LUKÁCS G. S. 2008: *Sikeres vidék*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest. 223 p.
124. MADARÁSZ I. 2011: *Városshociológia*. Gödöllő. 131 p.
125. MAJOROS P. 2004: *A kutatómódszertan alapjai*. Perfekt Kiadó, Budapest. 250 p.
126. MARY, N. L. 2008: *Social Work in a Sustainable World*. Lyceum Books, Illinois. 240 p.
127. MENDÖL T. 1963: *Általános településföldrajz*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 567 p.
128. MÉSZÁROS R. 1993: A falu sorsának belső területfejlődési összefüggése. In: KOVÁCS T. szerk.: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 176-178.
129. MOHOS M. 1984: Hozzászólás. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közléte és ifjúsága*. Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 189-192.
130. MOHOS M. 1996: Az 500 főnél kisebb népességű falvak szociálgeográfiai vizsgálata. In: VUICS T. szerk.: *Válogatott tanulmányok Magyarország társadalomföldrajzából*. Egyetemi jegyzet, Pécs. pp. 15-42.
131. MOLNÁR L.-NÉ. 1970: The Major Trends of Social Change in Hungarian Villages. MTA KESZ Sokszorosító, Budapest. 17 p.

132. NAGY K. 1976: A népességmozgás fő jellemzői 1950 után. In: KULCSÁR V. szerk.: *A változó falu*. Gondolat Kiadó, Budapest. pp. 55-68.
133. NAGYVÁRADY L. – SZEBÉNYI A. 2008: Kozármisleny – egy sikeres kisváros Baranya megyében. In: CSAPÓ T. – KOCSIS Zs. szerk.: *Nagyközségek és kisvárosok a térben*. IV. Településföldrajzi Konferencia. Szombathely. pp. 264-276.
134. NEMES N. J. 1993: A városi gazdasági átalakulás hatása a falvakra. In: KOVÁCS T. szerk.: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 24-29.
135. NEMES N. J. 1997: Régiók, regionalizmus. *Educatio* 3. pp. 407-423.
136. NYITRAI I. 1984: Az ifjúság helyzete az aprófalvakban; a KISZ lehetőségei és feladatai körükben. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közéleté és ifjúsága*. Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 40-48.
137. OROSZ B. 1999: Az épített örökség védelmének szerepe a falumegújításban Magyarországon. *Falu Város Régió*. 6. sz. pp. 9-13.
138. OROVA M. 2006: *A helyi önkormányzati együttműködések, társulások az Európai Unió tagállamaiban*. Kézirat. pp. 12-46.
139. P. KOVÁCS. I. 1993: A szabadság kevés. In: KOVÁCS T. szerk.: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 237-240.
140. PERCZEL K. – GERLE GY. 1966: *Regionális tervezés és a magyar településhálózat*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 445 p.
141. PERÉNYI I. – FARAGÓ K. – MAJOR J. 1962: *Mezőgazdaság és településtervezés*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 212 p.
142. PORTER, M. E. 2000: Locations, Clusters, and Company Strategy. In: CLARK, G. L. – FELDMAN, M. P. – GERTLER, M. S. eds.: *The Oxford Handbook of Economic Geography*. Oxford University Press, New York. pp. 253-274.
143. PRISTYÁK E. 2004: Beregi települések idegenforgalmának alakulása az elmúlt években a statisztikai adatok tükrében. *Természettudományi Közlemények*. 2004. 4. pp. 239-250.
144. RAY, C. 2000: The EU LEADER programme: rural development laboratory. *Sociologia Ruralis* 40. pp. 163-172.
145. SÁRI I. 2001: A „sikeres” város. *Falu Város Régió* 3. pp. 25-26.
146. SÁRKÁNY M. 2000: Közösségtanulmányok és összehasonlításuk lehetőségei. In: SÁRKÁNY M. szerk.: *Kalandozások a 20. századi kulturális antropológiában*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. pp. 56-71.
147. SIKOS T. T. 1990: A lakossági infrastruktúra problematikája az aprófalvas térségekben. In: TÓTH J. szerk.: *Tér-Idő-Társadalom*. Huszonegy tanulmány Enyedi Györgynek. MTA RKK, Pécs. pp. 304-315.
148. STARR K. – WHITE S. 2008: The Small Rural School Principalship: Key Challenges and Cross-School Responses. *Journal of Research in Rural Education*. Vol. 23. pp. 1-12.
149. SÜLI-ZAKAR I. 1993: Vállalkozók és családi vállalkozások Kelet-Magyarország átalakuló mezőgazdaságában. In: KOVÁCS T. szerk.: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 118-122.
150. SZÉKELY GY. 2006: *Az aprófalvak népességmegtartó képességének állapota, változásai, irányai, illetve javításának lehetőségei*. Facilitátor Bt, Budapest. 25 p.
151. SZIRMAI V. 2002: *Verseny és/vagy együttműködés?: város és környéke kapcsolatai*. MTA Szociológiai Intézet, Budapest–Székesfehérvár. 233 p.
152. SZTOMPKA, P. 2009: *Vizuális szociológia. A fényképezés mint kutatási módszer*. Gondolat Kiadó-PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, Pécs-Budapest. 212 p.

153. TAMÁSKA M. 2011: *A vidéki tér emlékezete. Az építészeti formaképződéstől a kulturális örökségalkotásig. Nagykarácsony, Sukoró és Tiszafüred esettanulmányával.* Martin Opitz Kiadó, Budapest. 202 p.
154. TÁLL É. 2000: A helyi vezetők szerepe az önkormányzatok sikerességében. In: KOVÁCS T. szerk.: *Integrált vidékfejlesztés. V. Falukonferencia.* MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 458-462.
155. TIMÁR J. 1999: Elméleti kérdések a szuburbanizációról. *Földrajzi Értesítő.* XLVIII évf. 1-2. füzet. pp. 7-31.
156. TIMÁR J. 2007: Társadalmi nemek, aprófalú- és közösségtanulmányok. In: KOVÁCS É. szerk.: *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet.* Néprajzi Múzeum - PTE-BTK, Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, Pécs. pp. 115-133.
157. TIMÁR J. – VELKEY G. 2003: *Várossiker alföldi nézőpontból.* MTA RKK ATI, MTA Társadalomkutató Központ, Békéscsaba-Budapest. 253 p.
158. TRABOLD, H. 1995: Die Internationale Wettbewerbsfähigkeit einer Volkswirtschaft. *Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung.* Vol. 64. Issue 2. pp. 169-183.
159. UTASI Á. 2006: A szubjektív életminőség forrásai: biztonság és kapcsolatok. MTA Politikai Tudományok Intézete. Budapest. 309 p.
160. VALÉR É. 1990: A települések társadalmi-funkcionális-művi környezeti típusai és életútjai. In: VALÉR É. szerk.: *A terület- és településfejlődés társadalmi-gazdasági folyamatai Magyarországon.* OKKFT Ts-2/2 Program Iroda, Budapest. 39 p.
161. VÁGI G. 1985: Az aprófalvak társadalmi szerkezetének változásai. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közéleté és ifjúsága.* Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 165-174.
162. VÁRADI M. M. 1997: Solymár: az aranyfalu. *Tér és Társadalom* 4. pp. 45-68.
163. VÁRADI M. M. 1999: Hová megyünk lakni? Szuburbanizációs minták és konfliktusok a budapesti agglomeráció budai oldalán. In: BARTA GY. – BELUSZKY P. szerk.: *Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban.* MTA RKK, Budapest. 255 p.
164. VIRÁG T. 2009: Szegények a kistelepülések fogságában – a szociálpolitika mindennapi gyakorlata egy hátrányos helyzetű térség településein. *Esély* 4. pp. 38-54.
165. VUICS T. 1984: Hozzászólás. In: SÜKÖSD F. szerk.: *Az aprófalvak közéleté és ifjúsága.* Kisz Baranya megyei Bizottsága, Pécs. pp. 286-288.
166. WAGNER, J. 1979: *Images of Information: Still Photography in the Social Sciences.* SAGE Publications Ltd., London. 311 p.
167. WEBER, M. 2000: *Gazdaság és társadalom.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 373 p.
168. WINICZAI K. 2001: A sváb múlt nyomai Bóly társadalmában. *Tér és Társadalom.* XV. évf. 3-4. sz. pp. 153-166.

FORRÁSOK

- [1] <http://alsomocsolad.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [2] <http://www.apatistvanfalva.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [3] <http://www.dorgicse.hu/hu/polgarmester-koszonto> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [4] <http://www.dozmat.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [5] <http://www.dunaszentmiklos.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [6] <http://www.fertohomok.hu/hu/hirek.html> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [7] <http://www.fony.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [8] <http://www.wellnesshotel-gosztola.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14., 2011. október 3-tól folyamatosan)
- [9] <http://www.hegymagas.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [10] <http://www.hiszi-map.hu/> (letöltve: 2010. november 22.)
- [11] <http://www.klarafalva.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [12] <http://www.ksh.hu/?lang=hu> (letöltve: 2009. augusztus 02-től folyamatosan)
- [13] Magyarország autóatlasza, 6. kiadás, Cartographia Kiadó, 2004
- [14] Magyarország pálinkatérképe, Stiefel Eurocart Kft., 2009
- [15] <https://maps.google.com/> (letöltve: 2010. február 17-től folyamatosan)
- [16] <http://mav-start.hu/> (letöltve: 2010. február 17-től folyamatosan)
- [17] <http://www.menetrendek.hu/> (letöltve: 2010. február 17-től folyamatosan)
- [18] <http://nonprofit.hu/> (letöltve: 2010. február 17-től folyamatosan)
- [19] <http://www.romonya.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [20] <http://www.szantod.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [21] http://www.ksh.hu/apps/shop.kiadvany?p_kiadvany_id=1786 (letöltve: 2010. március 20.)
- [22] <http://www.tivadar.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)
- [23] <http://velemer.hu/> (letöltve: 2009. szeptember 14-től folyamatosan)

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetemet fejezem ki a doktori dolgozat elkészítésében nyújtott segítségéért, hasznos tanácsaiért, témavezetői munkájáért Dr. Bajmócy Péter egyetemi docens úrnak.

Köszönettel tartozom továbbá Dr. Kovács Zoltán tanszékvezető professzor úrnak, aki biztosította a kutatáshoz szükséges feltételeket, észrevételeivel, javaslataival segítette munkámat.

Szintén köszönet illeti Dr. Mészáros Rezső professzor urat, valamint Dr. Csatári Bálint egyetemi docens urat, akik folyamatosan végigkísérték munkámat és ösztönöztek az előrehaladásra.

Köszönetemet fejezem ki továbbá Dr. Becsei József professzor úrnak, aki a doktori dolgozat megírásának kezdetén látott el hasznos tanácsaival a jegyzetkészítés módjára, a dolgozat könnyebb átláthatóságára vonatkozóan.

Köszönöm a segítséget Dr. Pál Viktor adjunktus úrnak, aki a doktori disszertáció megírásához elengedhetetlen statisztikai adatok egy részének eléréséhez nyújtott segítséget.

Köszönet illeti továbbá mindazokat a kollégákat, akik a doktori dolgozat alakulását kisebb nagyobb megszakításokkal nyomon követték, a doktori szeminárium keretein belül segítő észrevételeikkel, javaslataikkal, építő jellegű kritikai megjegyzéseikkel támogatták munkámat.

Köszönettel tartozom a lakossági kérdőívet kitöltő aprófalvak lakosainak, valamint interjúalanyaimnak, a települési polgármestereknek és a helyi elit tagjainak.

Köszönet illeti azokat az egyetemi hallgatókat, akik a terepi munka során a lakossági kérdőívek felvételében segítettek munkámat. Balizs Dániel, Bottlik Mihály, Bozsó Nóra, Beihamer Csilla, Fekete Viktor, Gangl Éva, Gázsó Mihály, Gere Csilla, Györki Andrea, Hajdu Tímea, Iván Mónika, Jenei János, Kabódi Viktor, Kis Zoltán, Kocsis Márta, Kocsis Orsolya, Kolluti Gertrúd, Körmöczi Gábor, Lewadovski Ákos, Nagy-Tóth Zoltán, Orosz József, Péter Ágnes Petra, Rigó Zsuzsanna, Sinkó Evelin Ninetta, Sogrik Edina, Tobak László, Tóth Adrienn, Tóth Gábor Gyula, Veszélka Krisztina segítsége nélkül sem készülhetett volna el a disszertáció.

Végül köszönettel tartozom szüleimnek és páromnak, a disszertáció megírása közben nyújtott támogatásukért, valamint azért, hogy odafigyeléssel és türelemmel viseltettek irántam a disszertáció megírásának ideje alatt.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: A vizsgálatba vont falvak kérdőíve

A válaszadás önkéntes és név nélküli!

A kistelepülések problémái és perspektívái

Lakossági kérdőív
Vizsgálatba vont falu

A kérdőív a Szegedi Tudományegyetem Gazdaság és Társadalomföldrajz Tanszéke „Sikeres aprófalvak” c. kutatásához készült. A kutatás célja a kistelepülések problémáinak, lehetséges fejlődési útjainak vizsgálata, a fejlődéshez, sikerességhez vezető tényezők feltárása.

A kérdőív a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Karának Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszéke számára készült. A kérdőívben felvételre kerülő adatokat bizalmasan kezeljük.

				Ideiglenes sorszám:			–		–		
KÉRDŐÍV sorszáma				TELEPÜLÉS neve:							

Kérdezés kezdete:

.....év hónap nap óra perc

Kérdezés vége:

.....év hónap nap óra perc

Kérdező neve:

A kutatás vezetőjének neve - Józsa Klára

A kutatás vezetőjének elérhetősége - E-mail: jozsak@geo.u-szeged.hu, Tel: 06-20/964-0544

1. Szeret-e Ön a falujában élni? ☐ igen (1) ☐ nem (2)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
2. Ha tehetné, elköltözne-e a faluból? ☐ igen (1) ➔Tovább a 3. kérdésre! ☐ nem (2) ➔Tovább a 4. kérdésre!		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
➔	3. Ha igen, miért?	☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
➔	4. Ha nem, miért nem?	☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
5. Mi az a 3 dolog, amit Ön legjobban szeret a falujában?		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
6. Mi az a 3 dolog, amit Ön legkevésbé szeret a falujában?		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
7. Van-e a falujában olyan dolog, melyet szívesen megmutatna egy ide látogató turistának? ☐ igen (1) ➔Tovább a 8. kérdésre! ☐ nem (2)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
➔	8. Soroljon fel legfeljebb 3 ilyen!	☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
9. Sikeresnek tartja-e Ön a faluját? ☐ igen (1) ➔Tovább a 10. kérdésre! ☐ nem (2) ➔Tovább a 11. kérdésre!		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
➔	10. Miben látja Ön a falu sikerét?	☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
➔	11. Mit tenne Ön azért, hogy a falu, amelyben él sikeres legyen?	☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
12. Kérjük, soroljon fel legfeljebb 3 olyan környékbeli falut, amelyet sikeresebbnek ítél meg az Ön településénél! ☐ nincs ilyen (0)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol

13. Kérjük, soroljon fel legfeljebb 3 olyan környékbeli falut, amelyet sikertelenebbnek ítél meg az Ön településénél! ☐ nincs ilyen (0)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
14. Tudomása szerint ápolják-e a faluban élők a hagyományokat? ☐ igen (1) ➔ Tovább a 15. kérdésre! ☐ nem (2)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
➔	15. Ha igen, milyen formában?	☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
16. Tudomása szerint él-e az Ön falujában valamilyen kisebbség (pl.: romák, németek, szlovákok, horvátok, stb.)? ☐ igen (1) ➔ Tovább a 17. kérdésre! ☐ nem (2)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
➔	17. Meg tudná-e mondani, hogy körülbelül mennyien? kisebbség neve: aránya/száma kisebbség neve: aránya/száma kisebbség neve: aránya/száma	☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
18. Bevonja-e a polgármester az önkormányzati döntésekbe a lakosságot? ☐ igen (1) ➔ Tovább a 19. kérdésre! ☐ nem (2) ➔ Tovább a 20. kérdésre!		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
➔	19. Ha igen, milyen formában?	☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
➔	20. Ha nem, mi lehet ennek az oka?	☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
21. Tudomása szerint rendelkezik-e a faluja valamilyen kiadvánnyal? ☐ könyv (1) ☐ ismertető (3) ☐ újság (2) ☐ egyéb, éspedig (4)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
22. Tudomása szerint szerepelt-e faluja országos, vagy megyei médiában az elmúlt 1 évben? ☐ televízióban (1) ☐ újságban (3) ☐ rádióban (2) ☐ egyéb, éspedig.....(4)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
23. Milyennek látja Ön a falu jövőjét? ☐ fejlődni fog (1) ☐ lényegi változás nem fog történni (2) ☐ rosszabb helyzetben lesz, mint most (3)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol
24. Értékelje egy ötfokozatú skálán a következőket! (1-legrosszabb, 5-legjobb)munkalehetőség (1)önkormányzat működése (2)közlekedés (3)		☐ 888 Nem tudja	☐ 999 Nem válaszol

25. Mi az, amit még a <u>település helyzetével, a falu jövőjével</u> kapcsolatban fontosnak tart elmondani?	☐ 888 ☐ 999
	Nem tudja Nem válaszol
26. Melyik évben született Ön: év	☐ 888 ☐ 999
	NT NV
27. Mi az Ön foglalkozása:	☐ 888 ☐ 999
	NT NV
28. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége: ☐ 8 általánosnál kevesebb (1) ☐ 8 általános (2) ☐ szakmunkás (3) ☐ érettségi (4) ☐ technikum (5) ☐ főiskola, egyetem(6) ☐ egyéb, éspedig..... (7)	☐ 888 ☐ 999
	Nem tudja Nem válaszol
29. Mekkora az Ön háztartásának egy havi bevétele? ☐ 50.000 Ft alatt (1) ☐ 50.000-80.000 Ft között (2) ☐ 80.000-110.000 Ft között (3) ☐ 110.000-140.000 Ft között (4) ☐ 140.000-170.000 Ft között (5) ☐ 170.000- 200.000 Ft között (6) ☐ 200.000 Ft felett (7)	☐ 888 ☐ 999
	Nem tudja Nem válaszol

KÖSZÖNJÜK, HOGY VÁLASZADÁSÁVAL HOZZÁJÁRULT MUNKÁNKHOZ!

2. sz. melléklet: A szomszédos települések kérdőíve

A válaszadás önkéntes és név nélküli!

A kistelepülések problémái és perspektívái

Lakossági kérdőív
Szomszédos település

A kérdőív a Szegedi Tudományegyetem Gazdaság és Társadalomföldrajz Tanszéke „Sikeres aprófalvak” c. kutatásához készült. A kutatás célja a kistelepülések problémáinak, lehetséges fejlődési útjainak vizsgálata, a fejlődéshez, sikerességhez vezető tényezők feltárása.

A kérdőív a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Karának Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszéke számára készült. A kérdőívben felvételre kerülő adatokat bizalmasan kezeljük.

				Ideiglenes sorszám:			–		–		
KÉRDŐÍV sorszáma				TELEPÜLÉS neve:							

Kérdezés kezdete:

.....év hónap nap óra perc

Kérdezés vége:

.....év hónap nap óra perc

Kérdező neve:

A kutatás vezetőjének neve - Józsa Klára

A kutatás vezetőjének elérhetősége - E-mail: jozsak@geo.u-szeged.hu, Tel: 06-20/964-0544

1. Szeret-e Ön a falujában élni? ☐ igen (1) ☐ nem (2)		☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
2. Ha tehetné, elköltözne-e a faluból? ☐ igen (1) ☐ nem (2)		☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
3. Ha tehetné, elköltözne-e a szomszéd faluba? ☐ igen (1) ➔Tovább a 4. kérdésre! ☐ nem (2) ➔Tovább az 5. kérdésre!		☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
↪	4. Ha igen, miért?	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
↪	5. Ha nem, miért nem?	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
6. Mi az a 3 dolog, amit Ön legjobban szeret a szomszéd faluban?		☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
7. Mi az a 3 dolog, amit Ön legkevésbé szeret a szomszéd faluban?		☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
8. Van-e a szomszéd faluban olyan dolog, melyet szívesen megmutatna egy oda látogató turistának? ☐ igen (1) ➔Tovább a 9. kérdésre! ☐ nem (2)		☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
↪	9. Soroljon fel legfeljebb 3 ilyen!	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
10. Sikeresnek tartja-e Ön a szomszéd falut? ☐ igen (1) ☐ nem (2)		☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
11. Sikereesebbnek ítéli-e meg Ön faluját a szomszéd falunál? ☐ igen (1) ☐ nem (2)		☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol

12. Tudomása szerint ápolják-e a szomszéd faluban élők a hagyományokat? ☐ igen (1) ➡Tovább a 13. kérdésre! ☐ nem (2)		☐ 888	☐ 999
➡	13. Ha igen, milyen formában?	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
14. Tudomása szerint él-e a szomszéd faluban valamilyen kisebbség (pl.: romák, németek, szlovákok, horvátok, stb.)? ☐ igen (1) ➡Tovább a 15. kérdésre! ☐ nem (2)		☐ 888	☐ 999
➡	15. Meg tudná-e mondani, hogy körülbelül mennyien? kisebbség neve: aránya/száma kisebbség neve: aránya/száma kisebbség neve: aránya/száma	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
16. Bevonja-e a polgármester a szomszéd faluban az önkormányzati döntésekbe a lakosságot? ☐ igen (1) ☐ nem (2)		☐ 888	☐ 999
	17. Tudomása szerint rendelkezik-e a szomszéd falu valamilyen kiadvánnyal? ☐ könyv (1) ☐ ismertető (3) ☐ újság (2) ☐ egyéb, éspedig (4)	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
	18. Tudomása szerint szerepelt-e a szomszéd falu országos, vagy megyei médiában az elmúlt 1 évben? ☐ televízióban (1) ☐ újságban (3) ☐ rádióban (2) ☐ egyéb, éspedig..... (4)	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
	19. Milyennek látja Ön a falu jövőjét? ☐ fejlődni fog (1) ☐ lényegi változás nem fog történni (2) ☐ rosszabb helyzetben lesz, mint most (3)	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
	20. Értékelje egy ötfokozatú skálán a következőket! (1-legrosszabb, 5-legjobb)munkalehetőség (1)önkormányzat működése (2)közlekedés (3)	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
	21. Mi az, amit még a <u>szomszéd falu helyzetével, a szomszéd falu jövőjével</u> kapcsolatban fontosnak tart elmondani:	☐ 888	☐ 999
		Nem tudja	Nem válaszol
22. Melyik évben született Ön: év		☐ 888	☐ 999
		NT	NV
23. Mi az Ön foglalkozása:		☐ 888	☐ 999
		NT	NV

24. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége? ☐ 8 általánosnál kevesebb (1) ☐ 8 általános (2) ☐ szakmunkás (3) ☐ érettségi (4) ☐ technikum (5) ☐ főiskola, egyetem(6) ☐ egyéb, és pedig..... (7)	☐ 888	☐ 999
	Nem tudja	Nem válaszol
25. Mekkora az Ön háztartásának egy havi bevétele? ☐ 50.000 Ft alatt (1) ☐ 50.000-80.000 Ft között (2) ☐ 80.000-110.000 Ft között (3) ☐ 110.000-140.000 Ft között (4) ☐ 140.000-170.000 Ft között (5) ☐ 170.000- 200.000 Ft között (6) ☐ 200.000 Ft felett (7)	☐ 888	☐ 999
	Nem tudja	Nem válaszol

KÖSZÖNJÜK, HOGY VÁLASZADÁSÁVAL HOZZÁJÁRULT MUNKÁNKHOZ!

3. sz. melléklet: Szociálgeográfiai kérdőív, részlet

A Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék 2013-as Borsod-Abaúj-Zemplén megye szociálgeográfiai felmérésének Erdőhorvátiban, Komlósán, Háromhután, Mogyorósán és Regécen felvett kérdőíveinek 50. kérdése:

50. Osztályozza az alábbi településeket a szerint, mennyire szimpatikusak Önnek!

(Egyáltalán nem szimpatikus - 1, nem szimpatikus - 2, szimpatikus - 3, nagyon szimpatikus - 4.)

Miskolc	(1)...(2)...(3)...(4)
Sárospatak	(1)...(2)...(3)...(4)
Sátoraljaújhely	(1)...(2)...(3)...(4)
Erdőhorváti	(1)...(2)...(3)...(4)
Tolcsva	(1)...(2)...(3)...(4)
Mogyoróska	(1)...(2)...(3)...(4)
Regéc	(1)...(2)...(3)...(4)
Háromhuta	(1)...(2)...(3)...(4)
Komlóska	(1)...(2)...(3)...(4)
Fony	(1)...(2)...(3)...(4)
Gönc	(1)...(2)...(3)...(4)
Encs	(1)...(2)...(3)...(4)
Makkoshotyka	(1)...(2)...(3)...(4)
Herceggút	(1)...(2)...(3)...(4)

4. sz. melléklet: A vizsgálatba vont faluhoz fűződő kötődés és nemzetiségi jellemzők

5. sz. melléklet: Interjúvázlat

1. A POLGÁRMESTER SZEMÉLYÉVEL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK²⁵:

- A településre való-e, vagy beköltözött a faluba?
- Mi az eredeti foglalkozása, volt-e korábban kapcsolata az önkormányzatisággal?
- Mióta polgármester? Amennyiben több cikluson keresztül, úgy folyamatosan tölti-e be a tisztséget?
- Milyen indíttatásból jelöltette magát?

2. A LAKOSSÁG ÉS A POLGÁRMESTER KAPCSOLATA, ETNIKAI ÖSSZETÉTEL,

- Mit tapasztal, milyen a polgármester kapcsolata a lakossággal? Megvan-e mindkét fél részéről az együttműködési hajlandóság (pl. a polgármester az önkormányzati döntések előkészítésébe bevonja-e a lakosságot, a lakosok bekapcsolódnak-e a helyi rendezvények előkészítésébe, lebonyolításába stb.)?
- Milyen a település etnikai összetétele? Van-e nemzetiségi jelenlét a faluban? Ha igen, hogyan jellemezné a nemzetiségi lakosokat?
- Vannak-e lakossággal kapcsolatos problémák? Ha igen, milyen jellegűek?

3. GAZDASÁGI TEVÉKENYSÉGRE ÉS FOGLALKOZTATÁSRA VONATKOZÓ ADATOK:

- Mi a lakosság fő megélhetési forrása?
- Kik a települési fő foglalkoztatók? Jellemző-e a falura, hogy a lakosai nem helyben találnak munkaalkalmat, hanem a közeli városban dolgoznak?
- Vannak-e helyi vállalkozók? Milyen tevékenységet folytatnak? Milyen a faluval való kapcsolatuk?

4. A TELEPÜLÉS MARKETINGTEVÉKENYSÉGE:

- Szerepelt-e a falu az elmúlt években nyomtatott és/vagy elektronikus médiában? Ha igen, milyen témában történt a hírközlés?
- Rendelkezik-e a falu saját médiával?
- Vannak-e a településnek testvérvárosi kapcsolatai?
- Együttműködik-e a falu a környező településekkel? Ha igen, milyen formában?

5. PÁLYÁZATI TEVÉKENYSÉG, A TELEPÜLÉS JÖVEDELMI HELYZETE:

- Milyen bevételi forrásai vannak a falunak?
- Milyen témájú projektek, pályázatok valósultak meg a településen?
- Vannak-e ismeretei a településvezetés rövid távú, középtávú, hosszú távú terveiről?
- Van-e ismerete az önkormányzat jövedelmi helyzetére, működési nehézségeire vonatkozóan? Mit tesz a település vezetése a falut érintő gazdasági problémák ellen?

6. CIVIL SZERVEZETEK:

- Működik-e a faluban civil szervezet? Ha igen, hogyan jellemezné azt? Mutassa be a tevékenységét (rendezvények, fellépések, hagyományápolás stb.)!

²⁵ A helyi elittel folytatott interjúk során a polgármesterek személyére vonatkozó kérdések nem szerepeltek. Ellenben a velük (pl. óvodapedagógus, borász szakember, civil szervezet tagja, stb.) folytatott interjúk során a személyükhöz szorosan kapcsolódó kérdések (pl. civil szervezetek, közlekedési kapcsolatok, lakásépítés stb.) minden esetben nagyobb súllyal kerültek megkérdézésre, mint a többi interjúalánynál.

7. INFRASTRUKTURÁLIS ELLÁTOTTSÁG, LAKÁSÉPÍTÉSI ADATOK:

- Milyen a falu vonalas infrastruktúra ellátottsága (közút, víz-, gáz-, csatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya)?
- Milyenek a falu közlekedési kapcsolatai? Hogyan jellemezné a település tömegközlekedési helyzetét?
- Épült-e az utóbbi években új lakás/épület a településen? Milyen számban, milyen beruházási formában, milyen típusú hasznosításra? Hogyan jellemezné az újonnan épült lakásokat/épületeket?

8. INTÉZMÉNYI ELLÁTOTTSÁG:

- Hogyan jellemezné a település intézményi ellátottságát?
- Egyedül működtetik az intézményeket vagy társulások formában? Ha egyedül/ha társulások formában, mi annak az oka?

9. A TERMÉSZETI KÖRNYEZET SAJÁTOSSÁGAI:

- Rendelkezik e falu természeti, vagy épített örökséggel? Ha igen, a benne rejlő lehetőségeket kiaknázza-e? Milyen formában?
- Fordít-e gondot a település vezetése a falu természeti környezetének megóvására? Miben nyilvánul ez meg?
- A településnek földrajzi elhelyezkedéséből származik-e bármilyen előnye, hátránya (határmenti helyzet, nagyváros közelsége, Balaton közeli fekvés, stb.)?
- Hol helyezi el a falut fejlettség szempontjából a környező települések között (a falu fejlettebb-e, mint a környező települések)? Mire alapozza megállapítását?

10. A VIZSGÁLATBA VONT APRÓFALU HELYI ELITJÉNEK JÖVŐKÉPE ÉS SIKERFOGALMA:

- Ha minden feltétel adott lenne, mit tenne a település sikeréért?
- Milyennek látja a falu jövőjét (fejlődés, stagnálás, vagy hanyatlás prognosztizálható)?
- Milyen tényezőknek köszönhető egy falu fejlődése? Hogyan adná meg a sikeres aprófalú fogalmát?

6. sz. melléklet: A fotódokumentáció tartalomelemzésének eredményei

Jelmagyarázat	
Településkép	
1	útbaigazító tábla
2	információs tábla, térkép
3	projekt tábla
4	lakópark
5	értékes ingatlan
6	felújított parasztház
7	rendezett közpark, játszótér
8	szobor
9	kamerás megfigyelőrendszer
Intézmény	
10	körjegyzőség
11	könyvtár, teleház, művelődési ház
12	kiállítás, faluház
13	idősek otthona, klubja
14	orvosi, fogorvosi rendelő
15	gyógyszertár
16	takarékszövetkezet
17	posta
Szolgáltatás	
18	szórakozási lehetőség
19	presszó, vendéglő
20	speciális üzlet(régiség, turi, zöldség-gyümölcs, kerámia, vagyonvédelem)
21	óriásplakát
22	autómosó
23	benzinkút
24	ingatlanközvetítő
25	szolárium, fodrászat, manikűr, masszázs
26	gyerekfelügyelet
Gazdaság	
27	nagyobb gyár, üzem
28	kisebb üzem (sertéstelep, ács, szeszfőzde, tűzép)
29	szelktív hulladékgyűjtőkonténer
Közlekedés	
30	vasútállomás
31	sűrű buszmenetrend
32	biciklút
33	közlekedési jelzőlámpa
Idegenforgalom	
34	világörökség
35	épített örökség
36	nemzeti park
37	panoráma, kilátó
38	vízközelség
39	présház, pincészet, borkimérés
40	szálloda
41	tábor,turistaház, diákszálló, kemping
42	szoba kiadó
43	tourinform
Közösség	
44	rendezvény plakát, hirdetés
45	együttműködés plakát
46	nemzetiség

18. ábra. A terepen készített fényképeken fellelhető objektumok, köztük a sikerességi tényezők néhány manifestációja
(Forrás: saját szerkesztés)

7. sz. melléklet: Sikereségi tényezők

	Szakirodalmi sikerességi tényezők	S	Aprófalvak statisztikája	S	Összes falu statisztikája	S	Lakossági vélemények	S	Környező települések statisztikája	S	Interjúk	S	Fotódokumentáció	S	Épületállomány felmérés	S
Alsómocsolád	körjegyzőségi központ, ipari funkció	+											rendezett településkép			
Apátistvánfalva	határmenti, szlovén, körjegyzőségi központ	+	szlovén			szolgáltatások helyben, szlovén (hagyomány- ápolás)										
Csonkahegyhát	körjegyzőségi központ	+	civil, körjegyzőségi központ (alapfokú intézmény ellátottság, csatorna), magas járatszám	+							konfliktusmentesség, több ciklust kitöltő polgármester	+	ellátottság, szolgálta- tások			
Dörgicse	dezurbán, épített örökség, bortermelés	+	épített örökség, csatorna	+	épített örökség, csatorna	+			környező települések összfejlettsége magas	+			rendezett település- kép, szolgáltatások, turizmus	+	épületállomány állagmegóvás	
Dozmat	szuburbán, határmenti	+	szuburbán (lakópark), jó közlekedési helyzet	+	szuburbán (lakópark), jó közlekedési helyzet	+			környező települések összfejlettsége magas	+	szuburbán, konfliktusmentesség	+			építkezések	
Dunaszent- miklós	határmenti, német	+	határmenti (vándorlási nyereség), német, vendégéjszaka, gáz, csatorna, nincs segélyezett, jó közlekedési helyzet	+	határmenti (vándorlási nyereség), német, vendégéjszaka, gáz, csatorna, nincs segélyezett, jó közlekedési helyzet	+	közösség, természet, német (hagyomány- ápolás), polgármesterrel aktív kapcsolat	+	környező települések összfejlettsége magas	+	több ciklust kitöltő polgármester	+	rendezett település- kép, szelektív hulladékgyűjtés	+	épületállomány állagmegóvás, építkezések	+
Fertőhomok	határmenti, horvát, jó közlekedési helyzet	+	határmenti (vándorlási nyereség), horvát, gáz, csatorna, nincs segélyezett	+	határmenti (vándorlási nyereség), horvát, gáz, csatorna, nincs segélyezett	+	közösség, természet, horvát (hagyomány- ápolás), polgármes- terrel aktív kapcsolat	+	környező települések összfejlettsége magas	+	konfliktusmentesség, több ciklust kitöltő polgármester, pályázatok, rendezvények	+	rendezett település- kép, ellátottság, szolgáltatások, szelektív hulladék- gyűjtés, turizmus	+	épületállomány állagmegóvás	+
Fony	épített örökség, körjegyzőségi központ	+											ellátottság			
Gosztola	dezurbán, kis településméret, magas SZJA	+	kis méret (betelepülés), civil, iskolázottság, vendégéjszaka, magas SZJA, nincs segélyezett	+	kis méret (betelepülés), civil, iskolázottság, vendégéjszaka, magas SZJA, nincs segélyezett	+					konfliktusmentesség, több ciklust kitöltő polgármester	+	szelektív hulladék- gyűjtés		épületállomány állagmegóvás	+
Hegymagas	erős közösség, bortermelés	+	kulturális rendezvény, csatorna	+	kulturális rendezvény, csatorna	+	közösség, természet	+	környező települések összfejlettsége magas	+	konfliktusmentesség, pályázatok, rendezvények	+	turizmus		épületállomány állagmegóvás	
Klárafalva	alföldi kicsi, jó közlekedési helyzet	+	jó közlekedési helyzet (magas járatszám)													
Romonya	szuburbán, körjegyzőségi központ	+	szuburbán (lakópark), körjegyzőségi központ, magas járatszám								szuburbán, több ciklust kitöltő polgármester				építkezések	
Szántód	kivált település, Balaton, vendégéjszaka	+	Balaton (vándorlási nyereség), iskolázottság, vendégéjszaka, alapfokú intézmények, gáz, csatorna, internet, alacsony számú segélyezett, alacsony számú álláskereső, autópálya közelség	+	Balaton (vándorlási nyereség), iskolázottság, vendégéjszaka, alapfokú intézmények, gáz, csatorna, internet, alacsony számú segélyezett, alacsony számú álláskereső, autópálya közelség	+	ellátottság, természet, turizmus	+	környező települések összfejlettsége magas	+	több ciklust kitöltő polgármester, turizmus	+	rendezett település- kép, szolgáltatások, szelektív hulladék- gyűjtés, turizmus	+	épületállomány állagmegóvás	+
Tivadar	Tisza, vendégéjszaka	+	Tisza, vendégéjszaka	+		turizmus	+				rendezvények, turizmus	+	rendezett település- kép			
Velemér	határmenti, épített örökség	+	épített örökség, alacsony számú segélyezett, alacsony számú álláskereső													
Villánykövesd	német, épített örökség, bortermelés	+	épített örökség	+		német (hagyomány- ápolás)							turizmus			

11. táblázat. A kvantitatív és kvalitatív módszerek alapján lehatárolt sikereségi tényezők köre
(Forrás: saját szerkesztés)

8. sz. melléklet: Fényképgyűjtemény²⁶

1. kép. Néhány intézmény megnevezése a körjegyzőségi központ Alsómocsolád utcarészletének útbaigazító tábláján

2. kép. Szlovén felirat a határ menti, körjegyzőségi központ Apátistvánfalván

²⁶ A fényképeket készítette: Dr. Bajmócy Péter, egyetemi docens

3. kép. Csonkahegyhát - körjegyzőségi központ, több alapfokú intézménnyel

4. kép. Épülő lakópark a határmenti, szuburbán Dozmaton

5. kép. XIII. századi romtemplom a bortermelő Dörgicsén

6. kép. Dunaszentmiklós II. világháborús német nemzetiségű áldozatainak emléktáblája

7. kép. A Fertő-Hanság Nemzeti Park világörökségi helyszínének, a horvát nemzetiségű Fertőhomoknak a helységnévtáblája

8. kép. Az egyik legkevésbé sikeres aprófalu, Fony körjegyzőségi központjának székhelye

9. kép. A legkisebb lakosságszámú vizsgálatba vont település - Gosztola - magas vendéégéjszaka számot generáló hotele

10. kép. A bortermelő Hegymagas szőlői. A falu közösségi összefogása a település sikerességéhez nagyban hozzájárul

Érvényes: 2010. február

PISTA VOLÁN Zrt.

AUTÓBUSZJÁRATOK INDULNAK (2)

Klárafalva, aut.vt. megállóhelyről	M I K O R			
H O V Á	5.48	X 4.52	4.53	X 5.28
Budapest, Népliget	4.23	X 6.13	6.37	X 6.51
Deák, Szanatórium	5.53	X 7.08	7.23	X 7.53
	7.07	9.37	9.53	10.22
	8.53	X12.23	12.53	X13.23
	11.53	14.53	15.23	X15.52
	14.23	16.42	16.53	X17.23
	16.23	18.42	18.53	X19.23
	18.23	20.03	22.58	
	20.53			
Kecskemét, aut.áll.	5.48	X 4.52	4.53	X 5.28
Kistelek, aut.vt.	4.23	X 6.13	6.37	X 6.51
Szeged, aut. áll.	5.53	X 7.08	7.23	X 7.53
	7.07	9.37	9.53	10.22
	8.53	X12.23	12.53	X13.23
	11.53	14.53	15.23	X15.52
	14.23	16.42	16.53	X17.23
	16.23	18.42	18.53	X19.23
	18.23	20.03	22.58	
	20.53			
Szeged, Indóház tér	5.37	X 7.53	9.37	11.23
				13.37
				17.36

JELMAGYARÁZAT

X = munkaszüneti napok kivételével naponta

■ = tanév tartama alatt munkanapokon

■ = tanév tartama alatt naponta

■ = a hetek első tanítási napját megelőző napon

■ = a hetek utolsó tanítási napján és a hetek első tanítási napját megelőző napon

● = munkanap

+ = munkaszüneti nap

11. kép. A Szeged közeli Klárafalva meglehetősen magas tömegközlekedési viszonylatszámot mutató buszmenetrendje

12. kép. A szuburbán Romonya újonnan épített lakóparkjának telekfelosztását mutató információs táblája

13. kép. A jó ellátottsággal rendelkező Szántód a Balaton partján nem csak a hazai utazóközönset célozza meg

14. kép. A Tisza-parti Tivadar tipikus part menti utcárészlete Beregben

15. kép. A határ menti Velemér Árpád kori temploma

16. kép. A német nemzetiségű Villánykövesd pincesor

9. sz. melléklet: Az aprófalvak egységnormált fejlettségi értékei

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társas- dalom	Társas- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Abaújalpár	86	155,98	15,77	36,81	102,64	123,13	162,95	36,98	597,45	1022	2882
Abaújlak	127	237,50	57,18	59,81	18,56	222,20	139,91	120,00	795,35	526	2135
Abaújszolnok	198	273,12	21,90	26,00	24,80	90,87	135,43	0,00	546,11	1062	2924
Abaújtúr	234	182,17	49,83	56,10	212,79	133,79	147,58	46,85	773,01	603	2291
Abod	232	168,83	51,16	80,53	83,06	179,10	160,75	31,13	674,03	892	2734
Acsalag	494	198,44	39,30	39,77	135,44	250,02	180,03	14,88	818,11	438	1952
Adorjánháza	433	196,04	26,76	31,48	147,45	183,08	117,05	18,05	688,43	863	2693
Adorjás	211	241,57	14,55	19,52	80,43	126,76	144,48	21,62	629,40	987	2841
Ág	198	220,07	2,63	13,44	103,40	95,55	159,50	12,38	593,53	1028	2888
Aka	262	216,86	35,64	46,34	161,71	236,82	163,95	9,35	824,33	418	1900
Alibánfa	456	224,32	58,47	57,60	159,18	229,55	223,37	11,79	906,68	206	1175
Almamellék	464	208,60	47,84	64,15	183,08	143,20	159,95	77,83	820,50	430	1929
Almásháza	71	260,35	40,78	72,34	72,22	217,14	161,72	138,43	890,63	241	1295
Almáskelestúr	90	191,56	12,71	43,54	93,78	140,54	172,96	0,00	611,55	1006	2866
Alsóbogát	288	205,67	42,03	55,35	125,74	182,58	166,62	37,02	759,66	645	2372
Alsódobsza	329	189,92	47,54	69,35	207,67	211,25	176,37	14,90	847,65	350	1704
Alsógagy	114	208,56	71,13	89,65	37,49	171,86	156,04	10,00	655,09	941	2794
Alsómocsolád	360	215,19	50,11	76,21	162,44	206,63	133,62	77,36	845,34	359	1727
Alsórajk	372	185,80	28,72	36,29	126,05	245,29	187,69	10,32	783,87	577	2237
Alsóregmec	215	194,08	68,64	102,67	239,06	214,91	145,01	38,37	900,06	217	1225
Alsószenterzsébet	78	171,52	46,35	30,17	109,11	290,40	162,12	38,55	818,04	439	1953
Alsószőlők	392	202,64	108,43	108,50	168,25	210,19	168,91	39,47	897,89	223	1246
Alsószuha	478	211,56	49,42	58,41	85,31	211,44	169,89	16,64	744,27	701	2465
Alsótelekes	171	210,92	15,47	37,35	127,92	152,77	132,49	24,33	663,90	913	2763
Alsótold	256	199,72	64,57	87,66	144,89	247,90	189,38	50,86	897,33	224	1248
Andrádfa	302	212,62	37,13	56,32	76,03	197,87	173,49	27,93	725,05	761	2556
Apácatorna	190	194,91	27,72	29,25	104,72	211,51	152,08	27,88	718,81	778	2578
Apátistvánfalva	392	208,67	156,02	158,31	157,44	237,56	167,90	30,18	957,78	121	766
Apátvarasd	137	216,26	14,09	17,62	82,63	156,76	188,22	49,57	707,52	813	2625
Aranyosgyárd	385	235,55	31,51	71,88	151,34	189,58	186,86	6,37	801,21	499	2082
Arka	119	208,50	45,89	98,12	119,32	256,21	137,78	140,60	908,30	205	1164
Árpás	263	188,93	61,93	73,59	228,66	241,14	187,86	19,32	927,83	163	983
Aszfó	437	267,95	97,45	121,99	230,47	257,29	219,61	119,44	1192,21	11	78
Áta	217	205,15	59,60	79,22	161,25	201,26	162,23	0,00	789,50	549	2188
Babarczölös	143	205,49	48,34	61,49	133,82	135,86	168,42	8,74	700,67	831	2649
Babosdöbréte	520	249,35	38,62	64,28	198,24	241,48	203,31	8,94	939,93	146	887
Bácsszentgyörgy	182	178,41	26,21	36,70	134,03	202,65	84,55	10,79	636,64	979	2833
Bácsszőlős	365	188,64	32,65	34,67	107,58	184,89	129,01	16,72	659,49	927	2779
Baglad	61	156,71	32,05	24,94	172,22	285,41	172,90	51,75	871,04	288	1486
Bakháza	204	185,80	26,31	24,54	144,78	173,16	142,04	12,01	684,09	872	2705
Bakóca	326	180,92	50,74	37,69	71,16	123,54	165,63	17,45	609,44	1010	2870
Bakonybánk	485	201,13	40,41	41,27	138,97	218,54	176,00	20,11	795,16	527	2137
Bakonygyirót	162	178,19	56,46	71,57	153,16	227,61	171,46	10,00	796,88	516	2118
Bakonykoppány	210	173,66	83,20	107,48	149,43	231,23	158,03	39,96	835,51	388	1814
Bakonykúti	132	258,57	149,02	146,55	172,60	295,77	175,78	28,57	1080,31	30	210
Bakonyoszló	489	201,16	36,56	64,21	185,16	198,92	163,84	49,43	835,07	389	1822
Bakonypéterd	285	220,30	43,43	56,32	121,09	240,58	183,36	8,60	817,37	441	1959
Bakonypölöske	401	200,12	40,27	65,45	136,05	199,99	173,16	34,79	784,37	572	2230
Bakonyvár	78	146,02	53,55	56,35	156,88	196,26	154,08	46,17	752,97	669	2412
Bakonyzentiván	230	184,24	49,32	75,03	161,37	181,32	144,09	31,73	752,06	675	2418
Bakonyzúcs	339	193,83	66,99	75,12	136,74	202,89	152,11	45,46	798,01	513	2110
Baktúttós	349	208,53	37,11	46,10	142,18	191,76	188,47	22,15	790,20	543	2177
Balajt	491	254,14	16,44	14,27	47,93	73,78	179,30	9,98	581,57	1040	2901
Balatoncsicsó	231	283,72	93,99	162,47	123,68	269,24	163,73	108,68	1043,05	52	326
Balatonhenye	124	171,41	44,89	49,98	81,04	200,25	160,72	77,84	736,14	729	2509
Balatonmagyaród	498	188,97	47,73	59,39	221,98	247,52	174,62	61,76	942,58	143	860
Balatonrendes	149	231,50	121,53	162,59	284,87	262,98	192,33	217,41	1310,62	5	25
Balatonszepesd	438	247,36	101,69	128,34	320,25	263,10	177,31	288,50	1398,21	3	14
Balatonszőlős	633	296,91	58,63	89,86	162,09	242,32	217,76	84,09	1061,81	39	264
Balatonudvari	378	247,82	102,44	134,38	291,07	262,09	211,04	320,34	1434,80	2	8
Bánfa	198	217,33	25,70	28,56	58,28	111,34	180,37	0,00	593,02	1030	2890
Baranyahidvég	209	196,39	30,74	39,19	57,84	130,58	159,45	11,73	586,72	1036	2897
Baranyajenő	486	218,10	28,43	31,14	137,19	152,18	189,49	17,52	742,90	703	2468
Baranyaszentgyörgy	148	145,20	21,72	39,06	126,41	180,97	173,12	21,57	668,99	899	2746
Barlahida	176	191,44	60,60	76,74	176,14	249,03	178,35	34,45	890,02	245	1304
Barnag	146	243,83	73,41	120,83	184,05	216,31	181,59	36,81	936,00	153	919

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- faluk	H. Fal- vak
Basal	210	235,66	29,75	36,02	128,76	174,39	186,95	23,34	778,85	591	2267
Baskó	199	178,88	40,38	97,30	80,05	223,36	106,67	86,12	715,46	790	2595
Bátaapáti	429	226,07	43,97	55,62	178,17	223,54	185,75	75,80	933,30	155	944
Bátor	396	197,19	84,55	86,70	206,83	216,19	175,99	27,75	908,49	204	1161
Batyk	415	207,36	35,52	46,89	190,65	206,80	196,29	10,93	847,55	352	1709
Bazsi	427	177,48	46,78	55,74	174,89	189,00	163,85	36,13	788,13	553	2197
Béb	264	251,84	71,33	115,83	182,11	220,16	169,89	24,06	919,40	182	1063
Becskeháza	45	158,49	22,44	20,12	94,31	203,78	93,62	0,00	572,64	1043	2905
Bedegkér	481	192,42	38,20	39,35	178,10	141,99	140,64	5,10	696,44	845	2668
Bedő	273	162,67	154,89	138,76	153,50	235,77	141,12	26,93	874,88	281	1464
Bejczygyertyános	475	187,43	54,24	57,21	152,48	238,43	177,71	37,42	847,71	349	1702
Békás	219	204,67	36,14	37,45	239,09	229,33	164,69	14,79	888,70	249	1317
Bélavár	400	171,70	35,04	38,07	207,81	203,92	113,45	16,13	748,04	691	2440
Belecska	412	232,79	49,40	41,74	105,66	220,02	140,82	0,00	748,68	688	2437
Belsősárd	104	189,87	36,08	54,17	251,28	244,59	185,43	7,57	914,82	193	1110
Belvárdgyula	453	221,71	50,56	54,02	158,32	205,31	160,46	16,23	812,60	461	1999
Benk	454	202,02	36,86	48,49	147,45	197,05	137,73	20,80	741,90	708	2476
Bér	381	176,61	93,84	119,31	146,06	191,38	134,33	19,62	761,86	636	2358
Beret	283	256,26	26,11	26,20	115,87	85,64	164,39	18,66	666,93	904	2752
Besence	132	206,26	47,12	53,21	61,70	101,93	166,18	8,77	591,95	1032	2892
Bezdek	271	189,62	62,26	74,65	108,96	206,80	164,26	18,09	749,99	683	2431
Bezeréd	172	152,10	49,89	79,11	185,74	202,64	170,89	25,02	786,28	566	2218
Bezi	537	269,62	49,63	83,96	140,83	247,01	186,94	9,74	903,76	211	1197
Bihardancsháza	195	186,83	23,84	24,85	133,49	189,31	132,35	25,14	690,96	859	2686
Bikács	452	203,58	32,07	43,66	120,11	189,24	153,80	62,77	761,57	637	2360
Birján	561	307,84	48,00	100,13	139,11	215,43	189,00	4,37	903,75	212	1198
Bisse	252	216,05	34,06	56,88	96,66	176,49	197,83	22,85	743,94	702	2466
Bocska	373	225,75	23,43	38,72	85,74	186,75	183,93	16,49	722,08	770	2568
Boda	441	243,09	51,38	75,04	168,20	199,53	198,14	44,45	904,79	209	1190
Bodmér	249	231,17	68,07	94,40	191,71	235,48	195,71	10,00	932,14	157	951
Bodolyabér	258	166,68	21,33	33,86	135,21	180,19	179,59	34,10	717,11	783	2584
Bodonhely	309	200,81	61,15	73,66	180,70	263,22	190,37	16,89	913,14	195	1122
Bodorfa	116	163,34	9,70	22,36	83,26	183,46	162,50	15,72	617,99	999	2858
Bodrog	441	204,47	71,52	77,96	120,94	216,56	175,62	32,74	821,86	427	1915
Bódvalenke	210	261,95	22,81	10,72	91,05	87,62	88,69	0,00	552,12	1058	2920
Bódvarákó	109	156,81	36,02	35,89	57,31	179,04	121,58	50,00	600,76	1020	2880
Bogádmindszent	453	223,39	51,87	55,19	156,13	175,13	162,22	17,06	785,80	569	2221
Bogdása	314	191,93	46,16	48,82	158,62	175,59	174,80	33,04	780,14	585	2258
Bókaháza	316	203,92	34,13	42,76	161,60	180,56	173,07	41,60	794,87	528	2139
Bokor	137	185,68	72,26	101,58	118,38	216,79	150,03	19,05	762,19	635	2357
Boldogasszonyfa	458	193,62	47,73	66,54	137,27	143,18	163,60	75,84	761,24	640	2363
Bolhás	458	192,52	35,73	37,24	158,25	156,53	166,14	21,41	730,58	744	2532
Boncodfőde	343	380,44	62,08	96,31	156,14	260,86	211,43	37,60	1108,54	24	164
Bonnya	282	185,30	47,99	64,69	104,01	167,50	144,22	66,43	715,46	791	2596
Bonyhádvarasd	464	196,91	35,49	60,56	190,36	234,50	197,06	29,39	883,72	263	1370
Borgáta	161	192,49	37,72	49,00	182,54	248,44	169,12	210,00	1040,32	55	338
Borjád	452	208,62	99,64	107,52	187,27	237,24	173,63	44,81	951,20	131	804
Borsodgeszt	286	181,45	38,34	63,36	236,44	215,14	157,97	18,57	847,91	347	1700
Borszörcsök	414	200,63	12,97	26,47	105,38	182,79	169,02	23,91	694,71	853	2676
Bosta	156	215,50	32,20	46,47	126,38	137,50	178,82	4,75	695,15	850	2673
Botykapeterd	364	202,97	26,23	41,93	121,37	153,76	209,64	59,97	773,95	599	2285
Bozsok	365	194,86	101,22	116,65	182,21	257,97	205,13	98,98	1040,37	54	335
Bozzai	333	237,60	33,53	47,55	149,81	228,24	195,57	21,60	866,36	303	1529
Bózsva	199	183,65	69,05	82,44	175,28	215,00	133,43	153,21	929,64	161	970
Bőde	312	219,59	32,04	41,18	110,05	226,89	196,20	31,27	816,03	448	1971
Bődeháza	60	152,01	56,75	85,36	151,78	253,28	166,13	30,45	810,40	467	2016
Bögöt	397	229,92	35,66	53,00	166,72	243,34	190,27	17,03	882,95	265	1376
Bögöte	318	198,24	47,41	61,78	236,36	244,86	147,56	65,89	940,33	145	885
Börzönce	57	177,38	15,63	27,64	140,41	239,24	163,05	2,84	738,56	717	2494
Bucsuta	225	182,11	26,49	43,37	114,83	169,61	149,14	44,54	686,73	867	2699
Bugapusztaháza	303	189,26	19,41	32,98	89,25	230,58	174,80	44,27	747,56	694	2447
Bükkmogyorósd	149	149,80	25,72	35,27	236,11	187,45	153,46	0,00	752,54	673	2416
Bükkszentmárton	332	194,44	57,80	60,02	143,21	160,32	203,16	33,07	791,99	540	2163
Bürös	96	192,10	41,37	41,86	57,14	151,10	166,63	0,00	608,34	1011	2871
Büssü	411	200,09	30,98	30,65	82,61	169,30	146,64	21,93	651,55	946	2799
Büttös	215	158,46	33,38	43,37	86,39	164,87	123,66	22,80	589,56	1035	2896
Cák	287	255,94	123,64	146,99	157,31	257,73	207,40	74,98	1076,99	31	215
Cákóháza	58	182,26	51,18	54,58	114,82	262,14	168,63	0,00	779,04	590	2266
Chernelházaadománya	225	215,53	37,18	54,73	238,65	222,53	172,62	25,39	911,90	199	1130
Csabasabadi	380	193,39	74,90	105,34	135,03	200,00	181,22	44,72	829,26	407	1872
Csáfordjánosfa	212	146,80	40,31	50,09	156,94	245,68	98,49	21,56	709,78	807	2616

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- faluk	H. Fal- vak
Csákány	300	201,72	43,93	49,99	152,00	141,55	132,00	0,00	671,20	895	2742
Csanádalberti	485	205,93	46,54	48,24	147,26	198,94	137,90	24,90	761,47	638	2361
Csánig	380	196,74	57,50	67,46	153,56	240,75	151,14	16,81	816,49	444	1965
Csapi	169	225,96	77,94	82,94	154,06	222,64	162,89	30,00	873,48	285	1473
Csarnóta	147	206,09	28,98	49,45	117,59	179,85	207,73	43,35	783,58	578	2239
Császló	380	212,01	22,04	27,83	105,76	207,26	109,46	22,90	679,43	881	2716
Csataszög	355	239,00	34,56	44,46	204,36	204,00	168,39	6,90	857,21	320	1619
Csatka	280	179,18	47,51	62,56	155,07	217,63	150,39	28,75	778,52	594	2271
Csebény	104	201,23	43,59	43,82	59,60	87,13	141,69	36,92	570,16	1044	2906
Csehbánya	281	231,28	30,28	98,51	136,85	213,50	180,86	28,11	820,89	429	1923
Csehi	276	189,67	44,43	42,34	179,35	197,19	169,57	12,24	792,44	535	2157
Csehimindszent	381	182,94	73,76	67,84	236,24	213,43	172,73	57,20	936,29	152	914
Csém	466	227,04	16,99	30,53	160,29	230,46	209,43	33,16	877,38	276	1434
Csempezkopács	329	247,81	59,06	74,31	205,14	251,38	190,72	68,34	1022,45	68	414
Csernyete	541	312,87	4,04	0,00	56,64	46,35	126,33	0,00	546,23	1061	2923
Csép	387	218,43	23,84	30,76	138,98	208,14	189,05	16,33	794,77	529	2140
Csér	40	149,17	41,67	56,01	103,98	246,41	87,40	0,00	628,63	988	2842
Cserdi	426	266,48	25,90	28,63	86,63	124,23	197,37	20,54	721,15	773	2572
Cserénfa	234	181,27	56,30	66,79	112,34	201,25	184,30	35,05	770,52	610	2304
Cserépváralfa	455	172,56	34,90	46,43	214,41	232,63	145,62	59,94	860,07	315	1585
Cserháthaláp	399	207,49	48,82	63,68	171,67	212,35	161,83	28,29	830,45	403	1860
Cserhátszentiván	156	180,46	73,82	104,62	185,41	223,06	178,72	37,73	879,20	270	1413
Cserkút	564	314,90	96,83	112,28	171,01	232,89	210,46	43,04	1069,13	35	244
Csertalajos	36	133,23	11,14	31,30	110,66	159,00	159,29	16,43	589,75	1034	2895
Csertő	437	211,48	46,21	53,90	190,62	192,19	184,90	41,05	866,45	302	1528
Csesztve	337	205,53	38,55	62,90	226,69	219,95	160,07	34,37	885,15	259	1350
Csibrák	347	175,96	27,44	37,91	100,20	156,25	161,21	32,04	653,10	943	2796
Csikvánd	498	192,88	38,06	45,21	200,76	220,39	189,87	9,84	851,80	334	1665
Csipkerek	367	167,19	41,99	59,97	213,22	222,13	176,82	17,07	838,43	380	1785
Csitár	443	197,25	46,12	54,95	207,90	203,01	173,66	42,13	870,07	292	1500
Csoma	475	213,24	75,18	77,68	115,64	194,36	169,51	20,32	788,25	552	2195
Csombárd	290	189,19	52,43	60,85	119,91	205,91	193,53	35,35	796,34	520	2125
Csonkahegyhát	365	243,77	86,13	99,95	218,60	253,25	201,06	24,97	1027,78	64	386
Csonkamindszent	180	249,09	19,73	30,56	114,04	185,80	201,85	13,62	784,13	574	2232
Csőde	85	212,13	61,12	83,50	162,32	205,53	154,99	242,80	1038,90	57	345
Csőmend	332	196,70	28,09	31,09	137,78	184,04	188,90	7,38	742,90	704	2469
Csőnge	428	199,48	27,39	32,89	191,48	227,97	166,62	29,34	842,29	366	1751
Csőmyeföld	455	204,45	39,54	54,87	186,10	168,57	159,14	31,38	789,17	550	2190
Csurgónagymarton	173	184,90	60,84	67,74	105,88	164,91	157,90	44,70	719,14	777	2577
Cún	260	216,74	15,46	23,59	47,88	115,08	145,94	25,66	566,77	1047	2909
Dabrony	430	209,55	51,66	57,78	187,19	237,07	149,18	32,37	867,01	300	1526
Damak	264	201,96	24,57	46,60	101,33	194,57	185,58	18,57	726,57	757	2549
Dámóc	429	218,07	31,00	25,86	119,05	128,77	81,33	5,71	583,93	1039	2900
Daraboshegy	103	197,23	19,52	32,83	113,63	232,87	191,84	84,41	839,51	373	1772
Darnó	174	280,68	20,51	17,32	140,51	137,15	127,83	20,00	726,68	756	2548
Debercsény	84	152,77	19,90	25,64	280,54	212,50	145,94	33,86	845,51	357	1723
Debréte	19	81,25	19,18	71,93	58,63	145,57	110,47	100,00	515,10	1070	2933
Dénesfa	434	206,92	26,10	44,95	131,14	224,36	144,73	56,94	790,19	544	2178
Detek	306	194,87	25,42	36,36	135,98	137,93	167,56	18,01	679,77	880	2715
Dinnyeberki	96	157,18	69,66	78,52	92,28	181,97	184,19	35,53	720,81	774	2573
Diósberény	369	185,08	54,52	75,09	137,48	204,81	153,51	20,56	755,96	664	2403
Dobri	202	169,35	49,61	52,18	196,76	194,74	155,99	30,96	797,41	515	2115
Dobronhegy	145	193,19	53,21	76,50	172,96	252,17	219,27	133,61	1024,41	65	401
Dozmat	228	306,81	69,82	112,35	202,12	239,75	225,85	11,82	1056,16	42	282
Döbörhegy	161	160,37	42,92	55,62	200,86	235,14	168,39	18,24	825,92	413	1888
Döbröce	73	176,27	38,40	37,04	130,51	216,05	176,40	40,03	777,66	596	2274
Döbrönte	267	220,68	50,20	99,42	176,06	255,43	171,58	171,32	1045,27	50	317
Dörgicse	317	241,26	76,54	105,78	218,24	235,98	170,26	112,45	1054,72	44	288
Döröske	92	146,86	43,60	90,38	154,73	233,40	193,10	39,15	810,84	465	2010
Dótk	25	219,67	84,65	165,38	168,05	217,09	187,75	0,00	877,21	278	1437
Dövény	308	206,47	31,36	45,25	120,56	164,61	158,73	7,96	689,69	862	2690
Drágszél	381	189,84	48,16	46,89	168,15	225,36	141,89	6,43	779,84	587	2261
Drávacsehi	244	212,57	13,64	14,54	110,51	133,94	166,70	20,00	657,37	936	2789
Drávacsepely	225	189,10	22,29	27,15	143,55	207,33	167,86	34,13	764,26	630	2340
Drávagárdony	153	204,14	33,42	33,80	152,30	147,96	144,15	41,84	723,81	766	2563
Drávaiványi	221	195,49	28,08	16,43	118,08	136,87	165,91	45,59	690,02	861	2688
Drávakeresztúr	121	157,17	113,73	65,92	157,23	98,94	146,92	30,26	704,25	820	2636
Drávapalkonya	292	213,62	19,99	14,22	116,80	96,82	167,68	26,79	641,70	965	2818
Dráwapiski	127	259,80	8,48	5,18	83,56	164,18	151,79	19,30	687,12	866	2698
Drávaszerdahely	211	205,19	57,69	57,10	154,36	232,36	191,59	53,96	895,16	231	1266
Drávasztára	458	192,00	117,46	99,46	137,43	182,26	168,35	44,25	841,74	368	1755

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Drávatamási	411	229,93	23,28	48,70	148,40	204,99	141,48	17,03	765,11	627	2335
Dubicsány	320	215,86	47,82	62,46	166,86	196,87	169,45	28,25	825,10	416	1896
Duka	280	181,32	37,30	48,24	192,44	214,02	155,35	34,53	814,96	452	1976
Dunaremete	255	236,90	73,93	87,98	168,10	258,17	185,92	28,84	951,86	130	799
Dunaszentmiklós	444	248,50	119,66	158,41	213,68	255,11	203,87	116,07	1156,89	15	99
Dúzs	276	198,66	26,62	28,87	99,29	192,13	153,25	13,69	683,65	873	2706
Ebergőc	151	251,68	45,75	55,58	259,11	230,87	138,30	26,23	951,94	129	797
Ecseny	241	143,94	49,94	76,35	112,30	199,37	153,00	10,17	668,72	900	2747
Edde	212	178,70	38,80	42,61	155,21	159,97	163,73	11,56	707,97	812	2624
Edve	129	165,91	44,73	60,34	191,61	295,26	160,34	29,00	886,86	254	1335
Egeralja	242	197,51	35,78	41,02	170,33	208,70	142,84	52,82	807,98	475	2031
Egeraracsa	354	198,81	13,72	25,20	103,39	175,85	178,82	12,22	682,82	876	2710
Égerszög	63	131,14	11,55	30,82	178,05	238,68	129,14	230,00	918,56	184	1071
Egervölgy	378	188,23	39,39	54,63	199,05	222,67	180,37	35,19	864,90	306	1539
Egyházasharaszti	321	212,10	38,67	36,75	139,14	236,25	164,95	15,27	806,38	480	2041
Egyházashetye	350	163,28	70,86	74,94	224,20	223,64	171,67	23,54	877,19	279	1438
Ellend	237	219,18	56,87	62,32	132,99	211,69	195,40	7,81	823,96	421	1903
Endrőc	406	203,64	24,48	26,66	73,32	160,95	142,64	6,04	611,07	1008	2868
Eplény	556	255,23	72,12	81,64	185,83	246,51	228,57	42,93	1031,20	62	371
Erdősmárok	96	182,39	43,67	47,96	80,48	171,61	167,37	31,32	676,84	883	2722
Erdősmecske	422	200,76	43,47	56,66	123,32	203,33	182,93	27,59	781,41	582	2250
Erzsébet	316	202,06	49,70	62,96	163,27	239,67	202,03	20,58	877,30	277	1435
Esztergályhorvát	476	205,14	41,38	61,69	116,36	194,27	175,18	52,16	784,49	571	2229
Fáj	388	316,23	12,13	7,64	35,58	6,30	144,09	6,32	520,64	1067	2930
Fancsal	356	196,93	47,48	79,41	146,19	219,12	188,91	23,77	822,40	425	1913
Farkasgyepű	371	213,17	118,63	106,09	192,69	248,37	188,66	48,87	1010,39	76	465
Fazekasboda	228	211,71	42,77	55,74	118,41	207,65	195,29	10,75	786,58	561	2212
Fedémes	341	171,01	46,92	48,64	142,14	204,88	171,36	32,84	769,14	616	2313
Fehértó	501	215,39	44,11	55,30	138,52	251,53	189,08	24,97	863,59	308	1555
Feked	213	156,35	91,94	126,07	161,68	237,91	151,10	11,51	810,49	466	2015
Feketeterdő	565	324,77	69,71	115,32	175,78	243,46	189,68	18,68	1022,08	69	416
Felsőberekci	310	195,62	34,33	47,16	151,34	216,66	106,36	29,65	733,96	737	2523
Felsőcsatár	489	230,51	127,74	144,80	191,06	245,13	197,26	38,62	1030,32	63	377
Felsőegerszeg	134	189,79	17,35	21,54	143,24	184,94	188,65	29,02	752,99	668	2411
Felsőgagy	206	260,55	36,94	43,05	67,35	110,57	145,02	18,18	638,62	975	2829
Felsőjánosfa	202	201,65	49,95	57,92	203,65	239,73	187,34	38,86	921,19	176	1046
Felsőkelecsény	404	206,79	41,84	47,83	140,22	161,22	168,32	6,07	724,46	764	2560
Felsőmarác	281	183,04	47,88	54,44	155,61	241,19	173,35	29,43	830,51	402	1859
Felsőmocsolád	462	170,71	70,38	78,94	138,39	161,83	165,16	41,45	747,93	693	2444
Felsőregmec	354	399,21	30,14	23,50	84,79	95,10	118,31	10,00	737,56	723	2502
Felsőszenterzsébet	15	133,01	215,40	210,88	175,05	340,25	160,13	119,26	1143,10	18	117
Felsőtold	154	165,50	58,63	62,98	191,48	205,09	184,43	62,59	867,72	299	1522
Fenyőfő	131	164,49	34,09	36,88	169,38	210,62	128,12	54,70	761,40	639	2362
Fertőboz	275	234,52	64,41	88,77	175,23	245,03	177,05	122,93	1019,17	71	428
Fertőhomok	645	275,70	117,11	119,03	221,44	259,67	169,27	39,69	1082,88	28	206
Fiad	177	199,89	22,01	25,71	116,32	151,94	126,54	13,85	630,54	984	2838
Filkeháza	131	221,25	36,17	109,04	103,14	167,26	116,51	10,00	654,33	942	2795
Folyás	393	202,79	22,38	27,95	93,45	168,89	174,47	22,47	684,46	870	2703
Fonó	300	168,47	78,47	71,70	128,40	204,70	176,68	8,17	764,89	629	2337
Fony	385	207,64	82,83	92,30	110,69	165,33	148,10	22,81	737,41	724	2503
Főnyed	88	159,63	15,66	35,97	209,10	170,75	138,72	20,00	713,86	795	2600
Fülökércs	391	260,94	38,41	38,99	63,94	85,88	150,33	16,27	615,78	1001	2860
Fülesd	482	213,27	43,37	50,65	200,13	184,64	138,10	42,94	822,45	424	1912
Fülpösdató	351	213,30	26,94	41,34	104,91	224,24	138,82	23,97	732,17	741	2527
Füzér	461	175,32	81,62	105,99	215,00	255,25	110,95	88,16	926,31	168	1003
Füzérkajata	128	154,65	19,57	29,94	164,73	164,49	107,10	40,28	650,82	949	2802
Füzérkomlós	393	218,83	74,33	75,75	201,32	219,47	124,33	31,34	869,61	294	1504
Füzérradvány	363	216,80	39,08	41,23	148,22	137,51	121,38	103,49	766,48	621	2323
Füzvölgy	132	196,85	69,71	107,73	124,85	280,48	186,11	69,50	927,50	164	988
Gáborjánháza	80	190,43	28,43	46,39	142,98	220,58	164,79	39,32	786,53	563	2214
Gadács	115	165,32	32,35	58,35	63,38	182,23	134,83	29,36	607,48	1012	2872
Gadány	379	218,53	30,56	45,86	125,65	164,86	157,67	7,79	705,07	816	2631
Gadna	285	280,79	21,37	9,26	38,90	66,61	135,66	10,00	553,33	1057	2919
Gagyapáti	28	249,24	47,75	104,81	128,77	245,91	172,33	0,00	844,00	363	1737
Gagybátor	215	197,70	34,95	43,41	89,52	170,23	114,79	21,40	628,59	989	2843
Gagyvendégi	234	200,12	53,92	57,73	123,91	143,00	120,53	10,47	651,95	945	2798
Gálosfa	320	218,39	78,66	96,54	100,33	198,38	172,28	25,32	793,36	533	2148
Galvács	108	181,59	50,69	57,74	89,24	196,28	154,79	26,68	699,28	837	2657
Ganna	315	204,31	79,22	141,60	184,81	244,74	174,97	59,12	947,18	136	830
Garáb	60	172,00	78,57	77,58	307,23	204,04	178,25	115,43	1055,52	43	286
Garadna	430	204,80	65,75	90,73	134,75	178,97	159,31	21,61	765,19	625	2333

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Garboldc	151	266,37	24,79	25,82	93,36	194,05	80,65	120,00	779,22	589	2264
Garé	324	208,82	36,70	35,08	110,94	200,29	193,50	7,56	757,82	656	2389
Gasztony	464	198,71	55,15	66,29	214,71	217,59	171,50	33,61	891,26	240	1290
Gecse	444	191,93	41,62	51,05	102,71	229,18	151,22	17,61	734,26	736	2521
Gelsesziget	271	231,40	34,87	42,02	143,16	231,52	184,77	12,29	838,02	382	1788
Gerényes	260	220,10	33,61	36,74	118,23	102,00	167,67	18,85	660,47	924	2775
Gétye	125	190,95	32,14	47,60	81,80	197,36	160,49	9,19	671,92	894	2741
Gic	383	198,06	57,38	57,69	155,84	225,92	147,50	16,90	801,59	497	2080
Gige	396	253,46	27,62	29,79	84,74	135,14	181,85	12,38	695,19	849	2672
Gilvánfa	427	273,90	10,68	14,00	46,11	95,16	161,47	5,74	593,05	1029	2889
Gombosszeg	40	239,05	137,12	169,14	173,76	258,00	189,61	131,99	1129,52	19	134
Gór	313	293,65	52,64	85,53	227,70	248,37	188,03	29,38	1039,77	56	342
Gordisa	291	246,26	29,20	28,56	146,12	141,00	168,63	10,00	741,22	710	2478
Gosztola	52	284,04	153,38	158,41	55,47	257,93	178,36	127,60	1056,78	41	279
Gömörszőlős	80	163,24	85,50	98,72	99,71	191,13	142,28	110,36	792,22	536	2159
Görcsönydoboka	417	195,76	123,18	118,96	155,88	237,17	168,16	45,61	925,76	169	1006
Gósfá	320	195,31	44,17	51,77	145,86	225,67	192,55	38,40	841,96	367	1753
Grábóc	191	186,46	29,99	58,96	82,93	178,53	190,91	29,70	698,51	839	2661
Gyalóka	80	234,89	76,20	80,04	173,71	216,66	102,85	0,00	804,31	491	2060
Gyanógeregye	164	213,97	44,22	64,60	206,76	238,74	173,63	19,46	896,79	225	1251
Gyepükaján	381	217,18	37,33	30,80	122,59	177,89	175,34	17,89	748,23	690	2439
Gyöd	691	273,93	59,23	86,45	160,10	226,56	204,09	18,73	942,76	142	859
Győró	387	207,59	28,49	40,16	149,16	253,22	165,22	35,33	839,02	376	1778
Gyöngyfa	158	243,50	23,92	25,94	109,35	96,84	174,34	15,51	663,46	915	2765
Gyöngyösmellék	327	220,45	20,66	26,23	86,62	120,88	151,37	14,99	614,97	1002	2862
Győröcske	139	236,31	20,09	46,82	139,11	213,56	171,23	37,63	817,93	440	1954
Gyugy	296	222,74	32,30	43,27	100,88	183,36	170,46	38,28	748,02	692	2442
Gyúgye	255	181,53	40,51	57,42	224,69	287,82	150,15	29,61	914,32	194	1114
Gyűrűs	96	200,15	68,35	55,33	135,05	178,23	164,53	5,40	751,71	678	2423
Hács	421	202,37	40,54	45,75	130,07	134,75	173,81	5,82	687,36	864	2696
Hagyárosbörönd	319	230,95	66,73	88,32	115,63	247,58	201,93	32,78	895,61	229	1263
Hajmás	247	220,96	26,31	31,37	115,98	144,21	158,60	9,92	675,99	887	2727
Halastó	109	154,02	22,55	37,82	147,44	257,72	188,76	34,38	804,87	486	2050
Halogy	292	187,78	34,40	48,50	120,16	222,18	179,00	26,95	770,47	611	2305
Harasztifalu	166	184,49	62,16	71,00	188,60	243,18	192,91	45,44	916,78	190	1091
Háromhuta	149	182,60	20,76	45,16	176,78	243,02	115,50	149,35	888,00	251	1322
Hászágy	299	219,07	123,68	148,25	180,53	253,78	175,44	17,24	969,74	111	696
Hedrehely	468	189,44	46,78	53,55	110,83	114,39	188,05	10,98	660,47	925	2776
Hegyesh	187	223,74	91,48	119,42	216,81	223,64	182,98	44,72	983,36	97	613
Hegyháthodász	176	206,34	70,25	81,88	122,67	239,86	179,71	36,17	855,01	324	1638
Hegyhátmaróc	173	159,65	52,50	62,33	155,75	207,10	143,65	20,59	739,24	716	2491
Hegyhátsái	160	187,81	30,50	70,49	127,27	260,58	198,00	25,24	829,40	406	1871
Hegyhátszentjakab	293	199,11	81,57	84,64	286,52	238,75	175,99	243,19	1225,14	10	60
Hegyhátszentmárton	64	181,87	45,69	64,45	184,94	241,48	167,91	48,75	870,63	290	1493
Hegyhátszentpéter	158	171,75	35,47	51,83	154,11	221,95	186,93	9,38	779,58	588	2263
Hegymagas	308	234,42	84,40	116,24	235,30	231,17	186,70	94,09	1066,08	37	253
Hegymeg	129	204,18	38,28	62,17	156,69	168,46	178,45	19,00	765,05	628	2336
Hegyszentmárton	451	200,50	44,58	53,57	151,63	182,65	159,78	26,30	765,44	624	2331
Hejce	275	199,41	55,95	71,55	85,57	202,93	152,35	62,27	758,48	651	2383
Hejőkürt	306	207,65	28,62	48,77	134,73	199,92	192,87	8,01	771,80	608	2298
Hencse	355	214,53	47,83	53,62	112,14	156,02	203,53	62,18	796,24	521	2128
Heresznye	298	203,47	22,69	57,33	218,89	158,95	119,88	18,22	742,10	707	2475
Hermánszeg	277	188,20	28,96	35,42	145,33	235,98	113,94	28,85	741,26	709	2477
Hernádbüd	155	217,83	42,60	52,25	135,54	160,08	169,53	10,00	735,58	731	2513
Hernádcéce	208	183,21	60,30	56,74	75,98	103,95	141,53	20,00	584,97	1037	2898
Hernádkércs	323	179,05	65,35	75,59	219,12	205,80	176,10	25,18	870,60	291	1494
Hernádpetri	256	304,00	40,09	39,02	31,29	105,84	134,84	9,57	625,64	990	2847
Hernádszentandrás	456	260,84	33,63	37,14	116,14	102,92	173,76	0,00	687,28	865	2697
Hernádszurdok	207	183,77	54,52	56,98	98,03	139,80	161,34	15,10	652,56	944	2797
Hernyék	113	211,75	18,96	18,33	86,05	163,09	180,73	39,06	699,64	835	2655
Hetefejércse	301	225,51	18,91	28,36	144,03	188,43	135,07	20,00	731,96	742	2528
Hetyefő	93	183,78	61,85	55,07	121,53	201,44	154,80	3,76	727,17	755	2546
Hidegkút	445	261,06	66,19	127,03	187,15	249,13	197,94	47,13	1008,60	78	479
Hidegség	369	294,08	87,52	119,19	195,61	254,45	171,89	97,83	1101,37	25	176
Hirics	248	221,78	7,61	9,16	124,64	82,05	147,32	29,77	613,16	1004	2864
Hollád	273	178,19	32,37	42,66	145,38	122,13	141,68	20,00	639,74	972	2825
Hollókő	364	204,42	74,84	103,80	301,07	235,96	166,80	287,52	1270,61	7	37
Homokkomárom	225	206,03	90,10	80,64	91,51	195,59	169,74	33,93	786,90	559	2209
Horpács	176	197,69	74,77	95,13	189,62	224,66	158,66	74,18	919,59	180	1060
Horváthertelend	80	191,79	11,43	6,24	72,88	114,99	150,25	14,47	555,81	1056	2918
Horvátlovó	220	245,82	115,02	154,73	164,71	250,99	187,66	38,06	1002,25	87	514

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társas- dalom	Társas- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Hosszúvíz	53	174,96	87,07	98,05	149,65	236,35	156,30	0,00	804,33	490	2059
Hosszúvölgy	183	218,73	57,25	83,76	178,93	210,93	179,96	2,02	847,83	348	1701
Hosztót	82	170,13	28,60	47,75	232,07	226,06	160,13	31,01	848,00	345	1697
Hottó	354	241,22	60,61	85,01	198,06	245,22	208,46	25,49	979,05	103	644
Hővej	327	236,16	36,66	61,92	199,23	234,23	186,66	27,50	920,43	179	1055
Hunyadfalva	236	201,11	27,73	29,07	117,11	134,60	145,20	10,39	636,14	980	2834
Husztót	72	194,49	63,39	80,35	53,13	185,30	170,33	10,00	676,63	885	2724
Ibafa	243	227,16	62,25	90,18	85,74	92,92	148,10	81,17	697,35	842	2665
Iborfia	13	145,67	0,00	10,71	172,66	324,26	157,45	0,00	800,05	504	2093
Iklanberény	51	204,84	43,72	101,67	150,78	214,35	186,35	0,00	800,04	505	2094
Iklódbördőce	321	190,15	48,28	57,65	165,78	211,08	183,99	15,06	814,34	455	1983
Iliny	184	187,09	32,46	54,88	194,23	229,49	169,27	13,32	825,87	414	1889
Illocska	249	197,93	8,78	24,79	79,41	185,06	138,91	9,84	619,94	996	2854
Imola	100	159,92	66,99	65,88	179,77	210,42	127,86	54,51	799,45	508	2099
Ipacsfa	228	210,72	27,94	38,94	100,35	225,06	191,51	28,40	783,98	575	2234
Ipolydamásd	387	210,71	42,69	55,23	199,97	207,11	156,12	37,19	853,78	328	1649
Ipolytarnóc	498	206,42	53,77	56,71	175,36	163,27	141,19	33,05	773,07	602	2290
Ipolytölgyes	328	247,04	63,84	70,83	147,18	226,77	133,53	37,06	855,42	323	1635
Irota	90	136,02	93,26	180,87	45,92	225,43	162,23	48,62	711,48	802	2609
Ispánk	109	220,57	213,26	217,91	207,36	249,56	190,08	41,71	1122,54	21	142
Iszkáz	368	174,98	47,65	62,99	130,68	221,47	152,97	56,59	784,36	573	2231
Ivád	404	187,57	39,56	53,54	176,51	186,45	201,88	24,27	816,25	447	1970
Ivánbattyán	139	165,12	18,06	52,64	216,51	214,46	164,22	55,95	834,33	390	1828
Ivándárda	252	197,72	40,04	56,33	107,77	251,35	151,71	9,73	758,32	654	2387
Jágónak	246	177,18	17,08	27,86	144,16	160,20	148,12	9,96	656,71	939	2792
Jákfalva	550	262,95	39,18	37,43	103,44	139,59	166,24	4,46	715,86	786	2589
Jászivány	407	195,27	49,34	64,57	169,47	227,92	135,70	38,67	816,36	446	1968
Jósvafő	320	181,94	105,64	118,59	219,34	237,72	116,65	182,98	1044,27	51	319
Kacorlak	230	214,05	30,94	61,27	146,55	232,56	180,20	4,63	808,93	471	2024
Kacsóta	283	214,92	38,45	39,42	91,11	193,61	219,19	8,66	765,95	622	2325
Kákics	236	218,23	20,43	19,37	51,17	98,00	181,17	27,45	596,46	1024	2884
Kalaznó	196	185,24	41,24	44,06	125,07	144,50	152,63	12,51	661,19	921	2772
Kallósd	88	149,89	26,73	41,58	160,11	279,95	183,80	49,22	849,70	340	1680
Kálócfa	174	169,64	41,14	50,98	248,47	237,80	174,40	24,08	895,52	230	1264
Kám	429	197,12	73,07	83,61	263,75	247,70	195,18	37,42	1014,24	73	447
Kamond	446	196,27	25,10	36,59	168,01	206,94	122,76	39,81	758,88	647	2378
Kánó	175	175,97	39,70	56,02	80,79	221,17	146,51	14,01	678,14	882	2718
Kány	61	148,89	52,62	43,73	55,39	220,76	118,28	0,00	595,95	1025	2885
Kánya	467	190,40	68,92	73,70	148,42	230,29	171,21	5,25	814,49	454	1982
Kányavár	135	158,50	33,04	35,69	185,23	217,86	164,79	37,24	796,67	517	2120
Kapocslak	401	196,19	85,80	105,03	254,08	240,82	185,91	119,44	1082,23	29	207
Kaposgyarmat	109	166,00	63,53	63,51	101,19	208,08	174,45	82,16	795,42	525	2134
Kaposhomok	505	265,35	43,46	47,93	76,64	115,70	199,27	24,56	724,98	763	2558
Kaposkeresztúr	351	200,44	31,78	45,53	73,80	119,91	161,29	10,00	597,21	1023	2883
Káptalanfő	477	223,58	67,67	86,55	154,83	255,81	183,04	84,75	969,68	112	697
Kára	67	168,22	66,34	78,87	124,68	230,77	163,32	36,58	789,91	547	2184
Karakó	215	172,21	35,17	40,52	142,45	218,65	151,26	9,69	729,43	749	2538
Karakószörcsök	318	206,35	48,31	49,39	166,22	204,42	150,33	14,21	789,84	548	2185
Kárász	355	185,16	81,48	97,41	207,67	222,89	180,17	47,95	925,33	170	1009
Karos	533	234,28	55,42	62,75	170,96	178,33	117,39	4,60	760,97	641	2365
Kásád	334	174,92	80,44	97,56	112,10	168,35	151,42	48,24	735,46	732	2514
Kastélyosdombó	233	153,96	42,73	72,74	121,18	95,38	147,39	46,33	606,98	1014	2874
Kaszó	127	184,41	98,05	80,69	181,10	237,88	147,35	138,60	987,38	96	595
Katádfa	183	239,32	12,60	10,24	125,64	121,44	182,82	13,39	695,21	847	2670
Katafa	375	224,31	47,23	66,98	167,31	243,13	202,04	20,10	904,13	210	1194
Kátoly	345	193,70	104,41	86,42	139,76	203,21	185,34	19,72	846,14	354	1716
Kávás	265	240,03	69,72	86,46	142,80	234,41	199,56	31,50	918,03	187	1078
Kazsók	341	210,25	24,92	32,10	138,41	177,69	138,89	7,19	697,34	843	2666
Kékéd	231	180,54	51,85	54,92	141,92	172,60	142,85	148,92	838,67	378	1781
Kékesd	184	190,27	50,95	54,24	120,56	209,03	202,80	31,18	804,80	487	2052
Kékkút	98	289,37	75,21	115,85	225,20	255,39	179,58	60,68	1085,43	27	201
Keléd	79	145,25	31,87	25,86	147,88	193,89	141,48	5,86	666,23	907	2755
Kéleshalom	456	183,94	23,53	31,79	94,91	184,36	141,79	15,37	643,91	961	2814
Kelevíz	357	212,04	55,19	58,98	64,25	196,10	182,93	29,90	740,41	713	2483
Kemeneskápolna	99	153,31	57,48	76,83	109,32	232,20	190,59	14,82	757,72	657	2390
Kemenespálya	450	208,58	23,20	25,72	117,88	226,37	165,50	9,87	751,41	682	2427
Kemenesszentmárton	218	204,58	52,27	65,08	150,51	237,33	192,33	40,97	877,99	275	1427
Keménfa	99	185,74	17,02	29,10	169,23	188,22	169,22	11,22	740,66	712	2482
Kemestaródfa	244	219,79	69,60	75,85	137,87	241,43	199,70	76,23	944,62	140	851
Kemse	63	185,55	32,98	29,32	81,34	168,32	160,74	10,00	638,92	974	2828
Kenéz	276	208,61	28,48	39,96	134,17	238,71	189,82	22,69	822,46	423	1911

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Kercaszomor	246	193,09	86,32	106,09	157,09	233,40	165,75	69,83	905,49	208	1187
Kercseliget	474	207,20	23,23	21,89	99,77	69,37	139,97	25,51	565,05	1049	2911
Kerecseny	266	223,97	24,58	29,67	147,34	185,92	156,18	13,57	751,56	680	2425
Keresztéte	74	318,95	15,99	93,63	29,43	179,81	108,38	8,78	661,32	919	2770
Kerkabarabás	294	207,03	38,97	52,24	154,29	194,51	180,03	28,74	803,57	495	2068
Kerkafalva	117	185,26	69,11	68,72	131,45	236,96	160,33	109,04	892,15	236	1284
Kerkakutas	151	200,50	31,61	53,50	109,06	250,68	158,62	15,33	765,79	623	2326
Kerkáskápolna	90	202,09	71,75	102,61	92,01	242,72	164,03	41,35	813,94	458	1988
Kerkaszentkirály	261	196,18	48,87	51,74	231,38	216,93	147,70	76,80	917,85	188	1079
Kerkateskánd	173	207,30	25,18	44,24	165,08	210,88	184,55	48,32	841,31	370	1762
Kérsején	327	204,52	35,96	38,77	106,64	171,22	150,04	24,99	693,38	855	2680
Kertészsziget	417	190,98	32,86	27,66	162,46	165,41	135,78	5,88	693,37	856	2681
Keszőhidegkút	229	184,14	64,30	118,48	104,83	175,67	150,67	16,92	696,52	844	2667
Kétfodony	480	195,18	58,91	73,27	203,62	244,09	153,12	66,20	921,11	177	1048
Kétvölgy	130	186,12	164,03	144,82	80,40	247,16	159,85	168,01	1005,57	83	496
Kilimán	261	197,38	22,71	35,01	109,18	197,99	160,08	15,78	703,13	825	2642
Királyszentistván	506	289,72	79,98	95,09	163,75	232,89	215,56	23,49	1005,39	84	499
Kisapáti	379	222,00	48,85	64,44	198,98	210,01	183,35	43,02	906,21	207	1181
Kisasszond	184	244,05	21,25	34,00	96,66	190,66	173,68	0,00	726,31	758	2551
Kisasszonyfa	208	211,05	53,03	57,93	69,38	133,72	166,08	11,78	645,05	957	2810
Kisbabot	220	191,22	53,47	58,36	195,50	250,07	178,79	11,14	880,21	269	1404
Kisbágyon	440	199,09	47,26	50,15	160,02	220,53	160,72	19,65	807,26	477	2036
Kisbajom	436	214,95	41,27	46,01	132,77	104,68	151,10	5,62	650,39	950	2803
Kisbárapáti	455	174,78	66,67	70,37	154,83	176,74	134,41	5,39	712,81	799	2604
Kisbárkány	226	186,40	42,16	48,32	163,57	208,38	181,76	10,85	793,12	534	2151
Kisberény	186	234,30	51,02	50,56	117,82	83,76	180,11	0,00	667,02	903	2751
Kisberzseny	109	190,04	19,07	38,44	106,62	201,39	142,03	7,65	666,78	905	2753
Kisbeszterce	91	185,51	9,82	12,51	77,31	61,79	162,68	0,00	497,13	1071	2934
Kisbodak	370	230,46	78,90	98,73	179,80	245,19	176,30	19,87	930,52	160	963
Kisbuccsa	452	221,75	53,90	67,00	157,74	221,11	227,67	15,91	898,06	222	1244
Kisbudmér	117	196,18	73,20	57,17	105,81	207,39	160,67	52,23	795,48	524	2132
Kiscséc	210	255,88	7,52	9,43	35,22	59,93	160,28	0,00	518,83	1068	2931
Kiscsehi	173	170,76	22,49	47,90	162,20	226,93	165,55	26,16	774,09	598	2284
Kiscsősz	138	211,58	54,90	53,05	159,32	223,46	130,98	119,31	899,54	220	1234
Kisdér	131	197,35	49,65	47,76	94,19	231,26	167,46	56,13	796,04	522	2130
Kisdobsza	246	193,69	67,17	67,62	91,13	186,14	177,30	24,26	739,68	714	2487
Kisecset	183	171,30	40,35	64,41	82,39	207,07	137,82	22,33	661,26	920	2771
Kisfűzes	159	174,39	62,70	67,42	168,90	228,02	193,35	20,19	847,56	351	1708
Kisgörbő	194	190,54	53,19	58,96	119,78	190,22	179,49	4,44	737,65	722	2501
Kisgyalán	213	163,98	67,47	65,72	115,74	262,27	164,69	34,52	808,68	472	2026
Kishajmás	242	222,15	14,99	23,31	64,04	128,39	177,94	14,34	621,85	995	2853
Kisherend	208	195,18	28,53	44,68	152,33	210,37	174,74	11,78	772,93	604	2292
Kishódos	89	235,74	13,71	19,82	69,91	135,96	75,84	20,00	551,16	1059	2921
Kishuta	320	173,45	53,95	93,91	156,45	207,30	120,07	140,64	851,87	333	1664
Kisjakabfalva	166	174,03	15,85	71,21	172,38	172,27	163,40	36,78	734,71	734	2518
Kiskassa	279	181,20	35,22	90,51	141,94	209,36	177,58	26,83	772,12	607	2296
Kiskinizs	359	233,68	54,94	53,69	145,67	164,45	179,40	20,48	798,61	511	2106
Kiskutas	193	196,53	93,30	112,10	193,10	255,07	207,55	148,75	1094,31	26	185
Kislippó	289	194,31	33,41	40,75	85,96	201,55	154,08	35,44	704,76	817	2633
Kismányok	366	207,27	50,75	59,49	173,86	230,17	203,24	27,71	892,99	233	1277
Kisnyárad	209	180,67	95,94	101,00	53,54	156,90	177,15	10,85	675,05	890	2731
Kispalád	594	257,34	18,63	24,52	61,07	97,23	89,44	38,25	561,95	1052	2914
Kispáli	283	274,95	44,33	73,33	205,81	253,08	217,88	10,13	1006,18	81	492
Kispirít	98	181,27	42,84	37,99	113,18	201,20	113,87	8,50	660,87	922	2773
Kisrákos	224	180,77	55,93	62,42	143,87	253,14	178,69	40,64	853,03	330	1654
Kisrécse	194	251,91	53,12	69,59	83,55	206,53	167,59	36,85	799,55	506	2097
Kisrosvágy	195	170,85	49,18	65,06	159,79	171,46	109,69	12,57	673,54	893	2735
Kissikátor	345	200,89	36,00	44,83	105,82	209,35	134,84	17,10	703,99	822	2638
Kissomlyó	251	199,61	63,06	89,89	140,23	213,99	161,91	28,39	807,19	478	2037
Kisszéke	351	155,70	24,58	34,52	144,13	199,84	127,28	30,43	681,96	878	2712
Kisszentmárton	292	225,29	11,77	16,21	141,69	108,36	145,50	26,79	659,41	928	2780
Kissziget	195	194,46	16,34	19,72	158,26	198,45	173,93	18,50	759,95	644	2369
Kisszőlős	150	239,99	29,96	27,04	96,26	92,91	135,62	30,04	624,79	991	2848
Kistamási	140	211,56	16,34	17,78	33,85	96,53	164,11	0,00	522,38	1065	2928
Kistapolca	215	207,92	50,20	68,51	159,60	202,97	175,10	10,12	805,91	483	2046
Kistolmács	186	223,49	18,31	26,49	149,83	146,50	168,03	72,39	778,56	593	2270
Kistormás	357	195,36	27,16	36,34	117,82	202,63	156,82	14,91	714,71	794	2599
Kistótfalu	334	203,43	39,58	54,82	117,03	209,76	184,07	27,60	781,47	581	2249
Kisunyor	431	260,70	66,29	87,81	196,03	236,12	215,89	14,86	989,90	93	584
Kisvásárhely	60	195,51	51,47	69,35	159,15	206,20	166,31	7,72	786,36	565	2217
Kisvaszar	352	249,74	37,87	37,60	140,07	74,75	169,12	20,89	692,44	857	2682

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Kisvejke	441	216,04	67,07	92,40	145,94	206,07	168,38	27,72	831,23	401	1857
Kiszsídány	99	180,29	50,18	114,60	176,58	250,00	196,36	6,55	859,95	316	1586
Klárárfalu	532	228,67	35,33	50,89	183,07	204,30	200,64	9,21	861,23	313	1571
Komjáti	261	160,62	51,54	67,18	126,87	195,22	112,48	29,39	676,12	886	2726
Komlódtótfalu	129	242,96	24,92	61,98	102,41	190,85	135,50	29,00	725,65	759	2552
Komlósd	184	181,62	27,67	34,43	196,01	171,15	154,78	23,32	754,55	666	2406
Komlóska	314	172,65	96,99	139,87	223,27	259,56	144,45	62,31	959,24	120	759
Koppányszántó	367	170,80	39,18	48,49	118,71	181,22	141,53	12,10	663,53	914	2764
Korlát	328	215,64	43,99	46,02	102,22	120,83	140,36	44,95	667,98	902	2750
Körös	250	227,73	17,58	14,72	107,02	79,15	143,52	19,80	594,80	1027	2887
Kovácskida	295	221,11	28,94	41,03	104,23	199,42	184,74	62,34	800,77	502	2087
Kovácsszénája	76	188,50	61,72	96,57	72,41	183,30	164,21	10,00	680,14	879	2713
Kozárd	183	187,94	62,47	81,20	219,08	243,47	182,80	113,01	1008,76	77	477
Kozmadombja	49	203,79	33,34	50,08	150,24	279,85	171,18	5,67	844,06	362	1735
Köblény	247	179,13	32,89	41,30	144,45	182,85	151,72	9,92	700,95	829	2646
Köcsk	288	195,67	25,78	43,15	172,06	228,66	172,02	12,03	806,21	482	2044
Kökény	666	261,47	91,68	114,87	110,04	229,15	204,39	12,13	908,86	203	1158
Kőszegdoroszló	249	217,84	65,10	72,29	149,48	228,81	215,77	49,62	926,62	165	999
Kőszegpaty	220	207,33	50,48	54,74	153,30	240,36	176,03	12,61	840,12	371	1766
Kőszegszerdahely	512	235,85	98,50	103,94	214,63	257,79	211,66	45,98	1064,41	38	257
Kővágyóttós	377	256,74	35,25	58,36	147,67	158,02	192,29	49,50	839,46	374	1773
Köveg	428	183,91	30,50	36,49	155,94	196,78	148,38	5,73	721,22	772	2570
Köveskál	409	197,27	89,36	104,11	192,31	207,17	177,12	94,45	957,68	122	768
Krasznokvajda	540	214,93	74,61	64,79	159,95	121,59	127,03	38,60	736,71	728	2508
Kupa	495	228,00	49,37	69,65	174,48	225,71	179,84	28,71	886,10	255	1340
Kupa	176	195,61	17,15	21,44	41,59	213,52	161,42	10,00	639,28	973	2826
Kutasó	112	202,41	44,09	83,07	208,85	183,88	156,25	24,73	820,20	432	1933
Külsősárd	83	163,17	42,14	20,28	221,28	235,58	190,17	10,60	862,95	310	1558
Lácacséke	385	190,23	17,80	19,29	122,14	138,41	90,25	6,37	565,20	1048	2910
Ládbesenyő	304	192,51	42,85	61,00	194,43	174,70	186,28	28,06	818,83	436	1945
Lakhegy	468	213,50	52,87	65,32	186,96	245,46	199,27	19,67	917,74	189	1081
Lápaő	182	173,64	29,12	33,75	108,67	165,37	128,88	0,00	605,69	1016	2876
Lapáncsa	215	221,43	40,35	42,71	82,69	206,47	147,34	11,40	709,69	808	2617
Lasztonya	119	262,21	13,75	17,88	80,88	127,81	145,77	9,49	639,91	971	2824
Legénd	497	191,47	50,24	74,17	184,49	223,66	119,76	11,91	781,53	580	2248
Léh	473	214,92	30,09	35,34	181,87	137,07	178,39	20,36	762,71	633	2353
Lénárdaróc	309	170,96	44,72	46,82	202,70	199,88	162,43	0,00	780,68	584	2255
Lendvadedes	35	214,33	8,10	31,19	107,35	209,94	162,52	98,61	800,85	501	2085
Lendvajakabfa	39	181,20	8,97	101,10	193,85	218,66	145,55	205,34	953,58	128	794
Lesencefalu	338	216,84	30,61	60,16	127,97	208,30	165,90	68,90	818,52	437	1947
Libickozma	62	254,46	45,01	100,16	76,33	190,66	140,01	97,61	804,08	492	2062
Lickóvadamos	224	182,31	22,15	41,85	151,13	236,40	190,82	49,34	832,14	399	1845
Liget	430	205,81	36,03	41,33	153,29	191,24	189,66	17,97	794,00	530	2145
Ligetfalva	54	225,42	79,24	106,88	206,60	219,19	181,35	76,08	987,88	95	594
Liptód	232	190,06	78,48	93,95	105,41	127,74	168,58	12,21	682,47	877	2711
Lispezentadorján	333	192,11	41,84	50,96	170,76	192,70	158,25	3,20	758,86	648	2379
Liszó	409	205,03	60,48	82,08	121,03	278,29	165,18	21,25	851,25	336	1669
Litka	51	166,34	13,17	51,08	114,32	215,82	139,49	59,61	708,75	809	2619
Lócs	130	207,30	54,52	74,67	238,58	248,04	198,69	69,11	1016,23	72	438
Lőkút	473	203,95	56,17	101,09	146,62	210,97	187,85	24,33	829,89	404	1866
Lórév	311	225,46	163,51	175,95	202,08	262,07	166,88	17,88	1037,88	59	350
Lothárd	268	218,72	48,73	81,48	171,67	221,19	192,36	26,32	878,99	272	1418
Lovas	452	271,16	113,20	138,72	178,02	252,13	214,48	149,27	1178,26	12	81
Lovászhetény	290	199,56	37,78	51,52	70,94	182,29	208,27	16,90	715,75	787	2591
Lulla	192	182,53	54,80	74,90	162,61	210,82	169,17	10,25	790,18	545	2180
Lúzsok	264	284,24	6,74	7,78	101,18	65,84	149,44	0,00	607,44	1013	2873
Maglóca	101	196,77	36,45	55,57	128,63	228,04	199,98	34,27	824,13	419	1901
Magosliget	287	254,81	39,73	32,59	85,01	169,87	87,37	28,54	665,32	910	2759
Magyardombegyház	269	169,75	30,54	49,68	173,78	166,13	141,43	18,22	699,86	834	2653
Magyarföld	51	252,16	94,13	126,21	97,40	220,89	140,01	11,82	816,39	445	1967
Magyarkeresztúr	464	189,25	35,95	47,85	138,80	251,42	172,51	17,34	805,27	485	2048
Magyarlukafa	104	206,37	91,10	74,76	64,47	169,70	144,52	150,28	826,44	411	1885
Magyarmecske	339	225,24	55,43	49,30	201,87	156,93	167,97	21,69	829,12	408	1873
Magyarnádaj	225	251,24	70,28	92,85	130,21	260,53	195,19	11,42	918,88	183	1066
Magyarsarlós	324	200,18	51,99	70,66	95,28	229,61	199,31	25,00	801,38	498	2081
Magyarszeződ	464	198,95	64,21	81,15	121,59	234,73	208,69	10,56	838,74	377	1780
Magyarszentmiklós	278	201,63	51,61	103,29	122,85	250,57	201,09	5,16	832,91	395	1839
Magyarszombatfa	271	200,40	74,98	78,60	202,18	247,53	162,97	162,66	1050,72	47	299
Magyartelek	237	224,68	21,11	28,26	47,22	159,26	165,26	30,34	647,87	953	2806
Mánd	275	224,29	27,42	35,92	127,52	204,25	150,42	28,91	762,81	632	2352
Maráza	198	184,99	42,77	81,16	134,04	221,68	160,25	64,78	808,51	473	2028

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Marcalgergelyi	423	190,93	29,58	39,91	212,42	212,08	138,67	30,29	813,97	457	1987
Márfa	229	217,36	55,41	60,18	144,85	206,45	192,27	49,60	865,94	305	1533
Márkháza	256	213,76	34,01	40,09	165,08	151,10	184,99	10,54	759,49	646	2376
Markóc	69	204,34	40,15	37,11	85,31	183,64	152,03	29,59	695,06	851	2674
Markotabödöge	495	206,47	41,10	54,06	165,43	241,58	184,78	9,90	849,25	342	1684
Maróc	91	137,37	17,72	30,15	104,66	179,06	147,29	9,31	595,41	1026	2886
Marócsa	111	202,17	30,81	25,74	58,74	114,91	160,46	42,52	609,60	1009	2869
Márok	479	191,33	54,09	77,86	174,22	216,39	165,06	19,13	820,22	431	1932
Márokföld	54	174,87	25,86	89,92	132,25	216,86	153,39	120,80	824,03	420	1902
Márokpapi	445	206,77	33,72	60,66	168,75	158,94	138,91	35,51	742,59	705	2471
Martonfa	229	232,18	62,30	78,91	103,96	238,22	205,50	10,70	852,86	331	1655
Martonyi	495	186,88	32,35	39,20	93,63	139,80	137,86	26,15	616,66	1000	2859
Matty	367	213,47	35,33	39,49	168,78	165,26	186,87	40,60	810,31	468	2017
Mátyus	301	184,57	15,03	20,89	141,56	181,07	106,79	36,29	665,30	911	2760
Mecsekpölöske	442	208,96	44,15	56,07	130,96	197,28	204,38	33,38	819,11	435	1941
Megyehid	329	256,63	45,37	55,59	125,71	243,64	191,58	11,67	874,60	282	1467
Megyer	44	163,37	44,66	68,94	46,61	175,08	179,76	110,00	719,47	775	2575
Mekényes	308	191,74	46,70	58,57	99,87	167,40	120,40	17,96	644,07	960	2813
Mencshely	269	235,61	49,98	62,52	179,36	196,77	163,15	71,03	895,90	227	1261
Merenye	307	179,15	24,06	34,79	77,27	136,79	164,37	23,95	605,59	1017	2877
Mérges	89	225,84	35,40	59,95	208,97	271,71	183,33	31,70	956,95	123	772
Mesterháza	154	179,39	42,51	67,13	208,78	273,75	191,39	26,86	922,69	175	1034
Mesteri	273	176,20	63,09	55,77	131,81	243,67	186,43	164,62	965,82	114	716
Meszes	200	169,21	35,50	48,23	203,85	148,53	138,10	26,53	721,72	771	2569
Meszlen	229	208,55	67,69	65,81	151,19	271,67	198,41	18,79	916,30	192	1097
Meződ	138	173,69	39,83	48,48	112,45	205,80	188,10	26,15	746,01	697	2454
Mezőhek	368	189,21	39,92	47,33	201,41	213,42	161,90	23,71	829,58	405	1870
Mihályfa	398	207,75	57,94	64,94	160,59	246,46	174,62	15,00	862,35	312	1562
Mikekarácsonyfa	308	230,72	29,50	31,81	104,55	176,56	169,97	6,01	717,30	782	2583
Miklósi	242	204,96	82,49	77,11	144,88	196,17	163,25	17,78	809,53	469	2022
Mikosszéplak	373	213,21	33,66	31,23	157,24	196,49	168,13	23,37	792,11	537	2160
Milejszeg	345	200,69	31,24	50,71	123,40	233,74	191,17	25,55	805,78	484	2047
Mindszentkál	293	194,40	48,91	51,18	112,54	205,22	176,05	109,15	846,28	353	1715
Misefa	300	226,33	102,84	98,50	167,66	247,66	201,17	29,75	975,41	107	662
Miszla	321	175,36	34,05	43,11	185,37	193,49	118,15	16,29	722,70	768	2565
Mogyoróska	79	213,23	71,96	122,84	105,04	274,89	140,82	172,05	977,99	104	649
Moha	570	315,48	91,73	100,16	161,52	236,03	214,07	19,97	1038,79	58	347
Molnasecsőd	445	251,63	53,02	72,75	153,39	245,72	200,39	35,49	939,63	147	890
Molvány	207	187,67	24,71	39,43	123,96	202,87	186,74	11,84	737,79	720	2499
Monaj	256	191,75	15,05	25,26	134,31	126,24	167,16	9,57	644,09	959	2812
Mónosbél	414	225,17	61,49	60,68	158,25	199,09	224,12	34,17	902,29	213	1209
Monoszló	139	180,26	44,54	68,27	110,82	237,45	155,03	117,67	845,78	355	1720
Monyoród	190	206,08	61,65	60,83	120,67	168,32	178,65	10,00	745,36	698	2456
Mőcsény	354	210,16	51,36	56,47	179,87	202,62	207,35	16,92	868,28	297	1516
Mucsfa	416	209,34	25,74	29,87	125,99	245,40	175,55	33,57	815,58	450	1974
Mucsi	490	199,94	28,92	33,45	126,72	124,93	136,34	23,72	640,56	970	2823
Murarátka	266	194,67	27,73	38,06	91,75	181,58	175,94	43,92	715,59	789	2594
Murga	75	154,37	20,18	48,69	240,25	180,92	155,27	45,03	796,01	523	2131
Nadap	540	310,29	65,25	116,00	249,62	250,73	198,53	53,62	1128,03	20	135
Nagybakónak	442	177,13	26,69	39,51	89,56	200,03	153,53	22,82	669,75	898	2745
Nagybudmér	216	180,38	32,32	52,14	145,47	206,35	157,48	36,42	758,43	652	2384
Nagycsány	173	216,20	32,82	42,62	113,00	153,41	175,34	20,24	711,01	803	2611
Nagysepely	397	202,17	41,32	47,94	118,14	191,19	150,45	33,99	737,26	726	2505
Nagydém	393	200,81	28,63	32,68	123,02	153,71	133,56	11,42	651,16	948	2801
Nagygeresd	296	188,14	36,31	46,02	154,93	242,33	164,77	81,54	868,02	298	1519
Nagygörbő	195	173,24	41,43	40,55	125,37	195,16	170,68	50,84	756,72	663	2400
Nagyhajmás	391	189,23	52,91	56,92	102,52	164,32	131,73	21,09	661,79	917	2767
Nagyhódos	130	174,33	37,54	49,98	157,44	267,55	78,06	116,83	831,74	400	1852
Nagyhuta	95	233,31	28,36	88,56	270,75	260,34	100,01	106,37	999,14	89	531
Nagykeresztúr	272	208,74	53,66	62,31	158,56	190,15	191,48	4,26	806,86	479	2038
Nagykinizs	380	230,51	30,63	34,08	171,84	165,73	171,66	16,45	786,82	560	2210
Nagykölked	170	258,34	34,12	61,16	131,48	195,84	177,66	27,49	824,94	417	1897
Nagykutas	485	232,47	48,39	67,35	198,63	239,92	194,55	18,22	932,17	156	950
Nagylengyel	553	259,41	84,79	86,50	225,53	264,78	209,74	31,00	1075,24	32	220
Nagymizdó	128	185,65	69,67	91,28	128,02	265,29	188,45	5,54	842,62	365	1749
Nagypáli	460	353,56	74,54	114,50	173,37	248,67	210,68	53,64	1114,46	23	155
Nagypall	443	220,19	65,58	74,00	144,29	220,84	207,02	25,08	883,01	264	1374
Nagypirit	292	175,86	52,90	52,81	166,88	231,48	118,74	23,29	769,14	615	2312
Nagyrákos	306	201,80	52,05	75,93	169,03	248,52	195,31	80,36	947,07	137	831
Nagyszékely	448	205,29	41,76	58,62	146,83	170,59	120,60	17,74	702,82	826	2643
Nagytilaj	147	155,33	34,23	50,86	101,53	190,31	153,04	6,93	641,37	967	2820

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Nagytótfalu	409	239,78	31,48	32,92	78,04	151,02	184,91	31,14	716,36	785	2587
Nagytőke	454	184,85	35,40	41,77	134,89	250,93	153,68	5,40	765,15	626	2334
Nagyvát	369	218,93	16,77	27,31	76,31	178,02	184,40	29,88	704,31	819	2635
Nagyvejké	169	172,75	26,69	47,93	140,40	229,49	179,81	9,23	758,37	653	2386
Négyes	298	182,84	54,68	65,96	243,20	205,76	152,53	40,00	879,02	271	1417
Nemesborzova	94	193,29	57,56	55,59	83,93	194,75	145,37	10,00	684,90	869	2702
Nemescső	314	226,19	71,15	82,37	185,61	260,44	205,40	12,97	961,76	118	739
Nemeshany	430	220,51	36,32	49,72	160,94	209,39	176,61	25,01	828,78	409	1875
Nemeshetés	283	182,00	32,43	35,82	181,10	196,62	190,45	29,27	811,87	463	2005
Nemeske	271	201,32	48,58	33,40	99,70	175,99	175,36	9,04	710,00	806	2615
Nemeskér	215	195,05	45,72	54,76	150,21	259,47	133,71	32,80	816,96	443	1963
Nemeskeresztúr	302	184,31	31,85	36,17	141,90	219,26	153,51	27,72	758,56	649	2381
Nemeskisfalud	111	268,21	39,69	19,34	106,89	196,84	152,93	32,08	796,64	518	2121
Nemeskocs	335	221,92	43,22	52,19	121,45	266,15	178,55	18,11	849,40	341	1682
Nemeskolta	381	231,16	47,27	55,37	181,06	256,73	176,96	15,90	909,08	201	1154
Nemesládony	136	208,68	54,51	62,00	188,39	239,38	172,00	33,07	896,02	226	1260
Nemesmedves	20	219,17	80,34	96,23	144,52	224,14	182,89	0,00	851,05	337	1670
Nemesnép	129	180,74	21,82	33,29	111,06	234,93	162,36	49,97	760,88	642	2366
Nemespátró	320	191,15	46,59	50,61	111,94	279,47	140,71	12,00	781,86	579	2247
Nemesrádó	319	200,95	29,34	46,43	169,04	164,39	193,94	15,01	772,68	605	2293
Nemesrempehollós	287	203,75	35,46	43,01	181,81	219,81	180,52	27,05	848,41	344	1690
Nemessándorháza	322	188,08	52,76	70,38	167,04	222,80	187,12	16,24	834,04	391	1830
Nemesszentandrás	292	237,15	42,26	58,15	154,16	208,45	188,38	15,05	845,45	358	1724
Nemesvita	391	213,01	71,83	81,77	167,80	224,45	168,05	81,43	926,56	167	1001
Németbánya	100	229,83	159,81	256,88	88,26	220,80	173,08	134,51	1006,29	80	491
Németfalu	191	192,18	54,02	66,96	191,55	247,06	177,23	30,12	892,15	237	1285
Nóráp	220	190,09	36,69	58,56	187,57	238,45	179,51	31,66	863,97	307	1550
Nyalka	477	234,31	56,37	74,07	194,89	247,99	191,61	31,35	956,51	124	775
Nyérta	58	192,27	2,75	16,54	105,06	112,69	152,20	0,00	564,97	1050	2912
Nyím	312	221,30	56,02	69,67	127,76	198,58	135,47	17,86	756,99	661	2397
Nyíri	447	208,21	41,08	42,91	131,13	181,35	117,57	20,97	700,30	832	2650
Nyomár	350	229,07	21,87	40,67	150,99	182,58	180,97	7,81	773,29	600	2288
Nyögér	328	196,83	85,58	91,17	188,31	245,26	188,71	38,95	943,64	141	857
Nyugotszenterzsébet	259	242,23	18,30	32,12	117,43	83,04	178,99	25,90	665,88	908	2756
Óbánya	156	189,83	106,64	134,58	187,18	258,81	185,08	249,13	1176,66	13	82
Óbudavár	60	235,72	237,34	264,84	111,03	254,30	169,65	158,13	1166,16	14	89
Ócsárd	453	214,34	37,35	45,37	161,82	176,97	179,93	43,86	814,26	456	1985
Ófalu	340	191,20	129,53	150,33	145,16	236,03	179,01	37,23	918,16	186	1076
Ófőldéák	496	166,89	39,93	47,63	125,81	209,30	157,07	14,82	713,82	796	2601
Okorág	183	208,56	21,20	26,92	117,17	152,52	179,39	43,74	722,56	769	2566
Okorvölgy	90	191,62	38,99	44,67	71,65	147,27	167,23	69,13	685,88	868	2701
Ólaszfa	434	188,06	58,83	67,83	206,48	231,68	181,80	17,38	884,22	261	1361
Ólcsvaapáti	323	192,76	29,78	39,51	115,63	193,36	123,61	50,35	705,49	815	2630
Óld	361	229,17	24,19	28,97	54,71	169,96	155,43	16,79	650,24	951	2804
Ólmod	108	256,66	92,20	149,41	186,56	247,96	191,74	95,84	1070,96	34	239
Óltárc	294	200,14	13,23	21,42	97,98	149,72	138,93	31,43	631,44	983	2837
Orbánosfa	136	217,05	11,28	16,87	139,42	188,61	179,99	33,09	769,44	614	2311
Órci	575	252,44	71,74	85,57	177,89	235,30	207,92	8,53	953,83	127	792
Ordas	466	185,07	62,30	82,03	173,15	208,45	163,17	20,52	812,66	460	1997
Órfalu	71	241,74	204,32	196,70	66,26	243,67	167,32	26,85	950,16	134	810
Ormándlak	134	233,27	16,06	29,04	121,18	182,26	178,06	18,14	748,97	687	2436
Oroszi	146	189,60	20,78	37,24	132,74	172,81	159,33	76,90	752,16	674	2417
Oroszló	344	225,52	39,82	40,86	93,09	176,09	211,89	14,25	760,67	643	2367
Orosztony	488	218,37	28,84	34,58	127,05	182,59	165,55	32,32	754,71	665	2405
Ortaháza	122	169,38	18,96	23,06	194,09	216,93	167,85	5,12	772,33	606	2295
Ószlár	418	213,92	41,06	41,39	156,70	213,44	193,39	17,59	836,10	387	1805
Ózdfalu	195	236,87	9,55	18,53	45,94	111,98	159,00	12,57	575,90	1042	2904
Ózmánbük	195	176,55	66,20	83,80	158,33	231,70	182,24	39,25	854,27	327	1645
Ócs	222	195,77	33,15	43,00	110,31	211,47	175,86	77,19	803,75	494	2066
Ómböly	465	206,97	16,53	19,86	90,98	154,48	121,98	15,27	606,21	1015	2875
Órimagyarósd	230	182,37	55,04	74,00	100,61	250,59	182,73	114,41	885,75	256	1342
Órménykút	426	162,61	108,68	95,12	166,65	279,51	182,32	11,51	911,27	200	1136
Órvényes	172	220,29	95,41	104,16	281,76	261,52	210,49	242,62	1312,09	4	24
Ósagárd	345	211,39	103,11	121,81	198,21	269,79	135,37	7,10	924,96	171	1011
Pácsony	295	194,03	44,60	55,41	190,42	257,72	195,66	30,33	912,76	196	1124
Padár	140	208,22	33,97	35,07	148,27	223,30	175,48	11,24	800,49	503	2091
Palé	115	229,12	14,59	29,08	150,74	154,52	186,40	23,12	758,49	650	2382
Pálfiszeg	168	167,01	37,85	46,63	167,33	244,45	187,97	17,07	821,68	428	1916
Páli	407	196,46	58,97	65,68	261,11	253,15	163,03	32,16	964,88	116	719
Palkonya	325	224,01	48,44	76,67	145,46	228,16	174,24	98,04	918,36	185	1073
Pálmajor	372	286,71	16,41	19,62	51,33	136,36	154,75	0,00	645,56	955	2808

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társa- dalom	Társa- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Paloznak	506	278,27	107,37	142,17	221,59	261,25	226,55	170,77	1265,79	8	40
Pamlény	55	195,30	27,64	58,01	64,66	121,58	102,75	10,00	521,92	1066	2929
Pamuk	281	216,90	29,42	27,69	124,14	132,36	158,64	8,72	670,19	897	2744
Pankasz	462	200,31	61,04	62,34	209,52	191,46	187,52	35,55	885,40	257	1347
Pányok	76	113,99	50,21	73,41	226,64	166,18	148,61	74,42	780,05	586	2259
Pápadereske	290	240,92	42,86	64,37	222,09	234,38	177,91	8,45	926,62	166	1000
Pápasalamon	361	191,32	20,76	31,97	152,92	155,21	162,88	55,44	738,53	718	2495
Pápoc	336	154,74	27,94	29,38	261,89	214,46	145,09	34,23	838,36	381	1787
Páprád	178	185,06	26,43	27,39	140,71	161,78	168,27	8,42	690,67	860	2687
Pásztori	380	195,39	35,47	40,86	123,93	237,41	182,12	12,90	787,22	557	2207
Pat	228	192,08	35,42	53,99	145,94	220,14	149,45	13,86	756,88	662	2399
Patalom	353	159,55	59,03	72,17	106,21	208,34	163,42	6,94	703,50	823	2639
Patapoklosi	410	217,27	28,29	29,00	74,99	139,50	177,25	5,98	643,29	963	2816
Patca	56	168,75	101,89	111,68	52,92	178,32	183,25	43,77	728,90	752	2541
Patosfa	265	187,61	26,57	45,71	100,92	151,49	139,10	18,50	624,19	992	2849
Pécsbagota	106	215,50	22,40	23,74	137,06	180,47	189,79	23,12	768,34	618	2316
Pécsdevecser	118	177,65	68,84	82,76	186,10	210,14	174,87	1,65	819,25	434	1940
Pénzesgyőr	358	221,94	68,91	85,76	106,72	221,08	191,70	37,57	847,92	346	1699
Pere	364	214,28	49,41	52,88	184,75	131,77	168,22	84,42	832,85	396	1840
Perecse	38	235,15	62,97	146,57	143,51	233,64	125,87	0,00	801,13	500	2083
Pereked	178	217,51	8,34	51,90	105,32	216,46	190,08	19,51	757,21	660	2395
Perőcsény	349	173,10	59,02	93,10	204,09	255,89	111,87	115,58	919,55	181	1061
Peterd	207	216,52	16,32	32,34	153,43	197,90	172,64	12,74	769,55	613	2310
Péterhida	161	160,25	26,32	41,93	183,96	166,18	139,01	25,22	700,95	830	2647
Pethőhenye	444	242,82	44,30	65,63	135,94	230,65	200,48	14,76	868,95	296	1508
Petőmhályfa	236	193,77	47,60	61,72	81,33	226,58	184,05	16,47	749,80	684	2433
Petrikeresztúr	372	185,75	49,64	64,23	158,60	242,26	183,74	46,82	866,81	301	1527
Petrivente	406	199,99	67,03	101,01	160,43	229,57	161,66	25,99	844,67	360	1732
Pettend	149	222,83	39,34	32,09	116,22	143,15	156,59	26,45	704,58	818	2634
Pinkamindszent	171	221,08	63,42	64,83	136,24	242,17	187,17	28,68	878,76	273	1420
Pinnye	354	209,44	60,76	70,72	199,78	257,62	178,36	16,92	922,88	174	1031
Piskó	265	221,11	26,62	27,24	123,18	32,05	146,26	19,25	568,46	1046	2908
Pöcsa	192	221,98	34,68	59,63	102,06	231,15	164,91	31,33	786,11	567	2219
Polány	270	221,78	38,12	56,36	110,83	194,28	155,27	9,08	729,36	750	2539
Pornóapáti	393	230,85	140,54	162,75	221,39	239,07	193,91	7,54	1033,29	60	362
Porpác	153	226,95	30,43	37,52	101,53	213,96	180,19	4,99	758,05	655	2388
Porrog	252	219,54	21,43	28,21	133,55	210,86	148,79	29,29	763,45	631	2346
Porrogszentkirály	323	194,49	60,83	61,87	114,82	240,16	159,38	29,83	799,52	507	2098
Porrogszentpál	96	210,60	31,00	40,67	103,84	255,21	146,00	0,00	746,66	696	2451
Pórszombat	321	179,20	46,45	58,95	175,86	244,24	180,89	27,03	853,67	329	1651
Porva	485	207,28	57,70	105,35	181,85	230,57	187,51	124,24	989,16	94	589
Pósfá	272	206,74	33,56	42,21	150,90	233,13	177,18	22,20	823,71	422	1904
Potony	234	158,79	78,51	103,36	130,89	169,64	140,97	50,34	729,14	751	2540
Potyond	106	205,67	67,00	78,49	182,32	275,07	176,68	10,00	916,73	191	1092
Pölöskefő	399	178,28	33,86	41,54	103,80	226,27	171,17	10,78	724,18	765	2562
Pördefölde	65	204,86	10,85	25,71	59,54	189,67	143,66	10,00	618,59	998	2857
Pötréte	292	177,04	35,65	47,17	124,81	227,83	196,31	30,46	792,11	538	2161
Pula	211	198,70	97,28	123,83	184,11	254,61	174,03	67,55	976,28	105	658
Pusztapáti	36	146,94	25,41	22,68	56,65	152,15	157,97	121,57	660,71	923	2774
Pusztaberki	130	264,99	63,62	98,63	279,93	226,39	161,61	0,00	996,53	90	543
Pusztacsalád	281	206,72	38,83	50,68	236,61	238,77	120,62	17,44	858,99	318	1601
Pusztacsó	158	235,58	26,03	34,32	157,20	244,85	170,67	2,34	836,68	384	1799
Pusztaderics	177	184,61	25,80	45,24	243,82	188,94	161,33	36,93	841,44	369	1760
Pusztamiske	439	214,20	15,03	21,38	92,84	158,97	161,25	19,43	661,74	918	2768
Pusztaszentmihály	395	169,89	75,67	81,36	170,72	232,39	161,15	6,21	816,03	449	1972
Pusztaradvány	251	321,50	30,98	27,92	18,80	73,97	135,71	63,49	644,44	958	2811
Pusztaszemes	399	198,73	46,94	69,39	129,54	214,68	167,75	28,43	786,08	568	2220
Rábasebes	94	160,29	46,45	58,81	279,81	255,24	152,95	46,07	940,83	144	881
Rábaszentmiklós	144	197,63	74,93	73,43	196,70	259,60	189,07	27,02	944,96	139	848
Rábatóttós	233	191,95	49,58	65,16	185,64	248,65	159,27	17,08	852,16	332	1662
Rábcakapi	180	226,86	66,01	67,68	120,86	274,05	190,99	13,62	892,38	234	1282
Rádfalva	246	208,14	31,76	26,04	117,32	155,95	161,66	19,93	694,77	852	2675
Rádóckölked	286	229,37	45,08	66,50	184,58	239,81	200,32	57,13	956,29	125	777
Rakacaszend	413	219,34	7,72	11,20	87,87	69,38	111,85	21,87	518,02	1069	2932
Ráksi	479	195,09	47,13	60,82	200,69	207,97	177,31	10,42	838,61	379	1782
Ramocsa	38	225,32	12,74	15,86	66,47	222,25	152,89	18,27	697,94	841	2663
Rápolc	158	206,04	24,08	41,66	115,70	155,93	135,82	25,51	663,08	916	2766
Raposka	260	250,57	71,32	85,46	217,64	250,01	188,57	53,71	1031,83	61	368
Rátót	299	224,55	88,40	77,78	185,47	233,45	184,52	29,18	945,57	138	843
Regéc	103	190,82	59,31	73,90	90,92	237,23	135,13	120,00	833,41	393	1833
Regenye	158	177,27	37,44	45,64	108,86	119,24	172,01	50,69	665,51	909	2757

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Répceszemere	306	180,59	58,79	63,94	187,81	236,12	101,51	26,02	790,84	542	2175
Répcszentgyörgy	115	197,06	93,63	97,45	207,63	250,53	185,08	41,01	974,94	108	665
Répcévis	379	203,35	66,60	80,00	242,38	244,75	107,30	6,47	870,85	289	1490
Resznek	308	172,64	39,88	50,23	244,10	208,00	170,86	19,23	854,71	326	1644
Rigács	197	207,04	28,90	38,53	150,51	176,66	156,69	47,71	767,51	620	2319
Rigyác	413	199,86	33,04	52,86	171,48	253,04	173,39	20,87	851,69	335	1666
Rinyabesenyő	199	199,72	31,84	27,80	80,43	80,66	143,70	0,00	536,35	1063	2926
Rinyakovácsi	146	187,99	13,94	19,86	127,18	124,16	188,27	18,37	659,91	926	2778
Rinyaszentkirály	417	206,79	18,88	23,52	96,52	143,01	140,26	17,78	623,23	993	2850
Rinyaújlak	285	195,38	47,00	56,82	199,53	176,71	150,68	24,18	793,48	531	2146
Rinyaújnép	61	171,53	4,57	35,89	161,16	103,64	117,01	0,00	557,92	1055	2917
Romonya	475	262,06	65,20	98,02	131,07	237,76	212,97	14,61	923,67	172	1024
Rózsafa	408	213,89	53,45	55,03	130,39	184,20	187,68	18,02	787,65	555	2201
Röjtökmuzsaj	437	207,03	56,42	59,50	234,47	253,70	140,61	149,26	1041,50	53	332
Rönök	440	204,46	53,70	60,62	197,31	157,76	178,55	36,12	827,90	410	1878
Sajógalgóc	394	241,99	66,62	92,26	149,31	205,48	181,00	0,00	844,39	361	1733
Sajóivánka	647	244,77	88,07	94,28	185,88	215,66	233,36	3,79	971,52	110	684
Sajókápolna	417	207,99	46,99	58,37	173,12	188,86	190,82	5,88	813,66	459	1993
Sajólászlófalva	464	215,38	47,43	53,92	151,00	200,70	184,75	5,28	804,54	489	2055
Sajómercse	249	190,88	45,69	50,75	73,81	139,08	160,03	3,73	613,21	1003	2863
Sajósenye	449	234,55	57,06	72,79	200,28	208,00	192,69	16,38	908,96	202	1157
Sajtoskál	418	207,46	46,83	58,62	161,17	242,95	175,14	36,46	870,02	293	1502
Salföld	74	223,81	167,34	217,57	142,30	232,30	173,41	206,64	1145,79	17	112
Salköveskút	488	289,68	47,17	67,96	220,28	242,77	206,05	15,45	1021,40	70	419
Sámod	201	200,55	38,75	49,02	123,45	151,97	157,23	12,19	684,14	871	2704
Sámsönháza	270	202,85	145,07	114,24	138,39	190,98	194,23	20,00	891,51	238	1287
Sand	416	179,19	36,79	42,53	98,36	255,69	147,29	18,69	736,02	730	2511
Sárazsadány	272	194,28	42,93	58,29	208,55	166,96	154,61	65,05	832,39	398	1843
Sárfimizdó	100	190,46	62,80	88,62	104,39	257,60	174,47	30,07	819,79	433	1937
Sárkeszi	606	244,80	50,87	54,11	179,05	219,16	193,09	8,09	895,07	232	1267
Sárok	132	156,91	19,29	60,09	113,38	190,95	146,09	15,78	642,39	964	2817
Sáska	297	241,99	46,16	50,56	175,45	216,72	178,01	32,11	890,45	244	1301
Selyeb	496	239,75	38,14	33,14	144,96	127,97	151,62	14,94	717,39	780	2581
Semjén	522	247,52	30,57	30,48	124,70	143,95	111,49	0,00	658,24	932	2784
Sénye	51	244,90	74,72	96,38	162,36	246,56	196,37	10,89	935,79	154	922
Sérsekszőlős	166	201,89	44,04	67,82	98,49	235,10	168,95	0,00	748,47	689	2438
Sikátor	345	209,60	29,59	51,34	154,86	205,85	163,61	34,94	798,45	512	2107
Siklósbadony	153	241,22	26,40	33,01	116,16	150,97	157,82	16,02	708,60	810	2621
Siklósnagyfalu	450	253,95	19,35	20,92	65,21	82,69	166,75	16,34	604,29	1019	2879
Sima	36	285,36	98,44	235,32	47,82	214,90	125,87	210,00	982,39	100	620
Simonfa	370	210,16	57,65	78,07	246,33	201,39	203,32	13,25	932,11	158	952
Slójut	623	260,65	56,93	74,30	167,64	212,79	161,34	22,26	881,61	267	1386
Sobor	291	175,08	36,74	47,03	164,03	268,08	154,33	18,73	816,99	442	1962
Sóly	479	305,72	76,25	109,28	172,93	245,53	213,32	43,64	1057,38	40	277
Somlójenő	328	222,11	23,75	35,20	102,57	170,57	164,12	68,71	751,83	677	2420
Somlóvecse	110	216,05	43,26	72,66	128,65	251,05	144,52	27,47	811,00	464	2009
Somodor	444	206,64	51,18	66,02	131,15	160,29	165,00	11,04	725,30	760	2555
Somogyacsa	215	154,37	35,50	50,34	156,80	140,98	142,62	11,40	641,67	966	2819
Somogyaracs	226	232,51	24,31	17,74	133,88	42,33	126,82	0,00	559,85	1053	2915
Somogybükkösd	108	182,12	47,45	62,59	102,80	215,37	148,42	0,00	696,17	846	2669
Somogyicsó	178	165,21	26,16	43,23	136,49	164,52	151,58	13,77	657,74	934	2786
Somogydöröcske	169	167,30	45,90	49,62	126,34	144,71	151,17	14,50	649,92	952	2805
Somogyegres	227	181,07	34,73	46,04	120,23	203,13	143,73	10,80	693,70	854	2677
Somogyfajsz	558	232,08	61,40	73,63	131,21	196,56	162,69	4,39	788,33	551	2194
Somogyhárság	466	189,70	56,09	71,62	176,48	175,46	157,09	29,10	783,92	576	2236
Somogyhatvan	401	203,79	32,87	41,17	130,87	168,75	170,87	12,22	719,39	776	2576
Somogysimonyi	99	214,55	49,99	104,27	177,90	216,07	135,76	48,56	842,83	364	1746
Somogytúr	464	228,75	34,60	49,85	174,53	191,80	157,63	45,61	832,92	934	1838
Somogyviszló	260	211,72	15,17	32,39	124,94	126,07	170,05	9,43	657,38	935	2788
Sopronnémeti	274	219,15	61,78	72,96	167,65	280,48	190,23	73,15	992,44	91	564
Sorkikápolna	275	223,28	35,87	63,56	204,52	262,14	184,85	10,09	920,76	178	1052
Sóstófalva	281	212,55	47,36	52,40	142,57	183,30	147,82	8,72	742,32	706	2474
Sósvertike	193	195,61	13,59	30,63	101,45	85,15	159,64	35,37	590,81	1033	2893
Söréd	535	327,19	76,46	93,51	210,27	253,86	219,41	29,16	1116,36	22	151
Sumony	489	205,15	11,50	13,28	120,27	117,31	167,63	15,01	636,88	978	2832
Szabadi	323	198,20	59,08	62,00	98,87	165,91	168,74	17,59	708,39	811	2622
Szabolcs	382	205,08	60,70	76,07	219,02	218,28	114,79	82,08	899,94	219	1230
Szágy	157	166,37	25,87	63,20	48,68	116,32	154,98	36,39	548,60	1060	2922
Szakácsi	170	271,79	4,34	11,38	24,15	116,75	157,34	10,00	584,37	1038	2899
Szakadát	277	170,81	120,19	125,02	144,09	211,96	149,18	13,03	809,26	470	2023
Szaknyér	57	165,18	36,25	38,82	90,16	224,70	168,89	14,87	700,05	833	2652

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Szakony	447	185,70	63,36	79,24	233,19	250,96	104,60	7,73	845,53	356	1722
Szakonyfalu	388	220,89	85,22	106,30	118,10	197,23	165,77	27,65	814,88	453	1977
Szalfő	224	211,08	73,86	86,65	173,40	253,95	178,04	133,34	1023,68	66	406
Szalapa	221	182,97	23,50	30,13	107,10	208,35	181,50	28,27	731,69	743	2530
Szalatnak	371	176,91	70,49	56,56	198,86	185,94	154,56	6,61	793,37	532	2147
Szamosbecs	377	199,93	36,59	57,72	204,72	225,85	149,11	23,00	839,21	375	1777
Szamoskér	446	196,51	34,89	42,96	147,93	192,09	170,40	15,50	757,32	658	2393
Szamosatárfalva	319	216,70	19,78	24,08	168,91	164,12	132,92	27,68	730,11	745	2533
Szamosújlak	419	197,17	45,56	58,49	211,94	271,56	143,15	31,70	901,09	214	1215
Szántód	630	317,13	143,18	126,01	356,35	270,62	205,62	277,73	1570,63	1	1
Szaporca	271	209,20	18,39	27,05	60,27	168,68	154,63	47,73	658,91	929	2781
Szárász	51	115,00	38,95	53,15	92,97	184,91	128,24	3,63	563,70	1051	2913
Szárazd	256	205,52	77,21	69,80	121,95	172,45	144,07	19,52	740,72	711	2481
Szarvasgede	427	204,52	36,19	49,93	164,00	219,86	182,53	18,99	826,08	412	1887
Szarvaskend	226	196,16	52,37	61,85	167,94	267,67	188,30	28,01	900,45	215	1222
Szászfalu	144	164,48	8,94	23,87	62,45	52,90	111,49	0,00	400,26	1072	2935
Szatta	83	207,99	141,20	159,32	83,83	256,29	180,11	110,00	979,43	102	638
Szava	364	231,48	20,15	40,32	106,80	189,24	179,92	16,73	744,33	700	2464
Szebeny	433	187,16	57,92	70,06	128,50	177,87	137,57	22,64	711,65	801	2608
Szécsénke	219	164,01	52,99	63,00	264,60	248,90	115,99	11,19	857,67	319	1612
Szécsényfelfalu	462	203,98	47,73	55,87	184,47	184,75	188,50	24,38	833,81	392	1831
Szécsisziget	239	182,81	66,50	80,77	180,27	221,54	175,86	60,62	887,60	252	1325
Szegerdő	226	192,56	10,40	22,88	143,08	140,09	126,08	20,85	633,06	982	2836
Szegi	342	220,83	52,89	60,24	180,08	218,44	167,09	34,33	873,65	284	1472
Szegilong	252	202,34	59,38	63,51	178,61	222,19	153,13	20,78	836,43	386	1801
Szellő	146	177,02	62,88	77,38	113,05	222,29	186,72	30,12	792,08	539	2162
Szemely	490	263,45	100,19	99,89	109,43	217,27	189,41	15,89	895,65	228	1262
Szemenye	314	190,81	36,12	48,51	208,34	233,17	183,34	29,03	880,81	268	1397
Szemere	386	240,95	72,77	67,31	171,49	97,96	141,15	25,05	749,37	686	2435
Szenta	441	199,95	45,55	51,09	100,96	196,85	151,09	7,84	702,24	828	2645
Szentantalfa	454	249,38	79,40	97,16	197,74	261,63	161,81	100,67	1050,62	48	300
Szentbalázs	340	196,64	136,26	126,16	168,23	226,48	192,66	34,08	954,35	126	789
Szentbékálfa	219	194,97	107,26	134,04	130,20	232,20	183,55	151,15	999,33	88	529
Szentbórbás	145	212,43	83,19	98,12	117,01	101,76	110,14	26,90	651,43	947	2800
Szentdénese	333	214,34	41,64	43,49	117,32	151,45	183,03	22,08	729,86	747	2536
Szentdomonkos	481	181,13	45,84	50,72	164,01	194,00	188,48	22,90	796,36	519	2123
Szente	368	206,61	43,03	61,80	162,98	235,39	147,40	8,37	803,78	493	2064
Szentegát	430	217,18	49,04	56,41	192,85	144,23	178,26	6,27	787,83	554	2199
Szentgyörgyvár	331	217,77	40,13	61,72	164,33	204,45	190,40	56,89	873,96	283	1470
Szentgyörgyvölgy	456	193,33	66,24	74,50	135,45	224,78	150,04	80,51	850,35	338	1676
Szentimrefalva	229	215,34	28,10	32,72	124,74	210,77	165,90	12,43	757,27	659	2394
Szentistvánbaksa	285	210,36	20,01	45,05	112,26	182,84	169,69	18,60	713,75	797	2602
Szentjakabfa	114	193,14	108,77	167,41	138,31	249,06	170,85	162,74	1022,88	67	412
Szentkatalin	135	187,55	52,26	57,09	64,82	167,19	168,14	30,43	670,41	896	2743
Szentkozmadombja	63	123,97	20,16	56,49	262,18	199,05	170,78	185,06	961,19	119	745
Szentlőrinc	319	191,97	39,60	51,35	141,72	224,50	159,68	34,13	791,59	541	2167
Szentmargitfalva	95	163,30	47,86	65,55	102,14	138,30	157,60	31,65	640,85	968	2821
Szentpéterfőldé	157	189,74	22,53	31,63	108,45	201,59	142,87	53,50	718,67	779	2579
Szenyér	342	212,13	38,92	51,73	88,61	115,28	163,95	0,00	618,89	997	2856
Szergény	361	183,87	38,51	60,43	140,75	243,94	150,88	20,82	778,77	592	2269
Szijaóháza	29	95,21	26,63	22,59	154,10	134,94	163,74	23,95	598,56	1021	2881
Szilágy	307	197,34	36,73	62,13	91,16	209,91	196,53	21,00	752,67	672	2415
Szilaspogony	329	183,20	23,45	32,56	170,93	123,32	159,33	15,69	675,92	888	2728
Szilvágy	203	184,86	41,77	57,94	163,33	244,75	175,35	78,97	889,03	247	1313
Szilvás	170	211,72	37,75	47,63	112,74	198,37	184,29	4,90	749,77	685	2434
Szilvásszentmárton	209	198,33	28,86	44,31	31,91	214,12	162,07	23,45	658,75	930	2782
Szinpetri	262	210,74	25,96	32,18	80,98	164,41	122,12	29,35	633,56	981	2835
Szorosad	112	170,45	63,97	89,81	126,53	255,13	161,35	21,88	799,32	509	2100
Szőc	446	189,84	17,14	24,58	79,02	187,60	177,99	22,96	674,55	891	2732
Szőce	370	185,48	54,92	74,30	173,37	219,84	172,24	43,33	849,18	343	1685
Szőke	146	196,08	24,12	20,88	55,51	110,54	172,03	0,00	558,27	1054	2916
Szőkéd	397	214,25	41,04	45,10	150,00	198,09	178,89	22,35	804,62	488	2054
Szőkedences	301	165,89	27,17	38,91	143,72	187,39	137,29	38,14	699,60	836	2656
Szőlősdárdó	142	181,53	34,72	41,49	182,72	207,72	135,89	64,74	807,32	476	2034
Szőrény	75	186,45	59,85	95,54	101,00	224,75	155,17	0,00	727,23	754	2545
Szűcs	457	223,72	23,01	26,04	82,11	130,18	174,06	13,06	646,13	954	2807
Szuhafő	170	180,50	40,51	54,63	139,14	188,76	136,32	30,00	715,23	792	2597
Szulimán	260	167,94	16,24	34,55	88,18	176,13	173,48	18,85	640,82	969	2822
Szűr	302	191,50	75,98	83,47	163,54	195,05	169,80	43,98	839,85	372	1769
Tagyon	99	246,39	57,15	134,01	126,80	215,49	171,68	55,43	872,95	286	1477
Tákos	360	275,71	46,14	69,71	197,91	219,80	165,46	46,01	951,03	132	806

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Tarjánpuszta	406	241,27	45,30	60,81	221,15	234,44	196,38	10,00	948,55	135	820
Tarnaszentmária	245	166,95	38,78	54,02	164,79	211,37	151,69	43,45	777,03	597	2277
Tárnokréti	210	197,75	55,49	79,77	77,58	239,10	181,05	30,18	781,15	583	2251
Tarrós	131	241,64	35,67	47,73	132,59	201,45	181,93	18,71	811,99	462	2004
Táska	440	191,06	38,75	46,62	128,19	200,39	155,23	21,14	734,75	733	2517
Tékes	279	213,63	27,24	23,92	117,00	121,55	169,09	8,78	657,29	937	2790
Teklaifalu	359	198,82	40,03	58,86	107,70	182,49	160,60	20,48	710,12	805	2614
Teleki	222	219,93	49,10	60,34	122,49	157,53	153,84	35,64	738,53	719	2496
Tengeri	73	197,72	32,81	31,71	95,66	174,62	155,14	0,00	655,94	940	2793
Tengőd	485	184,81	37,11	49,49	187,08	174,10	154,29	10,11	747,49	695	2448
Terény	413	206,08	93,32	111,90	167,29	232,25	141,32	19,04	859,29	317	1598
Teresztenye	31	192,57	76,91	113,96	262,84	334,36	153,37	130,00	1150,05	16	109
Terpes	215	216,86	18,92	28,49	95,07	108,06	191,14	0,00	630,04	986	2840
Tésa	93	160,11	39,50	59,82	200,83	237,98	101,64	46,35	786,42	564	2216
Tésenfa	207	188,80	19,60	31,23	113,15	138,18	155,73	41,76	657,22	938	2791
Téseny	344	233,04	11,12	13,07	113,11	141,13	153,12	7,12	658,65	931	2783
Tikos	133	206,37	11,11	8,74	96,81	69,75	129,73	10,00	523,78	1064	2927
Tilaj	203	200,86	23,08	48,68	121,66	223,13	177,26	32,30	778,27	595	2272
Tiszabábólna	407	171,29	48,66	61,20	295,97	203,08	132,96	71,14	923,11	173	1029
Tiszacsécse	260	197,38	23,72	29,33	122,10	185,05	100,72	69,27	698,23	840	2662
Tiszadorogma	428	174,35	47,55	58,55	217,16	222,61	146,52	52,91	861,10	314	1572
Tiszainoka	440	209,87	35,09	46,84	148,98	194,57	157,17	21,88	767,57	619	2318
Tiszatardos	269	187,91	42,33	51,56	114,88	191,51	172,36	28,22	737,22	727	2506
Tiszavalk	332	187,25	55,62	68,45	229,73	238,46	136,82	64,10	911,99	198	1129
Tiszavid	542	249,30	32,70	39,12	129,73	108,35	147,08	39,40	706,56	814	2628
Tivadar	220	191,91	59,53	78,95	155,43	193,41	142,82	240,00	983,10	98	616
Tótfü	145	188,79	27,64	43,92	122,47	218,87	150,32	20,73	728,83	753	2542
Tokorcs	357	303,82	48,39	79,15	186,88	258,67	193,14	15,60	1006,50	79	490
Told	355	211,34	18,28	36,47	143,32	105,39	136,72	6,90	621,95	994	2852
Tomor	248	192,26	53,44	71,32	134,38	162,96	164,40	9,88	717,32	781	2582
Tompaládony	328	208,70	44,10	47,23	196,00	239,51	180,03	104,45	972,79	109	677
Tormafölde	378	170,35	37,20	47,96	197,96	218,09	169,39	62,00	854,99	325	1639
Tormás	337	200,47	50,02	69,84	164,34	169,87	171,54	30,32	786,56	562	2213
Tormásliget	313	183,39	16,35	24,90	127,70	241,44	183,74	10,05	762,66	634	2354
Tornabarakony	21	122,04	100,00	154,73	71,03	205,34	76,93	100,00	675,33	889	2729
Tornakápolna	23	308,17	100,00	232,50	122,16	302,16	121,92	120,00	1074,41	33	223
Tornaszentandrás	237	155,75	35,69	45,37	121,80	191,24	96,16	44,59	645,24	956	2809
Tornaszentjakab	233	187,18	35,88	31,70	98,34	167,29	82,77	20,52	591,98	1031	2891
Torvaj	292	179,36	26,13	38,74	137,44	149,93	158,85	16,79	668,50	901	2749
Tótszentgyörgy	177	202,91	30,43	39,01	110,80	166,72	179,46	13,85	704,16	821	2637
Tótújfalu	243	183,47	91,07	95,39	129,90	162,89	126,38	39,47	733,19	739	2525
Tömörd	271	225,55	85,84	112,67	182,76	250,14	205,37	16,05	965,71	115	717
Törökkoppány	441	191,95	99,95	100,91	194,37	217,23	154,38	31,12	888,99	248	1314
Trizs	252	177,54	36,48	51,53	117,94	219,10	139,25	39,45	729,78	748	2537
Túróny	283	224,40	60,66	78,22	111,03	225,99	212,51	49,92	884,51	260	1357
Udvar	165	171,46	155,30	135,73	213,55	233,32	206,90	10,00	990,53	92	578
Udvari	367	161,09	38,12	35,05	125,84	163,38	120,61	21,04	630,09	985	2839
Újbarok	439	303,50	103,24	140,62	161,09	241,10	188,59	5,58	1003,10	85	507
Újireg	318	192,17	36,18	46,89	108,35	216,16	157,76	23,12	733,73	738	2524
Újlőrincfalva	248	184,74	50,63	57,84	217,39	191,95	149,18	68,83	862,70	311	1560
Újsolt	182	192,31	22,32	33,44	132,93	209,34	111,64	42,35	710,89	804	2612
Újszalonta	116	175,58	57,11	70,64	198,31	169,61	163,64	21,13	785,38	570	2223
Újtelek	425	164,33	46,65	46,67	178,43	230,66	150,14	17,30	787,52	556	2202
Újvárfalva	312	187,36	43,67	59,16	76,78	176,78	162,39	17,86	664,83	912	2761
Ukk	350	201,27	72,49	65,13	228,13	205,37	175,47	93,31	976,06	106	660
Únd	347	201,14	131,51	159,72	198,98	266,27	111,49	28,07	937,47	149	904
Uppony	345	159,74	43,23	56,50	170,53	196,67	161,78	20,94	752,89	670	2413
Úszka	413	315,78	12,91	11,89	58,94	109,21	82,05	25,93	604,82	1018	2878
Úzsa	356	188,98	52,62	51,73	176,93	231,10	178,46	62,36	890,45	243	1300
Váckisújfalu	479	235,92	63,47	83,83	138,26	226,61	180,56	5,25	850,08	339	1679
Vadosfa	85	203,10	66,76	66,58	141,15	246,92	174,66	0,00	832,59	397	1841
Vágáshuta	91	242,28	99,94	111,80	197,51	210,19	118,74	136,93	1005,59	82	495
Valkonya	67	220,75	35,22	106,11	80,84	281,99	166,26	30,45	815,51	451	1975
Vállus	144	202,47	71,74	76,40	120,48	253,81	165,24	42,86	856,60	321	1623
Vámoscsalád	328	182,51	65,53	81,25	155,98	244,96	174,76	42,28	866,03	304	1532
Várad	125	195,07	32,22	33,13	75,20	106,70	160,55	0,00	569,74	1045	2907
Varászló	159	180,70	38,79	41,62	174,60	199,70	144,53	15,41	753,74	667	2409
Várbalog	412	180,27	40,51	49,50	213,23	246,70	172,09	35,69	888,49	250	1318
Varbóc	67	171,55	64,04	74,27	70,99	237,49	134,61	120,00	798,68	510	2105
Várfölde	200	187,86	40,70	40,76	141,60	190,96	155,49	36,14	752,76	671	2414
Varga	109	176,92	6,40	17,21	89,72	140,85	178,64	51,37	643,90	962	2815

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társá- dalom	Társá- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Várgesztes	599	255,39	143,29	164,42	257,21	262,57	200,90	140,46	1259,82	9	44
Várkesző	194	177,57	40,70	49,36	140,79	220,12	125,01	12,63	716,83	784	2585
Várong	168	157,23	24,10	33,45	72,45	159,72	127,74	70,21	611,45	1007	2867
Varsád	407	202,36	51,32	53,69	121,85	177,28	135,92	23,42	712,14	800	2607
Vasalja	341	216,19	74,82	70,01	180,15	231,36	194,03	39,96	936,51	150	911
Vásárosbéc	194	175,87	15,47	40,42	100,02	160,99	159,95	0,00	612,29	1005	2865
Vásárosfalu	178	249,49	74,75	76,63	165,86	271,50	161,73	14,65	937,97	148	899
Vásárosmiske	358	198,83	47,02	55,73	139,45	251,86	176,41	23,00	836,58	385	1800
Vasasszonyfa	367	204,28	43,05	59,04	238,89	262,69	210,19	21,59	980,69	101	629
Vasegerszeg	399	200,95	81,22	76,06	140,68	240,03	176,84	42,33	882,05	266	1381
Vashosszúfalu	397	173,38	37,35	42,68	169,37	234,48	166,73	24,94	806,24	481	2043
Vaskeresztes	357	234,50	138,19	163,88	191,72	253,10	192,04	37,66	1047,21	49	309
Vaspör	395	185,48	40,49	61,13	117,50	223,32	176,49	26,51	769,79	612	2309
Vászoly	258	248,03	41,63	81,53	234,50	208,29	186,28	43,05	961,78	117	738
Vasszentmihály	354	230,55	88,70	65,60	200,23	258,72	177,57	46,98	1002,74	86	510
Vasszilvagy	426	208,30	76,33	48,04	120,02	245,44	189,48	45,60	885,17	258	1349
Vásznok	134	171,90	47,28	58,24	86,94	216,52	191,41	37,91	751,97	676	2419
Vejtő	180	187,65	27,92	28,61	144,78	161,12	158,33	23,62	703,42	824	2641
Vékény	149	192,70	33,41	38,73	133,29	181,86	172,60	37,61	751,46	681	2426
Vekerd	135	161,85	50,69	34,34	138,83	205,40	134,71	31,36	722,84	767	2564
Velem	356	228,96	103,98	129,69	215,81	277,55	209,01	237,54	1272,86	6	36
Velemér	77	173,64	84,50	118,72	121,74	255,46	154,68	160,80	950,84	133	807
Velény	172	216,61	38,03	36,10	96,52	148,11	185,61	28,78	713,66	798	2603
Vének	191	260,18	82,27	78,73	144,73	235,17	188,64	72,02	983,01	99	618
Vértesszőlő	525	227,88	98,54	128,49	259,67	249,21	197,32	36,21	1068,82	36	246
Veszprémfajsz	258	231,55	84,82	97,42	157,76	257,72	221,30	60,09	1013,24	75	453
Veszprémgalsa	286	208,86	46,85	48,08	149,65	216,51	163,40	36,84	822,10	426	1914
Vid	161	231,46	23,21	28,92	89,97	170,33	137,40	31,26	683,64	874	2707
Vigántpetend	224	230,01	93,69	106,36	154,62	188,12	184,52	80,46	931,42	159	954
Villánykövesd	298	188,83	60,93	98,62	201,30	244,61	180,88	136,78	1013,33	74	451
Vilyitány	281	178,72	49,34	65,30	151,14	181,65	119,47	49,70	730,03	746	2534
Vinár	253	210,45	54,98	55,09	161,45	219,68	142,80	13,35	802,72	496	2071
Vindornyalak	141	209,21	41,68	68,91	207,12	237,14	182,77	12,63	890,54	242	1296
Vindornyalak	102	238,61	20,95	46,97	142,32	181,88	159,15	44,18	787,10	558	2208
Vindornyaszőlős	354	201,85	32,82	43,41	223,69	209,10	177,37	42,35	887,17	253	1331
Visnye	253	230,13	74,07	91,53	49,14	124,41	180,55	8,42	666,71	906	2754
Visz	214	194,59	48,40	65,32	140,26	203,99	142,57	43,31	773,12	601	2289
Viszák	271	182,71	67,45	84,39	147,11	272,79	183,41	22,29	875,75	280	1458
Viszló	73	153,75	46,19	69,85	78,73	259,35	105,05	33,58	676,64	884	2723
Vöckönd	84	172,54	51,40	76,77	184,53	252,16	188,16	14,33	863,12	309	1557
Völcséj	372	203,05	78,68	74,74	197,08	271,24	135,12	13,18	898,35	221	1242
Vöröstó	99	189,87	87,06	146,97	178,02	237,26	186,02	21,83	900,06	218	1226
Vörö	489	206,71	42,53	62,44	220,06	193,45	174,41	55,01	892,17	235	1283
Zádor	333	191,33	38,28	40,11	104,63	139,71	148,75	14,72	637,44	976	2830
Zádorfalva	476	218,42	34,93	37,60	132,26	118,75	143,47	10,30	658,12	933	2785
Zajk	251	196,22	20,24	29,10	65,60	121,98	152,23	22,36	578,62	1041	2903
Zajta	429	208,42	47,12	69,11	142,85	174,90	96,56	21,43	691,28	858	2685
Zala	262	197,26	53,52	59,63	165,00	223,54	178,42	20,00	837,75	383	1790
Zalaboldogfa	386	244,26	30,80	47,89	144,06	230,21	198,76	21,10	869,18	295	1505
Zalaerdőd	327	190,15	27,15	35,75	117,61	192,50	143,59	24,19	695,20	848	2671
Zalagyömörő	470	195,02	34,55	52,92	144,28	224,51	178,50	20,98	797,84	514	2112
Zalaháshágy	384	190,33	60,88	70,43	139,65	256,13	184,81	46,23	878,03	274	1426
Zalaigrice	138	198,42	17,50	28,66	117,03	185,23	195,30	1,34	714,82	793	2598
Zalaistván	372	189,87	42,44	67,35	153,30	234,77	192,10	43,56	856,05	322	1631
Zalaköveskút	28	143,20	25,54	53,96	198,30	196,15	175,08	13,31	751,58	679	2424
Zalameggyes	62	241,22	14,14	17,29	92,74	194,06	178,81	16,42	737,39	725	2504
Zalamerenye	180	163,64	41,73	73,31	197,47	218,39	173,22	30,77	825,23	415	1893
Zalasárszeg	130	262,20	48,64	53,24	75,89	208,67	184,99	27,66	808,06	474	2030
Zalaszegevár	168	238,52	24,11	33,14	120,73	188,02	142,85	30,10	744,33	699	2463
Zalaszentgyörgy	418	234,72	86,69	93,98	237,55	238,59	211,63	43,41	1052,60	46	296
Zalaszentjakab	360	215,64	41,89	46,80	83,74	159,44	161,07	21,45	683,23	875	2708
Zalaszentlőrinc	298	228,87	55,68	59,33	154,79	247,10	202,47	11,49	900,40	216	1223
Zalaszentmárton	78	181,11	49,23	50,08	78,27	197,85	190,48	5,34	702,29	827	2644
Zalaszentbátfa	51	171,53	39,67	41,27	128,71	249,93	167,53	11,35	768,72	617	2315
Zaláta	284	206,56	39,57	45,29	157,21	152,83	157,56	18,63	732,36	740	2526
Zalaújlak	111	151,76	36,03	35,78	121,83	267,64	157,32	5,01	739,58	715	2488
Zalavég	401	184,37	52,46	45,47	190,69	238,47	192,22	25,98	884,18	262	1363
Zalkod	263	159,57	41,41	45,36	200,88	198,66	98,57	0,00	699,09	838	2658
Zaránk	450	180,26	42,36	52,11	184,78	210,37	158,32	14,08	790,16	546	2181
Závod	313	179,00	62,39	79,34	195,04	237,16	171,11	44,74	889,45	246	1309
Zebecke	85	163,94	18,38	33,80	100,10	172,22	173,63	8,66	636,93	977	2831

Településnév	Népesség- szám, 2010	Népes- ség	Társas- dalom	Társas- dalom (2011)	Ellátottság	Gazdaság	Közle- kedés	Idegen- forgalom	Összfej- lettség	H. Apró- falu	H. Fal- vak
Zengővárkony	427	230,28	71,45	97,43	171,16	223,17	226,19	47,22	969,46	113	698
Zics	393	188,55	43,74	48,67	146,99	163,13	163,93	18,71	725,04	762	2557
Ziliz	390	197,72	37,23	36,62	159,53	182,30	187,66	6,28	770,73	609	2303
Zók	294	236,07	30,86	38,70	110,35	220,09	194,10	100,00	891,47	239	1289
Zsarolyán	437	193,32	27,46	32,78	131,00	208,17	153,13	21,22	734,30	735	2520
Zsebeháza	135	180,80	46,03	63,17	202,17	299,09	161,85	38,22	928,16	162	980
Zsédeny	205	191,22	30,67	47,11	153,99	239,70	207,25	49,07	871,90	287	1482
Zselickisfalud	277	204,84	83,00	84,78	36,67	197,31	174,06	19,80	715,68	788	2592
Zselickislak	328	215,85	72,39	95,71	166,19	233,64	216,00	32,41	936,48	151	912
Zselicszentpál	427	225,62	65,64	77,31	143,72	236,42	224,01	17,22	912,63	197	1127
Zsennye	107	228,99	101,86	112,76	255,01	253,13	165,38	49,05	1053,42	45	293
Zsujta	188	198,88	44,41	56,41	142,41	156,32	165,74	30,00	737,75	721	2500

	a főtelepülések környékbeli falvai
	2010-re befolygott az aprófalu kategóriájába
	2010-re kinőtt az aprófalu kategóriájából
=	+ +
=	+ +
	főtelepülés
H. Aprófalu	helyezés az aprófalvak statisztikájában
H. Falvak	helyezés a teljes faluállomány statisztikájában

A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.